

**KENT MÜLTECİLERİNİN ENTEGRASYON SÜRECİ: ANKARA /
ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

Saria ALSHEKH FATTOUH

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Saria ALSHEKH FATTOUH

01/06/2021

KENT MÜLTECİLERİNİN ENTEGRASYON SÜRECİ: ANKARA / ALTINDAĞ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Saria ALSHEKH FATTOUH

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2021

ÖZET

II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar geçen süreçte yaşanan en büyük zorunlu göç hareketi, Suriye'den gerçekleşmiştir. Yaşanan göç hareketinden en çok etkilenen ülke olan Türkiye'ye 2011 yılında yaklaşık 252 kişi gelirken, bu sayı 2020 yılı sonunda yaklaşık 3,6 milyona ulaşmıştır. Bu çalışma, yüksek Suriyeli mülteci nüfusunun entegrasyon süreçleri ile barınma arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı Altındağ ilçesi -Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri seçilmiştir. Göç ve mülteci entegrasyonu kavramlarının yanı sıra, mültecilerin entegrasyonunun göstergelerinden biri olan barınma konusuna odaklanılarak, Suriyelilerin göçü ve onlara yönelik uygulanan entegrasyon süreçleri incelenmiştir. Örnek mahallelerde 18 Haziran-16 Temmuz 2020 tarihleri arasında 77 hane halkına anket uygulanmış, 4 Suriyeli kanaat önderiyle de derin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçları ve derin görüşmelerden elde edilen bulgular üzerinden, eğitim, sağlık ve istihdam konuları ile ilişkilendirerek barınma sorununun Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerine etkisi tartışılmıştır. Sonuç olarak tez; mültecilerin Ankara iline ve incelenen mahallelerine yerleşmelerinin en önemli nedenlerini ortaya koymuştur. Bu mahalleler, mültecilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine çok iyi derecede erişim sağlamalarını kolaylaştırmıştır. İstihdam konusunda da mültecilerin %75'i iş bulabilmiş olup mahallelerin yakınındaki Siteler Sanayi Bölgesi birçok kayıt dışı istihdamın oluşmasına yardımcı olmuştur. Barınma açısından sonuçlar ise, mültecilerin kaliteli ve yeterli konutlara erişimde karşılaştıkları zorluklara ısrık tutmuştur. Ancak mahallenin fiziksel yapısının eski olması nedeniyle mültecilere düşük maliyetli konutların sağlanmasında yardımcı olmuştur. Sonuç olarak, bu mahallelerin önceki iç göçleri de barındırma ve entegre etmede rolü olduğu gibi, Suriyeli mültecilerin Ankara kentine entegrasyonu anlamında olumlu bir geçiş olduğu düşünülmektedir.

Bilim Kodu : 80208
Anahtar Kelimeler : Mülteci entegrasyonu, Geçici koruma altındaki Suriyeliler, Barınma, Ankara
Sayfa Adedi : 162
Danışman : Prof. Dr. Özlem GÜZEY KOCATAŞ

INTEGRATION PROCESS OF URBAN REFUGEES: ANKARA / ALTINDAĞ CASE

(M. Sc. Thesis)

Saria ALSHEKH FATTOUH

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

June 2021

ABSTRACT

Since the end of the Second World War, the largest forced migration movement was due to the war in Syria. Turkey was the most affected country by the migration that began with the arrival of 252 refugees in 2011 and increased considerably to nearly 3.6 million by the end of 2020. This study aims to study the relationship between the integration processes of the high Syrian refugee population and the housing problem. The Altındağ district -Önder, Ulubey, and Alemdağ neighborhoods- where Syrian refugees live densely were selected within the scope of the study. Besides the concepts of migration and refugee integration, the immigration of Syrians and the integration processes applied to them were examined, focusing on housing, which is one of the indicators of the integration of refugees. Between 18th June-16th July 2020, 77 households were surveyed and in-depth interviews were conducted with 4 Syrian opinion leaders in the sample area. Based on the findings got from the survey and in-depth interviews, the effect of the housing problem on the integration processes of Syrian refugees was discussed by associating it with the issues of education, health, and employment. As a result, the thesis reveals the most important reasons for settling refugees in Ankara and the studied neighborhoods. These neighborhoods have facilitated very good access to health and education services for refugees. Regarding employment, 75% of the refugees could find jobs, and Sıtlar Industrial Zone near the neighborhoods helped create much informal employment. In terms of housing, the results shed light on the difficulties refugees face in accessing quality and adequate housing. However, the old physical structure of the neighborhood helped to provide low-cost housing for refugees. On the other hand, just as these neighborhoods played a role in hosting and integrating previous internal migrations, these neighborhoods are considered a positive transition to integrate the Syrian refugees into the city of Ankara.

Science Code : 80208

Key Words : Refugee integration, Syrians under temporary protection, Housing, Ankara

Page Number : 162

Supervisor : Prof. Dr. Özlem GÜZEY KOCATAŞ

TEŞEKKÜR

Öncelikle, yüksek lisans eğitimimde ve akademik hayatımda desteğini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyip bilgisi ile bu çalışmanın oluşmasının yolunu açan danışmanım değerli Prof. Dr. Özlem GÜZEY KOCATAŞ'a, Tez jürisi üyelerim Prof. Dr. Helga RİTTESBERGER TILIÇ'a ve Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR AKÜNAL'a değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bütün çalışmam boyunca özverili destek ve ilgileriyle yanımda olan, Büyük ailem anneme, babama, kardeşlerime ve küçük ailem sevgili eşim Bayan ALNAJJAR'a ve son anda aramıza katılan minik prensesim Raya FATTOUH'a

Tez sürecinde ve özellikle Türkçe konusunda bana yardımcı oldukları için kardeşim Sahel FATTOUH'a Kübra AÇIKGÖZ'e, Sultana SADAKA'ya, Dr. Sezen SAVRAN'a ve Dr. Mohamed ALKHALID'e

Çalışmalarına yön veren ve bana evlerini ve kalplerini açan Ankara'da yaşayan Suriyeli mültecilere ve onlarla iletişim kurmama vesile olan dostlarım Nureddin ASLAN'a ve Muaviye ALAVAD'a içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK KAVRAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	7
2.1. Göç ve Mültecilik Kavramları.....	7
2.2. Uluslararası Göç ve Mülteci Sözleşmeleri	11
2.2.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü.....	11
2.2.2. 2016 yılı New York mülteciler ve göçmenler bildirgesi	12
2.2.3. 2018 yılı güvenli, düzenli ve legal göç için küresel sözleşmesi.....	13
2.3. Türkiye'nin Küresel Göç Hareketleri İçindeki Konumu	15
2.4. 21. YY Zorunlu Göç hareketleri.....	20
3. MÜLTECİ ENTEGRASYONU	25
3.1. Mülteci Entegrasyonu Sürecinde Kullanılan Terimler	27
3.2. Mülteci Entegrasyonunun Önemi ve Entegrasyon İlkeleri.....	28
3.3. Mülteci Entegrasyonu Göstergeleri	32
3.4. Türkiye'deki Entegrasyon Politikası ve Uygulamaları	38
3.5. Dünyadaki Entegrasyon Politikaları ve Uygulamaları	45
3.5.1. Almanya'nın mülteci entegrasyon politikası ve uygulaması.....	46

Sayfa

3.5.2. İsveç'in mülteci entegrasyon politikası ve uygulaması.....	49
4. SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ DALGALARI VE SURİYELİLERİN ENTEGRASYON SÜREÇLERİ	53
4.1. 2011 Yılı Suriye Göç Hareketlerinin Hızlanması.....	53
4.2. Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mülteciler.....	55
4.3. Suriyeli Mültecilere Yönelik Entegrasyon Süreçleri.....	60
4.3.1. Demografik yapı	61
4.3.2. Eğitim durumu	61
4.3.3. İstihdam durumu	68
4.3.4. Sağlık durumu.....	70
4.3.5. Barınma durumu	72
5. ALTINDAĞ İLÇESİ ÖNDER, ULUBEY VE ALEMDAĞ MAHALLELERİ ÖRNEĞİ.....	77
5.1. Ankara'daki Suriyeli Mültecilerin Yerleştiği Mahalleler.....	77
5.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	82
5.3. Araştırmada Hazırlanan Sorular ve Toplanan Verileri Çözümleme Yöntemi...	85
5.4. Temel Bilgiler.....	87
5.5. Yer Seçimi ve Çevresel Faktörler	93
5.6. Konut Alanları	105
5.6.1. Fiziksel faktörler	105
5.6.2. Manevi faktörler ve sosyal ilişkiler	116
5.6.3. Konutla ilgili yardımlar	120
5.7. Genel Bilgiler	123
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	131
KAYNAKLAR	141
EKLER.....	155
EK-1. Anket Formu (Türkçe)	156

Sayfa

EK-2. Anket Formu (Arapça)	159
ÖZGEÇMİŞ	162

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Göçmen, sığınmacı, mülteci ve ülkesinde yerinden edilmiş kişi arasındaki statü farkının özeti.....	11
Çizelge 3.1. Uyruklara ve yıllara göre verilen çalışma izin sayısı.....	42
Çizelge 4.1. Suriyeli mültecilerin küresel ölçekte dağılımı	54
Çizelge 4.2. Suriyeli mültecilerin geçici barınma merkezlerine dağılımı.....	56
Çizelge 4.3. 2014-2019 yılları arasında mesleki ve dil eğitimi kurslarından yararlanan toplam Suriyeli mülteci sayısı	67
Çizelge 5.1. Kayıtlı Suriyeli nüfusu ile Türkiye, Ankara ili, Altındağ ilçesi ve mahalleler nüfusunun karşılaştırma yüzdesi	82
Çizelge 5.2. Mahallelere göre anketlerin dağılımı hesaplama yöntemi	83
Çizelge 5.3. Derin görüşme yapılan Suriyeli kanat önderlerin bilgileri	84
Çizelge 5.4. Suriyeli mültecilerin aldığı ekonomik desteğin türü ve bu desteği finanse eden taraflar	123

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Dünya’da en fazla göçmene ev sahipliği yapan ilk beş ülke.....	20
Şekil 2.2. Küresel ölçekte zorunlu göç eden kişi sayısı.....	21
Şekil 2.3. Küresel ölçekte zorunlu göç veren ülkeler	22
Şekil 2.4. Küresel ölçekte zorunlu göç eden bireylerin sığındığı ülkeler	22
Şekil 2.5. 2018 Yılında gerçekleşen zorunlu göçlerin akış şeması.....	23
Şekil 3.1. Ev sahibi toplumların ve göçmenlerin yaş grubu dağılımı.....	30
Şekil 3.2. Başarılı entegrasyon göstergeleri	34
Şekil 3.3. 2010-2019 yılları arasında ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancı sayısı	45
Şekil 4.1. Suriyeli mültecilerin küresel ölçekte dağılımı.....	55
Şekil 4.2. Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi	57
Şekil 4.3. Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği ilk 10 şehir ve Ankara’nın karşılaştırılması	58
Şekil 4.4. Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin yaş piramidi.....	61
Şekil 4.5. Türkiye’de bulunan temel eğitim yaşındaki Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi	62
Şekil 4.6. Türkiye’de eğitim alan Suriyeli çocuk sayısının yıllara göre değişimi	64
Şekil 4.7. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında eğitim alan Suriyeli öğrenci sayısının yıllara göre değişimi	66
Şekil 4.8. Çalışma izni olan Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi	69
Şekil 5.1. Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri yıllara göre nüfus sayıları	79
Şekil 5.2. Barınma faktörü ile eğitim, sağlık ve istihdam faktörleri arasındaki ilişki ..	86
Şekil 5.3. Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı	87
Şekil 5.4. Suriyeli mültecilerin yaş dağılımı	88
Şekil 5.5. Suriyeli mültecilerin medeni durum	88
Şekil 5.6. Suriyeli mültecilerin ve anket katılımcıların eğitim durumu	89

Şekil	Sayfa
Şekil 5.7. Suriyeli mültecilerin genel Türkçe seviyeleri.....	89
Şekil 5.8. Suriyeli mültecilerin yaş gruplarına göre Türkçe seviyeleri	90
Şekil 5.9. Suriyeli mültecilerin entegrasyon kurslarından faydalanma durumu.....	91
Şekil 5.10. Suriyeli mülteci çocukların temel eğitim durumu	92
Şekil 5.11. Çalışan Suriyelilerin çalışma durumu	92
Şekil 5.12. Suriyeli mültecilerin istihdam alanlarının cinsiyete göre sınıflandırılması..	93
Şekil 5.13. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de ikamet süresi	94
Şekil 5.14. Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Ankara’yı tercih etme nedenleri ...	95
Şekil 5.15. Suriyeli mültecilerin Ankara dışında bir kentte ikamet etme istekleri	95
Şekil 5.16. Suriyeli mültecilerin ikamet etmek istedikleri kent ve bu kentte ikamet etmek isteme nedenleri	96
Şekil 5.17. Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerini seçme nedenler	97
Şekil 5.18. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri mahalleyi güvenli bulup bulmama durumu.....	98
Şekil 5.19. Suriyeli mültecilerin konut bulurken yardım aldığı kişi/kurumlar.....	98
Şekil 5.20. Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği konuta erişim süresi.....	99
Şekil 5.21. Suriyeli mültecilerin kimin yardımıyla konut kiraladığı ve konut kiralama süreleri	99
Şekil 5.22. Suriyeli mültecilerin konut kiralarken herhangi bir ayrımcılık yaşayıp yaşamadıkları.....	100
Şekil 5.23. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun/mahallenin kamusal kullanımlara uzaklığı	101
Şekil 5.24. Suriyeli mültecilerin hizmet aldıkları sağlık merkezi türü	102
Şekil 5.25. Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği konut türü ve konutun yaşı	106
Şekil 5.26. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta bulunan hizmet altyapısı	106
Şekil 5.27. Suriyeli mültecilerin konut ısıtma sistemi	107
Şekil 5.28. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun sağlık düzeyini etkileyen faktörler	108

Şekil	Sayfa
Şekil 5.29. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun bulunduğu kat.....	109
Şekil 5.30. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun birimlerinin yeterlilik düzeyi	110
Şekil 5.31. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttaki oda sayısı.....	110
Şekil 5.32. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta yatak odası başına düşen kişi sayısı	111
Şekil 5.33. Aynı konutta ikamet eden aile sayısı.....	112
Şekil 5.34. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet ettikleri süre içerisinde değiştirdikleri konut sayısı	113
Şekil 5.35. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan taşınma nedeni.....	113
Şekil 5.36. Suriyeli mültecilerin başka bir konutta ikamet etme istekleri	115
Şekil 5.37. Suriyeli mültecilerin başka bir konutta ikamet etmek isteme nedenleri.....	115
Şekil 5.38. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan memnun olma düzeyleri.....	116
Şekil 5.39. Suriyeli mültecilerin Türk/Suriyeli komşu durumu	117
Şekil 5.40. Suriyeli mültecilerin komşuları ile olan ilişkileri.....	118
Şekil 5.41. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta kendilerini güvende/istikrarlı hissetme durumu.....	120
Şekil 5.42. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta ödedikleri kira değerleri	121
Şekil 5.43. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumu.....	123
Şekil 5.44. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumu ve cinsiyetlerinin karşılaştırılması	124
Şekil 5.45. Suriyeli mültecilerin Suriye’ye dönmek isteme durumu.....	125
Şekil 5.46. Suriyeli mültecilerin Suriye’ye dönmek isteme durumu ve cinsiyetlerinin karşılaştırılması.....	125
Şekil 5.47. Suriyeli mültecilerin Türkiye’den başka bir ülkeye gitme istekleri	127
Şekil 5.48. Suriyeli mültecilerin Türkiye’yi başka bir ülkeye geçiş için transit bir ülke olarak görüp görmeme durumu	127
Şekil 5.49. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de kendilerini güvende hissetme durumu	128

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 5.1. Çalışma alanının Ankara'daki konumu	78
Harita 5.2. Altındağ Belediyesi kentsel dönüşüm projesi kapsamında Önder ve Ulubey mahallelerinde yıkım kararı alınan bölgeler	80
Harita 5.3. Alandaki Arazi Kullanımı.....	105

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler Açıklamalar

km² Kilometrekare

Kısaltmalar Açıklamalar

AIDA	İltica Bilgi Veri Tabanı
BAMF	Alman Federal Göçmenler ve Mülteciler Servisi
Bkz.	Bakınız
ECRE	Avrupa Birliği Mülteciler ve Sürgünler Konseyi
GEM	Geçici Eğitim Merkezi
GMDAC	Küresel Göç Verileri Analiz Merkezi
GSM	Göçmen Sağlık Merkezi
IDMC	İç Göç İzleme Merkezi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İGAM	İltica ve Göç Araştırma Merkezi
KİGEP	Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MPG	Göç Politikası Grubu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PİKTES	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunu Destekleme Projesi
SUY	Sosyal Uyum Yardım
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YÖBİS	Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

Göç, insanlık tarihini şekillendiren en önemli etkenlerinden biridir. Günümüzde göç, ulusların ve toplumların gündeminden neredeyse hiç düşmeyen önemli bir konu olmaya devam etmektedir. Birleşmiş Milletler raporlarında göçmenlerin, mültecilerin ve ülkelerine geri dönenlerin sayıları sürekli güncel olarak yayınlanmaktadır. Bu verilere göre bugün dünya çapında 271,6 milyon göçmen vardır (Migration data portal, 2019). Zorla yerinden edilenlerin sayısı ise 79,5 milyona ulaşmış durumdadır. Ancak asıl sorun göçmenlik sorununu kapsamak ve ele almaktır. Zorunlu göçe maruz kalmış olan 80 milyon kişi arasından resmi olarak mülteci statüsü alanlar yalnızca 26 milyon civarındadır (UNHCR, 2019).

Zorunlu göçün ülke değiştirme aşamasının zorlukları ve tehlikelerinden bahsetmenin ötesine geçerse, asıl sorunun göç hareketinden sonra başladığını söyleyebiliriz. Zorunlu göç söz konusu olduğunda, uluslararası ölçekte üç yöntemden biri uygulanmaktadır: Gönüllü geri dönüş, yeni (üçüncü) bir ülkeye yeniden yerleştirme ve başvuru alan ülkede yerel entegrasyon. Göç terminolojisinin ve sınıflandırmaların uygun çözümler bulmak için bir başlangıç noktası olarak önemi nedeniyle, araştırmacı bu çalışmanın ilk bölümünü göç ve mültecilik ile ilgili en önemli uluslararası sözleşmeleri ve ulusal mevzuatı incelemenin yanı sıra; göç, göç istatistikleri, göç nedenleri ve sınıflandırmaları ile ilgili literatürü incelemeye ayırmıştır. Öte yandan Türkiye'ye gelen göç dalgaları başta olmak üzere en önemli küresel ve yerel göçler özetlenmiştir.

"Mültecilerin yeni topluma entegrasyonu" konusu, göç sorununu ele almanın en önemli yollarından biridir. Söz konusu göç hareketinde mülteciler, uzun yıllar ana vatanlarının dışında ikamet etmeye mecbur kılınmaktadır. Erdoğan'ın (2019) belirttiği gibi, "Göçün fitratında 'kalıcılık' var". Bu durumda entegrasyon çözümü, bu duruma uyum sağlamak, onunla bir arada var olmak ve toplumların huzurunu sürdürmek için mevcut tek çözüm olabilir. Çalışmanın ikinci bölümü "mülteci entegrasyonu" ile ilgili literatür özetinden oluşmaktadır. Yöntem olarak entegrasyon terimi, önemi ve ilkeleri tanımlanmıştır. Entegrasyon kavramının değerlendirilmesini sağlayan en önemli belirleyiciler araştırılmıştır. Bu belirleyiciler (Ager ve Strang, 2008)'e göre eğitim, istihdam, sağlık ve barınma kategorilerinden oluşmaktadır. Ayrıca bu bölümde, Türkiye'deki en önemli mülteci

entegrasyon politikalarının yanı sıra, karşılaştırma olanağı sunması bakımından Almanya ve İsveç'teki mülteci entegrasyonu alanındaki iki önemli örnek incelenmiştir.

Suriyeli mültecilerin göçü, içinde bulunduğumuz çağın en büyük zorunlu göçü haline gelmiştir. Suriye içinde yerinden edilmiş Suriyelilerin sayısı 6,2 milyona ulaşmıştır (İç Göç İzleme Merkezi, 2019). Suriye dışına göç eden Suriyeli sayısı ise 6,7 milyona ulaşmıştır (Migration data portal, 2018). Türkiye'nin Suriye sınırına yakınlığı nedeniyle en çok Suriyeli göçmen alan ülke Türkiye olmuştur.

Suriyeli mülteciler göçün ilk yıllarında misafir olarak anılmış, ardından mülteci sayısındaki artışla birlikte Türk hükümeti 2013 yılında İç İşleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuş ve ardından 2014 yılında Suriyeli mültecileri kayıt etmek ve Türkiye'deki durumlarını düzenlemek için Geçici Koruma Kanunu ve Yönetmeliğini kabul etmiştir. Suriyeli mülteciler, sayıları 25.11.2020 tarihinde 3.638.288'e ulaşana kadar Türkiye'ye gelmeye devam etmiştir. Bu artışla birlikte yasalar güncellenmeye devam etti ve Türk hükümeti geçici koruma altındaki mültecilerin çalışmalarını organize etmeye yönelik düzenlemeler ekledi. Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı da geçici koruma altındaki mültecileri organize etmeye yönelik yapılan çalışmalardan biridir.

Daha sonra detaylı olarak açıklanacağı üzere Türkiye, Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne 1951'de katılmıştır. Ancak sözleşmede yalnız "Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle" gelecek olan mültecilerin kabul edileceği ifade edilmiştir (Uluslararası Af Örgütü, 2016). Bugüne kadar bu coğrafi kısıtlama devam ettiği için Suriye'den gelen göçmenler/sığınmacılar mülteci olarak tanımlanmamış olup "Geçici Koruma" altındaki kişiler olarak adlandırılmıştır. Ancak, tez çalışmasında kolaylık sağlamak amacıyla "Suriyeli mülteciler" teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

Araştırmacı, çalışmanın üçüncü bölümünde, açık kapı politikasının uygulanmasının başlangıcından bugüne kadar Suriyelilerin göçü konusunu mevcut sayı ve istatistiklerden yararlanarak aktarmıştır. Ardından araştırmacı, Suriyeli mültecilere yönelik entegrasyon süreçlerini özellikle dört temel belirleyici (eğitim, istihdam, sağlık ve barınma) düzeyinde incelemektedir.

Barınma göstergesi aracılığıyla Suriyeli mültecilerin uyum süreçlerini incelemek için araştırmanın 4. bölümünde bu konuya daha ayrıntılı olarak değinilmiştir. Temel insan haklarından biri olan ve Maslow'un insan ihtiyaçları hiyerarşisinin temelinde yer alan barınma konu (Maslow, 1943) daha çok ayrıntılandırılmıştır.

Bu çalışma, Ankara'nın Altındağ ilçesinde konumlu Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerindeki mültecilerin barınma konusuna odaklanarak entegrasyonunun ölçülmesinin ayrıntılı bir açıklamasını sunmaktadır. Ayrıca barınma ve entegrasyonla ilgili dil yeterliliği, yeni sosyal ilişkiler kurma, eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerine erişim ve işgücü piyasasına erişim gibi çeşitli ek göstergeler arasındaki ilişkiyi de incelemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın temel varsayımı, Suriyeli mültecilerin çoğunun sağlık, eğitim ve istihdam hakkına erişiminin olduğu ve bu mahallelerde barınmaya erişimin de topluma entegrasyonu olumlu etkilediği yönündedir.

Araştırmanın amacı

Tez araştırmasının temel amacı, Suriyeli kent mültecilerinin uyum süreçlerini barınma konusunu odağa alarak incelemektir. Araştırmacı, Ankara'daki Suriyeli mültecilerin en yoğun olarak yerleştiği bölgeleri çalışma örneklemini olarak ele almıştır. Altındağ ilçesindeki Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri bu nedenle seçilmiştir. Bu mahallelerde öncelikle bir anket uygulaması yapılmış, sığınmacıların barınma koşulları ile ilgili çeşitli veriler toplanmıştır. Anket uygulaması kapsamında; mahalle seçimi, sağlıklı bir konuta erişim, mahallelerle ve çevre ile sosyal ilişkiler, hane halkı sayısı, altyapı hizmetlerinin kalitesi, vb. gibi barınma ile ilgili birçok konu incelenmiştir.

Araştırmanın önemi

2011 yılında başlayan iç savaş sonrası Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmeye başlamalarının üzerinden neredeyse on yıl geçmiş durumdadır. Göç ettiği ülkede bu denli uzun süre yaşayan mülteciler için entegrasyon süreçlerinin önemi artmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, araştırmanın hem yerel halk hem de mülteci toplumların refahı için çok acil bir konuya dayandığı söylenebilir. Mülteci entegrasyon süreçlerinde Barınma göstergesinin çalışılmasında konunun uzmanlaşması ise araştırmanın önemini artıran bir diğer sebeptir. Çünkü kaliteli konut, iyi bir yaşam için bir ön koşuldur. Barınma sadece barınak sağlamakla

kalmaz, aynı zamanda kişisel ve aile gelişimi için bir alan ve yerel toplulukla etkileşimi geliştirme fırsatı sunar (NIEM, 2019).

Araştırmanın kapsamı

Araştırmada, 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla Türkiye'ye gelen ve geçici koruma kapsamında Türkiye'de ikamet eden Suriyeli mültecilerin zorunlu göçü konusuna odaklanılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda entegrasyon ile ilgili politikalar hakkındaki literatür eğitim, istihdam, sağlık ve barınma olmak üzere dört temel belirleyici düzeyinde irdelenmiştir ve Suriyeli kent mültecilerinin barınma konusundaki entegrasyonuna odaklanılmıştır. Suriyeli mültecilerin Ankara ili Altındağ ilçesinde (Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri) yoğunlaşması nedeniyle bu alan örneklem alan olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın yöntemi

Tezin kuramsal çerçevesini oluşturan bölümlerde, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye göçü ve onlar için geliştirilen entegrasyon süreçleri ve politikalarına vurgu yapılarak göç ve mülteci entegrasyonu ile ilgili kavramlar gözden geçirilmiştir. Daha önce bu konuda yapılmış çalışmalar ve benzer örnekler incelenmiş ve entegrasyonu ortaya koyan dört belirleyiciye (eğitim, istihdam, sağlık ve barınma) odaklanılmıştır. Barınma başlığı altında entegrasyon süreçlerinde tezin uzmanlaşmasına bağlı olarak mültecilerin ikamet ettiği konutlar hakkında bilgi toplamak amacıyla bir anket hazırlanmıştır. Doğru bir örnekleme ulaşmak için Ankara'daki mülteci sayısının (95.933 kişi) dağılımından yararlanılmıştır. Buna göre Ankara'da Suriyeli mültecilerin %43'ünü (41.660 kişi) barındıran Altındağ ilçesi seçilmiştir. Bu ilçeden ise, yaklaşık 16.700 nüfusa sahip (Önder, Ulubey ve Alemdağ) mahalleleri seçilmiştir.

Araştırmacı, mültecilerin %5'ine (100 Anket) eşdeğer bir örneğe ulaşmaya çalışmıştır. Ancak COVID-19 salgınına karşı alınan önlemler nedeniyle sadece 77 ankete erişebilmiştir. Bu görüşmeler 105 aileden (491 mülteci) elde edilen verilerle sonuçlanmıştır. Anket sayısı ile bölgedeki konut sayısı karşılaştırılarak incelenen örneklem büyüklüğünün çalışılan topluluğun %3,77'sine eşdeğer olduğu söylenebilir. Ayrıca çalışma alanında ikamet eden Suriyeli kanaat önderleri ile derin görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler araştırma

konusu ile ilgili bazı ayrıntıların daha detaylı açıklanmasına ve anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

Veri toplarken, araştırmacı, kapalı uçlu sorular, çoktan seçmeli sorular ve yapılandırılmış bir anket formunu esas almıştır. Ancak konu ile ilgili detaylı bilgi alabilmek için bazı sorular açık uçlu olarak sorulmuştur. Ayrıca katılımcıların cevaplarını doğrudan otomatik olarak girmek için veri toplama aracı Google Formları kullanılmıştır. Veriler, Microsoft Excel ile grafiklere ve oranlara aktarılmıştır. Daha sonra araştırmacı bu sonuçları yorumlamış ve bunları teorik çalışmalarla karşılaştırmıştır. Anket sayıları, görüşülen kişiler ve derin görüşmelerle ilgili ayrıntılar, alan çalışması ile ilgili bölümde (Beşinci Bölüm) açıklanmıştır.

2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK KAVRAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Göç; sosyal, ekonomik ve/veya fiziksel nedenlerden dolayı herhangi bir ülke içindeki birey ya da grupların aynı ülke içinde farklı noktalara veya farklı bir ülkeye taşınmasıdır. Bu farklı nedenler ve bunların etkileri nedeniyle küresel ölçekte yapılan göç çalışmaları; ekonomi, sosyal bilimler, beşerî bilimler gibi çeşitli bilim alanları tarafından incelenmektedir. Bu nedenle göç konusu küresel ölçekte farklı bilim alanlarında çalışan akademisyenlerin bir araya gelerek çözüm üretmesi gereken karmaşık bir problemdir.

2.1. Göç ve Mültecilik Kavramları

Göç kavramı genel olarak “insanın ekonomik durumunu iyileştirmek ya da kötü iklim koşulları veya farklı doğa olaylarından kaçmak için bir bölgeden başka bir bölgeye intikal etmesi” olarak tanımlanmaktadır (Ali, 2016, s. 18).

Bu kavramın, mekânsal ve coğrafi kriterler, istek kriteri, zaman kriteri ve yasallık kriteri açısından incelendiğinde farklı türlere sahip olduğu görülmektedir.

Mekânsal ve coğrafi kriterlere göre göç, iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılır. İç göç, “bir bireyin veya grubun aynı ülke sınırları içerisinde farklı idari birimlere taşınması”, dış göç ise “bir bireyin veya grubun mesafe gözetmeksizin kalıcı bir istikrar veya istihdam için bir ülkeden farklı bir ülkeye taşınması” olarak tanımlanmaktadır (Sağlam, 2006).

İstek kriterine göre göç, zorunlu göç ve gönüllü göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu göç, “bir bireyin veya grubun ekonomik veya politik nedenlerden dolayı ikamet ettiği yerden taşınmak zorunda olması olarak tanımlanmaktadır. Gönüllü göç ise yine ekonomik nedenler veya farklı nedenlerden dolayı bir bireyin veya grubun ikamet ettiği yerden istekli olarak taşınması anlamına gelmektedir (Elsayed, 2017; Shaaban, 2009).

Uluslararası Çalışma Örgütü Göçmenlik Terminolojisi Sözlüğüne göre zorunlu göç, “çevresel veya doğal afetler, kimyasal veya nükleer felaketler, açlık, insan ticareti, savaş, silahlı çatışmalar, kamu düzeninin bozulması veya devletin vatandaşlarının insan haklarını koruma konusundaki isteksizliği veya buna güç yetirememesi gibi nedenlerle bir bireyin veya grubun zorla evinden ya da ülkesinden ayrılması” olarak tanımlanmaktadır ve yasal

değildir. Gönüllü göç ise kişilerin kendi özgür iradeleri ile evinden ya da ülkesinden ayrılmasıdır (ILO, 2017, s. 7-8).

Zaman kriterine göre göç, geçici göç ve kalıcı göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geçici göç, “turizm, ticaret veya eğitim dışındaki bir amaçla bireylerin ikamet ettiği yerden farklı bir yerde belirli bir süre yaşamak için taşınması” olarak tanımlanırken, kalıcı göç, bir birey veya grubun kalıcı olarak yerleşmek üzere ikamet ettiği yerden farklı bir yere taşınması” olarak tanımlanmaktadır (Elsayed, 2017).

Son kriter olan yasallık kriterine göre göç, yasal göç ve yasal olmayan göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yasal göç, “ülkelerin hukuk gereklilikleriyle çelişmeyip resmi usul ve kontrollere uygun olarak gerçekleştirilen yer değiştirme” olarak tanımlanmaktadır. Yasal olmayan göç ise “bir birey veya grubun ülkeler tarafından belirlenen alanlar dışında farklı bir yerden, meşru koşullar ve düzenlemeler ile sınırlandırılmadan ikamet ettikleri ülkeden farklı bir ülke sınırlarına yasadışı olarak giriş yapmasıdır” (IOM, 2013, s. 37,91).

Göçmen kavramının resmi bir tanımı olmamasına karşın uluslararası literatürde “göç nedeni veya yasal statüsü ne olursa olsun olağan ikamet ülkesini değiştiren birey” olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2017, s. 13). Ayrıca göçmen kavramı geçici işçiler, kaçak göçmenler ve uluslararası öğrenciler gibi kategorileri de içermektedir (IOM, 2015).

Göçmen kavramı TDK’de “kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Bu tanıma göre göçmenin kendi ülkesindeki yaşam şartlarını yeterli bulmamasından dolayı farklı bir ülkeye daha iyi bir yaşam standardı amacıyla yerleşen kişi olduğu söylenebilir (Keklik ve Önal, 2016, s. 133). Bu bağlamda zorlama olmadığı ve daha iyi yaşam için gönüllü olarak göç edildiğine dikkat etmek gerekmektedir. Bu tanımdan anlaşılabacağı üzere göçmen kavramı da göçün nedenleri temelinde farklı açılardan ele alınabilmekte ve nedensellik ilişkisi çerçevesinde tanımlanabilmektedir.

Bir bireyin veya grubun ekonomik veya politik nedenlerden dolayı ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye isteksiz olarak göç etmesi iltica kavramı ile açıklanmaktadır. Göç ve iltica kavramları bir ülkeden başka bir ülkeye geçişi tanımlaması açısından benzerdir fakat göç gönüllü olarak da yapılabilirken iltica zorunludur.

İkamet ettikleri ülkeden farklı bir ülkeye iltica eden bireyler, iltica ettikleri ülkedeki yasal statülerine göre sığınmacı veya mülteci olarak bulunurlar.

Göç Terimleri Sözlüğü'ne (2013, s. 74) göre sığınmacı, “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen birey”dir. Dolayısıyla sığınma kavramı bireyin iradesi ile ilgilidir ve bireyin sığınmacı sıfatını kazanması için sığınma başvurusunun kabul edilmiş olması gerekmez (Taneri, 2012, s. 3-5).

Sığınma başvurusu kabul edilmeyen bireyler sığınma talebinde bulundukları ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve bu bireyler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler (IOM, 2013, s. 74).

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre ise mülteci “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (UNHCR, 2011).

TDK'ye göre mülteci sözcüğünün karşılığı olarak sığınmacı sözcüğü yer almaktadır. Fakat sığınmacı kavramı hem mültecileri hem de mülteci tanımını dışında kalan fakat sığınma arayan bireyleri kapsayan geniş bir kavramdır. Mülteci, sığınma aradığı ülke tarafından resmî olarak mülteci statüsü tanınmış olan bireylerdir. Mültecilik statüsü tanınmış bireylerin tanımı yasalar tarafından belirlenir ve mülteciliğin uluslararası hukukun bütününe tanınmış genel kuralları bulunmaktadır (Taneri, 2012, s. 3-5).

Bu noktada günümüz oluşumları yeni bir kavramı doğurmaktadır. Mültecilerin iltica ettikleri ülkede kırsal alan ve kamplarda değil de kentsel alanlarda yaşamayı tercih etmesi ile birlikte kentsel mülteci kavramı önem kazanmıştır. 1950 yılında küresel ölçekte mültecilerin yalnızca %30'u kentsel alanda yaşamayı tercih ederken 2018 yılına gelindiğinde bu oranın %61'e çıktığı tahmin edilmektedir (UNHCR, 2019, s. 57). Türkiye Göç İdaresi Müdürlüğü raporlarına göre Türkiye'de yaklaşık 3,69 milyon sığınmacı kentsel alanda ikamet ederken yaklaşık 64.000 göçmen de geçici barınma merkezlerinde (kamplarda) yaşamaktadır (GİGM, 2019).

Bu kavramlarla birlikte, göçün nedenleri ve göç edilen ülkeye etkileri sıklıkla sorgulanan konulardır. Göç nedenleri göç edilen ülke koşullarının küresel ölçekte değerlendirilmesi sorunsalını doğururken, göçün varış noktasında mekân ve yaşamsal verilere hem göçer hem de yerleşik halk açısından etkileri ayrı bir problem niteliği kazanmakta ve çözüm beklemektedir. Bu çözümlerin ilki sığınmacıların ikamet ettikleri ülkeleri gruplar halinde terk etmesi durumunda iltica edilen ülkenin acil çözüm üretmek amacıyla geliştirdiği koruma şekli “geçici koruma” olarak tanımlanmaktadır. İltica edilen ülke sınırlarına ulaşan sığınmacıların gruplar şeklinde kabul edilerek bireysel sorunlara bakılmaksızın zaman kaybetmeden uygulanan pratik bir çözümdür (GİGM, 2019).

Her bir mültecinin durumunun bizzat tanımlanarak çözüm üretilmesi gerektiğinin vurgulandığı 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin aksine geçici koruma sistemleri, gruplar halinde ülke sınırlarına ulaşan sığınmacılara acil müdahale olarak uygulanmaktadır. Ayrıca geçici koruma durumu ile 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan yalnızca resmi statü kazanmış sığınmacıların yani mültecilerin korunması anlayışının değiştiği ve resmi statü kazanmamış sığınmacıların da geçici koruma kapsamında korunabildiği görülmektedir (Beirens, Maas, Petronella, ve Velden, 2016, s. 4).

Bu kapsamda, Türkiye sınırına grup halinde sığınan Suriyeli mültecilere Geçici Koruma sağlanmıştır. Suriyeli mültecilere geçici koruma uygulanmasının bir başka nedeni de Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi sınırlama maddesine göre, yalnızca Avrupa’daki olaylar nedeniyle Türkiye’ye gelenleri kabul etmesi ve onları mülteci olarak tanımasıdır. Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne göre, Suriyeli mültecilere sağlanan koruma, geçici koruma hükmü kapsamına girip, ülkeye kabul, ikincisi menşe ülkeye geri göndermeme ilkesi ve üçüncüsü gelen insanların temel ve acil ihtiyaçlarını karşılamasıdır (GİGM, 2019).

Yapılan literatür taramasına göre aynı ülke sınırları içerisinde farklı idari birimlere yerleşen bireyler durumunda “göçmen veya ülkesinde yerinden edilmiş kişi” olarak tanımlanmaktadır. Bir birey veya grup, ikamet ettiği ülkeden farklı bir ülkeye yerleşmesi durumunda ise yerleşilen ülkede “göçmen, mülteci veya sığınmacı” olarak bulunmaktadır. Göçmen, sığınmacı, mülteci ve ülkesinde yerinden edilmiş birey veya gruplar; coğrafya, istek, zaman ve yasallık kriterleri açısından değerlendirildiğinde farklı statülere sahipler.

Göçmen, sığınmacı, mülteci ve ülkesinde yerinden edilmiş kişi arasındaki statü farkları Çizelge 2.1’de verilmektedir.

Çizelge 2.1. Göçmen, sığınmacı, mülteci ve ülkesinde yerinden edilmiş kişi arasındaki statü farkının özeti (araştırmacı tarafından hazırlanmıştır)

Kişi Statüsü	Coğrafya Kriteri		İstek Kriteri		Zaman Kriteri		Yasallık Kriteri	
	İç Göç	Dış Göç	Zorunlu Göç	Gönüllü Göç	Geçici Göç	Kalıcı Göç	Yasal Göç	Yasadışı Göç
Göçmen	•	•		•	•	•	•	
Sığınmacı		•	•		•		•	•
Mülteci		•	•		•		•	•
Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler	•		•		•	•	•	

2.2. Uluslararası Göç ve Mülteci Sözleşmeleri

Ekonomik veya politik nedenlerden dolayı ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye isteksiz olarak göç eden mültecilerin iltica ettikleri ülkelerdeki hukuki statülerini ve sahip oldukları yasal hakları tanımlamak amacıyla 20. yüzyıldan itibaren uluslararası düzenlemeler yapıldığı bilinmektedir. Bu bölümde mültecilerin uluslararası platformda sahip oldukları hakları tanımlamak amacıyla yapılan göç ve mülteci sözleşmeleri anlatılacaktır.

2.2.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesi, uluslararası düzeyde mülteci sorunlarıyla ilgilenen en önemli uluslararası anlaşma olarak kabul edilmektedir. 1951 Ceneviz Sözleşmesi’nin halen birçok yeni protokol ve anlaşmada temel referans olarak alınmasının nedeni mülteciye yardım ve koruma sağlama çabalarının temeli olmasıdır (UNHCR, 2005).

Sözleşme, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ikamet ettikleri ülkeden başka bir ülkeye iltica etmek zorunda olan Avrupalı mültecilerin hakkını korumaktaydı. Fakat bir birey veya grubun yerinden edilme sorunu küresel ölçekte bir sorun haline geldikten sonra 1967 protokolü ile yalnızca Avrupalı mültecilerin değil küresel ölçekte bütün mültecilerin haklarının koruma altına alındığı bilinmektedir (OHCHR, 1967).

Sözleşme kapsamında mültecinin kim olduğu ve hakları, mültecilerin yasal haklarının nasıl korunması gerektiği ve mültecilerin sözleşmeyi imzalayan ülkelere alınması gereken sosyal yardımlar açıkça belirtilmektedir. Ayrıca sözleşmede mültecilerin ev sahibi ülkeye karşı yükümlülükleri de tanımlanmaktadır (OHCHR, 1951).

Sözleşmeye göre mültecilerin inanç özgürlüğü, bir yerden başka bir yere taşınabilme, kimlik kartı ve seyahat belgesi alma hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı, dava açma hakkı ve idari yardım hakkı bulunmaktadır. Ayrıca sözleşmeyi imzalayan ülkelere yasal olmayan yollarla giren sığınmacılara cezai işlem uygulanmamaktadır.

Türkiye'nin 1961 tarihinde sözleşmeye taraf olurken coğrafi sınırlama şerhi koyduğu ve bu sınırlamayı günümüze kadar da muhafaza ettiği söylenebilir. Ayrıca Türkiye'nin 1967 tarihli New York Protokolü'ne de 1968 yılında katıldığı bilinmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2016).

2.2.2. 2016 yılı New York mülteciler ve göçmenler bildirgesi

II. Dünya Savaşı sonrasında ikamet ettikleri ülkeden başka bir ülkeye iltica etmek zorunda olan mültecilerin haklarının korunması için imzalanan 1951 Cenevre Mülteci Sözleşme'sinden sonra küresel ölçekte yer değiştirme hareketlerinin devam etmesi üzerine Birleşmiş Milletler'in 193 üye ülkesi tarafından New York Mülteciler ve Göçmenler Bildirgesi'nin kabul edildiği bilinmektedir (UNHCR, 2018).

New York Mülteciler ve Göçmenler Bildirgesi, mevcutta yaşanan sorunlara çözüm üretmenin yanı sıra küresel ölçekte karşılaşılmaması muhtemel sorunların da çözümüne ilişkin bazı taahhütler içermektedir:

1. Durumlarına bakılmaksızın tüm mülteci ve göçmenlerin insan haklarının tam olarak korunması,
2. Mülteci ve göçmen çocukların iltica veya göç ettikleri ülkede eğitim almalarının sağlanması,
3. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve bunlara müdahale edilmesi,
4. Çok sayıda mülteci ve göçmen alan veya barındıran ülkelerin desteklenmesi,

5. Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı, mülteci ve göçmenlere karşı hoşgörüsüzlük gibi eylemlere karşı uluslararası kampanyaların yürütülmesi,
6. Mülteci ve göçmenlerin ev sahibi ülkelerde ekonomik ve sosyal kalkınmaya olumlu katkıların teşvik edilmesi,
7. Mülteci ve göçmenlere nakdi ve insani yardımın verimli bir şekilde sağlanması,
8. Özellikle büyük ve uzun süreli iltica ve göç hareketleri durumlarında üye devletler, sivil toplum kuruluşları ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün sorumluluklarını özetleyen yeni bir çerçeveye dayanarak mülteci sorununa kapsamlı çözümlerin üretilmesi,
9. Birleşmiş Milletler Örgütü sistemine Uluslararası Göç Örgütü'nü ekleyerek küresel göç yönetişimin güçlendirilmesi.

İltica hareketleri küresel ölçekte incelendiğinde özellikle kendi zorluklarıyla mücadele eden düşük ve orta gelir seviyesine sahip ülkelerin mültecilere ev sahipliği yaptığı fakat mültecilerin ihtiyaçları ve mevcut kaynaklar arasındaki boşluk büyümeye devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda büyük ölçekli nüfus hareketleri sonrasında ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye iltica eden bireylerin durumu uluslararası gündemde görüşülmeye başladıktan sonra birçok ülkede kapsamlı mülteci müdahalesi çerçevesi başlatıldığı ve uygulamaya konulduğu bilinmektedir (UNHCR , 2020).

Kapsamlı Mülteci Müdahale Çerçevesinin dört ana hedefi bulunmaktadır:

1. Ev sahibi ülkeler üzerindeki baskıyı azaltmak,
2. Mültecilerin kendilerine olan güven ve özgüvenlerini artırmak,
3. Üçüncü ülkeler için çözümlerin kapsamını genişletmek,
4. Mültecilerin kendi ülkelerine güvenli ve onurlu geri dönüşü için ülkelerdeki güvenlik koşullarını desteklemek.

2.2.3. 2018 yılı güvenli, düzenli ve legal göç için küresel sözleşmesi

18 Aralık 2018 Dünya Göçmenler Günü'nde ilan edilen Güvenli, Düzenli ve Legal Göç için Küresel Sözleşmesi, New York Mülteciler ve Göçmenler Bildirgesi'nin en önemli sonuçlarından biridir. Yasal olarak bir bağlayıcılığı olmayan sözleşme, büyük mülteci hareketlerine daha güçlü ve daha adil bir yanıt verilmesi ve sorumlulukların küresel ölçekte adil bir şekilde paylaşılması gerektiğini savunmaktadır (UN, 2018).

Mevcut uluslararası mülteci sistemi temel alınarak oluşturulan Güvenli, Düzenli ve Legal Göç için Küresel Sözleşmesi'nin insan hakları ve insancıl hukuk bağlamında değerlendirildiğinde mülteci haklarını tüm uluslararası yasal belgelerden daha fazla savunduğu görülmektedir (UN, 2018).

İltica ve göç süreçlerini düzenli ve güvenli bir şekilde yönetmek için oluşturulan sözleşme kapsamında 23 tane hedef belirlendiği bilinmektedir. Bu hedeflerin en önemlileri ise:

1. Bireyleri kendi ülkelerini terk etmeye zorlayan olumsuz şartlar ve faktörleri azaltmak,
2. Tüm mülteci ve göçmenlerin yasal kimliğe ve uluslararası bağlamda korunmak için yeterli belgelere sahip olduklarından emin olmak,
3. Düzenli göç yöntemlerinin kullanılabilirliğini ve esnekliğini artırmak,
4. Eşitlikçi ve etik istihdamı kolaylaştırmak ve insana yakışır istihdam koşullarını sağlamak,
5. Sınırları güvenli, koordineli ve entegreli bir şekilde yönetmek,
6. Uygun tarama, değerlendirme ve sevk için göç prosedürlerinde kesinlik ve öngörülebilirliği artırmak,
7. Mülteci ve göçmenleri haciz etmemek ve alternatif yollar izlemek,
8. Mülteci ve göçmenlerin temel hizmetlere erişimini kolaylaştırmak,
9. Mülteci ve göçmenlerin topluma sosyal entegrasyon sağlamaları için desteklemek,
10. Halkın göç algılarını etkilemek için her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve kanıta dayalı kamu söylemini yaymak,
11. Mülteci ve göçmenlerin tüm ülkelerde sürdürülebilir kalkınmaya tam katkıda bulunmalarına yardımcı olan koşullar sağlamak,
12. Güvenli, düzenli ve legal iltica ve göçü sağlamak için uluslararası iş birliği ve küresel ortaklıkları güçlendirmek,

şeklinde sıralanmaktadır.

Sözleşme kapsamında belirlenen hedefler göz önünde bulundurulduğunda sözleşmenin mültecilik sorununu yalnızca insani yardım perspektifinden değil de “kalkınma iş birliği” perspektifinden çözmeye çalıştığı görülmektedir (Migration In The 2030 Agenda, 2017). Bu da mültecilik ve göç olgularının küresel ölçekte yönetilebilmesi için çalışmalar yapıldığını göstermektedir.

2.3. Türkiye'nin Küresel Göç Hareketleri İçindeki Konumu

Küresel göç hareketleri incelendiğinde Türkiye'nin bulunduğu konum ve kültürel mirasının da etkisiyle en fazla göç alan ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir (Kaya ve Erdoğan, 2015).

Mülteci ve göçmenlerin Türkiye'ye hareketlerinin hem Osmanlı Devleti döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde devam ettiği bilinmektedir. Türkiye'de bulunan mülteci ve göçmenlerin durumu, 1923 yılından Suriyelilerle başlayan büyük göç dalgasına kadar incelendiğinde mülteci ve göçmen sayısının 1.8 ile 2 milyon arasında değiştiği tahmin edilmektedir (Erdoğan, “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri, 2017, s. 16).

Osmanlı Devleti döneminde mülteci veya göçmenlerin çeşitli etnik kökenlerden geldiği ve Devletin kapılarının herhangi bir ayırım yapmaksızın herkese açık olduğu bilinmektedir. 1492 yılında on binlerce Yahudi gemiler ile İspanya'dan Osmanlı Devleti topraklarına getirilmesi, 1709 yılında İsveç kralı Şarl ve yanındaki 2000 kişinin Osmanlı Devleti'ne sığınması, 1718 yılında Basarova Antlaşması'ndan sonra Macar kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı Devleti'ne sığınması ve 1830'da gerçekleşen Polonya devriminin liderlerinden Prens Adam Czartorski'nin 1841 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınması Osmanlı Devleti'nin tüm mülteci ve göçmenlere kapılarının açık olduğunu göstermektedir (TBMM - İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2018, s. 242-243).

Osmanlı Devleti döneminde Türkiye topraklarına yapılan en önemli göçler şunlardır:

Kırım göçü

10. yy'da Kırım'a yerleşmeye başlayan Türkler 15. yy'da bölgede Rus işgalinin genişlemeye başlamasıyla kendi ülkelerine yani Osmanlı Devleti topraklarına göç etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir (Mccarthy, 2016, s. 16). Türklerin Kırım'dan Osmanlı Devleti topraklarına göçler üzerine yapılan araştırmalar, 15. yy'da 200.000-470.000 civarında, 1878 döneminde yaklaşık 1,4 milyon ve 1783-1922 yılları arasında yaklaşık 1,8 milyon Kırım Türkü'nün Osmanlı Devleti topraklarına göç ettiğini göstermektedir (Karpas, 2013, s. 163).

Kafkas göçü

Kafkas göçü 1862-1865 döneminde yani Kırım Türklerinin Osmanlı Devleti topraklarına ilk kez zorla göç ettirilmesinden sonraki dönemlere denk gelmektedir. Kafkas göçü ile Kafkasya’da yaşayan Çerkez, Çeçen ve Abhazlar gibi çeşitli etnik grupların Osmanlı Devleti topraklarına geldiği bilinmektedir. Tarih kaynaklarında 1856-1864 yılları arasında Rus ordusundan kaçan yaklaşık 1,5 milyon Kafkasyalının Osmanlı Devleti topraklarına kabul edildiği ve Balkanlar ile Anadolu’da iskân edildiği yazmaktadır (GİGM, 2019). Bazı tarih kaynaklarında ise 1859-1879 yılları arasında yaklaşık 2 milyon Kafkasyalının Osmanlı Devleti topraklarına sığındığı ve bunların 1.5 milyonunun iskân edildiği yazmaktadır (Karpas, 2013, s. 170).

Balkan göçü

19. yy’da Avrupa’da yaşanan milliyetçilik akımının etkisi ve Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda olan hakimiyetinin zayıflamasıyla birlikte Balkanlarda yaşayan Türk ve müslümanlar üzerinde baskının arttığı ve Balkanlarda yaşayan Türklerin Anadolu topraklarına göç etmeye başladığı bilinmektedir (Mccarthy, 2016, s. 104-105). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1912 Balkan Savaşlarına geçen sürede yaşanan göçler Balkanlardan Anadolu topraklarına yapılan göçün büyük bir kısmı oluşturmaktadır. Bu sürede yaşanan göçler hicri takvime göre 1293 yılına denk gelmesi sebebiyle 93 Göçü ya da 93 Savaşı olarak da bilinmektedir. Balkan göçünde 1 milyondan fazla insanın Balkan topraklarından Anadolu topraklarına göç ettiği tahmin edilmektedir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018, s. 55; Karpas, 2003, s. 118).

Osmanlı Devleti’nin sona ermesinin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de etnik kökenine bakılmaksızın mülteci ve göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. 1960 ve 1970 yıllarında göç veren ülke konumunda olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 1990 yıllarında Irak ve Afgan gibi Ortadoğu ülkelerinden Avrupa’ya geçmek isteyenler için transit bir ülkeye dönüştüğü ve 2011 yılından itibaren de yaklaşık 3,6 milyona ulaşan Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Ayrıca kuruluşundan itibaren Balkan ülkelerinde yaşayan Türkler için de hedef ülke olma özelliğini sürdürmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde Türkiye topraklarına yapılan en önemli göçler şunlardır:

Türk Yunan nüfus değişimi ve zorunlu göçler

Tarih kaynaklarına göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde Türkiye'ye yapılan ilk büyük göç hareketinin nedeni 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması'na ek olarak Yunanistan ile yapılan sözleşmedir (Dışişleri Bakanlığı, Tarihsiz). Yaklaşık 1,2 milyon Ortodoks Hristiyan Rum'un Türkiye'den Yunanistan'a ve yaklaşık 500.000 Müslüman Türkün de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldığı bu sözleşme sonucunda yapılan göçler Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi olarak bilinmektedir (Ateş, 2008; Erdal, 2006). 1949 yılına kadar devam eden mübadele sonucunda Yunanistan'dan Türkiye'ye göç eden kişi sayısının 384.000-475.000 kişi arasında olduğu ve Türkiye'den Yunanistan'a göç eden kişi sayısının da yaklaşık 1,1 milyon olduğu belirtilmektedir (Aganoglu, 2001, s. 306; İpek, 2000, s. 161).

Bulgaristan göçü “Yüz Yılın Göçü”

Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde Türkiye'ye yapılan önemli göç hareketlerinden biri de Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra yapılan göçlerdir. 1923-1939 yılları arasında yaklaşık 198.688 ve 1941-1949 yılları arasında -II. Dünya Savaşı ve sonrasında- yaklaşık 14.390 kişinin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ettiği tahmin edilmektedir. 1950-1951 yıllarında Bulgaristan hükümeti tarafından uygulanan tehcir politikası nedeniyle Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaklaşık 154.000 kişinin göç ettiği ve Bulgaristan hükümetinin tehcir politikası uygulamasını durdurduğu 1951-1969 yılları arasında yoğun bir göç yaşanmadığı fakat 1969-1978 yılları arasında yaklaşık 130.000 kişinin göç ettiği bilinmektedir (Şimşir, 2009, s. 209). Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göç hareketleri üzerine yapılan araştırmalar tehcir politikaları nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan yaklaşık 310.000 kişinin Türkiye'de iskân edildiğini ve 245.000 kişinin de Türk vatandaşlığına kabul edildiğini göstermektedir (Doğanay, 2009, s. 6-7).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye 100 yıl süre içinde yaklaşık 800.000 kişinin göç ettiği Bulgaristan göç hareketi Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihinin en büyük göç hareketlerinden biri olarak kabul edilmektedir (GİGM, 2020).

Yugoslavya göçü

Yugoslavya'dan Türkiye'ye ilk göç hareketinin 1924 yılında, ikinci göç hareketinin 1936 yılında ve en büyük göç hareketi olan üçüncü göç hareketinin de Türkiye ile Makedonya arasında 1950 yılında imzalanan “Serbest Göç Antlaşması” sonrasında gerçekleştiği bilinmektedir (Bozkurt, 2010, s. 59-60). Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göç hareketleri üzerine yapılan araştırmalar 1950 yılına kadar Yugoslavya'da Türkiye'ye yaklaşık 305.158 kişinin göç ettiğini ve bunların 14.494'ünün Türkiye'de iskân edildiğini diğer göçmenlerin ise Türkiye'de serbest göçmen olarak yaşamaya devam ettiğini göstermektedir (Doğanay, 2009, s. 8).

Kuzey Irak göçü

Irak'tan Türkiye'ye yaşanan göç hareketinin 1988 yılında yaşanan Halepçe katliamından sonra gerçekleştiği ve yaklaşık 51.542 kişinin Irak'tan Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir (GİGM, 2020). Irak'tan Türkiye'ye yapılan göç hareketleri üzerine yapılan çalışmalarda Körfez Savaşı sonrası yaşanan iç karışıklık ve 1988 yılında yaşanan kimyasal saldırının tekrar edilmesinden korkan yaklaşık 500.000 kişinin 1991 yılı Nisan ayından itibaren Türkiye'ye sığındığı belirtilmektedir (TBMM, 26.06.1997 Perşembe, s. 13).

Suriye göçü

Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç hareketinin 2011 yılının Nisan ayında Suriye rejiminin uyguladığı şiddet ve adaletsizlik nedeniyle başladığı bilinmektedir. 2014-2015 yıllarında yaklaşık 2,5 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'de şu anda yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli geçici koruma altında bulunmaktadır (UNHCR, Global Trends: Forced Displacement in 2014, 2015, s. 3; GİGM, 2019).

Diğer göçler

1941-1943 tarihleri arasında yani II. Dünya Savaşı sırasında Yunan adalarından Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yaklaşık 22.909 kişinin göç ettiği ve 1944'te ise bu sayının yaklaşık 40.000 kişiye ulaştığı ayrıca savaş sırasında savaş mağduru bazı yabancı askerlerin de Türkiye'ye sığındığı bilinmektedir (Keser, 2009, s. 198).

1980'li yılların başında Sovyet-Afgan Savaşı nedeniyle Afganistan'da yaşayan Türk kökenli vatandaşların (Özbek, Uygur, Kazak ve Kırgız) Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir. Tarih araştırmaları Türkistan'dan yaklaşık 2.878 kişi Afganistan'dan da yaklaşık 4.163 kişinin Türkiye'ye göç ettiğini ve Türkmenistan'dan göç edenlerin 2.194 kişisinin, Afganistan'dan göç edenlerin ise 4.163 kişisinin Türkiye'de iskân edildiğini göstermektedir (GİGM, 2020).

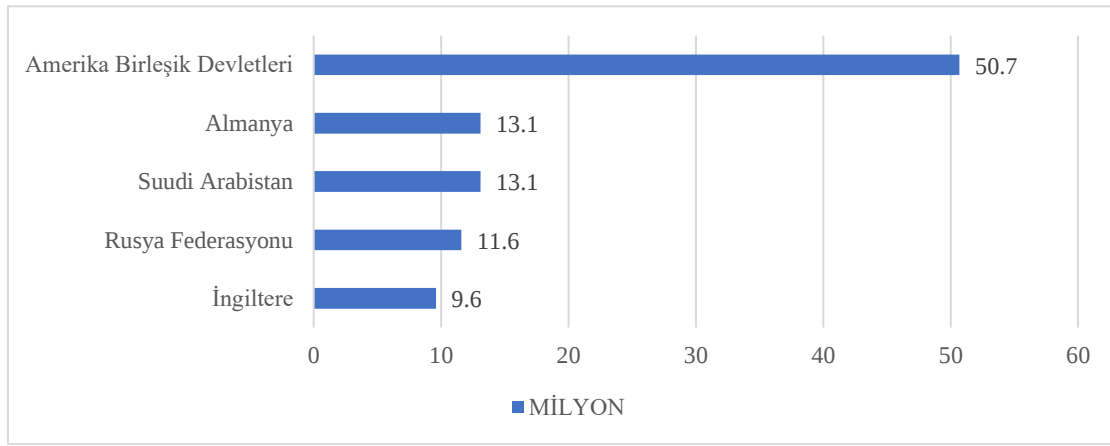
Türkiye'nin maruz kaldığı önemli göç hareketlerinden biri de 1992-1998 yılları arasında Yugoslavya'da iç savaştan kaçan yaklaşık 20.000 Boşnak'ın Türkiye'ye sığınmasıdır (GİGM, 2020). Türkiye'ye göç edenlerin birçoğunun İstanbul ve Bursa'da ikamet eden akrabalarının evinde misafir edildiği ve bir kısmının da İstanbul, Kırklareli ve Ankara'da kurulan kamp ve sığınma merkezlerine yerleştirildiği bilinmektedir (Avşar ve Tunçalp, 1995, s. 48-49). Ayrıca Kosova Savaşı'nın başlamasıyla birlikte 1999 yılında yaklaşık 17.764 kişi, 2001 yılında da yaklaşık 10.500 kişi Türkiye'ye sığındı (GİGM, 2020).

1992 yılında çıkarılan kanun ile Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç etmeye başlamalarının da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yapılan göçler arasında önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç hareketleri istatistikleri Türkiye'ye göç eden 19.257 Ahıska Türküne vatandaşlık verildiğini ve 2011 yılı itibarıyla Türkiye'de ikamet eden Ahıska Türkü sayısının 11.230 kişi olduğunu göstermektedir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018, s. 59). Ayrıca Ukrayna'da iç huzursuzluğun armasıyla birlikte 2014 yılında 2.312 kişinin de Erzincan'a yerleştirildiği bilinmektedir (T.C. Erzincan Valiliği, 2018).

Türk kökenli kişilerin Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya vb. ülkelerden Türkiye'ye göç etmesi Türkiye'nin göç için bir hedef ülke konumunda olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türk kökenli olmayan kişilerin de Irak, Suriye ve Afganistan gibi ülkelerden Avrupa'ya ulaşmak için doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan önemli bir güzergâh üzerinde olan Türkiye'den geçmesi nedeniyle Türkiye'nin göç için transit ülke olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (GİGM, 2019). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin göç için hedef ülke ve transit ülke konumunda olmasının yanı sıra 1961 yılında Almanya ile imzaladığı antlaşma sonrasında Avrupa'ya işçi ve eleman eksikliğini gidermek üzere göç veren ülke konumunda olduğu bilinmektedir. Günümüzde dünya çapında yaklaşık 6,5 milyon Türk yaşamaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

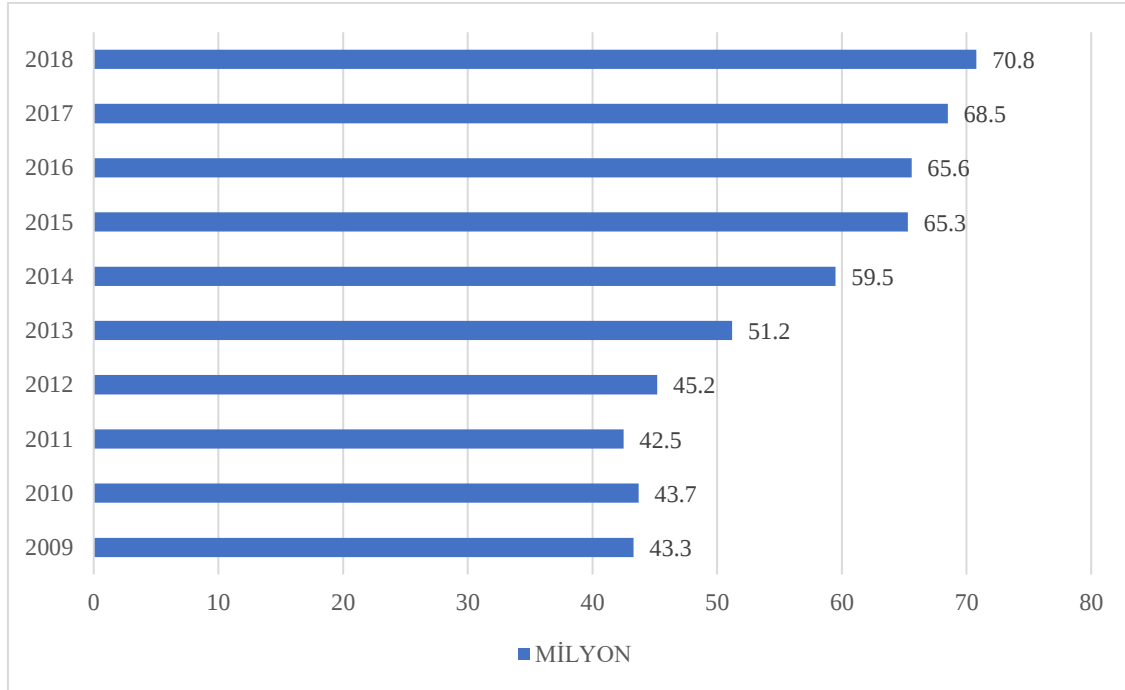
2.4. 21. yy. Zorunlu Göç Hareketleri

2019 yılı göç istatistikleri küresel ölçekte gönüllü ve zorunlu toplam göçmen sayısının yaklaşık 271 milyon olduğunu ve ABD'nin yaklaşık 50,7 milyon göçmen ile en fazla göçmene ev sahipliği yaptığını göstermektedir. ABD'den sonra en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülke yaklaşık 13,1 milyon göçmen ile Almanya, yine yaklaşık 13,1 milyon göçmen ile Suudi Arabistan, yaklaşık 11,6 milyon göçmen ile Rusya Federasyonu ve yaklaşık 9,6 milyon göçmen ile de Birleşik Krallık'tır (Migration data portal, 2019). Dünya'da en fazla göçmene ev sahipliği yapan ilk beş ülke Şekil 2.1'de verilmektedir.

Şekil 2.1. Dünya'da en fazla göçmene ev sahipliği yapan ilk beş ülke (Migration data portal, 2019)

Küresel ölçekte yaşanan zorunlu göç hareketleri incelendiğinde 2019 yılı sonunda savaş nedeniyle ikamet ettiği ülkeden göç etmek zorunda kalan kişi sayısının yaklaşık 70,8 milyon olduğu görülmektedir. İstatistiklere göre dünyadaki her 113 kişiden birisi mülteci veya göçmen statüsündedir ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018'deki raporuna göre küresel ölçekte yaşanan savaşlar her iki saniyede bir kişinin mülteci olmasına neden olmaktadır (Migration data portal, 2019). Bu duruma göre içinde bulunduğumuz yüzyılın iltica ve göç yüzyılı olduğu yorumu yapılabilir.

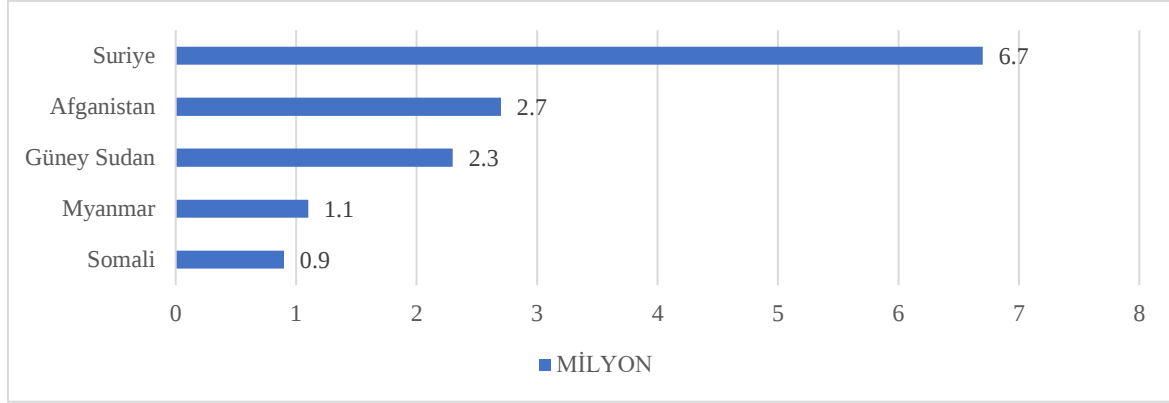

Şekil 2.2. Küresel ölçekte zorunlu göç eden kişi sayısı (UNHCR, Global Trends: Forced Displacement in 2015, 2016, 2017, 2018 ve 2019).

Şekil 2.2’de 2009 yılında 43,3 milyon kişi olan zorunlu göçmen sayısı 2018 yılında 70,8 milyona ulaştığı görülmektedir. Buna göre 2018 yılı için ortalama göç oranı 37.000 kişi/gündür (UNHCR, 2019).

Son 10 yılda zorunlu göç eden kişi sayısının 27,5 milyon kişi artmasının nedeni 2011 yılında başlayan Suriye krizi olduğu söylenebilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2019 raporuna göre dünyada zorunlu göç veren ilk üç ülkenin 6,7 milyon göçmen ile Suriye, 2,7 milyon göçmen ile Afganistan ve 2,3 milyon göçmen ile Güney Sudan olması küresel ölçekte yaşanan zorunlu göç hareketlerinin büyük bölümünün Suriye kaynaklı olduğunu doğrular niteliktedir (UNHCR, 2019; Figures at a Glance, 2019).

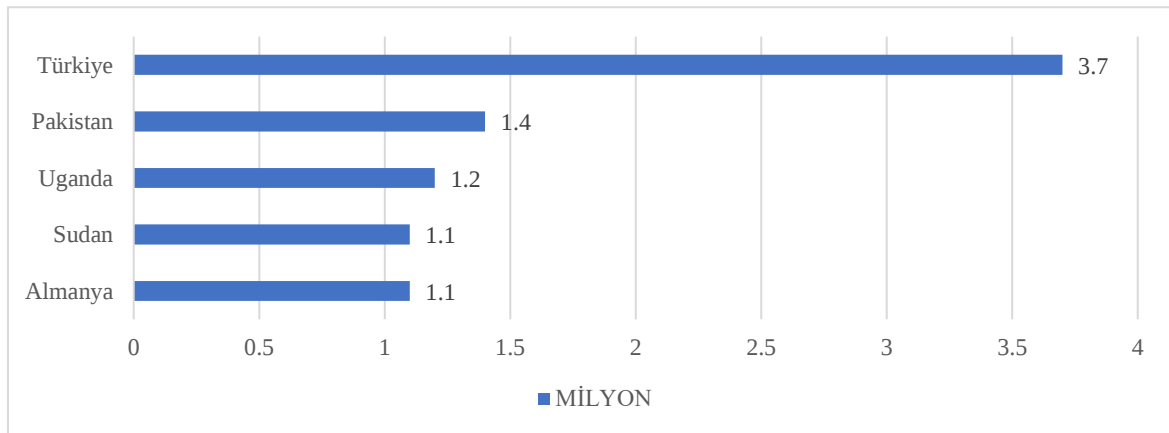
Küresel ölçekte en fazla zorunlu göç veren ülkeler Şekil 2.3’te verilmektedir. Buna göre küresel ölçekte yapılan zorunlu göçlerin yaklaşık %67’sinin Suriye (6,7 milyon), Afganistan (2,7 milyon), Güney Sudan (2,3 milyon), Myanmar (1,1 milyon), ve Somali’den (0,9 milyon) olduğu görülmektedir (UNHCR, 2019).

Şekil 2.3. Küresel ölçekte zorunlu göç veren ülkeler (UNHCR, 2019)

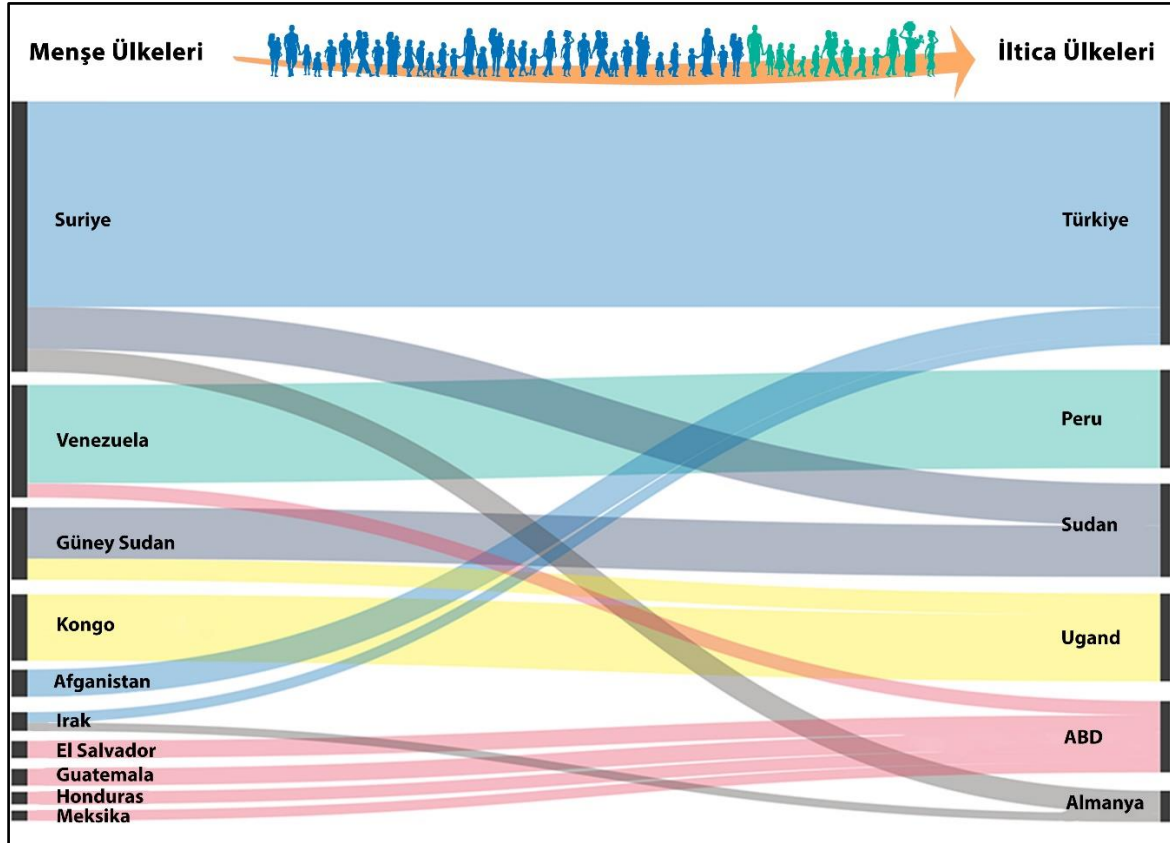
İkamet ettikleri ülkeden farklı bir ülkeye göç etmek zorunda kalan bireyler göç edilen ülkeye “mülteci veya sığınmacı” statüsü ile kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yapılan araştırmalar zorunlu göç eden 70,8 milyon kişiden 25,9 milyonu sığındığı ülkede mülteci statüsünde bulunmaktadır ve 3,5 milyonu da mülteci statüsünde olmak üzere başvuruda bulunduğunu göstermektedir.

Çeşitli nedenlerle ikamet ettikleri ülkeden farklı bir ülkeye göç etmek zorunda kalan bireylerin yaklaşık %80’i komşu ülkelere sığınmaktadır. Yapılan araştırmalar zorunlu göç eden bireylerin sığınmak için Türkiye, Pakistan, Uganda, Sudan ve Almanya’yı tercih ettiğini göstermektedir. Buna göre zorunlu göç eden bireyler sığınmak için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri tercih etmektedir (UNHCR, 2019; Figures at a Glance, 2019). Küresel ölçekte zorunlu göç eden bireylerin sığındığı ilk beş ülke Şekil 2.4’te verilmektedir.

Şekil 2.4. Küresel ölçekte zorunlu göç eden bireylerin sığındığı ülkeler (UNHCR, 2019; Figures at a Glance, 2019)

2018 yılında küresel ölçekte meydana gelen zorunlu göç hareketleri Şekil 2.5'te verilmektedir. Buna göre küresel ölçekte en fazla zorunlu göçmene ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir. Ayrıca Türkiye'de bulunan zorunlu göçmenlerin büyük bir bölümünün komşu ülke Suriye'den göç ettiği görülmektedir.

Şekil 2.5. 2018 Yılında gerçekleşen zorunlu göçlerin akış şeması (UNHCR, 2019)

3. MÜLTECİ ENTEGRASYONU

Mülteci entegrasyonu kavramını açıklamadan önce entegrasyon kelimesinin anlamının öğrenilmesi gerekmektedir. TDK'ye göre, entegrasyon (Intégration) terimi Fransızca kökenlidir ve “bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2020). LE DICTIONNAIRE'ın Fransızca sözlüğüne göre ise entegrasyon "Daha eksiksiz bir bütün oluşturmak için bir bütüne yeni bir parça eklemek" olarak açıklanmaktadır (LE DICTIONNAIRE, 2020).

Göç Terimleri Sözlüğü'ne (2009, s. 17) göre entegrasyon, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edilmesi süreci olarak ifade edilmektedir ve entegrasyon sadece göçmen birey ya da grubun sorumluluğunda olmayıp ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyon sürecinden sorumludur.

Akademik ve siyasi gruplara göre göç ve iltica konuları küresel ölçekte çok büyük ve karmaşık bir sorundur ve bu uluslararası kurumlar tarafından hazırlanmış raporlarda da açıkça belirtilmektedir (Maurer, 2017). Küresel ölçekte yaşanan göç ve iltica konularını yönetmek amacıyla uluslararası platformda çözüm yolları aranmaktadır.

Göç ve iltica konularına uluslararası platformda çözüm yolu arayan en önemli örgüt Birleşmiş Milletler'dir. Birleşmiş Milletler'in iltica konusuna: mültecilerin ikamet ettikleri ülkeye gönüllü olarak geri dönmeleri, ikamet ettikleri ve/veya iltica ettikleri ülke dışında bir ülkeye yerleştirilmeleri ve iltica ettikleri ülkeye entegrasyon sağlamaları şeklinde çözüm yolları ürettiği bilinmektedir (UNHCR, 2020).

Mültecilerin ikamet ettikleri ülkeye gönüllü olarak geri dönmeleri, mülteciler, savaş esirleri ve gözetimdeki siviller gibi kişilerin ikamet ettikleri ülkeye tamamen kendi istekleri ile dönmeleri olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 38). Küresel ölçekte yaşanan mülteci sorunu için en iyi çözüm yolu mültecilerin ikamet ettikleri ülkeye gönüllü olarak geri dönmeleridir ve 2018 yılında yaklaşık 600.000 mültecinin menşe ülkeye ve ikamet ettiği ülke içinde yer değiştiren yaklaşık 2,3 milyon kişinin de ikamet ettiği bölgeye geri döndüğü bilinmektedir. Ancak ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye iltica eden kişi sayısı ikamet ettiği ülkeye (menşe ülkeye) geri dönen kişi sayısının çok üzerindedir (UNHCR, 2019, s. 28-29).

Mültecilerin ikamet ettikleri ve/veya iltica ettikleri ülke dışında üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri küresel ölçekte yaşanan mülteci sorununa çözüm için üretilen alternatiflerden biridir ve mültecilerin menşee ve/veya iltica ettikleri ülke dışında bir ülke tarafından kabul edilmeleri ve bu ülkeye yerleştirilerek entegre olmaları olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 10). 2018 yılında, hukuki statüsü mülteci olan yaklaşık 20,4 milyon kişiden yalnızca %1'inin (ikamet ve/veya iltica ettiği ülke dışında) üçüncü bir ülkeye yerleştirildiği bilinmektedir (UNHCR, 2019, s. 2).

Mültecilerin iltica ettikleri ülkeye entegrasyon sağlamaları yasal, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak iltica ettikleri ülkede toplumun bir parçası olarak kabul edilmeleri süreci olarak tanımlanmaktadır. Mültecilerin entegrasyon sürecinden hem iltica edilen ülke yetkililerine ve topluma hem de mültecilere sorumludur. Son 10 yılda küresel ölçekte yaklaşık 1,1 milyon mültecinin iltica ettiği ülkenin vatandaşı olmuş olması bu çözüm yolunun bir sonucu olduğu söylenebilir (UNHCR, 2020) (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 30).

Birleşmiş Milletler'in iltica konusuna ürettiği çözüm yollarından en gerçekçi olanı mültecilerin iltica ettikleri ülkeye entegrasyon sağlamalarıdır. Mülteci entegrasyonun tanımı üzerinde fikir birliği yoktur ancak pek çok kaynakta mültecilerin iltica ettikleri ülkede kendilerini güvende hissetmesi, ev sahibi toplum gibi hak ve özgürlüklere sahip olması ve toplumsal yaşama uyum sağlaması olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca farklı ülke ve bölgelerde yapılan mülteci entegrasyonu tanımlarının ortak yönleri bulunmaktadır.

Mülteci entegrasyonu, ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye iltica eden birey ya da grubun iltica edilen ülke toplumuna kabul edilme sürecidir. Bu süreçte hem mültecilerin hem de ev sahibi toplumun kamu hizmetlerine ve işgücü piyasasına erişim gibi konularda hak ve yükümlülükleri vardır. Bu nedenle mülteci entegrasyonu hem mülteciler hem de ev sahibi toplumu içine alan iki yönlü bir uyum sürecidir (IOM, 2012).

Mülteci entegrasyonu terimi, sosyal içerme ve sosyal uyum gibi kavramlarla da açıklanmaktadır. Sosyal içerme, mültecilerin ev sahibi topluma ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olarak uyum sağlaması olarak tanımlanırken sosyal uyum, hem mülteciler hem de ev sahibi toplumun birbirlerine karşı anlayışlı olması olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2018).

Mülteci entegrasyonu tanımlarından da anlaşılacağı üzere entegrasyon sürecinin aktörleri; ülkeler, sivil toplum kuruluşları ve iltica edilen ülke vatandaşları ile mültecilerdir. Ülkeler entegrasyon sürecinin en önemli aktörleri olmasına rağmen entegrasyon toplumsal yaşamda yani iltica edilen ülke vatandaşları ile mülteciler arasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle ülkeler kadar sivil toplum kuruluşları da entegrasyonu etkilemektedir ve olumlu/olumsuz yönlendirmektedir. Entegrasyonu etkileyen ve yönlendiren unsurlar arasındaki işbirliği, eşgüdüm ve iletişim etkili bir entegrasyon politikasına ulaşmak için oldukça önemlidir (Council of The European Union, 2004).

3.1. Mülteci Entegrasyonu Sürecinde Kullanılan Terimler

Küresel ölçekte yaşanan göçler, göç alan ülke toplumlarının nüfus büyüklüğünü ve sosyal yapısını değiştirmektedir. Ayrıca göç sonrasında göçmenlerin hem ev sahibi topluma hem de ev sahibi ülke kurallarına uyum sağlaması gerekmektedir. Bunun yanı sıra ev sahibi toplumun da göçmenlerin varlığını kabul etmesi uyum süreci açısından önemlidir.

Uluslararası literatürde göçmen uyum sürecinde entegrasyon, adaptasyon, kültürel uyum, asimilasyon, içirme ve ırk ilişkileri döngüsü terimleri yaygın olarak kullanılmaktadır (Heckmann, 1992).

Uyum sürecinde kullanılan en yaygın terim Türkçede uyum veya bütünleşme anlamına gelen entegrasyondur. Göçmenlerin yalnızca ev sahibi ülke kurallarına uyum sağlamaları değil ev sahibi toplumun sosyal yapısına da uyum sağlamaları entegrasyon terimi ile açıklanmaktadır (Sadoğlu, 2017).

Göçmen uyum sürecinde yaygın olarak kullanılan terimlerden biri olan adaptasyon, entegrasyon terimi ile aynı anlama gelmektedir (HAK-İŞ Konfederasyonu, 2017, s. 21). Türkiye’de kamu kurumlarında entegrasyon ve adaptasyon terimleri yerine bu terimlerin Türkçe karşılığı olan uyum terimi kullanılmaktadır. Fakat göçmen/mülteci uyum sürecinde geliştirilen politikalar kullanılan terimden daha önemlidir.

Göç hareketleri farklı kültürlerden grupların etkileşim halinde olmasına neden olmaktadır ve bu etkileşim sonucunda da etkileşim halinde bulunan grupların kültürel adet ve geleneklerinde bazı değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişiklikler uluslararası literatürde

kültürel uyum terimi ile açıklanmaktadır ve bu terim göçmen uyum sürecinde kullanılan yaygın terimlerden biridir. Kültürel uyum göçmen grubun özel alanlarda kendi kültürel adet ve geleneklerine bağlı yaşarken sosyal alanlarda ev sahibi toplumun kültürel adet ve geleneklerini benimsemeleri durumunda gerçekleşmektedir. Ayrıca göçmen grup ve ev sahibi toplumun kültürel adet ve geleneklerinin sentezi ile yeni bir kültür ortaya çıkması da kültürel uyumun doğal bir sonucudur (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 62).

Asimilasyon, göçmen uyum sürecinde kullanılan bir terimdir. Toplumun azınlığını oluşturan sosyal bir grup ile toplumun çoğunluğunu oluşturan başka bir sosyal grubun uyumlu hale gelmesi sürecinde -genelde- azınlıkta olan grubun dil, kültürel değerler ve temel hayati çıkarlarının değişmesi olarak tanımlanmaktadır. Uyum sürecinde asimile olan grup dil, kültürel değerler ve temel hayati çıkarlarından tamamen vazgeçmemiş olsa bile toplumun çoğunluğunu oluşturan grubun bireylerine benzemektedir. Bu nedenle asimilasyon terimi kültürel uyumun en aşırı hali olarak da tanımlanabilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 10).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere entegrasyon süreci uluslararası literatürde bazen yalnızca göçmenlerin uyum süreci olarak değerlendirilmektedir. Kimi zaman bu, ev sahibi toplumun göçmenleri kabul etmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Öte yandan, Türkiye'deki uyum GİGM tarafından "göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon" olarak tanımlanmıştır (GİGM, 2021).

3.2. Mülteci Entegrasyonunun Önemi ve Entegrasyon İlkeleri

Küresel ölçekte mülteci sayısı yaklaşık 70 milyon kişidir. İltica hareketlerinin en büyük sebebi küresel çatışma ve/veya iç savaşlardır ve bu iç çatışma ve/veya savaşlar ortalama 17 yıl sürmektedir. Dolayısıyla mültecilerin büyük kısmı 17 yıl veya daha uzun süre iltica ettikleri ülkede kalmaktadır. Hem küresel ölçekte mülteci sayısında yaşanan artış hem de iltica süresinin uzaması nedeniyle mülteci kampları yetersiz hale gelmektedir ve mülteciler geçici koruma altında bulundukları ülkelerin geneline düzensiz bir şekilde yayılmaktadırlar (Şimşek ve Çorabatır, 2016).

Geçici koruma altında bulundukları ülkelere göç eden mülteciler ekonomik ve sosyal imkanlarını da kaybetmektedirler. Bu nedenle mültecilere ev sahibi ülke tarafından hem

ekonomik hem de sosyal imkân sağlanması gerekmektedir (HAK-İŞ Konfederasyonu, 2017, s. 21). Mültecilerin ev sahibi ülkelerde ekonomik ve sosyal imkanlara sahip olmaları ev sahibi topluma entegre olmaları ile mümkündür. Dolayısıyla mülteci entegrasyonu ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye iltica eden birey ya da grubun insani yardımlara bağımlı olmadan onurlu bir şekilde yaşayabilmesi açısından önemlidir.

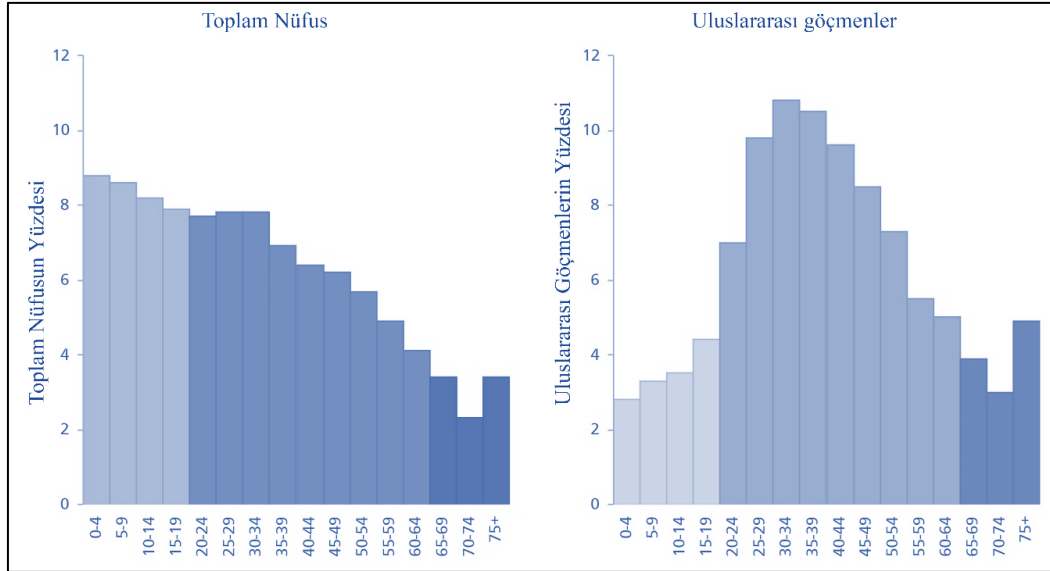
Yapılan araştırmalara göre mülteciler, ev sahibi topluma entegre olmaları durumunda iltica ettikleri ülkenin sosyal ve ekonomik gelişimine de katkı sağlayabilmektedirler ve bu durumun 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündem’inde de yer aldığı bilinmektedir (UN, 2015).

Bazı ülkelerde mülteci entegrasyonu için geliştirilen politikalar entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlarken bazı ülkelerin geliştirdiği politikalar da başarısız olmaktadır. Mülteciler ve ev sahibi toplum arasında entegrasyonun sağlanması için geliştirilen politikaların başarısız olduğu ülkelerde mülteciler, iltica ettikleri ülkede eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden faydalanamamakta, istihdam edilememekte ve sağlıklı konutlarda barınamamaktadırlar (Psacharopoulos ve A. Patrinos, 2004). Mültecilerin eğitim, sağlık, istihdam ve barınma gibi konularda ev sahibi toplum ile eşit haklara sahip olmamaları kişisel becerilerini geliştirememelerine ve özgüvenlerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da mülteciler iltica ettikleri ülkenin sosyal ve ekonomik gelişimine olumlu katkı sağlayamamaktadırlar (UNHCR, 2019).

Mülteciler iltica ettikleri ülkelerde, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyine göre kentsel veya kırsal alanda yaşamaktadırlar. Küresel ölçekte mültecilerin yaklaşık %60’ının kentsel alanlarda yaşadığı bilinmektedir ve bu oran Türkiye’de yaklaşık %98’dir. BMMYK’ya göre mültecilerin kentsel alanda ikamet etmeyi tercih etmesi başta yüksek ve orta gelirli ülkeler olmak üzere birçok ülkeye fayda sağlamaktadır (UNHCR, 2019, s. 62). Çünkü mültecilerin kentsel alanlara getirdiği beceri, verimlilik ve uzmanlık ev sahibi ülkede sosyal ve ekonomik gelişmeye yardımcı olmaktadır. Bu nedenle mültecilerin ev sahibi toplum ile eşit hak ve özgürlere sahip olması gerekmektedir (UNHCR, Global trends Forced displacement in 2018, 2019, s. 57).

Küresel ölçekte göçmenlerin ekonomik, sosyal ve demografik özellikleri ile ilgili bazı araştırmalar yapılmaktadır. Göçmenlerin demografik özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalar

çalışabilir yaş grubu olan 20-64 yaş grubunda olan göçmen sayısının toplam göçmen sayısına oranının yaklaşık %74 olduğunu ve göçmen kabul eden ülkelerde ise bu oranın %57 olduğunu göstermektedir (UN, 2019). (Şekil 3.1'e bkz.) Ayrıca göçmenler ev sahibi toplum bireylerine göre %20-%30 oranında daha az ücret karşılığında çalışmaktadır. Bu ücret farkı, göçmenlerin eğitim, sağlık ve barınma konularında ev sahibi topluma entegrasyonun sağlanması ile %5-%10 oranında azaltılabilir ve bu da küresel ölçekte ekonomik çıktının 800 milyar ile 1 trilyon dolar arasında fazla olmasını sağlar. Dolayısıyla göçmenlerin istihdam konusundaki entegrasyonlarının başarılı olması ekonomiye hem ulusal ölçekte hem de küresel ölçekte katkı sağlayabilir (Woetzel, ve diğerleri, 2016, s. 82).

Şekil 3.1. Ev sahibi toplumların ve göçmenlerin yaş grubu dağılımı (UN, 2019)

Küresel ölçekte yaşanan göç ve iltica konularını yönetmek amacıyla üretilen çözüm yollarından biri olan entegrasyon, optimum çözüm yolu olarak görülmektedir.

İkamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye göç eden mültecilerin büyük bir kısmı göç etme nedenleri ortadan kalksa bile ikamet ettikleri ülkeye dönmeyi tercih etmemektedir. 2018 yılı içerisinde ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye göç eden 13,6 milyon mülteci den 2,9 milyon kişi ikamet ettiği ülkeye geri döndüğü ve 92.400 mültecinin de ikamet ettiği ve/veya iltica ettiği ülke dışında bir ülkeye yerleştirildiği bilinmektedir. Ayrıca 2018 yılında yaklaşık 1,7 milyon mülteci de ikamet ettiği ve/veya iltica ettiği ülke dışında bir ülkeye yerleştirilmek üzere başvuru yapmıştır. Mevcut verilere göre mültecilerin büyük bir kısmı iltica ettikleri

ülkeye uyum sağlayarak hayatta kalmayı ve onurlu bir yaşam sürmeyi tercih etmektedir ve bu tercih mülteci entegrasyonunu zorunlu hale getirmektedir (Erdoğan M. , 2019).

Entegrasyon sürecinin başarısız olması toplumsal izolasyon, gettolaşma, sosyal gerçeklikten kopma/sosyal gerçekliğin dışında kalma, radikalleşme ve toplumsal barışın bozulması gibi sosyal ve fiziksel olumsuzluklar ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle ulusal ve yerel ölçekte alınacak önlemler ile mültecilerin iltica ettikleri ülkede onurlu bir şekilde yaşamalarının sağlanması ev sahibi toplum ve mülteciler arasındaki olası gerilimleri en aza indirmek açısından oldukça önemlidir.

Mülteci entegrasyonu sosyal bir süreçtir ve sürecin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi; sosyal eşitlik, toplumsal mütekabiliyet, hukukun üstünlüğü ve ayrımcılık karşıtlığı ilkelerine bağlıdır.

Entegrasyon sürecinden etkilenecek olan mülteciler ve ev sahibi toplum için kolektif eşitliğin sağlanması sosyal entegrasyon ilkesi ile ilgilidir. Bu ilkeye göre ev sahibi ülkelerin mülteci entegrasyon politikaları geliştirirken hem mültecilerin hem de ev sahibi toplumun beklentilerini karşılaması gerekmektedir. Çünkü entegrasyon sürecinden etkilenecek olan taraflardan herhangi birinin aleyhine veya lehine politika geliştirilmesi entegrasyon sürecinin başarısız olmasına neden olacaktır (HAK-İŞ Konfederasyonu, 2017, s. 26).

Toplumsal mütekabiliyet ilkesine göre hem ev sahibi toplumun mültecilerin entegrasyonunu hem de mültecilerin ev sahibi topluma entegre olmayı kabul etmesi gerekmektedir.

Mülteci entegrasyonu ilkelerinden biri olan hukukun üstünlüğü ilkesine göre ev sahibi toplum ve mülteciler yasal olarak eşit haklara sahiptir. Çünkü ister ev sahibi toplum ister mülteci olsun her birey onurlu bir yaşam sürme hakkına sahiptir ve bu hak uluslararası mevzuatta da yer almaktadır. Ev sahibi toplum ve mülteciler arasında sosyal barış hukukun üstünlüğü ilkesi ile sağlanmaktadır.

Mülteci entegrasyonu ilkelerinin en önemlisi ayrımcılık karşıtlığı ilkesidir. Özellikle son yıllarda hem ev sahibi toplum hem de mülteciler için provokasyon ve nefret söylemlerinin artması ayrımcılık karşıtlığı ilkesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu ilke diğer mülteci entegrasyonu ilkelerini tamamlamaktadır ve bu nedenle de en önemli ilkedir. Ayrımcılık

karşıtlığı ilkesine göre hem ev sahibi toplum ve mülteciler arasındaki ayrımcılığın hem de farklı etnik kökene mensup mülteciler arasındaki ayrımcılığın önüne geçilmesi gerekmektedir.

3.3. Mülteci Entegrasyonu Göstergeleri

Küresel ölçekte yaşanan mülteci sorununa farklı ülkelerde farklı çözümler üretildiği gibi mülteci entegrasyonu için üretilen politikalar da her ülkede kendine özgü olmaktadır. Örneğin, mültecilerin ekonomik ve sosyal anlamda ev sahibi topluma entegre olması küresel ölçekte ortak bir amaç iken mültecilerin iltica ettikleri ülkede siyasi yaşama dahil olması iltica edilen ülkenin entegrasyon politikaları ile ilgilidir (Council of Europe, 1997).

Entegrasyon başarısının ölçülmesi ülkelerin entegrasyon politikalarının etkili olup olmadığının anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Mültecilerin entegrasyon başarısı ekonomik, sosyal, kültürel ve politik anlamda ev sahibi topluma uyum sağlayıp sağlamadıkları, ev sahibi toplum tarafından yapılan ayrımcılık, ev sahibi ülkenin mülteci politikaları ve mültecilerin bu politikalardan nasıl etkilendiği gibi göstergelerle ölçülmektedir (GMDAC, 2018, s. 40). Dolayısıyla istihdam, eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve sosyal bütünleşme konularında mülteciler ve ev sahibi toplum arasındaki farkın düşük olması entegrasyonun başarılı olduğunu göstermektedir. Fakat entegrasyon başarısının ölçülmesi için mülteciler ile ilgili verilerin birkaç yıl boyunca toplanması gerekmektedir fakat bu veriler yalnızca çoğu Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) ülkesi olan yüksek gelirli ülkeler tarafından sağlıklı bir şekilde toplanabilmektedir (OECD ve EU, 2018, s. 19).

Mülteci entegrasyonu başarısının ölçülebilmesi için farklı ülkelerde farklı ölçütler geliştirildiği bilinmektedir. Birçok Avrupa ülkesinde mültecilerin istihdama katılım oranı entegrasyon başarısının ölçütü olarak kullanılmaktadır (Council of Europe, 1997). Fakat istihdama katılım oranının az olması entegrasyon politikalarının yetersiz olmasından kaynaklanabileceği gibi mültecilerin istihdama katılmak istememelerinden de kaynaklanabilir. Bazı ülkelerde mültecilere yönelik yapılan saldırıların oranı da entegrasyon başarısının bir ölçütü olarak değerlendirilmektedir (Council of Europe, 1997). Fakat bu saldırılar toplumun tamamını temsil etmeyip yabancı düşmanı belirli bir grubun mültecilere gösterdiği aşırı tepki de olabilir.

Bazı ülkelerde mültecilerin sağlıklı konutlarda barınması entegrasyon başarısının ölçütü olarak kullanılmaktadır ve bu ülkelerde mültecilerin sağlıklı konutlarda barınmasının sağlanması amacıyla projeler gerçekleştirilmektedir. Bu projelerin çıktılarına göre, ev sahibi toplumdaki izole edilmiş gettolarda yaşayan mülteciler projenin uygulanmasından sonra ev sahibi toplum ile bir arada ve sağlıklı konutlarda yaşamaktadırlar. Fakat bu durum mültecilerin barınma konusunda ev sahibi topluma entegre olabildiklerini göstermektedir ve yalnızca barınma konusunda yakalanan entegrasyon başarısı mülteciler ve ev sahibi toplum arasında kültürel, ekonomik, politik veya sosyal entegrasyonun sağlandığının bir ispatı değildir (Council of Europe, 1997).

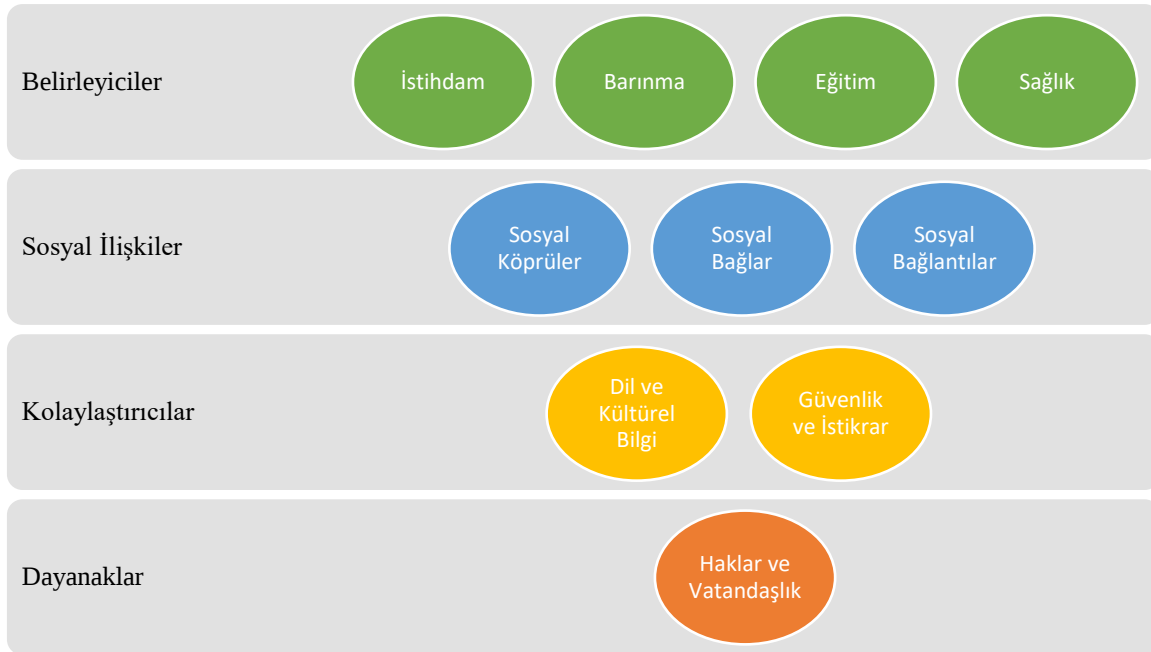
Mülteci entegrasyonu birden fazla kavram ile ilgilidir. Ayrıca hem entegrasyon politikaları hem de entegrasyon başarı ölçütleri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu durum entegrasyon başarısının ölçülmesinin önüne geçmektedir. Bu nedenle herhangi bir ülkenin entegrasyon başarısının zaman içerisinde nasıl değiştiğini belirlemek veya iki ülkenin entegrasyon başarısının kıyaslamasını yapmak çok zordur.

Entegrasyon başarısının ölçülebilmesi amacıyla “Migration Policy Group” (MPG) Göç Politikası Grubunun Avrupa’daki entegrasyon süreçlerine ilişkin çalışmalar yaparak 2004 yılında “Migrant Integration Policy Index” (MIPEX) “Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi” adı altında entegrasyon göstergeleri belirlediği bilinmektedir. Belirlenen 167 entegrasyon göstergesi küresel ölçekte mültecilerin ev sahibi topluma entegre olabilmeleri için ülkeler tarafından uygulanan politikaları değerlendirmek ve karşılaştırmak için kullanılmaktadır. Ayrıca “Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi” mülteci entegrasyonu için önemli ve doğru ilkelere değinmesi nedeniyle Avrupa’da başvuru kılavuzu olarak kullanılmaktadır (MPG, t.y).

Birçok Avrupa ülkesinde entegrasyon politikalarının kıyaslanması için kullanılan bir diğer kaynak ise 2009 yılında entegrasyon süreçlerini ölçmek için analitik bir matris biçiminde tasarlanan ve yaklaşık 150 gösterge içeren “National Integration Evaluation Mechanism” (NIEM) "Ulusal Entegrasyon Değerlendirme Mekanizması"dır. Bu göstergeler ile entegrasyon sürecinin aktörleri ve entegrasyon sürecinde yaşanan zorluklar belirlenmektedir (NIEM, 2019).

Entegrasyon başarısının ölçülebilmesi için geliştirilen uluslararası entegrasyon göstergelerinin yanı sıra Göç Politikası Grubu (MPG) ve Türkiye’deki yerel kurumların bir araya gelerek yerel entegrasyon başarısının ölçülebilmesi için çalışmalar yaptıkları bilinmektedir. Yapılan en önemli çalışma 2017 yılında İltica ve Göç Araştırma Merkezi’nin iş birliğiyle yapılan Mülteci Uyum Projesi çalışmasıdır.

Türkiye’deki yerel kurumların ortak çalışmaları ile belirlenen entegrasyon başarısı; dayanaklar (haklar ve vatandaşlık), kolaylaştırıcılar (dil ve kültürel bilgi, güvenlik ve istikrar), sosyal ilişkiler (sosyal köprüler, sosyal ağlar) ve belirleyiciler (barınma, sağlık, istihdam ve eğitim) olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır ve bu dört ana başlık birbirini etkilemektedir (Ager ve Strang, 2008). (Şekil 3.2)

Şekil 3.2. Başarılı entegrasyon göstergeleri (Ager ve Strang, 2008)

Dayanaklar

Mülteci entegrasyonunun başarılı olması mültecilerin iltica edilen ülke vatandaşları ile eşit haklara sahip olmasına dayanmaktadır ve bu konu ile ilgili sorumluluk yalnızca iltica edilen ülke yönetimine verilmektedir (Ager ve Strang, 2008; ICAR , 2006). Fakat O’Neil’e göre iltica edilen ülke yönetiminin yanı sıra iltica edilen ülkenin siyasi ve/veya dini liderleri, sivil

toplum kuruluşları, işverenler ve sendikalar da konu ile ilgili sorumluluğa sahiptir (İGAM, 2017; O'Neill, 2001).

Kolaylaştırıcılar

Mültecilerin ev sahibi topluma entegre olabilmeleri için ilk şartın ev sahibi toplum ile aynı dili konuşmak olduğu söylenebilir. Çünkü dil bireylerin içinde bulunduğu ortama uyum sağlayabilmeleri için tek araçtır (6458 YUKK, 2013) 96. madde. Dilin yanı sıra mültecilerin ev sahibi toplumun kültürü hakkında bilgi sahibi olması da entegrasyonu kolaylaştırmaktadır. Ayrıca mültecilerin iltica ettikleri ülkede güvenlik ve istikrarının sağlanması başarılı entegrasyon göstergeleri arasında gösterilmektedir (Ager ve Strang, 2008). Dolayısıyla dil ve kültürel bilgi ile güvenlik ve istikrar mültecilerin ev sahibi topluma entegre olmasını kolaylaştıran göstergelerdir.

Sosyal ilişkiler

Ager ve Strang'a (2008) göre, sosyal köprüler, sosyal bağlar ve sosyal bağlantılar olmak üzere üç farklı sosyal ilişki biçimi tanımlamak mümkündür. Sosyal köprüler, mültecilerin ev sahibi toplum ile olan sosyal ilişkilerini; sosyal bağlar, mültecilerin iltica edilen ülkede kendi etnik ve dini grupları ile olan sosyal ilişkilerini ve sosyal bağlantılar ise mültecilerin iltica edilen ülkenin kamu kurumları ile olan sosyal ilişkilerini tanımlamaktadır. Mültecilerin iltica ettikleri ülkede doğru sosyal ilişkiler kurabilmeleri entegrasyonun başarılı olduğunu göstermektedir.

Belirleyiciler

Mültecilerin ev sahibi topluma entegrasyon sürecinin değerlendirilmesi için istihdam, eğitim, sağlık ve barınma faktörleri belirleyici olarak kullanılmaktadır (Korac , 2001). Mülteci entegrasyonu sürecinin başarısı dört faktörün değerlendirilmesi ile belirlenmektedir. Fakat belirleyicilerden herhangi birinde başarılı olunması entegrasyonun başarılı olduğunu söylemek için yeterli değildir (Ager, Strang, O'May, ve Garner, 2001). Dolayısıyla mülteci entegrasyonunun başarılı olabilmesi için istihdam, eğitimi, sağlık ve barınma konularının her biri için başarının sağlanmış olması gerekmektedir.

Bu kavramlardan da anlaşılacağı üzere mülteci entegrasyon sürecinin başarılı olabilmesi için ev sahibi toplum ile eşit hak ve özgürlüklere sahip olmaları, iltica edilen ülkede kendilerini güvende hissetmeleri, ev sahibi toplum ile doğru sosyal ilişkiler kurabiliyor olmaları ve iltica edilen ülkede istihdam, eğitim, sağlık ve barınma konularında ev sahibi toplum ile eşit haklara sahip olmaları gerekmektedir.

Mültecilerin iltica ettikleri ülkede istihdam edilmeleri, dil becerilerini geliştirme, ekonomik bağımsızlığı sağlama, mülteciler ve ev sahibi toplum arasında güven ortamı oluşturma gibi birçok konu ile doğrudan alakalıdır (Africa Educational Trust, 1998; Tomlinson ve Egan, 2002). Fakat birçok mülteci iltica ettikleri ülkelerde eğitim seviyesine bakılmaksızın istihdam problemleri ile karşılaşmaktadır. Mültecilerin istihdam problemi yaşamalarının temel sebebi önceki iş tecrübelerini veya mesleki yeterliliklerini referans gösterememeleri olarak görülmektedir (European Council on Refugees and Exiles, 1999). Duke K. ve diğerleri (1999) mültecilerin iltica ettikleri ülkede istihdam edilmelerinin sağlanabilmesi için sahip oldukları becerilerinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Duke, Sales, ve Gregory, 1999).

Sonuç olarak mültecilerin ev sahibi topluma entegre olabilmeleri için önemli bir faktör olan istihdamın artırılması için mültecilerin sahip oldukları becerilerin geliştirilmesi ve iltica ettikleri ülke yetkilileri tarafından becerilerine uygun iş kollarına yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Mültecilerin ev sahibi topluma entegre olmalarını sağlayan önemli faktörlerden biri de eğitimdir. Eğitim kurumları özellikle mülteci çocuklar ile ev sahibi çocuklar arasında iletişim kurulmasını sağlamaktadır ve çocukları iletişim halinde olan ebeveynler de birbirleri ile iletişim kurmak zorunda kalmaktadır (Ager ve Strang, 2008).

Mülteci çocukların iltica edilen ülkede eğitim hizmetinden yararlanmasının önündeki en büyük engel ev sahibi toplum ile aynı dili konuşamıyor olmalarıdır. Çünkü mülteci çocuklar, ev sahibi toplumun dilini öğrenmeden eğitim almaya başladıkları zaman dışlanma, ırkçılık, arkadaş olarak kabul edilmeme gibi problemlerle karşılaşmaktadırlar. Ayrıca iltica edilen ülkede eğitim gören çocukların ebeveynlerinin de dil konusunda yetersiz olması çocukların eğitim konusunda aileden destek almasının da önüne geçmektedir. Bu nedenle mülteci

çocukların eğitim sürecini kolaylaştırmak için mülteci çocuklara ve ebeveynlerine özel dil eğitimi verilmesi gerekmektedir (Hays ve Kirby P., 1998).

Mültecilerin akademik derecelerini kullanabilmeleri için denklik süreçlerinin kolaylaştırılması önemlidir. Bu sürecin kolaylaşması, mültecilerin işgücü piyasasına girişini güvence altına almaktadır. Ayrıca, yüksek öğrenimlerini tamamlamak isteyenler için de üniversitelere kayıt olabilmelerini sağlamaktadır. Bu politikalar yardımıyla mültecilerin yeni toplumla entegrasyon süreçleri daha hızlı sonuç vermektedir (Stoeber, 2019).

Mültecilerin iltica ettikleri ülkede sağlık hizmetlerinden faydalanabiliyor olmaları toplumsal yaşama aktif olarak katılım sağlayabildiklerini göstermektedir. Fakat özellikle Avrupa’da pek çok ülkede mülteciler, ev sahibi toplumun bireyleri ile birlikte fiziksel ve/veya zihinsel sağlık hizmeti alamamaktadır (Migrant ve Refugee Communities Forum, 1999). Mültecilerin ev sahibi toplum ile aynı dili konuşamıyor olması sağlık hizmetinden faydalanma konusunda da problem yaşanmasına neden olmaktadır.

Barınma faktörü mültecilerin iltica ettikleri ülkede refah bir yaşam sürebilmeleri için önemli bir faktördür ve mültecilerin kendilerini ev sahibi toplumun üyesi olarak görmelerine yardımcı olduğundan entegrasyon başarısını büyük oranda etkilemektedir (Dutch Refugee Council / The European Council on Refugees ve Exiles, 2001; Glover, ve diğerleri, 2001). Ager ve Strang’a (2008) göre mültecilerin sağlıklı konutlara erişebilmesi ve yasal haklarının kira sözleşmeleri vb. ile koruma altına alınması iltica ettikleri ülkelerde barınma problemi ile karşı karşıya olmadıklarını göstermektedir.

Mültecilerin iltica ettikleri ülkede barındıkları konut ve mahalle hem yaşam kalitesini hem de ev sahibi topluma entegrasyon sürecini etkilemektedir. Mültecilerin yaşam kalitesi yüksek ve kamu hizmetlerine erişimin kolay olduğu bir mahallede barınmaları durumunda yaşam kaliteleri yükseltecektir ve bu durum ev sahibi toplum ile doğru iletişim kurmalarını sağlayacaktır. Ev sahibi toplum ile doğru iletişim kurmayı başaran mültecilerin entegrasyon süreci de başarılı olacaktır. Fakat mültecilerin yaşam kalitesi düşük ve kamu hizmetlerine erişimin zor olduğu bir mahallede barınmaları da ev sahibi toplum ile iletişim kurmasını zorlaştıracaktır.

Mülteciler iltica ettikleri ülkelerde önce yağmur, güneş, rüzgâr gibi doğal koşullardan korunarak yaşamlarını devam ettirebilmek için bir barınma mekânı aramaktadırlar. Geçici koruma süresinin uzamasıyla birlikte de ev sahibi toplum ile sosyal ilişkiler kurmaya ve barınma mekanlarını güvenlik, emniyet ve istikrar içeren yuva haline dönüştürmeye başlamaktadırlar. Yapılan araştırmalar birey ya da toplumların barınılan mekânı yuva haline getiren güvenlik, emniyet ve istikrar gibi faktörlerin eksikliğinden dolayı ikamet ettikleri ülkeleri terk ettiklerini göstermektedir (Dutch Refugee Council / The European Council on Refugees ve Exiles, 2001, s. 5).

Mültecilerin sağlıklı konuta erişiminin sağlanmış olması iltica edilen ülkede istihdam edilebilmeleri ve eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlerden faydalanabilmeleri açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle bazı ülkelerde mülteci yerleştirme politikaları uygulanmaktadır ve medya gibi iletişim kanalları ile ev sahibi toplumun bu politikaları benimsemesi sağlanmaktadır (Casati, 2018; Mulvey, 2010). Dolayısıyla iltica edilen ülkelerde uygulanan mülteci yerleştirme politikaları entegrasyon başarısını artıran önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mültecilerin iltica edilen ülkede istihdam edilmeleri, eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden faydalanabilmeleri ve sağlıklı konuta erişebilmeleri arasında bir ilişki bulunmaktadır. İltica ettiği ülkede istihdam edilemeyen bir mülteci ekonomik anlamda problem yaşadığı için sağlıklı konuta erişim sağlamayacaktır ve sağlıklı konutlarda veya çevrelerde barınmayan mültecilerin de eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden faydalanması zorlaşacaktır (Kearns ve Whitley, 2015; Hynie, Korn, ve Tao, 2016).

3.4. Türkiye’deki Entegrasyon Politikası ve Uygulamaları

Türkiye’nin bulunduğu konum ve kültürel mirasının da etkisiyle geçmişten günümüze en fazla göç alan ülkeler arasında olması göç, entegrasyon ve uyum politikalarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca Türkiye’nin göç politikaları Türkiye’ye yapılan göç hareketleri üzerinde ve Türkiye’ye yapılan göç hareketleri de göç politikalarının oluşmasında etkili olmaktadır. Yani göç ve göç politikalarını birbirinden etkilenen iki faktör olarak belirtmek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında sınırların değişmesiyle birlikte yaşanan değişimlerin uluslararası ilişkileri ve bunun sonucunda da göç politikalarını etkilediği bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin göç konusu ile ilgili ilk yasal belgesi Türk kökenli ve Türk kültürüne bağlı olanların Türkiye'de iskân edilmesini ve Türk vatandaşlığına alınmasını sağlayan 1934 İskân Kanunu'dur. Bu kanunun Türkiye'nin 1945 yılında Birleşmiş Milletler üyesi oluncaya kadar yürürlükte kaldığı bilinmektedir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018, s. 86). Bu tarihten sonra yasal düzenlemelerin uluslararası antlaşmalar doğrultusunda yapıldığı Türkiye Cumhuriyeti'nde 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Mülteciler Ek Protokolü imzalandıktan sonra ikinci göç bildirgesi çıkarıldı. Bu bildirmede yer alan en önemli madde yalnızca Avrupa'dan gelen göçmenlere mülteci statüsü tanınacağı maddesidir (UNHCR, 2011). Yani Avrupa dışından gelen göçmenler Türkiye Cumhuriyeti'nde mültecilerin sahip olduğu haklara sahip değildir.

Türkiye'de 1980'li yıllara gelindiğinde etnik kökenine bakılmaksızın tüm göçmenlerin yasal sisteme entegre edilmeye başladığı görülmektedir. Türkiye'de yaşanan bu sürecin başta Ortadoğu'da yaşanan olaylar olmak üzere küresel olay ve ekonomik değişikliklerden etkilendiğini söylemek mümkündür.

1990'lı yıllara gelindiğinde yaklaşık 5 milyon göçmen Avrupa'ya geçmek üzere Türkiye sınırlarına girdi. Yaşanan bu yoğun göç hareketinden dolayı göç politikalarını düzenlemek zorunda kalan Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1994 yılında "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" isimli iltica ve sığınma yönetmeliği oluşturuldu (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018, s. 86).

Türkiye'ye göç eden birey veya gruplara uygulanacak olan iltica usul ve esaslarının tanımlanmasını ve ilticadan sorumlu kurumların belirlenmesine ilişkin hükümlerin eklenmesini içeren 1994 yönetmeliği 2013 yılında "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ile değiştirildiği bilinmektedir. Bu kanun kapsamında Avrupa standartlarına uygun, bir yönetim sistemi sağlayan bazı değişiklikler yapıldığı bilinmektedir. Yeni kanun ülkenin ekonomik ve mali imkânları doğrultusunda hukuki statüsüne bakılmaksızın tüm göçmenlerin; ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılarak topluma uyum sağlamalarını

ve sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerinin sağlanması için kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin bir araya gelerek entegrasyon faaliyetlerinde bulunmalarını teşvik etmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun en önemli özelliği göç ve entegrasyonu "Türk soy ve kültürü" çerçevesinin içinde kalan birey ya da gruplar ile sınırlamamasıdır (6458 YUKK, 2013) 26. 27. 96. Madde.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çıkarılan kanun ve yönetmelikler ile imzalanan sözleşmelere rağmen Türkiye 2015 yılında yayınlanan Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi Raporu'na göre 26/100 puanı ile 30. sırada yer almaktadır ve yine aynı rapor Türkiye'nin eğitim ve istihdam göstergeleri konusunda başarısız olduğunu göstermektedir. (Huddleston, Bilgili, Joki, ve Vankova, 2015). Ancak 2020 raporu verilerine göre, Türkiye'nin indeks puanının 43/100'e yükseldiği görülmektedir. Puan artışındaki en büyük etken, istihdam düzeyindeki küçük de olsa bir iyileşmenin yanı sıra eğitim ve sağlık düzeyinde entegrasyon politikaları ve faaliyetlerinin geliştirilmesidir (Huddleston ve Solano, 2020).

2015 yılında yayınlanan Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi Raporu Türkiye'nin entegrasyon başarısını artırması gerektiğini göstermektedir. Bu kapsamda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde göç konusu ile ilgilenen kamu kurumları, belediyeler, sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile 2018-2023 yıllarını kapsayan "Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı" hazırlandığı bilinmektedir. Söz konusu belge ile göçmenlerin kamu hizmetinden faydalanma düzeylerinin ve hizmet kalitesinin artırılması, entegrasyon sürecindeki birey ya da grupların marjinalleşme riskinin azalmasıyla kamu düzeninin sağlanması hedeflenmektedir.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'na göre mültecilerin ev sahibi topluma entegrasyon sürecinin başarılı olabilmesi için toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal destek (sosyal hizmet ve yardımlar) olmak üzere altı bileşende başarının sağlanması gerekmektedir (GİGM, 2018).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın ilk bileşeni olan toplumsal uyum: göçmenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak ev sahibi topluma dahil olması ve karşılıklı anlayış ve saygı çerçevesinde bir arada yaşayabilmeleri olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal

uyum bileşeni kapsamında göçmenlerin ev sahibi toplum tarafından kabul edilmesi ev sahibi toplum ile mültecilerin birlikte barış içerisinde yaşayabilmesi hedeflenmektedir. Mültecilerin dil, din ve kültür gibi ev sahibi toplumdan farklı olan yönlerinin ev sahibi toplum tarafından kabul edilmesi ve tanınması, göçmenlerin sosyal yaşama dışlanmadan katılabilmesi yani toplumsal uyum için önemlidir (GİGM, 2018).

Göçmenlerin bilgilendirilmesinde temel teşkil eden husus; göçmenlerin iltica ettikleri ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki yapısı hakkında bilgiye ihtiyacı olduğunun bilincinde olmasıdır. Ancak mülteci entegrasyonunda göçmenlerin iltica ettikleri ülkeye ilişkin bilgi ihtiyacının farkında olmasının yanı sıra iltica edilen ülke yetkililerinin de göçmenlerin bilgiye ihtiyacı olduğunun farkında olması gerekmektedir (GİGM, 2018).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda yer alan eğitim bileşeni kapsamında göçmenlerin iyi bir eğitim alarak sosyo-ekonomik açıdan gelişimlerinin sağlanması ve iltica ettikleri ülkenin dilini öğrenmeleri hedeflenmektedir. Ayrıca eğitim bileşeni kapsamında eğitim alınan kurumlarda çocukların erken yaşlardan itibaren birbirleri ile etkileşim içinde olması sağlanmaktadır (GİGM, 2018).

Türkiye'de etnik kökenine ve koruma statüsüne bakılmaksızın tüm yabancı uyruklu çocuklar devlet okulları tarafından verilen "temel eğitim" hizmetlerine erişim hakkına sahiptir (6458 YUKK, 2013) 89. Madde. 2018 yılı verileri incelendiğinde geçici koruma kapsamındaki toplam 592.114 çocuğun devlet okullarında ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim aldığı görülmektedir. Ayrıca yine 2018 yılı verileri okullaşma oranları ilkokul için %96,3 ortaokul için %58,1 ve lise için %26,4 olduğunu göstermektedir (Komsuoğlu, 2019).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda yer alan sağlık bileşeni kapsamında uygulanan politikalar hem ülkeden ülkeye hem de farklı göçmen grupları arasında farklılık gösterebilmektedir. Küresel ölçekte mültecilerin sağlık hizmetlerine erişiminde yaşanan temel sorunlar: mültecilerin iltica edilen ülkenin sağlık sistemi ve bu sistemdeki yerleri hakkında bilgilendirilmemiş olması ve iltica edilen ülkedeki sağlık çalışanlarının mültecilerin özel gereksinimleri konusunda farkındalığının ve deneyiminin az olmasıdır. Mülteciler ve iltica edilen ülkenin sağlık personelinin yaşadığı en önemli sorun ise dil ve iletişim sorunlarıdır (GİGM, 2018).

Türkiye’de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında mültecilerden herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar genel sağlık sigortası programı ile devlet tarafından sağlanan sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim sağlamaktadır. Fakat dil ve iletişim problemi Türkiye’de de mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı en önemli sorundur ve bu sorun baz illerde yeminli tercümanlar ile çözülmeye çalışılırken bazı illerde de hastanelerde tercüman istihdam ederek çözülmeye çalışılmaktadır (AIDA, 2019).

Türkiye’de 15/01/2016 tarihli Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ve 26/04/2016 tarihli Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik kapsamında söz konusu bireylerin yasal olarak çalışmasına olanak tanınması Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda yer alan istihdam bileşeni ile ilgilidir (GİGM, 2018). Mülteciler, uluslararası koruma veya geçici koruma başvurularının kabul tarihinden itibaren 6 ay içinde çalışma izni için başvurabilmektedir ve çalışma izni başvurusunun işleme alınması da ortalama 1-2 ay sürmektedir (6458 YUKK, 2013) 89. Madde. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi göçmenler ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmeliğe göre çalışma izni başvurusu yapan mülteciler, talep etmeleri durumunda İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezleri tarafından düzenlenen mesleki eğitim programlarına katılarak meslek edinebilmektedirler.

Türkiye’de 2015-2018 yılları arasında çalışma izni alanlar incelendiğinde en fazla çalışma izninin Afganistan, Irak, İran ve Suriye vatandaşlarına verildiği görülmektedir. Türkiye’de en fazla çalışma izninin Afganistan, Irak, İran ve Suriye vatandaşlarına verilmesi, uluslararası koruma başvurusunun da Afganistan, Irak, İran ve Suriye’den göç eden kişiler tarafından yapılması ile açıklanabilir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019; 2018; 2017; 2016). 2015-2018 yılları arasında verilen çalışma izin sayısı Çizelge 3.1’de verilmektedir.

Çizelge 3.1. Uyruklara ve yıllara göre verilen çalışma izin sayısı (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019; 2018; 2017; 2016)

Uyruk	2015	2016	2017	2018
Afganistan	305	444	609	894
Irak	692	1.031	1.137	1.365
İran	1.522	1.785	1.930	2.689
Suriye	4.019	13.290	20.966	34.573

Türkiye’de çalışma izni ile istihdam edilen mültecilerin yanı sıra özellikle uluslararası koruma veya geçici koruma başvuruları kabul sürecinde olan göçmenler kayıt dışı istihdam edilmektedir ve kayıt dışı istihdam edilen birey sayısının her geçen gün artış gösterdiği tahmin edilmektedir. 2018 yılı verilerine göre, uluslararası koruma kapsamındaki 6,747 kişinin ve geçici koruma kapsamındaki 16,878 kişinin çalışma izni için başvuruda bulunması da bu tahmini doğrulamaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nın son bileşeni olan sosyal hizmetler ve yardımlar, mültecilerin temel ihtiyaçların karşılayabilmeleri için verilen desteği içermektedir. Sosyal hizmetler, gereksinim içindeki mülteci birey ya da grupları yetkin hale getirmeyi ve toplumsal gelişmeyi hızlandıracak; sosyal yardımlar, muhtaçlık durumu olan veya yeterli geçim kaynağına sahip olmayan mülteci birey ya da grupların yoksulluk ile mücadele etmesini sağlayacak çalışmaları içermektedir (GİGM, 2018).

Türkiye’de mülteci entegrasyonu konusundaki eksikliklerden biri mültecilerin barınma ihtiyacının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre devlet tarafından finanse edilmemesidir. Bu nedenle, uluslararası koruma veya geçici koruma başvuruları kabul sürecinde olan göçmenler, hükümet tarafından yönlendirildikleri illerde barınma ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır. Bu şekilde uluslararası koruma veya geçici koruma başvuruları kabul sürecinde olan göçmenler geçici kamplarda barınmak istememeleri veya yer bulamamaları durumunda kendi maddi imkanları da yetersizse evsiz kalabilmektedir (AIDA, 2019).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nın uygulama izleme ve değerlendirilme aşamaları bütüncül yaklaşım, katılımcılık, açıklık ve şeffaflık, etkililik ve etkinlik, ayrımcılık yapmama ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmektedir.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, hukuki statüsüne bakılmaksızın bütün göçmenler ve yerel toplumun ihtiyaçları doğrultusunda bütüncül bir yaklaşım ile hazırlanmıştır.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nın hazırlanması sürecinde hukuki statüsüne bakılmaksızın bütün göçmenlerin entegre edilmesi sürecine katkı sağlayan tüm kamu kurum

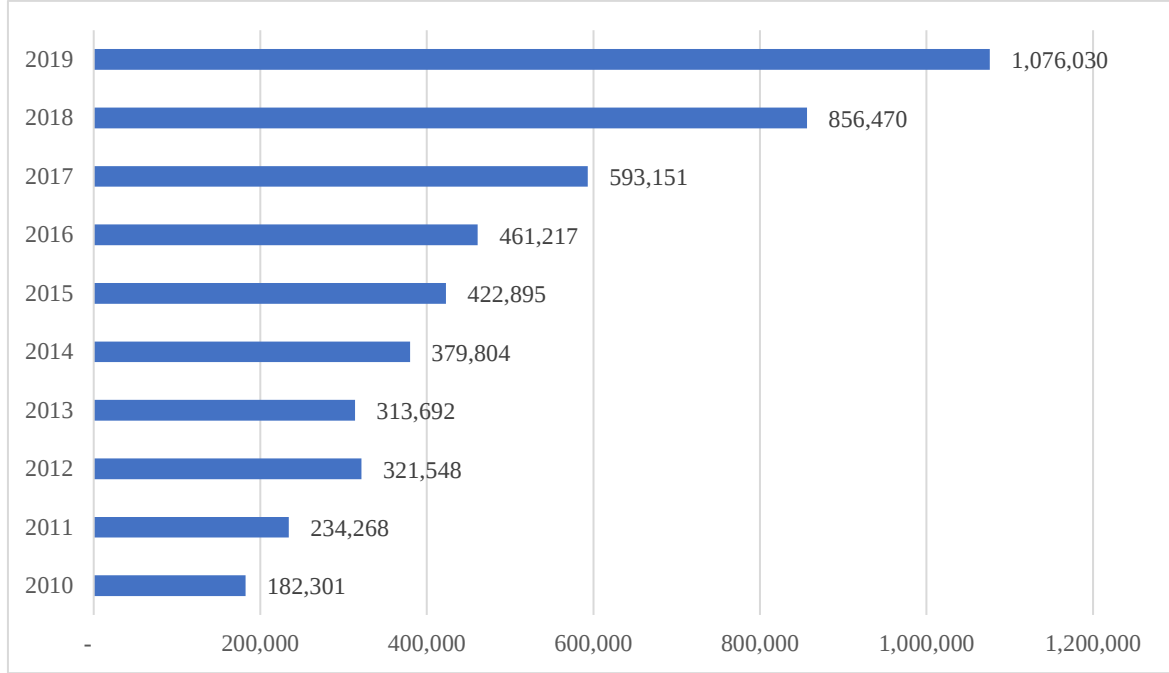
ve kuruluşları, belediyeler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve göçmenler ile toplantılar düzenlenerek bütün aktörlerin katılımı sağlanmıştır.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, ilgili tüm ulusal, bölgesel ve uluslararası mevzuat dikkate alınmış ve Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı kapsamında oluşturulan entegrasyon politikası kararları ve hedefleri şeffaf bir şekilde ortaya konulmuştur.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı kapsamında entegrasyon faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanması için gerekli mekanizmalar belirlenmiş ve entegrasyon faaliyetlerinin etkili sonuçlar doğuracağı öngörülmüştür.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı kapsamında cinsiyet, ırk, renk, uyruk, kalıtsal özellik, dil, din, inanç, siyasi veya diğer görüşler, medeni hal, maddi durum, engelli olma, yaş veya benzeri unsurlara dayanılarak ayrımcılık yapmama ilkesi benimsenmiştir (GİGM, 2018).

Yapılan literatür çalışmasına göre Türkiye, bulunduğu konum ve kültürel mirasının da etkisiyle küresel ölçekte sorumluluk almayı gerektiren 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Mülteciler Ek Protokolü imzalamadan önce de göç hareketlerine sahne olmaktadır ve birçok göçmeni kabul etmekteydi (UNTC, 2020). Türkiye'nin özellikle siyasi ve ekonomik gücün arttığı yıllarda Arap ülkelerinde yaşanan Arap Baharı hareketlerinin de etkisiyle düzenli ve düzensiz göç hareketleri için bir cazibe merkezi haline geldiği bilinmektedir. 2018 yılı verilerine göre Türkiye'de oturma izni ile ikamet eden 96.845 kişinin Irak ve 74.939 kişinin Suriye vatandaşıdır ve 2019 verilerine göre de yaklaşık 1 milyon kişi eğitim, yatırım, iş, çalışma ve hatta yerleşmek gibi çeşitli amaçlarla Türkiye'de bulunmaktadır (GİGM, 2019). 2010-2019 yılları arasında ikamet izni ile Türkiye'de bulunan kişi sayısı Şekil 3.3'te verilmektedir.

Şekil 3.3. 2010-2019 yılları arasında ikamet izni ile Türkiye’de bulunan yabancı sayısı (GİGM, 2019)

Türkiye’de uygulanan açık kapı politikası, hukuki statüsüne bakılmaksızın tüm göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve düzensiz göçmenlerin geri gönderilmemeleri geçici koruma altında bulunan kişi sayısının hızla artmasına neden olmaktadır. 2018 yılı istatistiklerine göre Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunan yaklaşık 300.000 kişi bulunmaktadır (TBMM, 2018, s. 242). Ayrıca Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriye vatandaşı sayısı da yaklaşık 3.68 milyondur (GİGM, 2019). Düzensiz göçmenler dışında Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu kişi sayısının yaklaşık 5 milyon olduğu bilinmektedir ve Türkiye nüfusunun yaklaşık 82 milyondur. Buna göre Türkiye’deki yabancı uyruklu kişi nüfusunun yerel nüfusa oranı %6,1’dir (Migration data portal , 2019).

3.5. Dünyadaki Entegrasyon Politikaları ve Uygulamaları

Entegrasyon süreci; mültecilerin iltica nedenleri, hedeflenen kalış süreleri, sosyo-ekonomik durumları ve ev sahibi toplumun mültecilere karşı davranışları gibi faktörlerden etkilenmektedir. Mülteciler iltica süresi boyunca ev sahibi topluma entegre olmalarını zorlaştıran pek çok durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin iltica edilen ülkede yabancı düşmanlığı olması hem ev sahibi toplumun mültecileri kabullenmemesine hem de mültecilerin kamu hizmetlerinden faydalanamamasına neden olmaktadır (IOM, 2018).

Buna göre Ev sahibi toplumun mülteci entegrasyonunun en önemli paydaşı olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle pek çok ülkede ev sahibi toplumun mülteci entegrasyonu konusunda doğru bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır ve bu kapsamda mülteciler ile ilgili toplanan veriler ev sahibi toplum ile şeffaf bir şekilde paylaşarak mültecilerin ülke ekonomisini olumsuz etkilediği gibi yanlış algıların önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Almanya, Avrupa Birliği'nde en çok mülteci alan ülkedir ve mülteci entegrasyonu konusunda da uzun bir geçmişe sahip olduğunu bilinmektedir. Ayrıca 2015 yılında yayınlanan Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi (MIPEX) Raporu'na göre 52 ülke arasında da ön sıralarda yer almaktadır. İsveç ise, aynı raporda ilk sırada yer almaktadır ve günümüze kadar da birinciliğini korumuştur. Bu nedenle mülteci entegrasyonu konusunda örnek ülkeler olarak Almanya ve İsveç incelenmiştir. (Huddleston, Bilgili, Joki, ve Vankova, 2015; Huddleston ve Solano, 2020)

3.5.1. Almanya'nın mülteci entegrasyon politikası ve uygulaması

Almanya'nın entegrasyon politikası, Avrupa Birliği ortak ilkesi ulusal entegrasyon çerçevesi kapsamında belirlenen dinamik ve iki yönlü bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Yani entegrasyonun sağlanması için hem iltica edilen ülke yetkililerinin ve ev sahibi toplumun hem de mültecilerin sorumlulukları bulunmaktadır.

Almanya'da, mültecilerin Alman tarihi ve kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olmasını önemsemektedir. Bu nedenle Yerel hükümet, Müslüman toplulukların temsilcileri, Yahudi örgütlerin temsilcileri ve akademik uzmanlar tarafından düzenlenen Almanya Ulusal Entegrasyon Planı'na göre mültecilerin Almanya'nın tarihi, kültürü, kanun ve yönetmelikleri hakkında 30 saatlik vatandaşlık eğitimi dersleri alması gerekmektedir (Şimşek ve Çorabatır, 2016).

2015 yılında mülteci akımına uğrayan Almanya'da 25 Mayıs 2016 tarihinde çıkarılan ve mültecilerin hak ve sorumluluklarını düzenlemeyi amaçlayan entegrasyon yasasına göre Alman hükümeti entegrasyon sürecinin aktif bir katılımcısıdır. Entegrasyon yasası kapsamında Alman hükümeti, entegrasyonun başarılı olması için entegrasyon kursları açmak, çalışma programları oluşturmak, iş kanunları hazırlamak, sağlıklı konuta erişimi sağlamak ile yükümlüdür. Entegrasyon kursları Almanya'nın tarihi, kültürü ve değerlerine

yönelik dersler içermektedir ve mültecilerin kursa katılmayı reddetmesi durumunda sosyal yardım ödenekleri azalmaktadır. Dil kurslarına ise sığınmacı veya mülteci olarak Almanya'da bulunan bütün göçmenlerin Almanya'ya geliş tarihinden itibaren altı ay içinde katılması zorunludur (Şimşek ve Çorabatır, 2016).

Almanya'da daimî ikamet etmek isteyen mültecilerin Almancayı akıcı bir şekilde konuşması gerekmektedir. Çünkü Almanca bilen ve yalnız yaşayan mülteciler beş yıl sonra daimî ikamet izni için başvuru yapabilmektedirler. Ayrıca entegrasyon yasası kapsamında belirlenen bazı istisnai durumlarda bu süre üç yıla düşmektedir (Şimşek ve Çorabatır, 2016). Bu nedenle entegrasyon yasası mültecileri Almanya'da istihdam edilmelerini sağlayacak kadar Almanca öğrenmeye teşvik etmektedir (Kern, 2016).

2015 yılında Alman Federal Göçmenler ve Mülteciler Servisi (BAMF) tarafından yürütülen "Sığınmacılar: Sosyal Yapı, Nitelikler ve İstihdam Edilebilirlik" başlıklı bir çalışmaya göre, Almanya'da bulunan sığınmacıların yalnızca %18'i üniversite mezunudur (Hanschke, 2016). Bu durum mültecilerin uzmanlaşma gerektiren iş kollarında istihdam edilmelerinin oldukça zor olduğunu göstermektedir. Buna rağmen entegrasyon yasası kapsamında geliştirilen politikalar sayesinde 2017 yılı Ekim ayında 203.000 kişi olan mülteci istihdamı sayısının %47 artarak 2018 yılı Ekim ayında 298.000 kişiye çıktığı ve 2017 yılı aralık ayında %10,6 olan istihdam arama oranının 2018 yılı aralık ayında %6,7'ye düştüğü bilinmektedir (Trines, 2019).

Mülteci istihdamının artırılması Alman hükümeti tarafından önemsenmektedir. Almanya'da ilanı yapılan herhangi bir pozisyonda istihdam edilebilmek için yeterli niteliğe sahip Alman veya Avrupa Birliği vatandaşlarından başvuran olsa bile Alman şirketlerinin ilanı yapılan pozisyonda mülteci istihdam etmesine izin veren iş kanunları vardır. Bunun yanı sıra yaklaşık 100.000 göçmenin saatte yaklaşık 1 Avro karşılığında istihdam edildiği proje kapsamında çalışmayı reddeden mülteciler Alman hükümeti tarafından sağlanan sosyal yardımı azaltılacaktır (Şimşek ve Çorabatır, 2016).

Almanya hükümeti mülteci çocukların eğitim almasını da mültecilerin istihdam edilmesi kadar önemsemektedir. Mevcut istatistikler Almanya'da okula gitmeyen mülteci çocukların oranının %5 olduğunu göstermektedir ve bu oran eğitim alanındaki entegrasyonun başarılı olduğu anlamına gelmektedir. Fakat mülteci çocukların genelde üniversite hazırlık

okullarında ve lise meslek okullarında temsil oranının düşüktür. Ayrıca ilköğretim seviyesinde eğitim alan mülteci çocuklardan bazılarının eğitim aldığı sınıftaki öğrencilerden yaşça daha büyük olduğu ve çoğunun alt seviye devlet okullarına kayıtlı olduğu bilinmektedir (Trines, 2019). 2020 yılında yayınlanan Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi Raporu'na göre Almanya eğitim göstergesi ile değerlendirilen 52 ülkede 11. sırada yer almaktadır. (Huddleston ve Solano, 2020)

Almanya'da mültecilerin Almanya'ya varması ve Almanya'da uygun bir bölgeye kadar yerleştirilmesine kadar geçen süreç Almanya hükümeti tarafından yönetilmektedir. Almanya'da mülteci entegrasyonu politikalarına göre herhangi bir mülteci Almanya'ya vardığında sınır yetkilileri tarafından yerleşim birimlerinden uzakta bulunan kabul merkezine alınmaktadır ve "EAYS (Sığınmacıların İlk Dağılımı Sistemi)" aracılığıyla Almanya'da uygun olan herhangi bir yere yönlendirilmektedir. Mültecilerin Almanya içindeki dağılımı iltica yasasının 45. maddesi kapsamında bölgelerin vergi gelirleri ve nüfuslarına göre yapılmaktadır (Chemin, 2019). Dolayısıyla mültecilerin ülke içinde ikamet edecekleri bölgeler Almanya hükümeti tarafından belirlenmektedir. Almanya'da mültecilerin ikamet bölgelerini seçememeleri eleştiriye açık bir konu olmasına karşın mültecilerin hükümet tarafından gösterilen bölge dışında bir yerde istihdam imkânı bulmaları durumunda istedikleri bölgede ikamet edebilecekleri de bilinmektedir (Mattern, ve diğerleri, 2016).

Almanya'da mülteciler için üç tür barınma durumundan söz edilebilir (AIDA, 2018):

1. İltica talebinde bulunan bireyin başvurusu ile ilgili karar verilinceye kadar yaklaşık altı ay kalabileceği kabul merkezleri ve diğer merkezler gibi ilk kabul merkezlerinde ikamet
2. İltica talebinde bulunan bireyin ilk kabul aşamasından sonra ikamet etmek zorunda olduğu ve hükümet tarafından belirlenen toplu ikamet merkezlerinde ikamet
3. Toplu ikamet merkezlerinin yetersiz olması durumunda geçerli olan ve merkezi olmayan ikamet. Bu durumda mülteciler hükümet tarafından gösterilen bölgede ikamet etmek zorundadırlar ve hükümetten konut kirası yardımı alırlar.

Almanya'da mülteci entegrasyonu için 2016 yılında yaklaşık 20,5 milyar dolar, 2017 yılında yaklaşık 21,2 milyar dolar ve 2018 yılında yaklaşık 23,6 milyar dolar harcanması entegrasyon maliyetlerinin arttığını göstermektedir. Mülteci entegrasyonu için ayrılan

bütçenin yaklaşık %66'lık kısmı barınma, sosyal güvenlik yardımları ve entegrasyon uygulamaları için kullanılırken yaklaşık %34'lük kısmı da mülteci akışını önlemeye yönelik tedbirlerin alınması için kullanılmaktadır (Trines, 2019).

3.5.2. İsveç'in mülteci entegrasyon politikası ve uygulaması

İsveç'in mülteci entegrasyonu genel hedefinin 2008 yılında İsveç Parlamentosu tarafından "hak, özgürlük ve sorumlulukların bireyin etnik kökenine bakılmaksızın herkes için eşit olmasının sağlanması" olarak belirlendiği bilinmektedir. İsveç'te entegrasyon politikalarının yedi odak noktası bulunmaktadır (UNHCR, 2013).

1. Yeni gelen mültecilerin kabulü ve ülkeye girişi için etkili bir sistem
2. Mültecilerin istihdam oranının artırılması
3. Mültecilerin daha sağlıklı koşullarda eğitim almasının sağlanması
4. Mültecilerin İsveç'in ana dilini öğrenmesinin sağlanması
5. Ayrımcılıkla mücadele edilmesi
6. Mültecilerin ev sahibi toplum tarafından dışlanmasının önüne geçilmesi
7. Mülteciler ve ev sahibi toplumun ortak değerler paydasında birleşmesinin sağlanması

2010 yılı aralık ayında kabul edilen giriş yasasında; mültecilerin ev sahibi toplumu tanımaları ve ev sahibi toplum tarafından kabul edilmelerinin sağlanması, mültecilere dil eğitiminin verilmesi ve istihdam edilmelerinin sağlanması, göçmenlerin yaşam kalitesinin yükseltilmesinin sağlanması gibi entegrasyon politikaları yer almaktadır (Koçak ve Gündüz, 2017).

Entegrasyon politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumlu kurumun Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı olduğu İsveç'te 2011 yılına gelindiğinde başarılı entegrasyonun mültecilerin istihdam olanaklarının artırılması ile sağlanabileceği düşünüldüğü için entegrasyon sürecinin sorumluluğu Çalışma Bakanlığı'na verildi.

Mültecilerin entegrasyon sürecinin sorumluluğu Çalışma Bakanlığı'na verildikten sonra mültecilerin İsveç dilini öğrenmeleri ve istihdam edilmeleri amacıyla eğitim programları oluşturulduğu bilinmektedir. 2010 yılından bu yana uygulanan ve mültecilere temel İsveç dili ve işgücü piyasası hizmetlerine erişim içeren eğitim programı, göçmenlerin sığınma

başvurusunun kabul edildiği tarihten itibaren ilk iki yıla odaklanmaktadır. Eğitim programı kapsamında verilen kurslarda mülteciler İsveç'in ana dilini öğrenmektedirler ve İsveç'in günlük sosyal yaşamı hakkında bilgi edinmektedirler (Tekin, 2009). Çalışma Bakanlığı'na göre bu kurslara katılan mültecilerin sosyal yaşama daha kolay uyum sağladığı ve istihdam edilmesinin de daha kolay olduğu gözlemlenmektedir (Bevelander ve Irastorza, 2020). İsveç'in mülteci istihdamı konusunda 2015 yılı MIPEX endeks sıralamasında ilk sırada yer alması ve 2018 yılında yaklaşık %33'ü kadın olmak üzere 11.651 sığınmacıya iş arama hakkı tanınması Çalışma Bakanlığı'nı doğrulamaktadır (Huddleston, Bilgili, Joki, ve Vankova, 2015).

İsveç'te yalnızca iltica başvurusu kabul edilmiş olan mülteciler değil iltica başvuruları kabul sürecinde olan sığınmacılar da istihdam edilme hakkına sahiptirler. İltica başvuruları kabul sürecinde olan veya kabul edilmiş olan mülteciler iltica başvurusunda bulundukları ilde bulunmak zorunda olmalarına rağmen istihdam edilmek üzere iltica başvurusunda bulundukları ili terk edebilmektedirler ve istihdam edildikleri ilde de yaşam maliyetlerini karşılamak için ayrıca yardım almaktadırlar. Ayrıca istihdam edildikleri yerde dört ay çalıştıktan sonra işverenlerinden gelen 1 yıl çalışma teklifini kabul ederek bu süreyi tamamlayan mültecilerin iltica başvurusunu çalışma izni başvurusu şeklinde güncelleme hakları bulunmaktadır (AIDA, 2018). İsveç'te uygulanan bu süreç hukuki statüsü mülteci olan kişilerin, hukuki olarak göçmen işçi statüsüne geçmelerini sağlamaktadır. Mültecilerin göçmen işçi statüsünde ev sahibi toplumun bireyleri ile ortak haklara sahip olması da entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır ve başarısını artırmaktadır.

İsveç'te bütün mülteciler ülkede bulundukları süre içerisinde sağlık hizmetlerinden faydalanabilmekteydi fakat 2017 yılında yasada yapılan değişikliğe göre ülkeyi terk etmeleri gereken göçmenler acil durumlar dışında sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkına sahip değildir. Ayrıca acil durumlarda sağlık hizmetinden faydalanan ve hakkında ayrılma emri olan mülteciler için herhangi bir maddi yardım da yapılmamaktadır (AIDA, 2018).

Mülteci çocuklar, İsveç vatandaşı olup 6-16 yaş arasında bulunan çocukları okula devam etmekle yükümlü kılan yasa kapsamı dışında olmalarına karşın talep etmeleri durumunda eğitim alabilmektedirler ve büyük oranda da devlet okullarını tercih etmektedirler (İsveç Parlamentosu - Eğitim Komitesi, 2013). Ayrıca bölgede aynı dili konuşan 5 ve üzeri mülteci çocuk varsa da çocuklar ana dillerinde eğitim alabilmektedirler (AIDA, 2018).

İsveç'te mülteciler eğitim hizmetlerinden istekleri doğrultusunda faydalanabildikleri gibi barınma mekanına da kendi istekleri ile karar vermektedirler. Yani mülteciler hem ev sahibi toplum ile sosyal ilişkiler kurabileceği konutlarda hem de kabul merkezlerinde toplu bir şekilde barınmayı tercih edebilmektedirler. Sağlıklı konutlarda barınmayı tercih eden Mülteciler, ücretsiz konut ve günlük nakit ödeneği erişimi sağlayan sistemden faydalanmaktadır (AIDA, 2018). Bu sisteme göre mültecilerin sağlıklı konuta erişimi hükümet tarafından sağlanmaktadır. 2018 yılı verilerine göre yaklaşık 56.552 mülteci 21.695'i hükümet tarafından kiralanan konutlarda ve 2.038'i de kabul merkezlerinde ikamet etmektedir (AIDA, 2018). 2018 yılı verileri mültecilerin hükümet tarafından kiralanan konutlarda çekirdek aile şeklinde ikamet etmeyi tercih ettiğini göstermektedir. İsveç'te bulunan mültecilerin hükümet desteğiyle kiralanan konutlarda çekirdek aile şeklinde ikamet etmeyi tercih etmeleri ülkede yaşanan konut krizinin çözülmesini sağladığı fakat belediyelere ekstra maliyet getirdiği de bilinmektedir. Buna karşın hükümet desteğiyle kiralanan konutlarda ikamet eden mülteciler kabul merkezlerinde ikamet eden mültecilere kıyasla ülkeye daha hızlı entegre olmaktadır (UNHCR, 2013).

1 Şubat 2017 itibariyle Göç İdaresi mülteci politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması konusundaki yetkilerini sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde olan yerel idarelere devretmesinin entegrasyon sürecini hızlandırdığı düşünülmektedir. Göçmenlik Bürosunun verilerine göre, iltica başvurusu sonuç kararını bekleyen geçici kabul merkezlerinde ortalama kalış süresinin 736 güne ulaşması bu düşüncüyü doğrulamaktadır (İsveç Göç Kurulu, 2018).

4. SURIYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇ DALGALARI VE SURIYELİLERİN ENTEGRASYON SÜREÇLERİ

Suriye’de yaşanan çatışmaların etkisiyle başlayan göçlerin Türkiye’ye ilk yansıması 2011 yılında gerçekleşmiştir. Suriyeli mültecilere ilk etapta sınır bölgelerindeki kamplarda barınma imkânı sunulmuştur. Ancak göçün düzensiz ve yoğun bir şekilde olması nedeniyle kamplar göçmenler için yetersiz hale gelmiş ve Suriyeli mülteciler Türkiye’nin dört bir tarafına dağılmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Türkiye Cumhuriyeti ev sahibi ülke olarak mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılama ve ev sahibi toplum ile mültecilerin birbirine entegre olmasını sağlama misyonunu üstlenmiştir.

4.1. 2011 Yılı Suriye Göç Hareketlerinin Hızlanması

Suriye’de yaşanan bu gelişmelerden sonra Suriye vatandaşları hem kendilerinin hem de ailelerinin güvenliğini garanti altına almak için Suriye sınırları içerisinde güvenli olduklarını düşündükleri bölgelere veya Suriye sınırları dışına göç etmeye başlamışlardır. 2019 yılı verilerine göre Suriye sınırları içerisinde güvenli olduklarını düşündükleri bölgelere göç eden kişi sayısı yaklaşık 6,2 milyon (IDMC, 2019) ve Suriye sınırları dışına göç eden kişi sayısı da yaklaşık 6,7 milyondur. Suriye’de toplam göç eden kişi sayısı toplam nüfusun yaklaşık %60’ını oluşturmaktadır (Migration data portal, 2018).

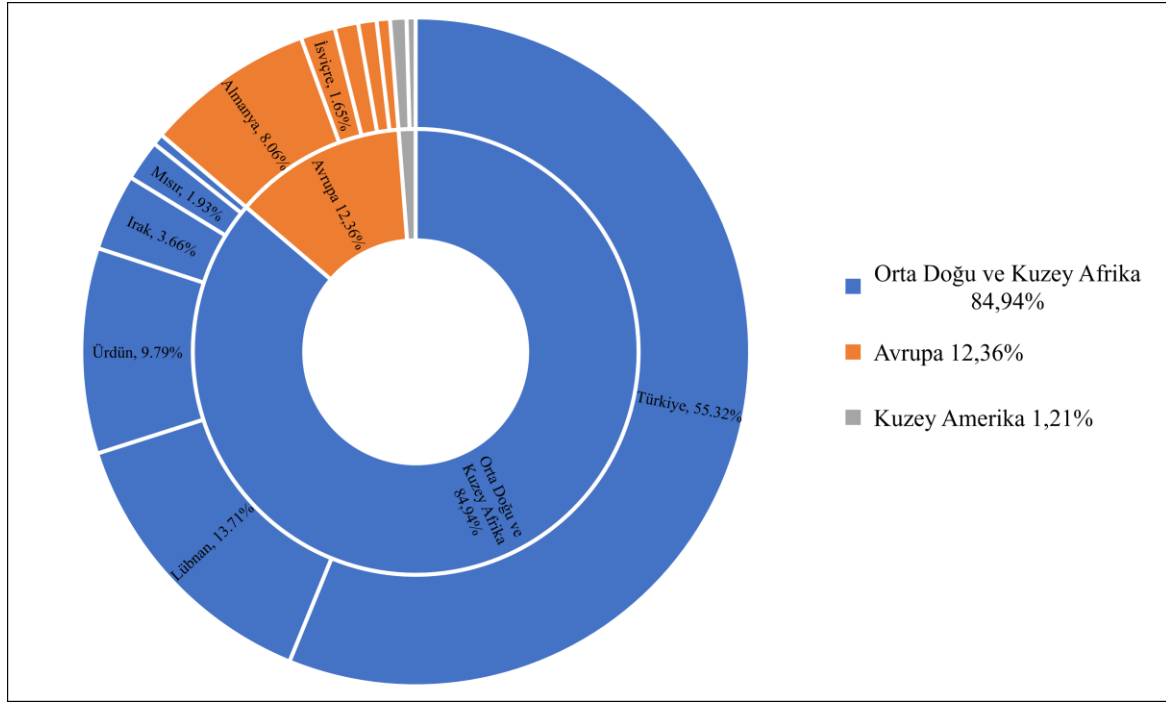
Suriye sınırları dışına göç eden kişilerin yaklaşık 3,7 milyonuna yani %55’ine Türkiye ve Türkiye’den sonra 916.113 kişi ile Lübnan, 654.191 kişi ile Ürdün ve 538.570 kişi ile Almanya ev sahipliği yapmaktadır (GİGM, 2019).

Çizelge 4.1. Suriyeli mültecilerin küresel ölçekte dağılımı (GİGM, 2019; UNHCR, 2019; Pew Research Center, 2018; Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2019; Alman Federal İstatistik Ofisi, 2019; Statistics Sweden, 2021) İstatistiklere göre araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bölge	Ülke	Mülteci Sayısı (Kişi)	Mülteci Oranı (%)
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	Türkiye	3.695.944	55,12%
	Lübnan	916.113	13,66%
	Ürdün	654.192	9,76%
	Mısır	129.159	1,93%
	Irak	244.539	3,65%
	Diğer (Kuzey Afrika)	35.713	0,53%
	BÖLGE TOPLAM	5.675.660	84,65%
Avrupa	Almanya	538.570	8,03%
	Hollanda	74.998	1,12%
	Avusturya	42.505	0,63%
	Danimarka	17.995	0,27%
	Yunanistan	13.139	0,20%
	İsviçre	110.000	1,64%
	İsveç	123.436	1,84%
	Kıbrıs	5.899	0,09%
	Belçika	3.852	0,06%
	İtalya	3.836	0,06%
	Romanya	3.410	0,05%
	İspanya	2.452	0,04%
	İrlanda	1.792	0,03%
	Bosna Hersek	1.630	0,02%
	Malta	1.289	0,02%
	Polonya	1.069	0,02%
	Lüksemburg	663	0,01%
	Hırvatistan	530	0,01%
	Slovenya	460	0,01%
	İzlanda	197	0,00%
	Bulgaristan	180	0,00%
	Macaristan	51	0,00%
	Slovakya	43	0,00%
	Çek Cumhuriyeti	39	0,00%
	Letonya	19	0,00%
	BÖLGE TOPLAM	948.054	14,14%
Kuzey Amerika	Kanada	52.000	0,78%
	ABD	29.000	0,43%
	BÖLGE TOPLAM	81.000	1,21%
	GENEL TOPLAM	6.704.714	100,00%

Çizelge 4.1'e göre Suriyeli mültecilerin yaklaşık %85'i (5.675.660 kişi) göç etmek için Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerini seçerken, yaklaşık %14'ü (948.054 kişi) Avrupa ülkelerini

ve yalnızca %1,2'yi de (81.000 kişi) Kuzey Amerika ülkelerini tercih etmiştir. Suriyeli mültecilerin göç etmek için yakın coğrafyada bulunan Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerini tercih etmeleri, ülkelere geri dönme umutlarının olduğunu göstermektedir. Suriyeli mültecilerin küresel ölçekte dağılımı Şekil 4.1'de verilmektedir.

Şekil 4.1. Suriyeli mültecilerin küresel ölçekte dağılımı (geçen çizelgedeki istatistiklere göre araştırmacı tarafından hazırlanmıştır)

4.2. Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mülteciler

Suriye’den Türkiye’ye göç hareketleri, 29.04.2011 tarihinde 252 kişinin göç etmesiyle başlamıştır (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018, s. 112). Türkiye’nin Suriyeli mültecilere açık kapı politikası izlemesi, insani boyutunun yanı sıra 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan ve "hiçbir mültecinin kendi ülkesine zorla geri gönderilmeyeceğini" öngören ilkelere bağlı kalması ile de ilgilidir (Erdoğan ve Ünver, 2015, s. 17).

2012 yılına gelindiğinde, Suriye’de baskı ve adaletsiz uygulamaların devam etmesi nedeniyle Türkiye’ye göç eden mülteci sayısı yaklaşık 70.000’e ulaşmıştır. Bu sayının 100.000’i geçmesi durumunda, mültecilerin Türkiye sınırları içerisinde değil Suriye sınırları içerisinde güvenli bölge oluşturularak Birleşmiş Milletler tarafından kurulacak geçici

barınma merkezlerine yerleştirilmesi gerektiği konusu gündeme gelmiştir (BBC Türkçe, 2012).

Göç hareketinin başladığı ilk yıllarda, mülteciler AFAD yönetiminde olan sağlık, barınma ve beslenme hizmetlerinin verildiği, geçici barınma merkezlerine kabul edilmiştir. 2016 yılında, 10 ilde 26 merkezde kurulan geçici barınma merkezlerinde barınan mülteci sayısı yaklaşık 260.000'e ulaşmıştır (AFAD, 2016). Sağlık, barınma ve beslenme gibi günlük yaşamla ilgili hizmetlerin yanı sıra cami ve televizyon salonlarında da dini ve sosyal hizmetlerin sağlandığı geçici barınma merkezleri, insani yardım konusunda uzmanlaşmış birçok uluslararası kurumun onayı ve beğenisini alan "5 yıldızlı kamp" olarak nitelendirilmiştir (Haberler Gazetesi, 2016).

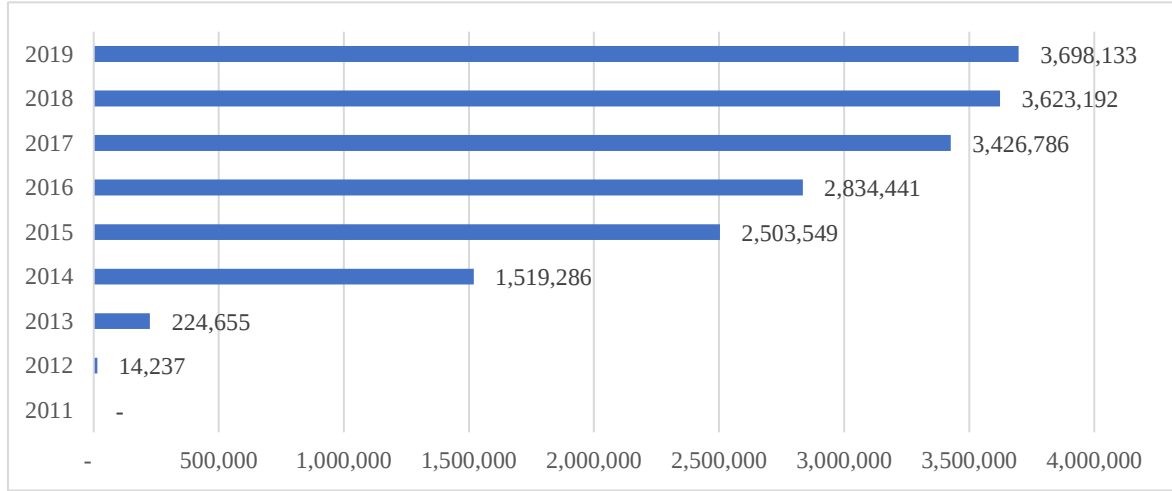
Türkiye'nin göç hareketinin başladığı ilk yıllarda kurduğu ve sayısı 10 ilde 26 olan geçici barınma merkezi sayısı 5 ilde 7'ye düşmüştür. 2019 yılı verilerine göre geçici barınma merkezlerinde 64.420 mülteci yaşamaktadır. Geçici barınma merkezlerinde yaşayan mülteci sayısı Çizelge 4.2'de verilmektedir (GİGM, 2019).

Çizelge 4.2. Suriyeli mültecilerin geçici barınma merkezlerine dağılımı (GİGM, 2019)

İL	GBM Adı	Kişi Sayısı	Toplam
Adana	Sarıçam	19.591	19.591
Kilis	Elbeyli	8.528	8.528
Kahramanmaraş	Merkez	10.842	10.842
Hatay	Altıngözü	2.665	10.774
	Yayladağı	4.071	
	Apaydın	4.038	
Osmaniye	Cevdetiye	12.685	12.685
Toplam	64.420		

Türkiye'nin göç hareketinin başladığı ilk yıllarda kurduğu geçici barınma merkezi sayısının düşmesi, kamplarda kalma süresinin öngörülen sürenin üzerine çıkması ve Suriye'den Türkiye'ye göçün devam etmesi, mültecilerin Türkiye'deki şehirlere "kent mültecisi" olarak yerleşmesine neden olmuştur. Ayrıca Suriye'de ekonomik durumu iyi olan ve kentsel alanda yaşayan mültecilerin de geçici barınma merkezlerinin koşullarına uyum sağlamakta zorlanmaları, Türkiye'deki şehirlere "kent mültecisi" olarak yerleşmelerinin diğer nedenidir. Özellikle Türkiye'de akrabalık bağları bulunan mülteciler, eğitim ve sağlık gibi kamu

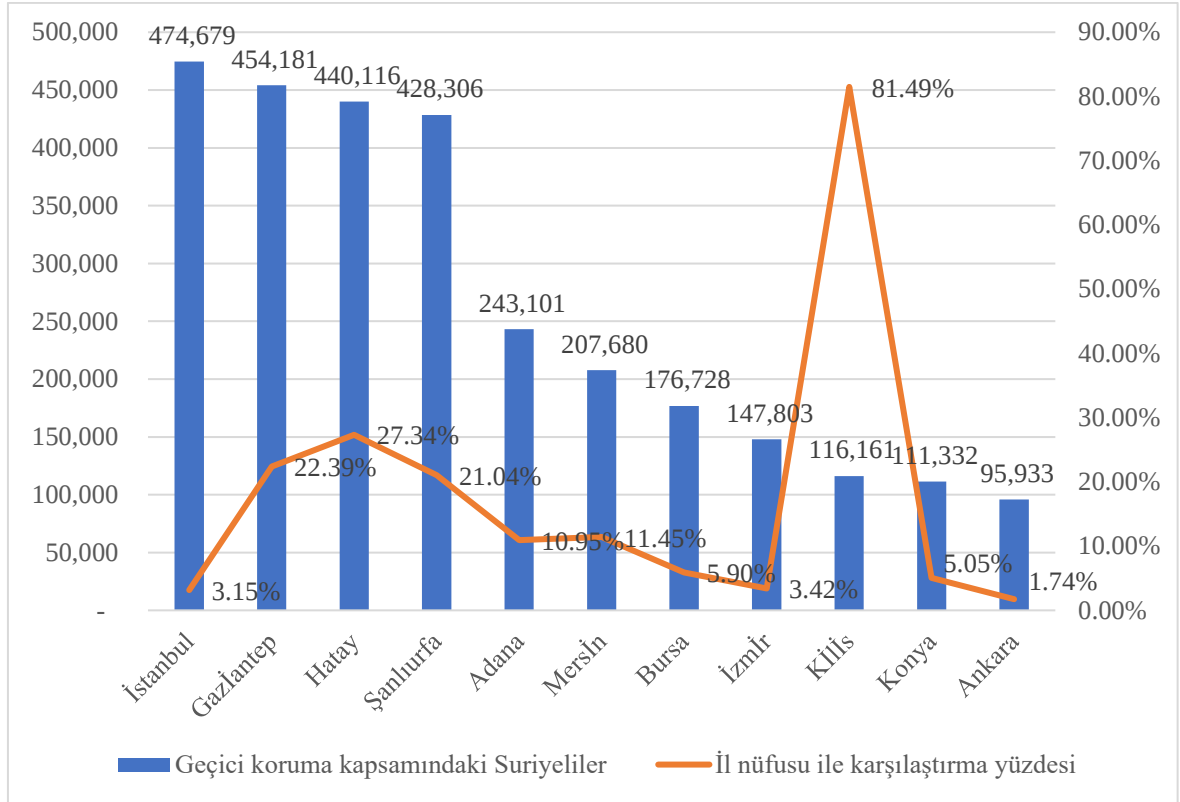
hizmetlerine daha kolay erişebilmek ve istihdam edilebilmek amacıyla kentsel alanda yaşayan akrabalarının yanında kalmayı tercih etmişlerdir (ORSAM, 2014, s. 15).

Şekil 4.2. Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi (GİGM, 2019)

Şekil 4.2’ye göre 2013 yılında 200.000’den fazla mülteci Türkiye’ye göç etmiş ve bu sayı 2014 yılında 1 milyonun üzerine çıkmıştır. Mülteci sayısının hızla artmasıyla Türkiye’de bulunan bütün mültecilerin kaydı yeniden yapılmış, kişisel kimlik kartları değiştirilmiş ve mülteci sayısı yeniden hesaplanmıştır. 2015 yılına gelindiğinde Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık 2,5 milyona ulaşmıştır. 2016 yılının başında Avrupa’ya göç etmek için Mısır, Libya ve Tunus gibi ülkelere Türkiye’ye gelen Suriyeli mültecileri durdurmak ve Suriye ile Türkiye arasındaki giriş ve çıkış hareketlerini kontrol altına almak amacıyla Türkiye’ye yasal olarak deniz veya hava yoluyla girmek isteyen Suriye vatandaşlarının vize başvurusu yapmasını gerektiren yeni yasalar çıkarılmıştır. Bununla birlikte kara yoluyla Türkiye’ye girmek isteyen Suriye vatandaşları serbestçe girebilmekle birlikte sınır kapıları zaman zaman kapatılmaktadır (Türkiye DW, 2016).

2016 yılında yaklaşık 2,83 milyon olan mülteci sayısı 2017 yılında yaklaşık 3,4 milyona ve 2018 yılında da yaklaşık 3,62 milyona ulaşmıştır. 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık 3.69 milyondur ve bunların %98,26’sı geçici barınma merkezleri dışında “kent mültecisi” olarak yaşamaktadır (GİGM, 2019).

Şekil 4.3. Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği ilk 10 şehir ve Ankara’nın karşılaştırılması (GİGM, 2019)

Şekil 4.3’e göre Türkiye’de en fazla Suriyeli bulunan şehir İstanbul’dur fakat nüfusunun fazla olmasından dolayı, İstanbul yerel nüfusa göre mülteci oranı Şekil 4.3’te yer alan şehirlere göre en düşük şehirdir. Mültecilerin yaklaşık %35’i Türkiye’nin Suriye sınırındaki büyükşehirleri olan Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa şehirlerinde bulunmaktadır. Suriye sınırındaki başka bir şehir olan Kilis’te de yerel nüfusun %81’i oranında mülteci bulunmaktadır. Türkiye’nin başkenti olan Ankara ise hem mülteci sayısı hem de yerel nüfusa göre mülteci oranı Şekil 4.3’te yer alan şehirlere göre en düşük şehirdir.

Suriyeli mülteciler ile ilgili istatistikler, Türkiye’nin küresel ölçekte en fazla mülteci bulunduran ülke olduğunu göstermektedir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti’nin Suriyeli mülteci konusu daha kapsamlı bir şekilde yönetmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle 2014 yılında mülteciler de dahil Türkiye’de bulunan bütün yabancıların idaresinin sağlanması amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve AFAD’ın sorumluluğunda olan mülteci idaresi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğuna geçmiştir.

2011 yılında başlayan ve günümüze kadar devam eden göç hareketleri göz önüne alındığında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması, mültecilerin geçici koruma sistemi çerçevesinde kayıt altına alınarak yaşam kalitelerinin düzeltilmesinin yanı sıra uzun ve sürekli olduğu düşünülen göç hareketlerine özel bir çözüm üretilmesi amacıyla oluşturulan kurumsal çerçevenin sonucudur.

Türkiye 2015 yılının başında, Suriye ile olan sınır kapılarını ticaret amaçlı geçişler ve ambulans geçişleri ile özel tıbbi geçişler dışındaki geçişlere kapatmıştır ve günümüzde hala kapalıdır. Suriye'den Türkiye'ye geçişler düzensiz (kaçak) yollardan devam etmektedir (Celal, 2018).

2016 yılında Türkiye'den Avrupa ülkelerine özellikle deniz yoluyla düzensiz mülteci geçişinin durdurulması ve düzensiz geçiş yapan mültecilerin de tekrar Türkiye'ye gönderilmesi amacıyla, Avrupa Birliği ile Mültecileri Yeniden Kabul Anlaşması imzalanmıştır (Amnesty International, 2016). Anlaşma kapsamında Avrupa ülkelerinde bulunan ve düzensiz geçiş yaptığı için Türkiye'ye gönderilen bir mülteci karşılığında Türkiye'de bulunan bir mültecinin Avrupa'da bir ülkeye yerleştirilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği Türkiye'ye mülteci krizini yönetmesi için 2020'ye kadar 6 milyar avro vereceğini taahhüt etmiştir (BBC News, 2016).

2016 yılında yapılan anlaşma sonucunda Suriyeli mültecilerin Avrupa ülkelerine düzensiz geçişi önemli ölçüde azalmıştır fakat Türkiye Avrupa ülkelerine gitmek isteyen mültecilerin önünde bir savunma hattı haline gelmiştir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti göç hareketlerinin başladığı ilk yıllarda izlediği açık kapı politikasından vazgeçmek zorunda kalmıştır (Habertürk, 2017). Özellikle son yıllarda Suriyeli mülteci krizinin yönetilmesi konusunda kamuoyu tarafından Türkiye'ye verilen rol nedeniyle, anlaşmanın iptal edilmesi veya askıya alınması hatta Türkiye'nin sınır kapılarını Avrupa ülkelerine geçmek isteyen mültecilere açması konuları gündeme gelmektedir (Hacaloğlu, 2019).

2018 ve 2019 yıllarına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin mülteci krizini yönetmek için Suriyeli mültecilerin gönüllü olarak geri dönmelerinin sağlanması için Suriye sınırları içerisinde güvenli bölgeler oluşturulması ve Kızılay gibi sivil toplum kuruluşları ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü aracılığıyla yürütülen uyum programları ile mülteci entegrasyonunun sağlanması şeklinde iki politika izlemiştir. Resmi olmayan rakamlara göre

2019 yılı sonuna gelindiğinde yaklaşık 425.000 mülteci Suriye'ye gönüllü olarak geri dönmüştür (Asan, 2019). Ayrıca 2019 yılı sonuna gelindiğinde, uyum programları kapsamında 110.000 mülteciye Türk vatandaşlığı verilmiştir (Yeniçağ Gazetesi, 2019).

Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç hareketleri incelendiğinde, göçün çok zorlayıcı şartlar nedeniyle ölümden kurtulmak ve can güvenliği sağlamak için yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç hareketleri zorunlu göç kapsamında değerlendirilebilir.

Yaklaşık 9 yıldır devam eden göç hareketleri, “aynı milliyetten 25.000 bin veya daha fazla mültecinin belirli bir ülkede arka arkaya beş yıl veya daha fazla süreyle sürgünde olması durumu” olarak tanımlanan ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul gören göçlerin zaman ve sayısal olarak sınıflandırılmasına göre uzun süreli göçtür (UNHCR, 2019, s. 22).

Suriye'de yaşanan savaş ve gerginliğin devam etmesi durumunda Suriye'ye dönmeyi isteyen mültecilerin geri dönme şansı bulunmamaktadır. Bu nedenle, Suriye'den yaşanan göç hareketleri gibi uzun göç süreçlerini başarılı bir şekilde yönetmek, sosyal huzursuzluğu önlemek için doğru entegrasyon politikaları geliştirmek gerekmektedir.

4.3. Suriyeli Mültecilere Yönelik Entegrasyon Süreçleri

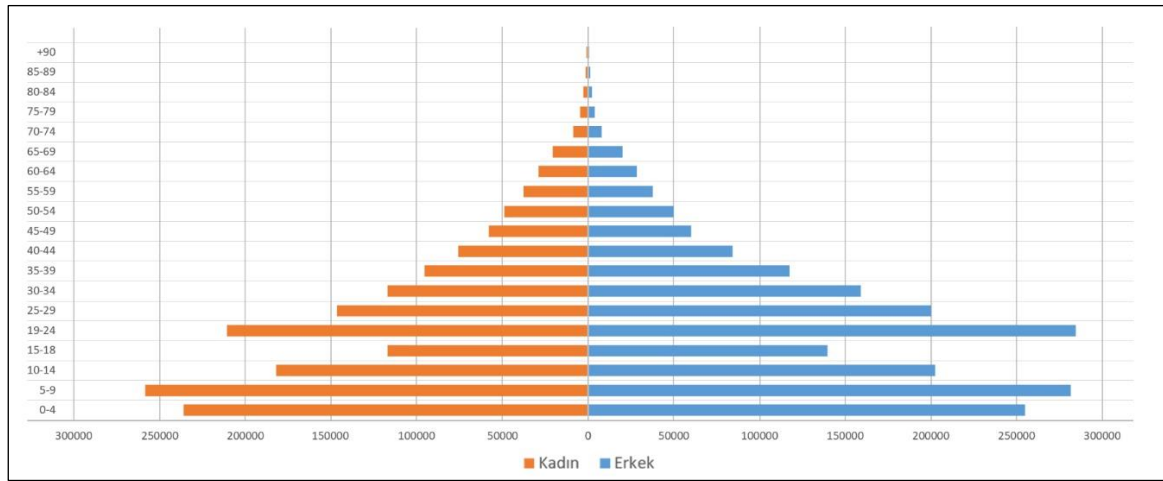
Suriye'den Türkiye'ye göç hareketlerinin başladığı 2011 yılından 2018 yılının sonuna kadar geçen süreçte, mültecilerin kayıt ve istihdam edilmeleri ile ilgili birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Ancak bu düzenlemeler özellikle Suriyeli mültecilerin entegrasyonunun sağlanması için yapılan düzenlemeler değildir. Dolayısıyla mültecilerin yaklaşık 7 yıl herhangi bir entegrasyon politikası olmaksızın Türkiye'de bulundukları söylenebilir.

Göç hareketlerinin başladığı tarihten itibaren planlanmamış bir şekilde ilerleyen yerel toplum ile mültecilerin entegrasyon süreci 2019 yılında “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı”nın açıklanması ile resmiyet kazanmış ve 2019 yılı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından “uyum yılı” ilan edilmiştir (Hürriyet, 2018). “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı”na göre mülteciler, resmî kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen dil eğitimi ve meslek edindirme gibi kurslara katılarak yerel topluma eğitim, sağlık, istihdam ve barınma konularında entegre olacaklardır.

Mültecilerin entegrasyon süreci ile ilgili geliştirilen politikalar hedef grubun yaşına ve ihtiyaçlarına göre değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin eğitim, sağlık, istihdam ve barınma konularında entegrasyon süreçleri hakkında yorum yapabilmek için demografik özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

4.3.1. Demografik yapı

Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler yaş gruplarına göre; temel eğitim yaşının altındaki nüfus (0-4 yaş aralığı), temel eğitim yaşındaki nüfus (5-18 yaş aralığı), çalışabilir nüfus (19-64 yaş aralığı) ve yaşlı nüfus (65 yaş ve üzeri) olmak üzere dört farklı gruba ayrılabilir.

Şekil 4.4. Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin yaş piramidi (GİGM, 2020)

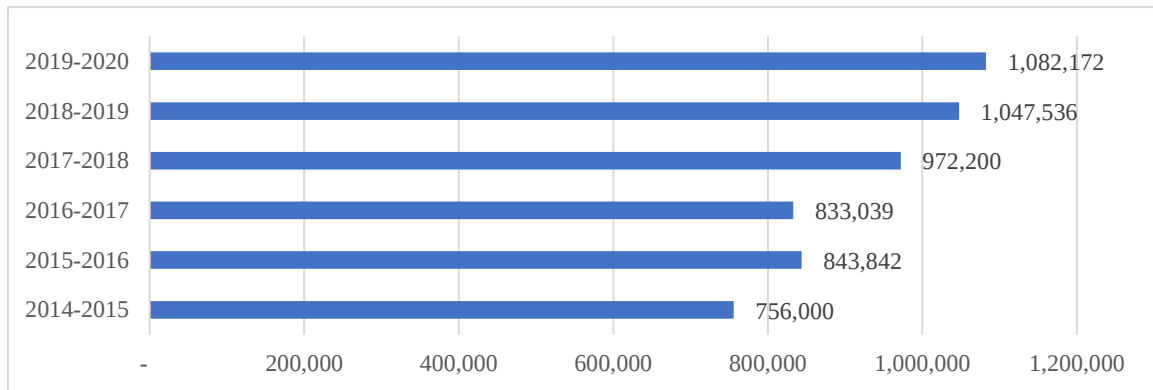
Şekil 4.4’e göre temel eğitim yaşının altındaki nüfus (0-4 yaş aralığı) 491.112 kişi ile toplam sayının %14,7’sini, temel eğitim yaşındaki nüfus (5-18 yaş aralığı) 1.082.172 kişi ile toplam sayının %30’unu oluşturmaktadır. Göç hareketlerinin başladığı 2011 yılından 2019 yılının sonuna kadar geçen sürede yaklaşık 450.000 çocuk Türkiye’de doğmuştur. Çalışabilir nüfus (19-64 yaş aralığı) 1.840.564 kişidir ve toplam sayısının %51,3’ünü, yaşlı nüfus (65 yaş ve üzeri) ise 74.851 kişidir ve toplam sayının %2,1’ini oluşturmaktadır. Buna göre Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı çalışabilir nüfus aralığındadır.

4.3.2. Eğitim durumu

Göç hareketlerinin başladığı 2011 yılında Türkiye’de dünyaya gelen Suriyeli bir çocuk 2019-2020 eğitim öğretim yılında 4. sınıfta okumaktadır. Göç hareketlerinin hızlandığı 2015

yılında Türkiye’de dünyaya gelen Suriyeli bir çocuk ise 2020-2021 eğitim öğretim yılında örgün eğitime başlayacaktır. Dolayısıyla yerel toplum ile mültecilerin entegrasyon sürecinin başarılı olması için öncelikle temel eğitim yaşında olan nüfusun yani çocukların yerel toplumda aynı yaştaki çocuklarla eğitim almasının sağlanması gerekmektedir. Çocuklar yerel toplum ile mülteciler arasında entegrasyon köprüleri kurulmasını sağlamaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de bulunan ve temel eğitim yaşındaki nüfus olarak nitelendiren 5-18 yaş aralığındaki Suriyeli çocuk sayısı yıllara göre artış göstermektedir. Bu durum temel eğitim yaşındaki Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanması gerektiğini göstermektedir. Türkiye’de bulunan ve temel eğitim yaşındaki Suriyeli çocuk sayısı Şekil 4.5’te verilmektedir.

Şekil 4.5. Türkiye’de bulunan temel eğitim yaşındaki Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi (MEB , 2020; GİGM, 2020)

Türkiye Cumhuriyeti’nde temel eğitim, her biri 4 yıl olan 3 seviyeye bölünmüştür ve toplamda 12 yıldır. Türkiye’de bulunan yabancı uyruklular da dahil temel eğitim yaşındaki tüm çocuklar devlet okullarında eğitim alma olanağına sahiptir. Dolayısıyla geçici koruma kapsamında bulunan çocukların da geçici koruma kimlik belgesine sahip olmaları durumunda devlet okullarına kayıt olarak temel eğitim alma hakkı bulunmaktadır. Geçici koruma kimlik belgesi olmayan çocukların kaydı “misafir öğrenci” olarak yapılmaktadır. Fakat geçici koruma kayıtları tamamlanmadığı için okul tarafından resmen kabul edilemeyen çocuklar, eğitim aldıklarına dair herhangi bir belgeye sahip olamamaktadır (Bianet, 2017).

23.09.2014 tarihli “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Yönetmeliği”nde yer alan Geçici Eğitim Merkezi (GEM), Türkiye’ye kitlesel olarak geçici bir süre için gelen

kişilere eğitim hizmeti sağlamak amacıyla kurulan ve işletilen okullar olarak tanımlanmaktadır. Bu merkez ile 2014 yılına kadar Suriyeli yardım kurumlarının desteğiyle yasal olmayan bir şekilde eğitim veren özel okulların yasal olarak denetlenmesi sağlanmıştır (MEB, 2014).

Ancak 2017 yılının Eylül ayında 20 ilde toplam 404 olan GEM sayısı, 2019 yılı Eylül ayında 215'e düşmüştür. GEM sayısı giderek azalmaktadır (AIDA, 2019; Çalık, 2019). Buna karşılık 2016 yılında Türkiye'de temel eğitim alan Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanması amacıyla anaokuluna veya birinci sınıfa başlayacak olan tüm Suriyeli çocukların, GEM yerine Türk okullarına kayıtlı olmalarını gerektiren "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunu Destekleme Projesi (PİKTES)" adlı iki yıllık bir proje başlatılmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2017). Proje kapsamında devlet okullarındaki Suriyeli çocuklara dil eğitimi ve danışmanlık verilmesi amacıyla yaklaşık 6000 Türk öğretmen için kaynak sağlanmış ve olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca kimya, matematik, vb. alanlardaki destek sınıfları da "Öğretmenim" adlı bir proje kapsamında finanse edilmiştir (AIDA, 2019).

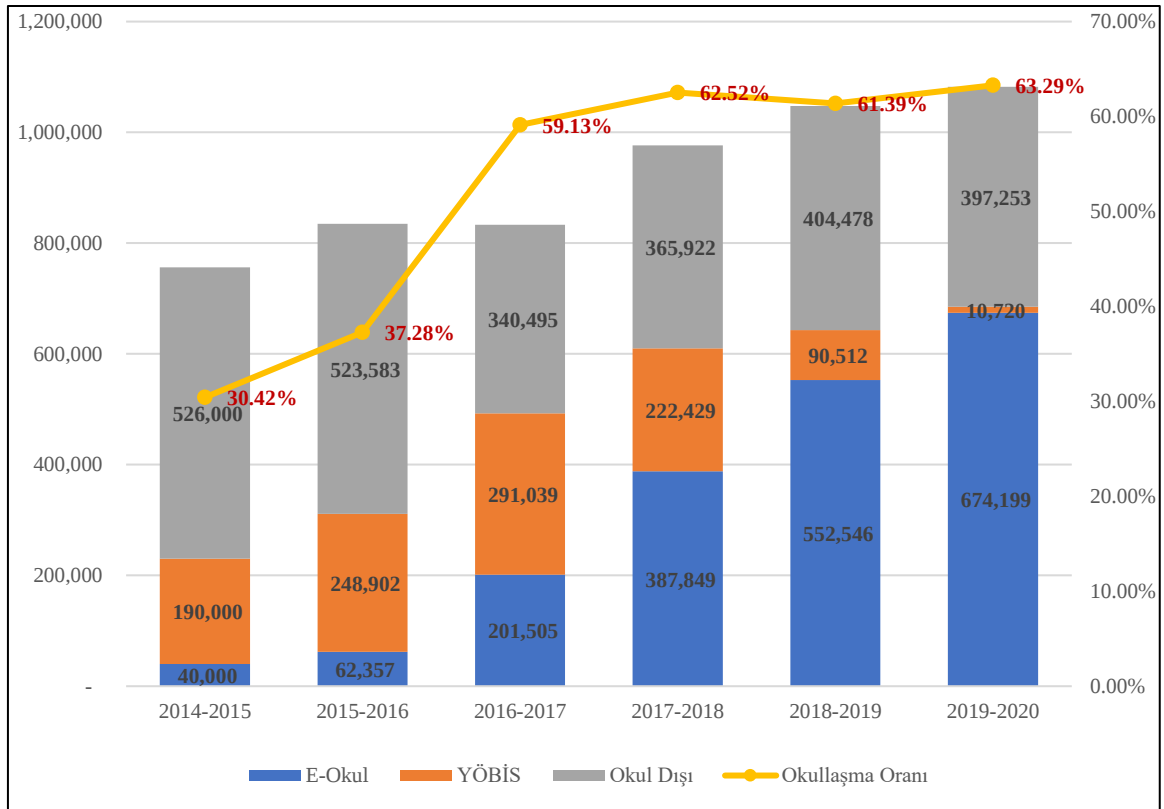
2019 yılına gelindiğinde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkçe bilmeyen veya Türkçe dil beceri düzeyini geliştirmeye gereksinim duyan yabancı uyruklu öğrencilerin dil eğitimi alması ve diğer branş derslerine akademik olarak hazırlanmasını amaçlayan "Yabancı Öğrenciler Uyum Sınıfları" adlı program başlatılmıştır. "Yabancı Öğrenciler Uyum Sınıfları" programı, "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİKTES)" uygulandığı 26 şehirde PİKTES kapsamında ve diğer şehirlerde de MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (HBÖGM) tarafından ülke genelinde uygulanmaktadır (MEB, 2019). Eğitim materyallerinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sağlandığı uyum sınıflarında kadrolu veya sözleşmeli Türkçe/Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri, sınıf öğretmenleri, yabancı dil öğretmenleri veya ücretli öğretmenler eğitim vermektedir (Mert, 2020).

"Yabancı Öğrenciler Uyum Sınıfları" programı kapsamında her dönem gerçekleştirilen Türkçe Yeterlilik Sınavı'ndan (TYS) 60 puanın altında alan 3.-12. sınıf aralığındaki öğrenciler uyum sınıflarına kabul edilmekte ve en az bir en çok birbirini takip eden iki dönem eğitim almaktadır. İlk dönem sonunda yapılan YYS'de başarılı olan öğrenciler dönem başında kayıtlı oldukları sınıflarına dönerek örgün eğitime devam etmektedirler. Birbirini

takip eden iki dönem boyunca uyum sınıfına devam eden ve yıl sonunda yapılan TYS’de başarılı olan öğrenciler ise uyum sınıfına başlamadan önceki sınıflarında eğitim almaya devam etmektedir (MEB, 2019).

Temel eğitim yaşındaki Suriyeli çocukların devlet okullarında eğitim alabilmesi için yapılan çalışmalar sonucunda; Millî Eğitim Bakanlığı e-okul sistemine kayıtlı öğrenci sayısı 648.108, Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi’ne (YÖBİS) kayıtlı öğrenci sayısı 10.720 ve açık öğretime kayıtlı öğrenci sayısı 26.091’e ulaşmıştır (MEB , 2020).

Türkiye’de eğitim alan Suriyeli çocuk sayısı yıllara göre artış göstermektedir. Şekil 4.6’ya göre 2014-2015 yılında eğitim alan çocuk sayısı 230.000 ve okullaşma oranı %30,42 iken, 2019-2020 eğitim öğretim yılına gelindiğinde eğitim alan çocuk sayısı 348.103’ü erkek, 336.816’sı kız olmak üzere toplam 684.919’ye ve okullaşma oranı da %63,29’a ulaşmıştır. Ayrıca “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunu Destekleme Projesi (PİKTES)”in başlatıldığı 2016-2017 eğitim öğretim yılında okullaşma oranı bir önceki yıla göre yaklaşık %22 artarak %59,13 olmuştur.

Şekil 4.6. Türkiye’de eğitim alan Suriyeli çocuk sayısının yıllara göre değişimi (MEB , 2020)

Türkiye’de eğitim alan 684.919 Suriyeli çocuğun 34.718’ü okul öncesi düzeyde, 339.541’i ilkokul düzeyinde, 223.182’si ortaokul düzeyinde ve 87.478’i de lise düzeyindedir. Okullaşma oranları okul öncesi düzeyde %30,77, ilkokul düzeyinde %90, ortaokul düzeyinde %70,13, lise düzeyinde %32,55’dir (Hürriyet, 2020).

Ayrıca Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve mülteci ailelere çocuklarını okula göndermeleri hususunda destek olmayı amaçlayan “Şartlı Nakit Transferi” adlı program kapsamında temel eğitim yaşında çocuğu bulunan mülteci ailelere; ilkokul ve ortaokulda eğitim alan erkek çocuklar için 35 TL, kız çocuklar için 40 TL, lisede eğitim alan erkek çocuklar için 50 TL, kız çocuklar için 60 TL olmak üzere iki ayda bir maddi yardım yapılmaktadır (Türk Kızılay, Ocak 2020).

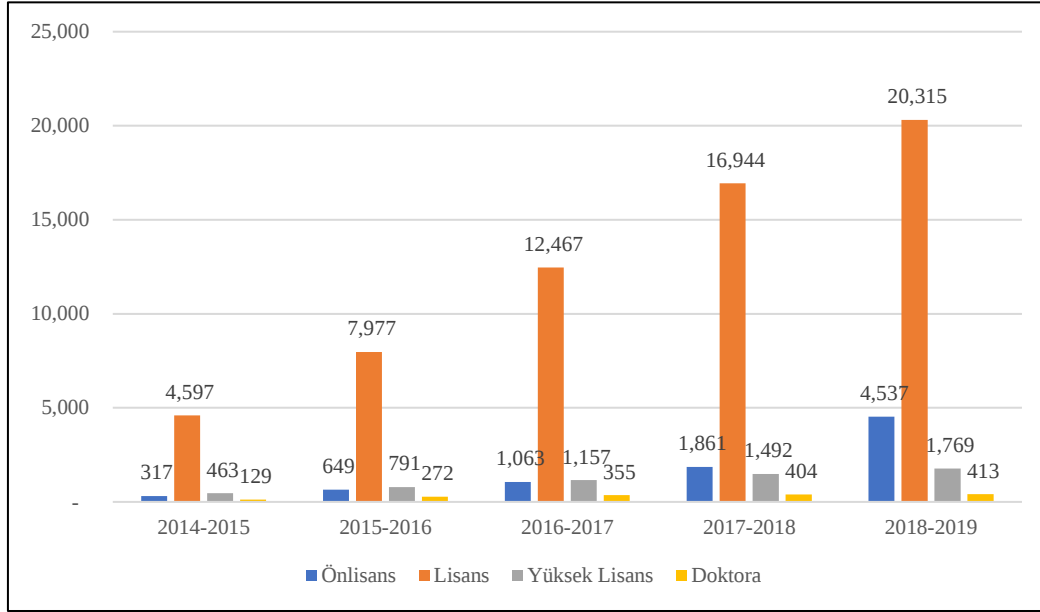
Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli mülteciler, 12 yıllık Türkçe temel eğitimi veya eşdeğer bir eğitimi tamamlamış olmaları halinde yükseköğrenim kurumlarında eğitim alma hakkına sahiptir. GEM’de eğitim almış olan mülteciler 12 yıllık Türkçe eğitimine eşdeğer bir eğitim almış olarak kabul edilmektedir. Yükseköğrenim kurumlarında eğitim almak isteyen diğer mültecilerin Türkçe seviyelerinin yeterliliğini ölçme yetkisi de İl Milli Eğitim Müdürlükleri’ndedir.

Suriye’de yükseköğretimde eğitim almaya başlamış fakat eğitimini tamamlayamadan Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmış olan mülteciler eğitimlerine Türkiye’de devam etme hakkına sahiptir. Türkiye’de bulunan bazı yükseköğretim kurumlarında mültecilerin Suriye’de almış oldukları dersler kabul edilirken bazı yükseköğretim kurumlarında da dersleri yeniden almaları gerekmektedir. Yani Suriye’de geçilmiş olan derslerin saydırılması kararı her yükseköğretim kurumu tarafından ayrı ayrı verilmekte hatta karar bir bölümden diğerine değişkenlik gösterebilmektedir (UNHCR, 2019).

2018-2019 eğitim öğretim yılında Türkiye’de yükseköğretime kayıtlı 100.178 erkek ve 54.268 kadın olmak üzere toplam 154.446 yabancı öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin yaklaşık %17,5’i olan 27.034 öğrenci Suriye vatandaşıdır (YÖK İstatistikleri, 2020).

Yüksek Öğrenim Kurumu istatistiklerine göre, Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında eğitim alan Suriyeli öğrenci sayısı, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında 14.747 iken 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 20.701’eyükselmiştir (YÖK İstatistikleri, 2020). Türkiye’deki

yükseköğretim kurumlarında eğitim alan Suriyeli öğrenci sayısının yıllara göre değişimi Şekil 4.7’de verilmektedir.

Şekil 4.7. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında eğitim alan Suriyeli öğrenci sayısının yıllara göre değişimi (MEB , 2020; YÖK İstatistikleri, 2020)

27 Haziran 2018 tarih ve 2018/12007 sayılı “2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları ve Öğrenim Ücretlerinin Tespitine Dair Karar”a göre 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında Türkiye’de devlete bağlı yükseköğretim kurumlarında eğitim alan Suriyeli öğrencilerin eğitim masrafı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından karşılanmıştır.¹ Ayrıca Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında eğitim alan Suriyeli öğrencilere burs sağlayan BMMYK ve SPARK gibi birçok resmi kurum ve/veya sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. BMMYK tarafından YTB ve DAFİ burs programları üzerinden verilen burslar, öğrenim masraflarını karşılamakta ve öğrencilere konaklama ve geçim masrafları için aylık bir ödenek sağlamaktadır (UNHCR, 2019).

Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli mülteciler, yaşlarına bakılmaksızın bütün şehirlerde İl Milli Eğitim Müdürlükleri sorumluluğunda olan Halk Eğitim

¹ Türkiye Cumhuriyeti’nde bulunan bazı üniversitelerde yasal statüsüne bakılmaksızın bütün Suriyeliler 27 Haziran 2018 tarih ve 2018/12007 sayılı yönetmelik kapsamında alınan karar kapsamında değerlendirilirken bazı üniversitelerde de yalnızca geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeliler 27 Haziran 2018 tarih ve 2018/12007 sayılı yönetmelik kapsamında alınan karar kapsamında değerlendirilmektedir.

Merkezleri’nde mesleki eğitim ve dil eğitimi alma hakkına sahiptir. Ayrıca bazı sivil toplum kuruluşları da geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli mültecilere ücretsiz mesleki eğitim ve dil eğitimi sağlamaktadır. Türkiye genelinde 16 toplum merkezi bulunan Türk Kızılay, mesleki eğitim ve dil eğitimi sağlayan sivil toplum kuruluşlarının başında gelmektedir. 2014-2019 yılları arasında açılan mesleki eğitim ve dil eğitimi kurslarından yararlanan toplam Suriyeli mülteci sayısı Çizelge 4.3’te verilmektedir.

Çizelge 4.3. 2014-2019 yılları arasında mesleki ve dil eğitimi kurslarından yararlanan toplam Suriyeli mülteci sayısı (Türk Kızılay, Ocak 2020; MEB , 2020)

Kurum Adı	Kurs Adı	Toplam Yararlanıcı Sayısı	Suriyeli Yararlanıcı Sayısı
Kızılay Toplum Merkezleri	Dil Eğitimi	-	27.246
	Mesleki Eğitim	-	43.951
Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Merkezleri	Genel ve Meslekî Eğitim	770.754	599.475
Yararlanan toplam Suriyeli mülteci sayısı			670.672

Türk Kızılayı mesleki eğitim ve dil eğitimi sağlayan toplum merkezlerinin yanı sıra “Himem” ve “Fasih” Eğitim Merkezleri aracılığıyla tüm Türk eğitim müfredatını Arapçaya çevirmekte ve bu sayede ebeveynler çocuklarına eğitim konusunda destek olabilmektedir.²

Suriyeli mültecilerin eğitim konusunda entegrasyonunun sağlanması amacıyla yapılan çalışmalara rağmen temel eğitim yaşıda olan çocukların %36,71’i yani yaklaşık 400.000’i temel eğitim hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Buna rağmen ilköğretim düzeyinde %90 okullaşma oranı küresel ölçekte mültecilerin ilköğretim düzeyinde okullaşma oranı olan %61’in üzerindedir (Çalık, 2019). Fakat ortaokul düzeyinde %29,87 olan okuldan ayrılma oranı lise düzeyinde %67,45’e yükselmektedir. UNICEF ortaöğretim düzeyinde okuldan ayrılma oranının artmasının sebebini erkekler için çocuk işçiliğindeki ve kadınlar için zorla evlilik oranlarındaki artışa dayandırmaktadır (UNICEF , 2018).

Türkiye Cumhuriyeti’nin uyguladığı entegrasyon politikaları sayesinde 684.919 Suriyeli çocuk temel düzeyde eğitim hizmetlerinden ve 20.701 Suriyeli mülteci de yükseköğretim

² <http://fasih.org/> ve <https://www.himamacademy.com/>

düzeyinde eğitim hizmetlerinden faydalanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin mültecilerin eğitim alanında entegrasyonu konusunda yakalamış olduğu bu başarı mülteciler ve gelecekteki uyum süreçleri için büyük umutlar vermektedir.

4.3.3. İstihdam durumu

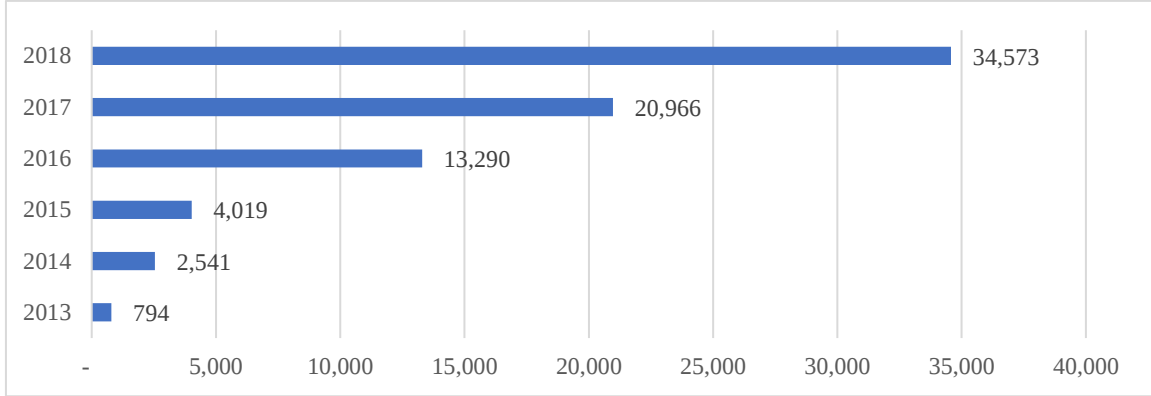
Mültecilerin entegrasyon sürecinin başarılı olması için iltica ettikleri ülkelerde istihdam olanaklarının sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda İsveç gibi bazı ülkelerde entegrasyon politikaları mültecilerin işgücü piyasasına entegre edilmesine dayandırılmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye'de bulunan ve çalışabilir nüfus olarak nitelendiren 19-64 yaş aralığındaki 1.840.564 mültecinin 1,021,624'ünü ve toplam sayının %55,51'ini erkekler, 818.922'sini ve toplam sayının %44,49'unu kadınlar oluşturmaktadır (GİGM, 2019).

15.01.2016 tarihli “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” kapsamında, geçici koruma kapsamında bulunan mültecilere çalışma izni verilmesi amacıyla bazı düzenlemeler yapılmıştır. Ülke genelinde bulunan Suriyeli mültecilerin %51,3'ünün çalışabilir nüfus grubunda olduğu Türkiye'de mülteciler geçici koruma başvuruları kabul edildikten 6 ay sonra, geçici koruma kimlik belgesi ile çalışma izni başvurusu yapabilmektedir. Çalışma izni başvurusu mültecinin kendisi tarafından yapılabileceği gibi çevrimiçi bir sistem aracılığıyla (E-Devlet Kapısı) işveren tarafından da yapılabilmektedir.

“Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” kapsamında işverenlerin çalıştırabilecekleri maksimum Suriyeli işçi sayısı da belirlenmiştir. Suriyeli işçi istihdam eden işverenler her 10 Türk işçi için sadece 1 Suriyeli işçi çalıştırılabilir yani işletmede yasal olarak çalışan Suriyeli işçi oranı %10'u geçemez.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden sonra çalışma izni olan Suriyeli mülteci sayısında hızlı bir artış yaşanmış ve 2015 yılında 4.019 olan çalışma izni olan mülteci sayısı 2016 yılında 13.290'a ulaşmıştır. Çalışma izni olan Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi Şekil 4.8'de verilmektedir.

Şekil 4.8. Çalışma izni olan Suriyeli mülteci sayısının yıllara göre değişimi (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019; 2018; 2017; 2016)

Tüm bu gelişmelere rağmen, Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin yasal olarak istihdama katılmasının sağlanması için yapılan düzenlemeler yeterli değildir. Tahminlere göre yaklaşık 1-1,2 milyon arasında Suriyeli mülteci istihdam edilmektedir (Erdoğan M. , 2019). Buna göre yasal olarak istihdam edilen Suriyeli mülteci sayısı toplam istihdam edilen mülteci sayısının yalnızca %3’üdür.

Türkiye’de istihdam edilen mülteci sayısının resmi olarak düşük olması, mültecilerin standart dışı çalışma koşulları ve düşük ücretler karşılığında kayıt dışı istihdam edildiklerini göstermektedir. Kayıt dışı istihdam özellikle Adana gibi hem Suriye sınırına yakın hem de tarım sektörü ön planda olan şehirlerde görülmektedir. BMMYK tarafından desteklenen ve Türkiye’nin Güneydoğusunda bulunan şehirleri kapsayan tarımsal beceri eğitimi gibi girişimlere rağmen tarım sektöründe kayıt dışı Suriyeli mülteciler ortalama 38 TL ücret karşılığında günde 11 saatten fazla süre çalışmaktadır. Kayıt dışı çalışılan bir diğer sektör de inşaat ve mobilya imalat sektörleridir. Türkiye’de kayıt dışı istihdam inşaat sektöründe Muğla’da ve mobilya imalat sektöründe Altındağ/Ankara’da yaygındır (AIDA, 2019).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısı 15.159’dur ve bu şirketlerde 10.046 Suriyeli mülteci istihdam edilmektedir (Yeniçağ Gazetesi, 2019). Ayrıca 2019 yılında Türkiye’de kurulan ve sermayeleri toplamı 5,7 milyar olan 12.634 yabancı ortaklı şirketin 747’si Suriye ortaklıdır (Gökkoyun, 2020).

Ayrıca kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve Suriyeli mültecilerin istihdamını destekleyen birçok program bulunmaktadır. Bu programların en

önemlilerinden biri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi işbirliğiyle yürütülen “Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı (KİGEP)”dır. Bu program kapsamında istihdam edilecek Suriyeli ve/veya Türk işçiler için sosyal güvenlik prim bedeline karşılık aylık 950 TL teşvik sağlanacaktır ve bu 6 ay devam edecektir. Ayrıca Suriyeli mültecilerin çalışma izni başvurusu masrafları olan 372 TL de yine program kapsamında ödenecektir (Kıvanç, 2019). Ancak Suriyeli ve/veya Türk toplam 7.000 işçinin faydalanabileceği program kayıt dışı çalışan Suriyeli mültecilerin tamamının kayıtlı istihdam edilmesini sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır.

Suriyeli mültecilerin yasal olarak istihdam edilmesi konusunda birçok düzenleme yapılmış olmasına karşın mültecilerin istihdam sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti’nin uyguladığı entegrasyon politikaları, Suriyeli mültecilerin yasal olarak istihdama katılması konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durum Türkiye’nin istihdam konusunda, 2015 yılında yayınlanan Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi Raporu’na göre başarısız olmasına neden olmuştur (Huddleston, Bilgili, Joki, ve Vankova, 2015).

4.3.4. Sağlık durumu

Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli mülteciler ihtiyaç duydukları sağlık hizmetini Sağlık Bakanlığı’na bağlı birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık tesislerinde alabilmektedirler. Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Göç Sağlığı Daire Başkanlığı Türkiye’de bulunan bütün göçmenlerin sağlık hizmetlerini Sağlık Bakanlığı adına koordine etmektedir (Göç ve Uyum Raporu, 2018).

Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan bütün mülteciler yalnızca kayıtlı oldukları şehirde sağlık hizmetlerinden faydalanabilmekte ve kayıtlı olunan ilde uygun tedavi imkânı bulunmaması durumunda başka bir şehre sevk edilebilmektedirler (Bilecen ve Yurtseven, 2018). Ayrıca Türkiye vatandaşı olan ve Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) uyarınca, genel sağlık sigortası programı kapsamındaki kişilerin toplam ilaç maliyetinin %20’sini karşılaması kuralı geçici koruma kapsamında bulunan mülteciler için de geçerlidir.

2018 yılında Marmara Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırma 10 Suriyeli çocuktan 6'sının travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon gibi ruh sağlığına ilişkin şikayetleri olduğunu göstermektedir (TÜRKSAM, 2018). “Psikososyal Destek ve Sağlık Programı” kapsamında yararlanıcıların sosyal işlevselliklerini yeniden kazanmaları ve özellikle göç sonrası yaşanması muhtemel olumsuz psikolojik etkilerle başa çıkma mekanizmalarını güçlendirmeleri amaçlanmaktadır. Sağlık alanında koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirip farkındalık oluşturarak hedef grubun sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmayı amaçlayan “Psikososyal Destek ve Sağlık Programı” kapsamında sunulan hizmetlerden mültecilerin yaklaşık %10,6'sının yani 392.666 mültecinin faydalandığı bilinmektedir (Türk Kızılay, Ocak 2020).

Mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde yalnızca dil ve iletişim konusunda bazı problemler yaşamaktaydı. Dil ve iletişim kaynaklı sorunların en aza indirilmesi amacıyla, Sağlık Bakanlığı tarafından kurulan ve sağlık çalışanları ile mülteciler arasında tercüme hizmeti sunan bir çağrı merkezi bulunmaktadır. Ayrıca Türk Kızılayı “Çocuk Koruma Merkezi Projesi” kapsamında, ihtiyaç halinde hastanelerde çocuklara eşlik etmek üzere tercüman ve sosyal hizmet görevlisi sağlamaktadır.

Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin sağlık alanında entegrasyonunun sağlanması adına uygulanan en önemli proje, Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Faaliyetleri (ECHO) tarafından desteklenen “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünü ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi (SIHHAT) Projesi”dir. Proje kapsamında 2017 yılı ağustos ayından beri 28 ilde kurulan 187 tane Göçmen Sağlığı Merkezi (GSM) Suriyeli mültecilere birinci basamak sağlık kuruluşu olarak hizmet vermektedir. Göçmen Sağlığı Merkezlerinde 790 Suriyeli ya da Arap doktor, 790 hemşire, 300 destek personeli, 84 teknisyen ve 960 iki dil bilen (Arapça-Türkçe) hasta danışmanının hizmet verdiği bilinmektedir (Sıhhat Proje Faaliyetleri, 2017).

Türkiye Cumhuriyeti’nin uyguladığı entegrasyon politikaları sayesinde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeliler sağlık hizmetlerine kolayca erişebilmektedir. Ayrıca Suriyeli mülteciler devlet hastanelerinde bulunan tercümanlar sayesinde dil ve iletişim problemi en az seviyede yaşamaktadır.

4.3.5. Barınma durumu

13/10/2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin barınma ihtiyaçları devlet tarafından finanse edilmemektedir. 2018 yılında değiştirilen Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 37 (1) Maddesi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan mültecilerin barınma ihtiyacının karşılanabilmesi için resmi adı "Geçici Konaklama Merkezleri" olan kamplar kurmasına müsaade etmektedir. Ayrıca 2018 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklik de GİGM tarafından kurulmasına müsaade edilen kampların finansmanı ile ilgili hükümleri içermektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 23. ve 24. Maddelerine göre; geçici koruma kapsamında bulunan mültecilerin geçici barınma merkezlerine yönlendirilmesi ve belirlenen bir şehirde kendi imkanlarıyla geçici barınma merkezi dışında kalması ile ilgili tüm yetki ve sorumluluk GİGM'ye aittir.

Türkiye'de uluslararası koruma kapsamındakiler için uydu kentlerde barınma ihtiyacının devlet tarafından finanse edilmesi söz konusu değildir. Hatta YUKK'da uluslararası koruma kapsamında bulunanların ve başvuru sahiplerinin geçici barınma merkezleri dışında barınma ihtiyaçlarına, kendi imkanları ile çözüm bulmaları gerektiği açıkça belirtilmektedir. Uluslararası ve geçici koruma kapsamında bulunan hassas grupların/özel ihtiyaç sahiplerinin devlet tarafından finanse edilen geçici barınma merkezlerine yerleştirilmesi yasa ile garanti altındadır. Fakat hassas gruplar/özel ihtiyaç sahipleri için özel alınan barınma tedbirleri kısa vadeli ve geçici uygulamalardır (İGAM, 2017). Bu nedenle Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeliler barınma ihtiyacını, devlet tarafından finanse edilen geçici barınma merkezlerinde veya kendi imkanları ile kırsal ve kentsel alanlarda karşılamaktadırlar.

Suriyeli mülteciler göç hareketlerinin başladığı ilk tarihten itibaren geçici barınma merkezlerinde barınma hakkına sahiptir. Fakat geçici barınma merkezleri isimlerinden de anlaşıldığı üzere mültecilerin uzun süre barınması için uygun değildir. Ayrıca geçici barınma merkezlerinin işletme maliyeti de oldukça fazladır. Bu nedenle 2016 yılında 10 ilde 26 merkezde kurulan ve yaklaşık 260.000 mülteciye ev sahipliği yapan geçici barınma merkezlerinin sayısı giderek azalmıştır. 2018 yılında ekonomik kısıtlamalar nedeniyle 3

tanisi Gaziantep'te, 1 tanesi Mardin'de, 1 tanesi Adıyaman'da ve 1 tanesi de Şanlıurfa'da olmak üzere 6 kamp kapatılmıştır (Uludağ, 2018). Kapatılan kamplarda barındırılan 132.990 mültecinin 101.000'i BMMYK tarafından verilen maddi destek ile kentsel alanda apartman daireleri kiralamış, geri kalanlar ise diğer geçici barınma merkezlerine nakledilmiştir (UNHCR, 2018). 2019 yılı verilene göre geçici barınma merkezi sayısı 7'dir ve bu merkezler yalnızca 64.000 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.

Geçici barınma merkezlerinin nüfusu giderek azalırken, Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan mülteciler ülke genelinde kentsel ve kırsal alanlarda barınma ihtiyacını gidermeye başlamıştır. 2019 yılı verileri Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan 3,69 milyon Suriyeli mültecinin yalnızca %1,7'sinin geçici barınma merkezlerinde yaşadığını göstermektedir.

Türkiye'de uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında bulunan mültecilerin çok az bir kısmına valilik ve/veya kaymakamlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından bir kereye mahsus 100-300 TL arasında değişen kira yardımı yapılmaktadır. Bunun dışında bazı yerel yönetimler ve STK'lar da maddi durumu kötü olan bazı mültecilere birkaç ay kira yardımı sağlamaktadır. Bu durumda Türkiye'de uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında bulunan mültecilerin büyük bir kısmı barınma ihtiyacını kendi imkanları ile karşılamaktadır (İGAM, 2017).

Mültecilerin, barınma ihtiyaçlarını büyük oranda kendi imkanları ile karşılamaları, kentin bir alanında yoğunlaşarak yerel toplumdan hem mekânsal hem de sosyal olarak ayrışmasına ve kamu ve özel sektör hizmetlerinin yetersiz olduğu bölgelerde sağlıklı olmayan konutlarda yaşamasına neden olmaktadır (Bosswick ve Heckmann, 2006). Polis Akademisi tarafından 2016 yılında hazırlanan Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler raporuna göre; geçici barınma merkezleri dışında, Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı kendi imkanları ya da sivil toplum kuruluşlarının ve bireysel olarak vatandaşların yardımları neticesinde kiraladıkları konutlarda, bir bölümü de kentlerin çöküntü bölgelerinde, kentsel dönüşüm için boşaltılan alanlarda kalmaktadır. Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeliler yaşamlarını son derece zorlu koşullarda sağlıklı barınma imkanlarından yoksun olarak sürdürmektedir.

2016 yılında Türk Kızılayı koordinasyonluğunda başlatılan ve AB tarafından finanse edilen Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY) kapsamında Suriyeli mültecilere, kiralарını ve temel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmeleri için “Kızılay Kart” adı verilen bir kart ile aylık 120 TL nakit yardımı sağlanması amaçlanmıştır. Fakat mültecilerin Kızılay Kart sahibi olabilmeleri için hanede en az 4 çocuk veya %40 ve üzeri engelli olan 2 kişi veya 65 yaş üstü 2 kişi olması gerekmektedir. 2020 yılı ocak ayı verilerine göre 1.726.518 kişi (300.505 hane) Sosyal Uyum Yardım Programı’ndan faydalanmaktadır (Türk Kızılay, Ocak 2020).

Geçici barınma merkezleri şehir dışında bulunmaktadır ve burada yaşayan mülteciler yerel toplumdан izole bir şekilde hayatlarına devam etmektedir. Ayrıca geçici barınma merkezlerinde yaşayan mültecilerin bu merkezler dışında istihdam edilme olanakları çok kısıtlı olduğu için yardıma bağlı kalmaktadırlar. Bu nedenle geçici barınma merkezlerinde yaşayan mülteciler Türkçe eğitimi, mesleki eğitimi gibi entegrasyonu destekleyen bazı faaliyetlere katılma imkanına sahip olmasına rağmen yerel toplumdан izole yaşadığı için entegrasyon sağlanmamaktadır.

Suriyeli mültecilerin geçici barınma merkezleri dışında yerel toplum ile yaşaması entegrasyon sürecinin başarılı olmasına katkı sağlamaktadır. Fakat geçici barınma merkezi dışında yaşayan mültecilere bir kereye mahsus kira yardımı yapılması ve mültecilerin büyük bir kısmının barınma ihtiyacını kendi imkanları ile karşılamak zorunda olması entegrasyon sürecini zorlaştırmaktadır.

Barınma, mültecilerin yerel topluma entegrasyon sürecini etkileyen önemli bir faktör olması nedeniyle, 2016 yılında TOKİ’nin inşa ettiği sosyal konutlardan Suriyeli mültecilerin de yararlanması için bir öneri sunulmuş ancak yerel toplumun bu öneriye karşı çıkması nedeniyle Suriyeli mülteciler bu olanaktan faydalanamamıştır (Alp, 2016). Dolayısıyla Türkiye’de mültecilerin kentsel alanda barınması ile ilgili yardım eksiliğinin olduğunu ve kapsamlı entegrasyon politikasının olmadığını söylemek mümkündür.

Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı herhangi bir yasal sınırlama ile karşı karşıya kalmadan geçici koruma başvurusu yaptıkları şehirde yaşayacakları mahalleyi özgür iradeleri ile seçmişlerdir ve Suriyeli mülteci nüfusu, Ankara’nın Altındağ ilçesi ve İstanbul’un Sultanbeyli ve Esenyurt ilçeleri gibi bazı bölgelerde yoğunlaşmıştır. Hatta günümüzde bazı şehirlerde Suriyeli mülteciler için özel mahalleler bulunmaktadır.

Mültecilerin entegrasyon sürecini etkileyen eğitim, sağlık, istihdam faktörlerini içeren çok sayıda araştırma ve çalışma olmasına rağmen, mültecilerin konutları ve konut bölgeleri ile ilgili yapılan araştırma sayısı sınırlıdır. Bu nedenle tezin bir sonraki bölümünde mültecilerin konutları ve konut bölgeleri konusuna odaklanılacaktır.

5. ALTINDAĞ İLÇESİ ÖNDER, ULUBEY VE ALEMDAĞ MAHALLELERİ ÖRNEĞİ

1951 Cenevre Sözleşmesine göre, mülteci konutlarının önemini büyük ölçüde vurgulamaktadır. Ödenek, barınma ve ilköğretim açısından "mültecilere vatandaşlarla aynı muameleye tabi tutulacağını" belirtirmiştir (UNHCR, 2011). Tez çalışması kapsamında, Suriyeli mültecilerin entegrasyonunun sonuçlarına ve barınma sorununa etkilerine ulaşmak için uygun analizler yapılmıştır.

5.1. Ankara'daki Suriyeli Mültecilerin Yerleştiği Mahalleler

Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği ilk 11 şehir içerisinde Ankara da bulunmaktadır (bkz. Bölüm 4 Şekil 4.4). Ankara yaklaşık 95.933 Suriyeli mülteci ile Türkiye'de ikamet eden toplam mültecilerin yaklaşık %2,7'sine ev sahipliği yapmaktadır. Ankara'da ikamet eden Suriyeli mülteci sayısı Ankara nüfusunun yaklaşık %1,74'üne denk gelmektedir (bkz. Bölüm 4 Şekil 4.4). Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin Türkiye nüfusunun yaklaşık %4.45'ine denk geldiği göz önüne alındığında, Ankara'da ikamet eden Suriyeli mültecilerin Ankara nüfusuna oranının düşük olduğu söylenebilir. Göç İdaresi verilerine göre; Ankara'da ikamet eden 95.933 Suriyeli mültecinin 41.660'ı yani yaklaşık %43'ü Altındağ ilçesinde Önder (3.900 kişi), Ulubey (7.500 kişi) ve Alemdağ (5.300 kişi) mahallelerinde ikamet etmektedir. Ulaşılan veriler doğrultusunda Ankara ili, Altındağ ilçesinde bulunan Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri örneklem alan olarak seçilmiştir.

Bu mahallelerin oluşumu Siteler Sanayi Bölgesi'nin kurulması ve kırsal kesimden göçmenleri şehre çekmesiyle başlamış (Günaydın Temel, 2020), bölge zaman içerisinde gecekondulu alanı olarak gelişmiştir. Harita 5.1'e göre söz konusu mahalleler, Siteler Organize Sanayi Bölgesi'nin hemen yanında yer almaktadır. Ayrıca, şehir merkezine 10 km uzaklıktadır.

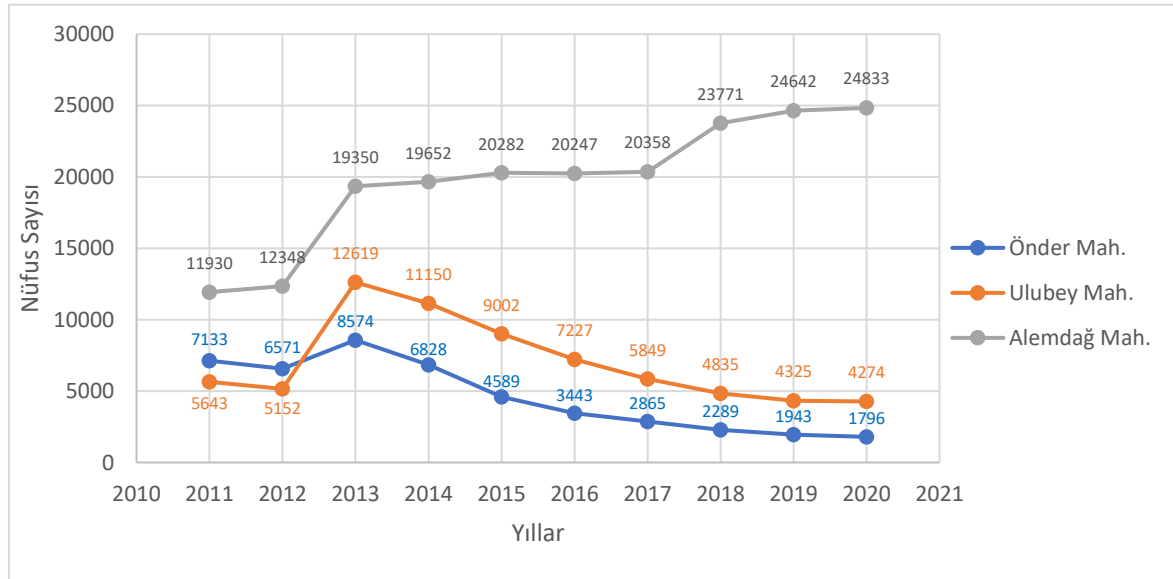
Harita 5.1. Çalışma alanının Ankara'daki konumu

Her zaman olduğu gibi, yeni şehirlerin ve mahallelerin oluşumu kentsel hizmetlere veya iş fırsatlarına bağlıdır. Ankara'daki Siteler Sanayi Bölgesi'nin birçok göçmenin Ankara şehrine gelmesine katkı sağladığı görülmektedir. Beyhan'a (2011) göre bu bölgede yaşayanların çoğu, Kızılcahamam, Çamlıdere, Bolu, Düzce, Çankırı ve Yozgat gibi Ankara'ya yakın illerden gelmektedir. Hemşerilik, akrabalık bağları ve sosyal ağlar bu mahallelere göç ve yerleşim süreçlerini kolaylaştırmıştır. Ancak çalışma alanının bulunduğu Altındağ bölgesinin geç dönemlere kadar Ankara şehir planlama süreçlerine dahil edilmemesi nedeniyle, yeni gelenler gecekondular yapmak zorunda kalmış ve buralara yerleşmişlerdir (Şenyapılı, 2004).

Uludağ'a (2016) göre, mahalle sakinleri düşük sosyo-ekonomik özelliklere sahiptir ve gecekondular oranı toplam konutların yaklaşık %85'idir. Bu gecekondular 1970'lerde inşa edildiği için mahallenin fiziksel durumuna da bakmak gerekmektedir. Evlerin yüzölçümüne

gelince, bu alandaki konutların arasında büyük bir fark olmamakla birlikte genel olarak 2+1 veya 3+1 konutlardan oluşmaktadır (Günaydın Temel, 2020). Çalışma alanı ziyaret edildiğinde, konutların ya bahçeli 1-2 katlı müstakil evler ya da 4-5 katlı apartmanlar olduğu tespit edilmiştir.

Eraydın'a (2017) göre, konutların eski fiziki yapısı 2013 yılında mahalle bölümlerinin kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesine yol açmış ve bunun için Önder ve Ulubey mahallelerinde büyük ölçekli yıkımlar gerçekleştirilmiştir. 2015 yılının Temmuz ayında, mahallenin toplam alanının yaklaşık üçte biri yıkılmıştır. Yıkılan evlerin bazı molozlarının yanı sıra, inşa edilmeyi bekleyen geniş boş arsalar geride kalmıştır. Sonuç olarak, bu yıkımdan etkilenen nüfus yakın veya uzak mahallelere taşınmak zorunda kalmıştır. Doğal olarak bu durum mahallenin nüfus sayılarına da yansımıştır. Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK'in verilerine göre kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle yerel nüfus sayısının azalmıştır (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleleri yıllara göre nüfus sayıları (TÜİK, 2020)

Eraydın'nın (2017) Önder mahallesinde hem Suriyeli mültecilerle hem de yerel halkla yaptığı derin görüşmelere dayanarak, Türk ailelerin 2013 yılında terk etmeye başladığı evlere Suriyeli mültecilerin yerleşmesi, Ankara'daki Önder ve çevresindeki mahallelerin en fazla Suriyeli mülteciyi barındırmasını beraberinde getirmiştir. 2013 yılından itibaren (yani yıkım kararı açıklandıktan sonra) yerel aileler eski evlerini terk ederek yeni gelen mültecilere kiraya vermiştir. Suriyeli mülteciler, Temmuz 2015'teki yıkıma kadar yıkım kararı olan

evlerde yaşamaya devam etmiştir. Böylece, hem mülteciler bu eski ve kalitesiz ancak uygun maliyetli konutlardan faydalanmış hem de Türk ev sahipleri bu boş evleri kiralayarak ekonomik olarak yarar sağlamışlardır. Önder ve Ulubey mahallelerindeki yıkım alanları Harita 5.2'de gösterilmiştir.

Harita 5.2. Altındağ Belediyesi kentsel dönüşüm projesi kapsamında Önder ve Ulubey mahallelerinde yıkım kararı alınan bölgeler (Google Earth Pro, 2014/2016/2020)

Savran'a (2020) göre, Önder ve Ulubey mahallelerinde söz konusu kentsel dönüşüm alanları, Altındağ'daki diğer alanlar gibi TOKİ ile iş birliği içinde olmamakla birlikte, müteahhitler yoluyla ve parsel bazlı dönüşüm şeklinde devam etmektedir. Harita 5.2'de 2020'nin Mayıs ayında alınan uydu görüntüsüne göre, yıkılan arazilerin bir kısmı arsa sahiplerinin anlaşmasını bekleyerek bugüne kadar boş kalmıştır. Arazilerin bir kısmı, 2010 yılında onaylanan son imar planına uygun olarak yeşil alanlara dönüştürülmüştür. Araştırmacının Kasım ayı 2020'de yaptığı saha ziyaretine göre, Önder mahallesindeki dönüşüm alanda 5, Ulubey mahallesindeki dönüşüm alanda 5 parselde yeni yüksek yapılanların inşası başlamış veya tamamlanmıştır.

Demografik olarak, Önder ve Ulubey mahallelerinde yaşayanların çoğunluğu Bolu şehrinden gelmektedir. TÜİK'e (2021) göre, Önder mahallesinde ortalama aile büyüklüğü 2,97 kişi, Ulubey'de 3,02 kişi ve Alemdağ'da 3,45 kişidir. Önder ve Ulubey'deki nüfusun yaşı göz önüne alındığında, en büyük yaş grubu şu anda 60 yaş ve üzerindedir. Alemdağ mahallesinde ise, 40-45 en büyük yaş grubudur. Bu bölgede yaşayan gençlerin çoğu çalışma koşullarını iyileştirmek için şehrin başka yerlerine taşınmıştır (Yüceşahin ve Tüysüz, 2011).

Arıcan'ın (2019) yüksek lisans tezine göre, bu mahalleler (Ulubey, Altındağ, Önder) ve çevresi sadece iç göçe şahit olmamış ayrıca Irak, Afganistan ve Somali'den dış göçleri de kendine çekmiştir. Ancak bu dış göçlerin, yerleşen uluslararası göçmen sayısının sınırlı kalması nedeniyle bölge üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır. Öte yandan, Suriye göçü büyük ölçüde daha evvelki dış göçlerden farklıdır. Suriyeli mülteci sayısı, Türkiye'ye gelen önceki tüm göçleri aşmıştır. Bunun yanı sıra mahallede yürütülen kentsel dönüşüm projelerinin yarattığı zaman-mekânsal boşluk, kamplarda yaşamak yerine şehirlerde yaşamayı tercih eden Suriyeli mültecilere barınma sağlamada hızlı bir çözüm ve bir olanak sunmuştur.

Bu mahallelerde oluşan demografik hareketi anlamak için Suriyeli mülteci sayıları ile Türk nüfus sayıları arasında bir karşılaştırma yapılmış ve Çizelge 5.1'de özetlenmiştir.

Çizelge 5.1. Kayıtlı Suriyeli nüfusu ile Türkiye, Ankara ili, Altındağ ilçesi ve mahalleler nüfusunun karşılaştırma yüzdesi (GİGM, 2020; TÜİK, 2020).

İl / İlçe / Mahalle	Kaydedilen G.K.	Yerel Nüfus	Yerel Nüfus ile Karşılaştırma Yüzdesi
Türkiye	3.698.133	83.154.997	%4,45
Ankara ili	95.933	5.639.076	%1,74
Altındağ ilçesi	41.660	370.024	%11,26
Önder Mah.	3.900	1.796	%217,15
Ulubey Mah.	7.500	4.275	%176,60
Alemdağ Mah.	5.300	24.833	%21,34

Çizelge 5.1'e göre Önder Mahallesi'nde ikamet eden Suriyeli mülteci sayısının mahalle nüfusuna oranı %217,15, Ulubey Mahallesi'nde ikamet eden Suriyeli mülteci sayısının mahalle nüfusuna oranı ise %176,60'tır. Buna göre Önder Mahallesi'nde ikamet eden Suriyeli mülteci sayısının mahalle nüfusunun yaklaşık 2 katı ve Ulubey Mahallesi'nde ikamet eden Suriyeli mülteci sayısının mahalle nüfusunun yaklaşık 1,5 katı olduğunu söylemek mümkündür. Alemdağ Mahallesi'nde ikamet eden Suriyeli mülteci sayısının mahalle nüfusuna oranı %21,34'tür ve bu oran Önder ve Ulubey mahallerine göre düşük görünse de Türkiye ortalaması olan %4,35'in ve Ankara ortalaması olan %1,7'nin çok üzerindedir.

Çizelge 5.1'de yer alan sayısal veriler araştırmada örneklem alan olarak seçilen Altındağ ilçesi, Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinin çok sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapıyor olması nedeniyle araştırmaya uygun olduğunu bir kez daha göstermiştir.

5.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallerinde ikamet eden toplam Suriyeli mülteci sayısı 16.700 kişidir. Anket çalışması yapılırken Suriyeli mülteciler için ortalama hane halkı sayısı 6 kişi olarak alınmıştır (Erdoğan M. , 2019). Buna göre Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallerinde ikamet eden Suriyeli aile sayısı;

Toplam Mülteci Sayısı / Ortalama Hane Halkı Sayısı = Toplam Suriyeli Aile Sayısı olacak şekilde, $16.700 / 6 = 2.783$ aile olarak hesaplanmıştır.

Anket çalışması 77 hanede uygulanmıştır. Bir konutta yaşayan ortalama Suriyeli aile sayısı 1.37'dir ve dolayısıyla anket çalışması %3,77 örneklem ile 105 ailede uygulanmıştır. Hanede bir aileden fazla oturuyor olsa da tek anket yapılmış olup hanede bulunanların bilgileri bu şekilde toplanmıştır.

Anket çalışması yapılırken her bir mahallede yaşayan aile sayısı göz önünde bulundurulmuş ve Önder mahallesinde 19, Ulubey mahallesinde 32 ve Alemdağ mahallesinde 26 anket yapılmıştır (Çizelge 5.2'e bkz.).

Çizelge 5.2. Mahallelere göre anketlerin dağılımı hesaplama yöntemi

Anketlerin Mahallelere göre dağılımı	Kişi Sayısı	Suriyeli ortalama hane halkı büyüklüğü	Aile Sayısı	Bir konutta yaşayan Suriyeli aile ortalama sayısı ³	Mahalledeki Suriyeli konut Sayısı	Örneklem Büyüklüğü	Yapılması gereken anketlerin dağılımı	Yapılan Anketler
Önder Mah.	3,900	6	650	1.37	474	3.77%	17.98	19
Ulubey Mah.	7,500		1,250		913		34.58	32
Alemdağ Mah.	5,300		883		644		24.44	26
Toplam	16,700		2,783		2,031		77	77

Anket çalışması, COVID-19 pandemisi nedeniyle sıkı tedbirlerin alındığı 18 Haziran- 16 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Hanedeki görüşülen kişilerin %75'i aile reisi (erkek veya kadın), %21'i ev hanımı, %4'ü ise aile reisi olmayan 18 yaş üzerinde kişilerdir. Anket katılımcılarının cinsiyeti ve yaşı ile ilgili daha detaylı bilgilere Bölüm 5.4.'de yer alan Temel Bilgiler başlığı altında yer verilmiştir.

Anket çalışması öncesinde sahada bazı katılımcılar ile yüz yüze görüşüldükten sonra anket soruları katılımcılara internet üzerinden görüntülü/sesli iletişim yoluyla yöneltilmiştir. Kalan katılımcılar Ankara'daki Suriyelilerin bulunduğu WhatsApp gruplarından rastgele seçilmiş

³ Bu sonuç, çalışmanın yapıldığı toplam aile sayısının bu ailelerin yaşadığı ev sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir (105 aile / 77 ev = 1.37 aile / ev)

ve aynı şekilde görüşülmüştür. Bu grupların sorumlusu (Suriyelilerin Muhtarı olarak bilinen)⁴, araştırmacı ile katılımcı arasında güven oluşturarak bu süreci kolaylaştırmıştır.

Anket uygulanacak kişilerin cevaplarının sınırlandırılması amacıyla anket soruları çoktan seçmeli olarak hazırlanmış, konu ile ilgili detaylı bilgi alabilmek için bazı sorular açık uçlu bırakılmıştır.

Buna ek olarak, bazı Suriyeli kanaat önderleri ile anket soruları ışığında derin görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu da araştırma konusu ile ilgili bazı ayrıntıların daha detaylı açıklamasına ve anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bu görüşmeler, Haziran ve Temmuz 2020 tarihleri arasında 4 Suriyeli kanaat önderi ile gerçekleştirilmiştir. Çizelge 5.3'te derin görüşme yapılan kanaat önderlerinin temel bilgileri yer almaktadır.

Çizelge 5.3. Derin görüşme yapılan Suriyeli kanat önderlerinin bilgileri (G1, G2 ve G3 Göç İdaresi ve Türk Kızılayı gibi kurumlar ile resmi toplantılarda Suriyelilerin temsilcisidir.

Görüşmeci Kodları	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Yaşadığı Mahalle	Toplumdaki Rolü	Açıklama
G1	Erkek	47	Evli	Önder	Suriyelilerin Muhtarı (olarak bilinmektedir)	Bu kişi yaklaşık Suriyelilerin bulunduğu 40 WhatsApp grubunu yönetmektedir. Bu gruplar ile yaklaşık 4000 Suriyeli kişiye ulaşabilmektedir. Suriyelileri ilgilendiren yeni kanun ve yasalar hakkında bilgiler paylaşır, iş fırsatları ve açılan kursları yayınlar.
G2	Erkek	33	Bekar	Önder	Suriyeli Aktivist ve YouTuber	Türk gelenek, görenek ve yeni kanunları anlatmaktadır. Eğitim fırsatları yayınlamaktadır. Ankara'dan ve Ankara dışından yaklaşık 120.000 takipçisi vardır.
G3	Erkek	54	Evli	Ulubey	Suriyeli Bir Vakıf Başkanı	Vakıftan yararlanan birçok kişi ile teması vardır.
G4	Erkek	63	Evli	Ulubey	Suriyelilerin Büyüklerinden Biri	Suriyeli topluluğunda söz sahibidir. Toplumsal sorunlarda hakem olarak seçilebilir ve ona danışılır.

Araştırma kapsamında bu mahallelerde ikamet eden Suriyeli mülteciler ile anket yapılırken oturma izni olan veya Türk vatandaşlığına kabul edilmiş herhangi Suriyeli mülteci ile karşılaşmamıştır. Ayrıca bir konutta birden fazla ailenin ikamet ediyor olması da anket çalışmaları yapılırken gözlemlenen diğer bir konudur.

⁴ Bu kişi yaklaşık 40 genel ve özel WhatsApp grubunu yönetmektedir. Bu gruplarda yaklaşık 4.000 Suriyeli kişi vardır.

5.3. Araştırmada Hazırlanan Sorular ve Toplanan Verileri Çözümleme Yöntemi

Araştırma kapsamında hazırlanan anket soruları teorik çerçeveden gelmiştir. Benzer konulara odaklanan sorular tek bir bölüm altında toplamaya çalışılmış olup “temel bilgiler, yer seçimi ve çevresel faktörler, konutla ilgili fiziksel faktörler, konutla ilgili manevi faktörler ve sosyal ilişkiler, konutla ilgili yardımlar, genel bilgiler” olmak üzere altı ana bölüme ayrılmıştır.

Bu bölümlerde yer alan soruların amacı entegrasyon göstergelerinden olan barınma faktörü ile istihdam, eğitim, sağlık faktörleri arasındaki ilişkinin Bölüm 3 Şekil 3.2’de yer alan Entegrasyon Hiyerarşinin düzeylerine göre gruplandırıp değerlendirilmesidir.

Mültecilerin sağlıklı konuta erişiminin istihdam, eğitim, sağlık ve yerel toplum ile ilişkiler üzerindeki etkisi incelenmektedir. Örneğin, konutun mülteciler ve yerel toplumun sosyal ilişkiler kurabilmesine imkân veren bir konumda olması, mültecilerin eğitim, sağlık alanları gibi kamu alanlarına erişimi, konutun sağlıklı olması gibi konular araştırma kapsamında sorgulanmaktadır. Bu anket, barınma ve sağlıklı konuta erişimin mültecilerin yerel topluma entegrasyonunu nasıl etkilediğini ölçmek için hazırlanmıştır.

Araştırma kapsamında uygulanacak olan anket soruları hazırlanırken mülteci entegrasyon başarısının ölçülmesine yardımcı olan MİPEX (Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi), MPG (Göç Politikası Grubunu), İGAM (İltica ve Göç Araştırma Merkezi) projesi ve OCED (Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı)’nın sığınma evi ve mültecilerin sağlığının ölçülmesine ilişkin kriterlerinden faydalanılmış ve anket sonuçları excell programında değerlendirilmiştir. Anket sorularının hazırlanması aşamasında faydalanılan ve barınma faktörü ile eğitim, sağlık ve istihdam faktörleri arasındaki ilişki Şekil 5.2’de verilmektedir.

Şekil 5.2. Barınma faktörü ile eğitim, sağlık ve istihdam faktörleri arasındaki ilişki (araştırmacı tarafından hazırlanmıştır)

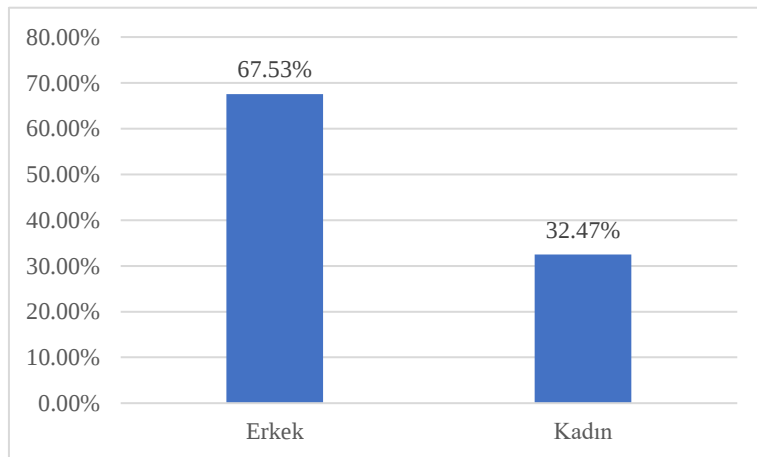
Verilerin otomatik olarak arşivlenmesinin sağlanması amacıyla Google formlar aracı kullanılmış ve bu veriler Microsoft Excel yardımı ile grafiklere ve oranlara aktarılmıştır, daha sonra anket çalışmaları süresince elde edilen veriler araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir.

Anket sorularının ortalama cevaplanma süresi 25-35 dakika civarında olmasına rağmen araştırmacının ana dilinin Arapça olması ve görüşmelerin Arapça (Suriye lehçesinde) olarak gerçekleştirilmesi nedeniyle bazı görüşmeler 60-90 dakika kadar sürmüştür. Hedef grup ile ana dillerinde görüşme yapılması, araştırmacı ve katılımcılar arasında güvenli bir iletişim kurulmasını sağlamış, katılımcılar araştırmacı ile dertleşip konu ile ilgili görüşlerini daha detaylı belirtmek istemişlerdir. Buna göre anket çalışmasının güvenilirliğinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

5.4. Temel Bilgiler

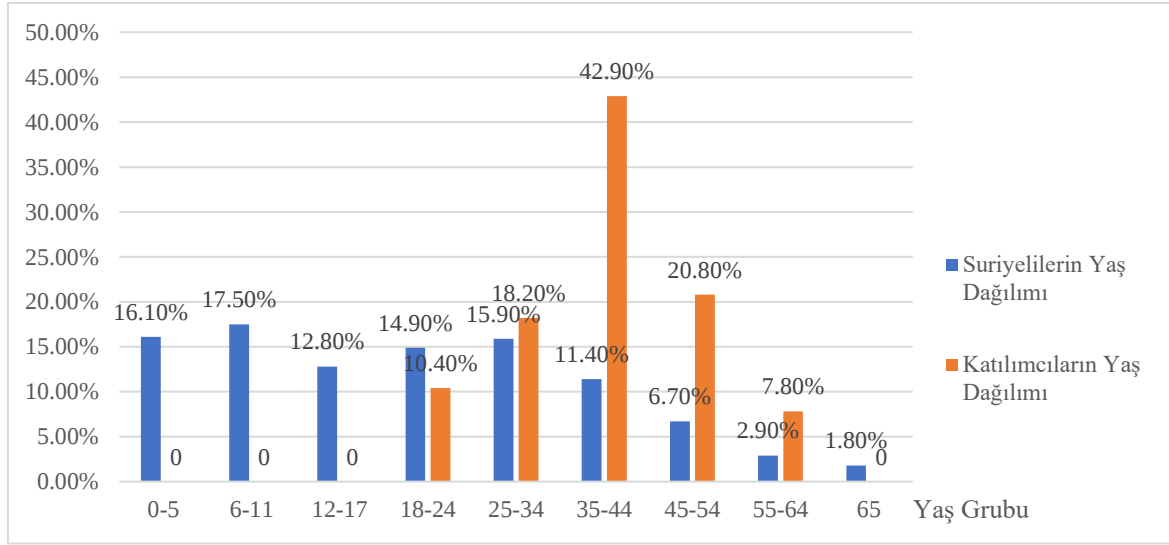
Anketin ilk bölümü olan Temel Bilgiler bölümünde katılımcılara hem kendilerinin hem de aile bireylerinin yaşı, cinsiyeti, eğitim seviyesi, çalışma durumu gibi sorular yöneltilmiştir. Anket çalışmaları sırasında Türkiye'ye yeni giriş yapmış olan Suriyeli mülteciler hariç tüm kişilerin geçici koruma kapsamında bulunduğu ve geçici koruma kimliğine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

77 katılımcı ile gerçekleştirilen anket çalışmasına kadın ve erkeklerin eşit derecede katkı sağlaması hedeflenmiştir. Ancak Suriyelilerin gelenek görenekleri ve anket çalışmalarının pandemi tedbirlerinin gölgesinde gerçekleştirilmiş olması nedeniyle katılımcıların %32'si kadın, %68'i de erkektir. Katılımcılarının cinsiyet dağılımı Şekil 5.3'te verilmektedir.

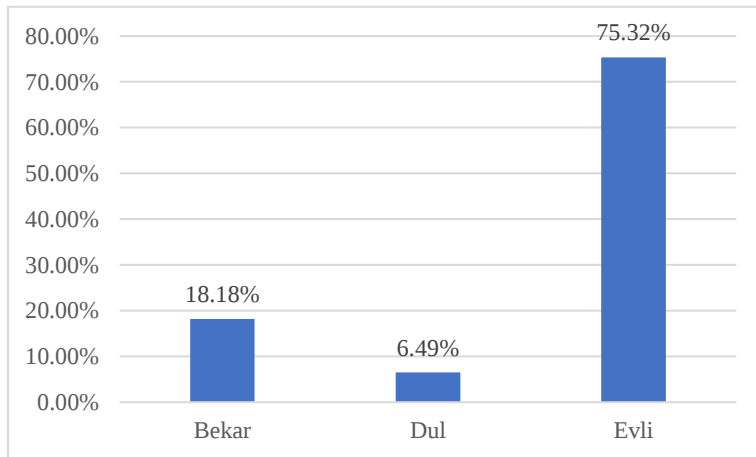
Şekil 5.3. Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı

Anket sonuçlarına göre hazırlanan Şekil 5.4'e göre Suriyeli mültecilerin %46,4'ü 0-17, %14,9'u 18-24, %36,9'u 25-64, ve %1,8'i de 65+ yaş aralığındadır. Buna göre Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunun eğitim yaşındaki nüfus ve çalışma yaşındaki yetişkinlerden oluştuğu söylenebilir. Bu durum eğitim kurumları ve işgücü piyasası üzerinde bir yük/sorumluluk anlamına gelmektedir.

Şekil 5.4. Suriyeli mültecilerin yaş dağılımı

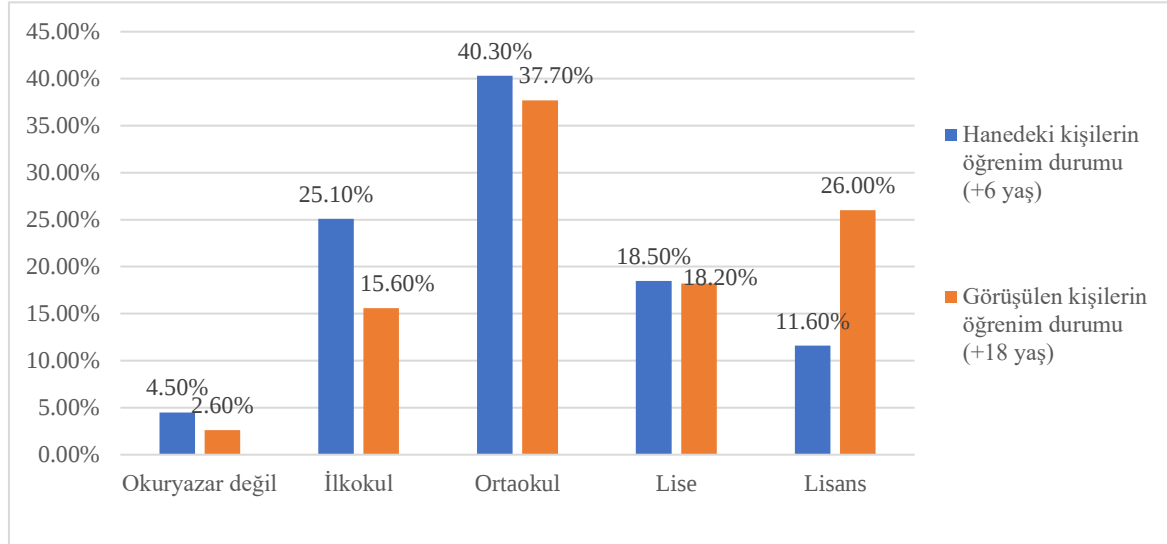
Şekil 5.5'te Suriyeli mültecilerin medeni durumu verilmektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin %77,10'unun evli, %17,10'unun bekar, %5,70'inin de dul olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dul olanların büyük bir kısmı eşini Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle kaybetmiştir.

Şekil 5.5. Suriyeli mültecilerin medeni durum

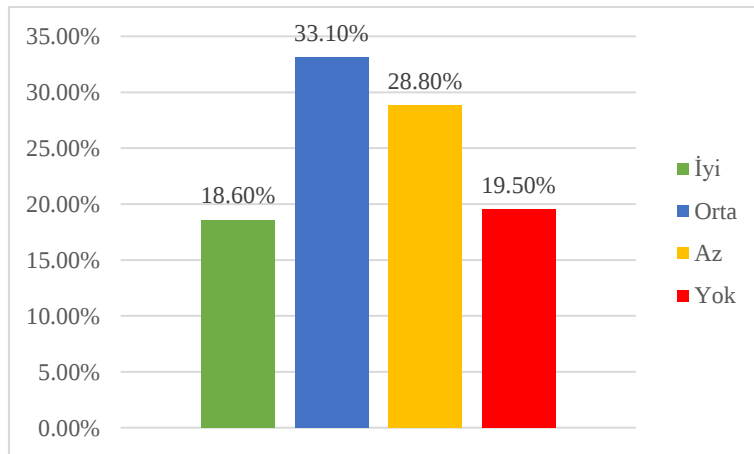
Suriyeli mültecilerin % 4,50'si okur yazar değil iken, % 25,10'u ilkököl, % 40,30'u ortaokul, % 18,50'si lise ve % 11,6'sı lisans mezunudur. Anket katılımcılarının ise % 2,60'ı okur yazar değil iken, % 15,60'ı ilkököl, % 37,70'i ortaokul, % 18,20'si lise ve % 26,00'si lisans mezunudur. Suriyeli mültecilerin ve anket katılımcılarının (görüşülen kişiler) eğitim durumu

Şekil 5.6’da verilmektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğunun ilkökul ve ortaokul mezunu olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 5.6. Suriyeli mültecilerin ve anket katılımcıların eğitim durumu

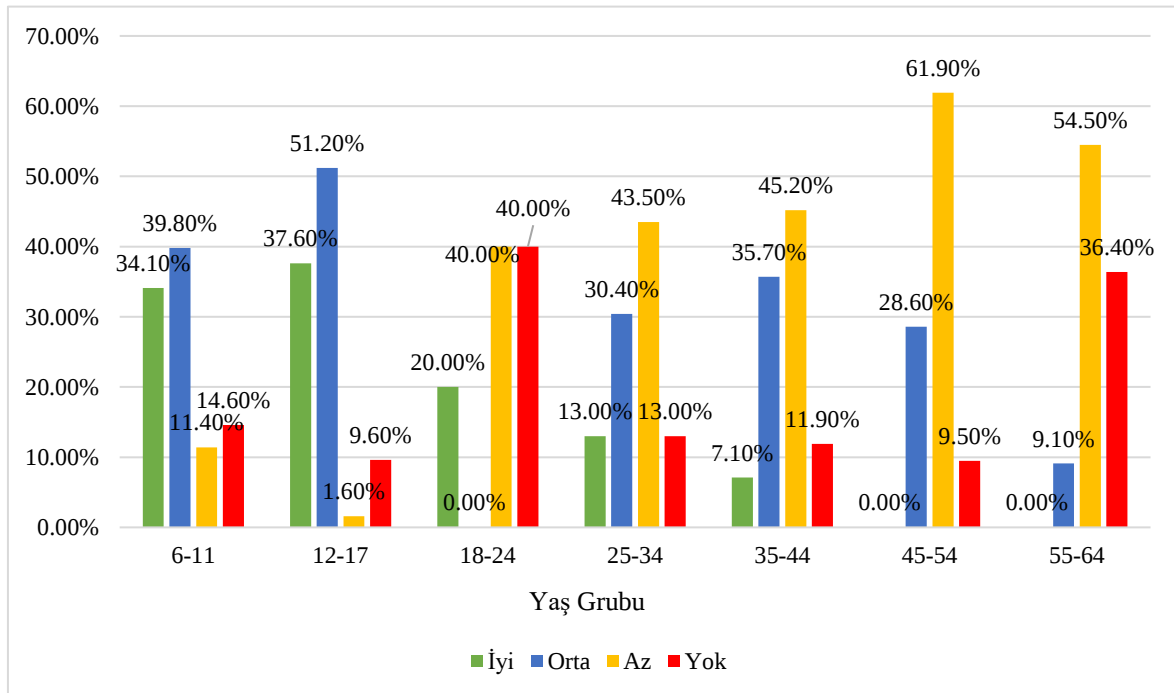
Şekil 5.7’de Suriyeli mültecilerin Türkçe seviyeleri verilmektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin %18,60’ının Türkçe seviyesi iyi, %33,10’sının orta ve %28,80’inin de azdır. Suriyeli mültecilerin %19,50’si ise Türkçeyi hiç bilmemektedir.

Şekil 5.7. Suriyeli mültecilerin genel Türkçe seviyeleri

Şekil 5.8’de Suriyeli mültecilerin yaş gruplarına göre Türkçe seviyeleri verilmektedir. 6-11 yaş aralığındaki Suriyeli mültecilerin %39,80’i ile 12-17 yaş aralığındaki %51,20’si orta seviyede, 18-24 yaş aralığındaki Suriyeli mültecilerin %40,00’ı, 25-34 yaş aralığındaki

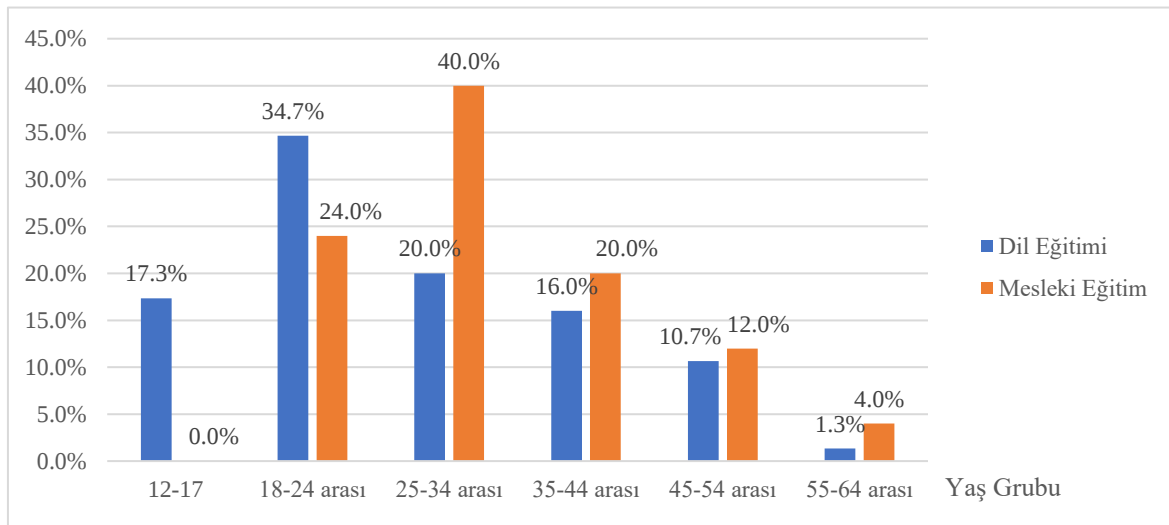
Suriyeli mültecilerin %43,50'si, 35-44 yaş aralığındaki olanların %45,20'si, 45-54 yaş aralığındaki olanların %61,90'ı, 55-61 yaş aralığındaki olanların %54,50'si az seviyede Türkçe bilmektedir. 65 yaş ve üzeri Suriyeli mültecilerin tamamı Türkçe bilmemektedir. Şekil 5.8'e göre Suriyeli mültecilerin yaş ortalaması arttıkça Türkçe seviyelerinin azaldığı görülmektedir. Eğitim yaşındaki çocuk nüfusun ve istihdam edilen yetişkin nüfusun Türkçe seviyesinin yaşlılara göre yüksek olması, eğitim ve istihdam faktörlerinin entegrasyon için önemli olduğunu göstermektedir. Burada da çocuklar için Millî Eğitim Bakanlığı yürüttüğü uyum sınıflarının önemi bir kez daha teyit etmektedir. Fakat katılımcılardan biri (35-44 yaş arası, erkek), "Geldiğim ilk günden beri hiç durmadan çalışmak zorunda kaldım ve öğrenmeye hiç zaman bulamıyorum ve çocuklarıma derslerinde yardımcı olamıyorum" demesi de Suriyeli mültecilerin istihdam ediliyor olmalarının entegrasyon için tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Suriyeli mültecilerin çoğu kayıt dışında istikrarsız bir şekilde çalıştığından, bu sorun Suriyeli mültecilerin çalışma koşullarına bakılarak açıklanabilir. Bu koşullar, mültecinin evin maddi ihtiyaçlarını sağlamak için sürekli olarak düşük ücretle ve uzun saatler boyunca çalışmasını gerektirir. Bu şekilde mülteci, sosyal ilişkileri ve entegrasyonu geliştirmeye yardımcı olan Türkçe kurslarına veya mesleki kurslara katılması zor olduğunu düşünülmektedir.

Şekil 5.8. Suriyeli mültecilerin yaş gruplarına göre Türkçe seviyeleri

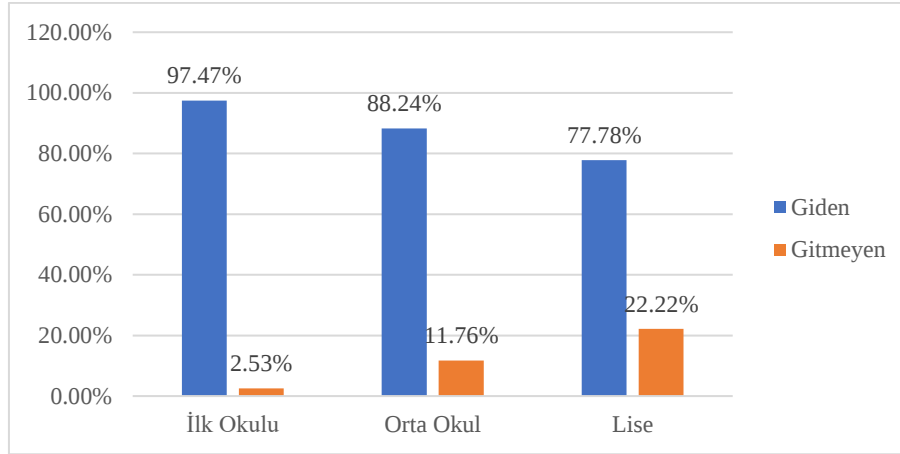
Suriyeli mültecilerin entegrasyonunun sağlanması amacıyla dil ve mesleki kursların verildiği bilinmektedir. Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %15,30'u dil kurslarında ve %5,00'i de mesleki eğitim kurslarında eğitim almış veya almaya devam etmektedir. Şekil 5.9'a göre dil kurslarında eğitim almış veya almaya devam edenlerin %34,7'yi 18-24 yaş aralığındadır. Mesleki eğitim kurslarında eğitim almış veya almaya devam edenlerin %40'ı da 25-34 yaş aralığındadır. Buna göre mültecilerin entegrasyonunun sağlanması amacıyla açılan kurslara katılımın yetişkinlerde yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeni yetişkinlerin istihdam edilme kaygısı olabilir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin dil kurslarına katılımı düşük seviyelerdedir ve bu da entegrasyon sürecinin olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Yerel toplum ile aynı dili konuşamayan mülteciler, eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlere ve istihdam olanaklarına erişimde sorun yaşayabilirler.

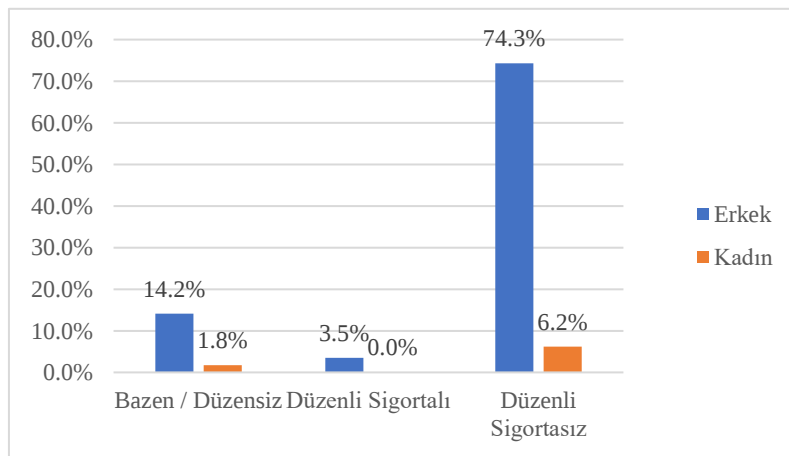
Şekil 5.9. Suriyeli mültecilerin entegrasyon kurslarından faydalanma durumu

Entegrasyonun sağlanması amacıyla açılan dil ve mesleki kursların yanı sıra temel eğitim yaşındaki tüm çocuklar devlet okullarında eğitim alma olanağına sahiptir. Anket sonuçlarına göre ilköğretim düzeyinde olup da okula gitmeyen çocukların oranı %2,53, ortaokul düzeyinde olup da okula gitmeyen çocukların oranı %11,76 ve lise düzeyinde olup da okula gitmeyen çocukların oranı %22,22'dir. Tüm temel eğitim kademelerinde okul terk oranı %8,10'dur. Türkiye genelinde tüm temel eğitim kademelerinde okul terk oranının %37,71 olduğu göz önünde bulundurulduğunda çalışma alanında okul terk oranının düşük seviyede olduğu söylenebilir. Suriyeli mülteci çocukların temel eğitim durumu Şekil 5.10'da verilmektedir.

Şekil 5.10. Suriyeli mülteci çocukların temel eğitim durumu

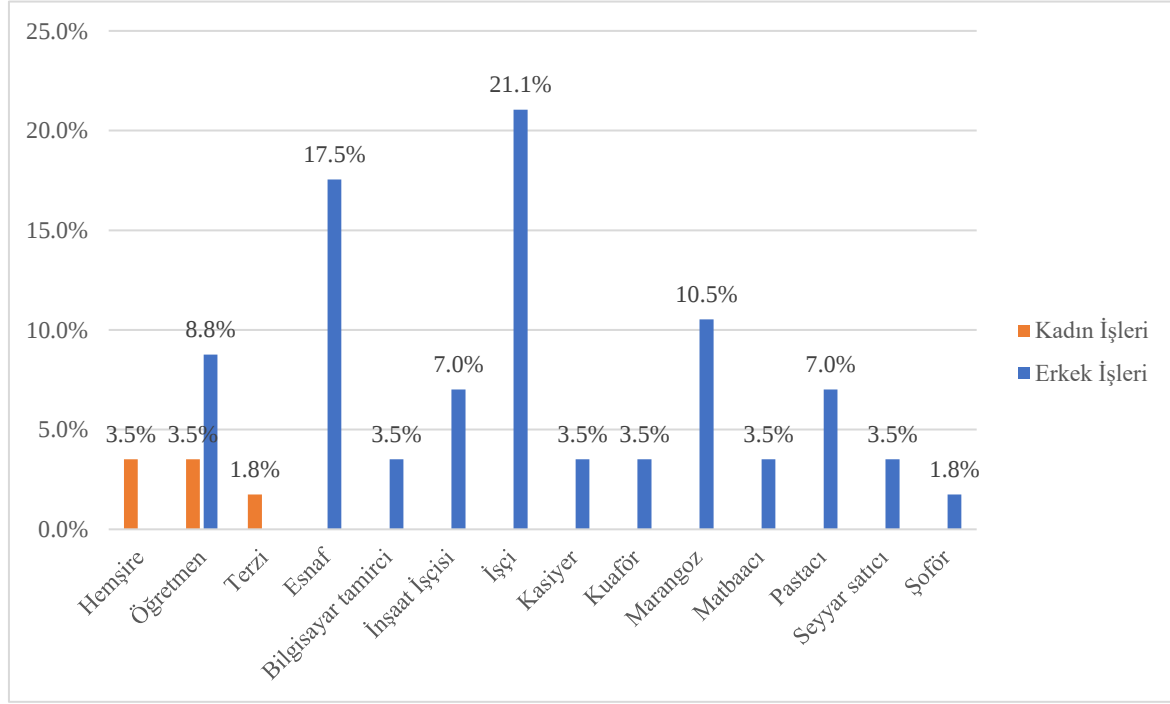
Anket sonuçlarına göre herhangi bir işte çalışan Suriyeli mültecilerin, çalışabilecek durumda olan Suriyeli mültecilere oranı %73,90'dır ve bu orana göre Suriyeli mültecilerin istihdam oranının iyi olduğu söylenebilir. Ancak çalışan kişilerin yalnızca %3,50'si sigortalı ve düzenli bir işte, %80,50'si düzenli bir işte fakat kayıt dışı/sigortasız ve %15,90'ı ise düzensiz bir işte çalışmaktadır Şekil 5.11'e bkz. Suriyeli mültecilerin %26,10'u ise herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu oranın içerisinde ev hanımları gibi gönüllü işsizler yer almaktadır. Ayrıca işsiz kadın sayısının toplam kadın sayısına oranı %68,97'dir. Bu duruma istihdam konusunda erkeklere öncelik veren Suriyeli ailelerin gelenek ve göreneklerinin neden olduğu söylenebilir.

Şekil 5.11. Çalışan Suriyelilerin çalışma durumu

Anket sonuçlarına göre Suriyeli kadınlar, hemşire, öğretmen ve terzi olarak istihdam edilmekte iken, erkekler daha çok esnaf, işçi, inşaat işçisi olarak çalışmaktadır. İşçi olarak

istihdam edilen Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı Siteler Sanayi Sitesinde çalışmaktadır. Suriyeli mültecilerin cinsiyete göre istihdam edildikleri meslekler Şekil 5.12’de verilmektedir.

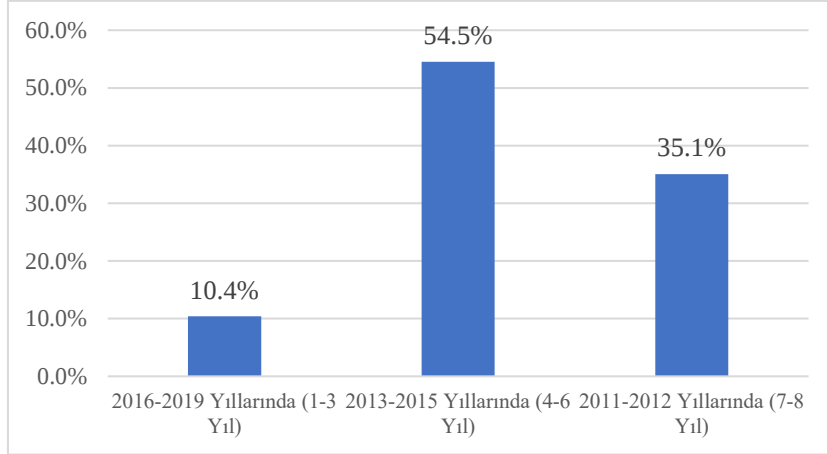

Şekil 5.12. Suriyeli mültecilerin istihdam alanlarının cinsiyete göre sınıflandırılması

5.5. Yer Seçimi ve Çevresel Faktörler

Anketin ikinci bölümü olan Yer Seçimi ve Çevresel Faktörler, Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri kenti ve mahalleyi seçme nedenleri, ikamet ettikleri konuta nasıl ve ne kadar sürede ulaştıkları, konutun kamusal kullanımlara yakınlığı gibi başlıklar altında incelenmiştir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mülteciler 2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında Türkiye’ye göç etmeye başlamıştır. Suriyeli mültecilerin %34,10’u iç savaşın başladığı ilk yıllar olan 2011- 2012 yıllarında, %54,60’ı 2013-2015 yılları arasında ve %10,40’ı da 2016-2019 yılları arasında Türkiye’ye göç etmiştir. Savaşın başladığı ilk yıllar olan 2011-2012 yılları ve bunu takip eden 2013-2015 yılları arasında Türkiye’nin Suriyeli mülteciler için açık kapı uygulaması yaşanan yoğun göçün nedeni olarak gösterilebilir. 2016 yılından sonra bu politikadan vazgeçilmesi nedeniyle göç eden kişi sayısı azalmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de ikamet süresi Şekil 5.13’te verilmektedir.

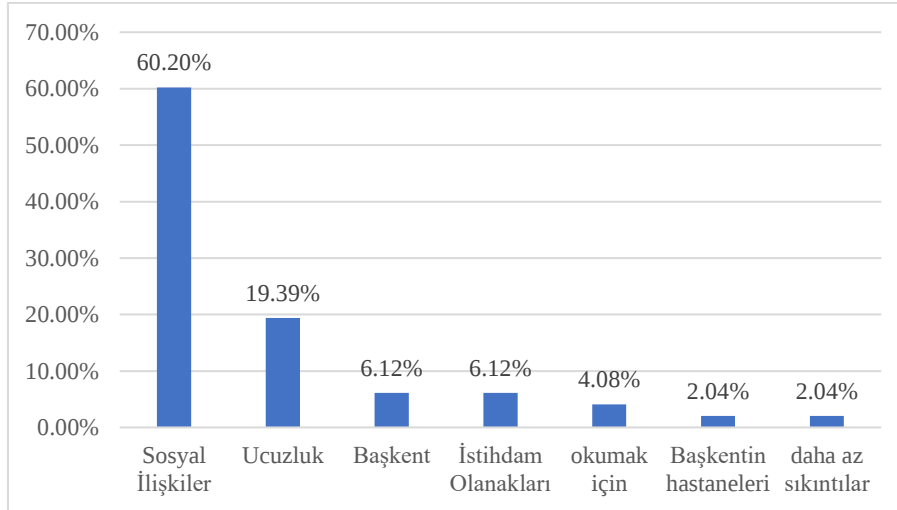

Şekil 5.13. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de ikamet süresi

2013-2015 yılları arasında bu bölgeye yerleşen Suriyeli sayısının yoğunluğu, kentsel dönüşüm sebebiyle bu yıllarda birçok gecekondunun yıkılma tarihi beklenirken yerli nüfus tarafından evlerin boşaltılmasına ve Suriyeli nüfusun bölgeye taşınmasına da bağlanabilir. Bölümün başında da belirtildiği gibi, bu iki yıl içinde boş konutların varlığı, Suriyeli mültecilere ucuz konutlara erişimleri için uygun bir fırsat sağlamıştır.

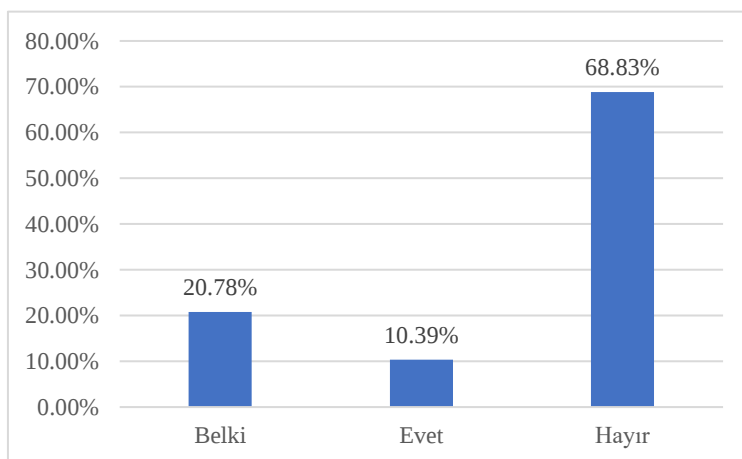
Suriyeli mültecilerin %60,20’sinin ikamet yeri olarak Ankara’yı seçmiş olmasının nedeni akrabaları ve sosyal ilişkilerdir. Buna göre Suriyeli mültecilerin akrabalık bağları ve kendi aralarındaki sosyal ilişkilerinin yerel topluma uyum ve entegrasyon sürecinde önemli bir rolü olan konut ve mahalle seçiminde etkin olduğu söylenebilir.

Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Ankara’yı seçmelerinde etkili olan diğer neden ise %19,39 ile Ankara’nın ucuz olmasıdır. Diğer etkenler ise başkent olması ve eğitim, sağlık, istihdam fırsatının bulunmasıdır. Anket katılımcılarının birinin (35-44 yaş arası, erkek), Ankara'nın Şam gibi kendi işini açabileceği bir ticari şehir olduğunu düşündüğünü söylemesi de Ankara’nın istihdam olanakları nedeniyle ikamet yeri olarak tercih edilmesini destekler niteliktedir. Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Ankara’yı tercih etme nedenleri Şekil 5.14’te verilmektedir.

Şekil 5.14. Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Ankara'yı tercih etme nedenleri

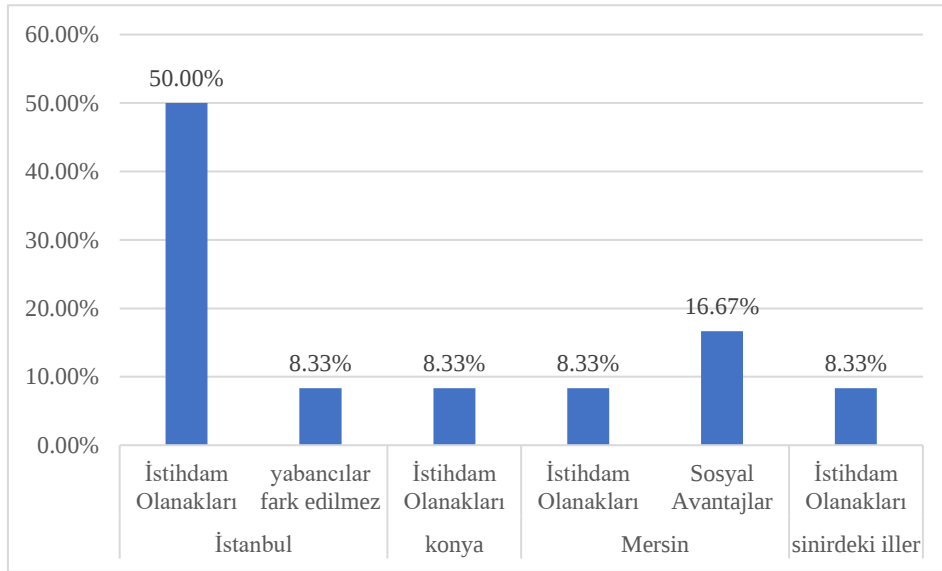
Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli mültecilerin ikamet yerlerinin değiştirmelerinin yasal olarak mümkün olmadığı bilinmektedir. Fakat Suriyeli mültecilerin Ankara kentinden memnuniyet düzeylerinin anlaşılması amacıyla katılımcılara başka bir kentte ikamet etmek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Soruya gelen cevaplara göre Suriyeli mültecilerin %68,80’i başka bir kente taşınmak istememekte, %10,40’ı ise Ankara dışında bir kentte yaşamak istemektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin Ankara kentinde yaşamaktan memnun oldukları söylenebilir. Şekil 5.15’te Suriyeli mültecilerin Ankara dışında bir kentte ikamet etme istekleri verilmektedir.

Şekil 5.15. Suriyeli mültecilerin Ankara dışında bir kentte ikamet etme istekleri

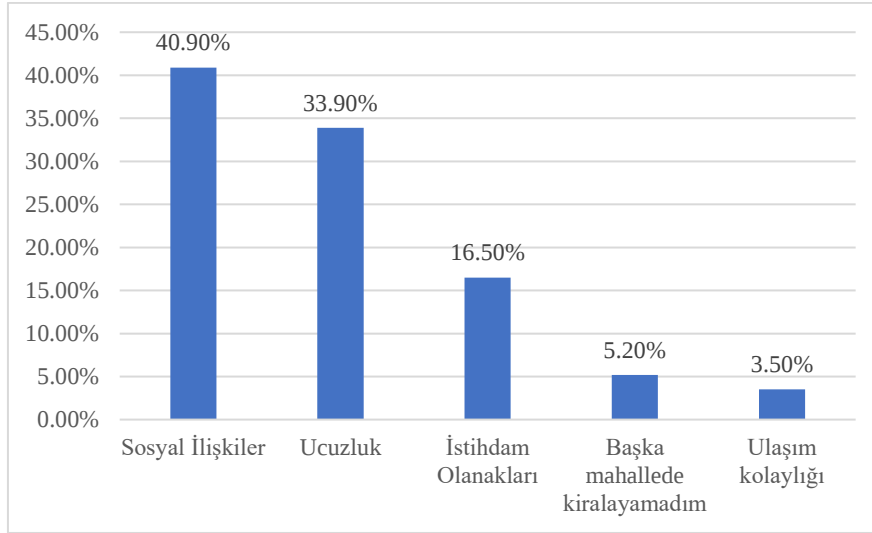
Başka bir kentte ikamet etmek istediğini söyleyen katılımcılara ikamet etmek istedikleri kent ve nedeni sorulmuştur. Katılımcıların soruya verdikleri cevap Şekil 5.16’da verilmektedir.

Buna göre katılımcıların %58,30'u istihdam olanakları nedeniyle İstanbul'a, %25,00'i istihdam olanakları nedeniyle Mersin'e, %8,30'u istihdam olanakları nedeniyle Konya'ya ve %8,30'u da yine istihdam olanakları nedeniyle Suriye sınırında diğer illere taşınmak istemektedir. Anket sonuçlarına göre Ankara dışında bir kentte ikamet etmek isteyen Suriyeli mültecilerin Ankara'nın istihdam olanaklarını ikamet etmek istedikleri kente göre yetersiz bulduğu söylenebilir.

Şekil 5.16. Suriyeli mültecilerin ikamet etmek istedikleri kent ve bu kentte ikamet etmek isteme nedenleri

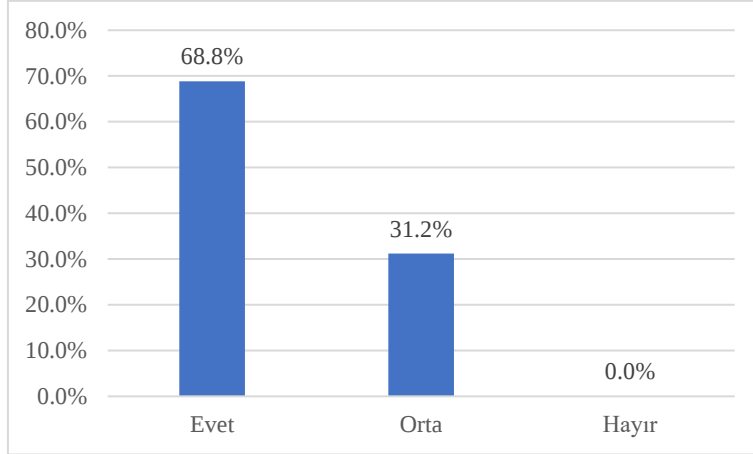
Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %40,90'ı sosyal ilişkiler, %39,90'ı konutların ucuz olması ve %16,50'si de istihdam olanakları nedeniyle Önder, Alemdağ ve Ulubey mahallelerinde ikamet etmektedir. Suriyeli mültecilerin Önder, Alemdağ ve Ulubey mahallelerinde ikamet etmelerinin diğer nedenleri ise bu mahallelerin ulaşımının kolay olması ve Ankara'daki diğer mahallelerden konut kiralayamamış olmalarıdır. Çalışma alanına yakın mesafede Siteler Sanayi Sitesi'nin bulunması ve Suriyeli mültecilerin bu bölgede istihdam ediliyor olması, %16,50'sinin istihdam olanakları nedeniyle ikamet yerine karar vermesini desteklemektedir. Söz konusu nedenler Suriyeli mültecilerin Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinde yoğunlaşmasını açıklar niteliktedir. Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinde yoğunlaşan Suriyeli mülteciler Ulubey Parkı'nı Suriyeliler Parkı ve Ulubey mahallesini de Küçük Halep olarak yeniden isimlendirmiştir. Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerini seçme nedenleri Şekil 5.17'de verilmektedir.

Şekil 5.17. Suriyeli mültecilerin ikamet yeri olarak Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerini seçme nedenler

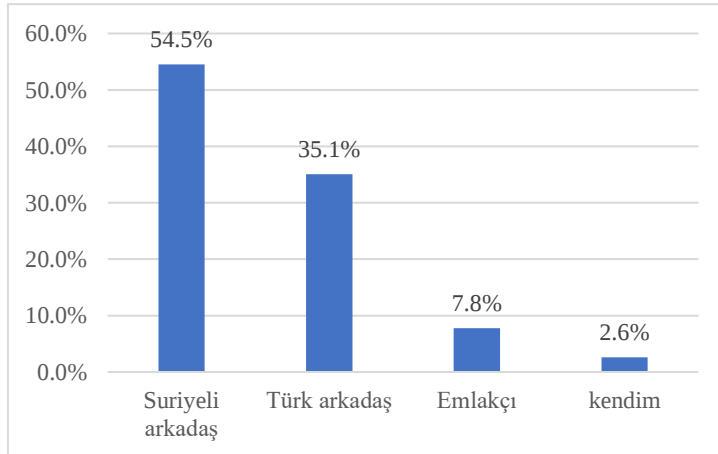
Şehri seçme nedeniyle mahalleyi seçme nedenini birbirine bağlayarak, mültecileri Ankara'yı veya mahalleyi seçmeye sevk eden en önemli nedenlerin sosyal ilişkiler, akrabalık bağları, ucuz yaşama erişim ve ardından iş fırsatları olduğu görülmektedir. Bu sonuç birçok benzer duruma karşılık gelmektedir. Anadolu'dan gelen iç göçlerle karşılaştırıldığında, yerleşmede yardımcı olan faktörlerin aynı olduğunu görülmektedir (sosyal ilişkiler, akrabalık bağları veya hemşehrilik, yaşamının ve barınmanın ucuzluğu, iş imkânı sağlayan 'Siteler' Sanayi Bölgesi'nin varlığı). Ayrıca bu bulgu, Sarvan'ın (2020), Arıcan'ın (2019) ve bölgede yapılan tüm saha araştırmalarının bulgularıyla tutarlıdır.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %68,80'i gibi büyük bir çoğunluğu ikamet ettikleri mahalleyi güvenli bulmakta, %31,20'si ise bazı durumlarda güvenlik endişesi taşımaktadır. Anket katılımcılarının birinin (25-34 yaş arası, kadın), "Hepsi ailemizden ve çoğu kişi tanıdık." diyerek verdiği cevabın nedenini açıklaması, bir başka katılımcının (34-44 yaş arası, erkek) "Sokaklar her zaman aydınlık ve polisler var, bu yüzden kendimizi güvende hissediyoruz" demesi Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri mahalleyi neden güvenli bulduklarını açıklamaktadır. Fakat katılımcılardan birinin de (45-54 yaş arası, erkek) "Bu mahallede yaşayan çingenelere güven olamaz onlarla ilişki asla güvenli değil, ayrıca mahallede yaşanan hırsızlık olayları bizi güvende hissettirmiyor." demesi mahallede hırsızlık gibi olaylar nedeniyle güvenlik hissinin azaldığını göstermektedir. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri mahalleyi güvenli bulup bulmama durumu Şekil 5.18'de verilmektedir.

Şekil 5.18. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri mahalleyi güvenli bulup bulmama durumu

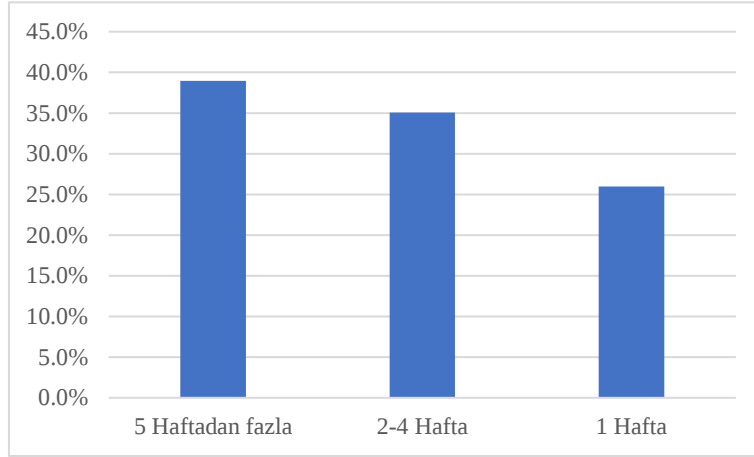
Suriyeli mültecilerin sosyal ilişkileri ve/veya emlak ofisi yardımıyla konut buldukları bilinmektedir. Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %54,50'si Suriyeli arkadaşının yardımıyla, %35,10'u Türk arkadaşının yardımıyla ve %7,80'i ise emlak ofisi yardımıyla konut bulmuştur. Herhangi birinden yardım almaksızın kendi imkânlarıyla konut bulan Suriyeli mültecilerin oranı %2,60'dır. Suriyeli mültecilerin konut bulurken yardım aldığı kişi/kurumlar Şekil 5.19'da verilmektedir.

Şekil 5.19. Suriyeli mültecilerin konut bulurken yardım aldığı kişi/kurumlar

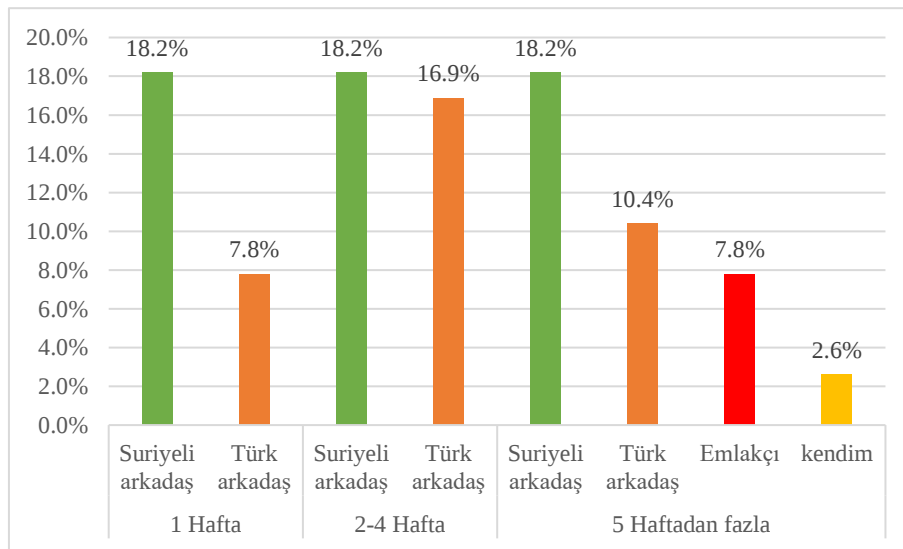
Suriyeli mültecilerin %39,00'u ikamet ettiği konutu beş haftadan uzun bir zaman diliminden sonra kiralayabilmiştir ve sürenin konut kiralamak için oldukça uzun bir süre olduğunu söylemek mümkündür. Suriyeli mültecilerin %35,10'u ikamet ettiği konutu 2-4 haftalık bir zaman dilimi içerisinde kiralayabilmiştir. Bu konut kiralamak için ortalama bir süredir. Geri

kalan %26,00'sı ise ikamet ettiği konutu 1 hafta gibi kısa bir süre içerisinde kiralamıştır. Şekil 5.20'de Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği konuta erişim süresi verilmektedir.

Şekil 5.20. Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği konuta erişim süresi

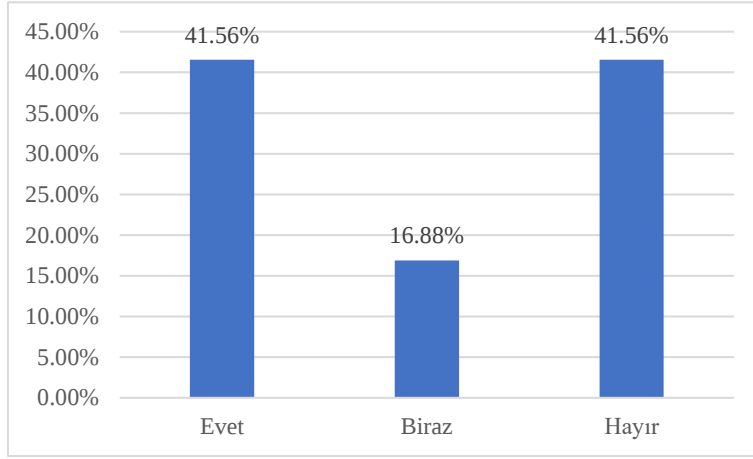
Şekil 5.21'de Suriyeli mültecilerin kimin yardımı ile konut kiraladığı ve konut kiralama süresinin ne kadar olduğu verilmektedir. Buna göre Suriyeli veya Türk arkadaşının yardımı ile konut kiralama süresi 1 haftaya kadar düşerken, emlak ofisi yardımı veya kendi imkanları ile konut bulan Suriyeli mülteciler 5 haftadan fazla bir süre sonra konut kiralayabilmişlerdir.

Şekil 5.21. Suriyeli mültecilerin kimin yardımıyla konut kiraladığı ve konut kiralama süreleri

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %41,56'sı konut kiralarken yabancı oldukları için herhangi bir ayrımcılık ile karşılaşmamış, %16,88'i zaman zaman ayrımcı tavırlara

maruz kalmış, %41,56'sı ise ayrımcılık yaşamıştır. Şekil 5.22'de Suriyeli mültecilerin konut kiralarken herhangi bir ayrımcılık yaşayıp yaşamadıkları verilmektedir.

Şekil 5.22. Suriyeli mültecilerin konut kiralarken herhangi bir ayrımcılık yaşayıp yaşamadıkları

Katılımcılardan biri (55-64 yaş arası, erkek) konut ararken en sık duyduğu cevabın “Suriyeliysen olmaz” olduğunu söylemiş ve başka bir katılımcı da (35-44 yaş arası, erkek) “başvurduğum üç tane emlak ofisi Suriyeli olduğum için beni geri çevirdi, ben öğretmen olduğumu söyledikten sonra çok yüksek bir depozito bedeli ve Türk kefil istediler ve ödediğim yüksek depozito da çoğu kez yandı” diyerek yaşadığı ayrımcı tavrı anlatmıştır.

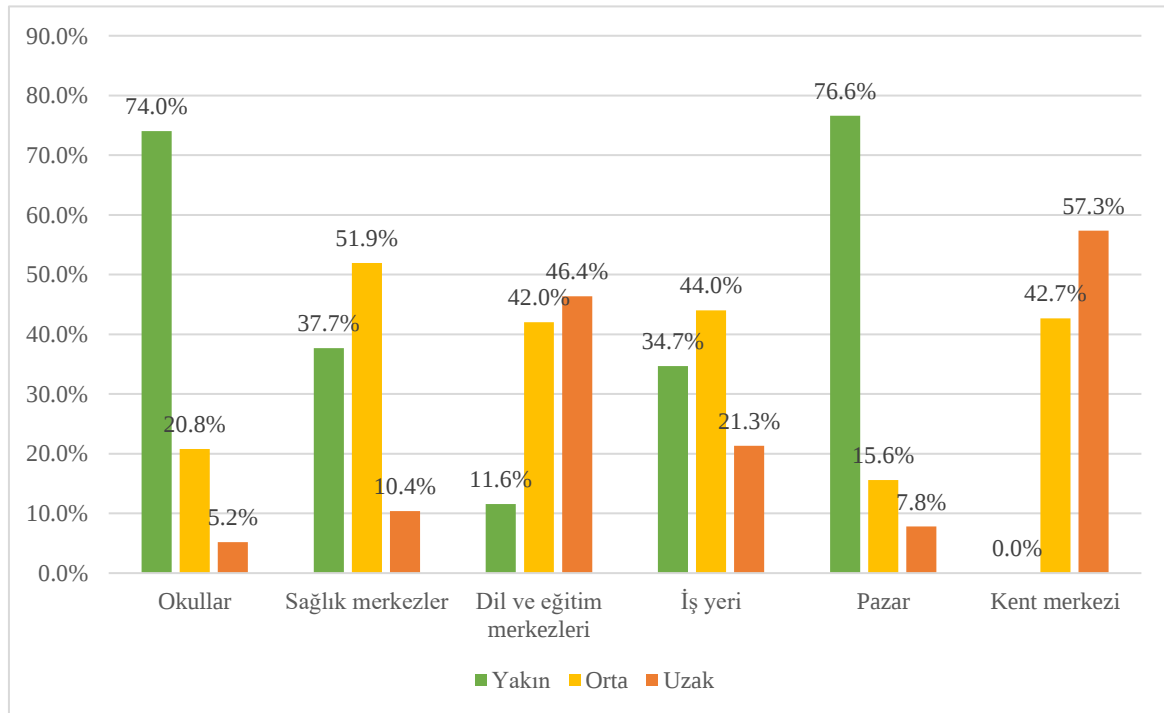
Konut kiralarken herhangi bir ayrımcılık ile karşılaşmadığını söyleyen katılımcılardan biri (35-44 yaş arası, erkek) “Türk işveren bana kefil oldu ve bu sayede konut kiralayabildim” diyerek ayrımcılık yaşamamasının nedenini söylemiştir. Bir başka katılımcı ise (25-34 yaş arası, kadın) “Krizin başından beri Ankara'ya geldiğimiz için herhangi bir zorluk yaşamadık, Suriyelilerin sayısı çok azdı ve Türk halkının bize olan sempatisi büyüktü” şeklinde bir ifade kullanarak herhangi bir ayrımcılık yaşamadığını dile getirmiştir.

Suriyeli mültecilerin uzun süredir Türkiye’de bulunmasının zaman zaman ayrımcılık ile karşılaşmalarına neden olduğu söylenebilir. Fakat birçok Suriyeli mülteci de yerel toplum ile sosyal ilişkiler kurarak ayrımcılığın önüne geçmeyi başarabilmiştir. Bu nedenle, iki toplum arasında ilişkilerin kurulması, yerel toplumun bakış açısını etkilemede büyük bir role sahiptir. Baykan’ın (2020) çalışmasında yerel halkla yapılan görüşmelere göre, mültecilerle çok sıklıkla iletişim kuran/görüşenler mültecilerin daha çok uyum sağlayabileceğini

söylemiştir. Tersine, mültecilerle daha az iletişim kuran/görüşenler mültecilerin daha az uyum sağlayabileceğini tahmin etmiştir. Buna dayanarak, iki toplum arasında iletişim köprüleri kurmak ve mültecilerin dil öğrenimini desteklemek, mülteci topluluğunu yerel toplulukla bütünleştirme süreçlerinin güçlendirilmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacaktır.

Ayrımcılık sorununu daha da açıklığa kavuşturmak için “*Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği*” başlıklı 2016 tarihli bir araştırma incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, mülteci ailelerin kalabalık nüfuslu olması, çocukların gürültüsü, kira ve faturaları ödememeleri korkusu ve kötü bireysel vakaların bütün mültecilere genellenmesi gibi çeşitli nedenlerle birçok ev sahibi evlerini mültecilere kiralamak istememektedir (Uludağ, 2016). Buna göre, mülteci topluluğunun ayrımcılık olarak nitelediği davranış, yerel topluluğun bazı üyeleri veya emlak ofisleri tarafından kiracının tipi ve özelliklerine yönelik bir tercih olarak da yorumlanabilmektedir.

Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun/mahallenin okul, sağlık merkezi, pazar yeri, kent merkezi gibi kamusal kullanımlara olan uzaklığı da araştırma kapsamında sorgulanmıştır. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar Şekil 5.23’te verilmektedir.

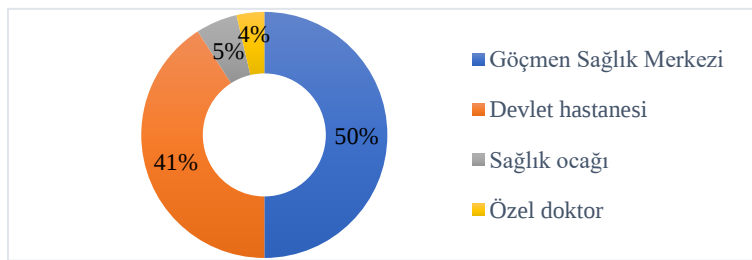
Şekil 5.23. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun/mahallenin kamusal kullanımlara uzaklığı

Okullar

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %75,00'inin ikamet ettikleri konut/mahalle temel eğitim merkezlerine yakın mesafede, %20,80'inin orta mesafede ve yalnızca %5,20'sinin uzak mesafede bulunmaktadır. Buna göre Suriyeli mültecilerin yalnızca %5,20'sinin temel eğitim merkezlerine erişim konusunda problem yaşadığını söylemek mümkündür. Anket çalışmaları sırasında katılımcılar bazı çocukların kayıtlı oldukları okulların yeniden inşa edilmek üzere eğitime ara verdiğini ve bu nedenle çocukların geçici bir süre başka okullarda eğitim almak zorunda olduğunu söyleyerek %5,20'lik kısmın mağduriyetini açıklamıştır. Anket sonuçları Suriyeli mültecilerin eğitim konusundaki entegrasyonunun başarılı olduğunu göstermektedir.

Sağlık merkezleri

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %37,70'inin ikamet ettikleri konut/mahalle sağlık merkezlerine yakın mesafede, %51,90'ının orta mesafede ve yalnızca %10,40'ının uzak mesafede bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin hizmet aldıkları sağlık merkezi türü mültecilerin ikamet ettikleri konutun/mahallenin sağlık merkezine olan uzaklığını etkilemektedir. Suriyeli mültecilerin hizmet aldıkları sağlık merkezi türü Şekil 5.24'te verilmektedir.

Şekil 5.24. Suriyeli mültecilerin hizmet aldıkları sağlık merkezi türü

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %50,00'si sağlık hizmetlerinden faydalanmak için Göçmen Sağlık Merkezine başvurmaktadır. Çalışma alanında orta mesafe uzaklıkta iki adet Göçmen Sağlık Merkezi bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin %41,00'i sağlık hizmetlerinden faydalanmak için devlet hastanelerine başvurmaktadır. Çalışma alanına en yakın mesafedeki devlet hastaneleri 6-7 km uzaklıktadır. Suriyeli mültecilerin %5,00'i sağlık hizmetlerinden faydalanmak için ikamet yerlerine yakın mesafede bulunan sağlık

ocaklarına ve %4,00'ü sağlık hizmetlerinden faydalanmak için özel klinik/hastaneye başvurmaktadır. Özel klinik/hastanelerin Ankara kenti genelinde yaygın olduğu düşünüldüğünde, bu tür sağlık merkezlerine başvuranların ikamet yerinden uzak mesafede sağlık hizmetinden faydalandığı söylenebilir.

Suriyeli mültecilerin hem devlete bağlı sağlık merkezlerinde hem de özel sağlık merkezlerinde tedavi edilebiliyor olmasının yanı sıra, Suriyeli mültecilere özel Göçmen Sağlık Merkezi bulunması mültecilerin sağlık konusundaki entegrasyonunun başarılı olduğunu göstermektedir.

Dil ve eğitim merkezleri

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %11,60'ının ikamet ettikleri konut/mahalle dil kursları ve mesleki eğitim merkezlerine yakın mesafede, %42,00'sinin orta mesafede ve %46,40'ının uzak mesafede bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin ikamet yerlerine yakın mesafede dil kursları ve mesleki eğitim merkezleri bulunmasına rağmen çalışma alanına uzak mesafede bulunan İvedik OSB'de bulunan meslek eğitim merkezlerinin tercih edilmesi anket sonuçlarını etkilemiştir. Suriyeli mültecilerin yalnızca %15,30'unun dil kurslarında ve %5,00'inin de meslek eğitim kurslarında eğitim almış olması veya almaya devam etmesi, ikamet yerlerinin dil kursları ve mesleki eğitim merkezlerine uzak mesafede olduğunu desteklemektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin entegrasyon için önemli olan dil kursları ve mesleki eğitim merkezlerine erişiminin kısıtlı olduğu söylenebilir.

İstihdam alanı

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %34,70'ının ikamet ettikleri konut/mahalle istihdam alanlarına yakın mesafede, %44,00'ünün orta mesafede ve %21,30'unun uzak mesafede bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı çalışma alanına orta mesafede bulunan (7 km) Ulus çevresinde, bir kısmı çalışma alanı içerisinde ve bir kısmı da çalışma alanına uzak mesafede bulunan (23 km) İvedik OSB'de istihdam edilmektedir.

Katılımcılar, istihdam alanının ikamet yerine uzak olmasının zamanın verimli kullanımını engellediğini ve bu nedenle işverenlerinin dil kurslarına ve mesleki eğitim merkezlerine gitmelerine müsaade etmediğini dile getirmiştir.

Semt pazarı

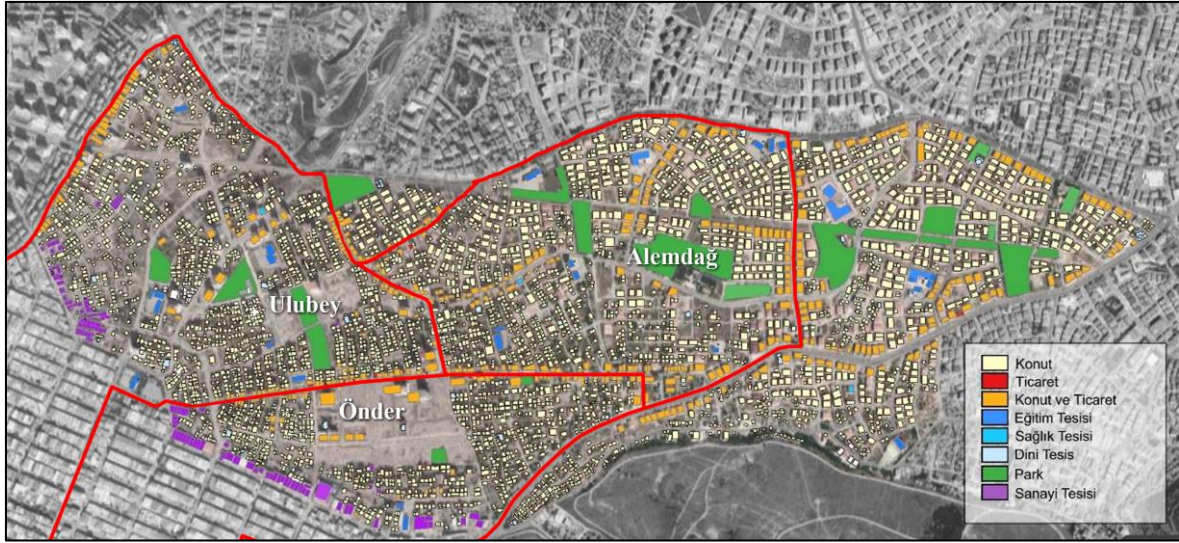
Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %76,60'ı semt pazarına yakın mesafede, %15,60'ı orta mesafede ve %7,80'i de uzak mesafede ikamet etmektedir. Semt pazarlarının marketlere göre daha uygun fiyatlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeli mültecilerin temel besin maddelerine uygun fiyatlarla ulaşabildiği söylenebilir.

Şehir merkezi

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %57,30'u kent merkezinin ikamet ettikleri konut/mahalleye uzak mesafede ve %42,70'i de yakın mesafede olduğunu düşünmektedir. Fakat anket çalışmaları sırasında Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmının kent merkezine gitmeye ihtiyaç duymadığı bilgisine ulaşılmıştır. Hatta bazı katılımcılar Ankara kent merkezi dışında alışveriş yapılabilecek yerler de olduğunu söylemiştir. Bu durum Suriyeli mültecilerin kenti tanıdığını ve alışveriş için bile belirli alanlarda yoğunlaştıklarını göstermektedir.

Alandaki kentsel hizmetlerinin yeterliliği

Yukarıdaki verilere ve Suriyelilerin Muhtarı olarak bilinen kişi (G1) ile çalışma alanına yönelik birkaç kez gerçekleştirilen çalışma ziyaretine dayanarak, birçok okul, cami, park ve kamu hizmetlerinin mevcudiyetini fark etmek mümkündür. Görüşülen kişilerin çoğu mahalledeki okulların yeterli olduğunu, çevredeki aydınlatma ve çöp konteynerlerinin de yeterli olduğunu söylemiştir. Araştırmacı bu görüşü irdellemek için aynı bölgede yürütülen bir çalışmaya (Savran, 2020) geri dönmüş ve bu sayede bölgedeki kamu hizmetlerini sıralayabilmiştir (Harita 5.3'e bkz.). Örneğin, çalışma alanı ve yakın çevresinde (G1'e göre resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hutbesi Arapça diliyle verilen bir cami dahil) 19 caminin var olduğu görülmüştür. Ayrıca bölgede temel eğitim için yaklaşık 22 okul bulunmaktadır (bazıları yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir). Bölgede ayrıca 4 sağlık ocağı ve 2 göçmen sağlık merkezi bulunmaktadır. Sosyal hizmet merkezlerine gelince, Türk Kızılay'ına bağlı bir sosyal toplum merkezi, 4 mesleki ve dil eğitim merkezi ve mültecilerle ilgili en az 7 yerel ve uluslararası dernek bulunmaktadır.

Harita 5.3. Alandaki Arazi Kullanımı (Savran, 2020)

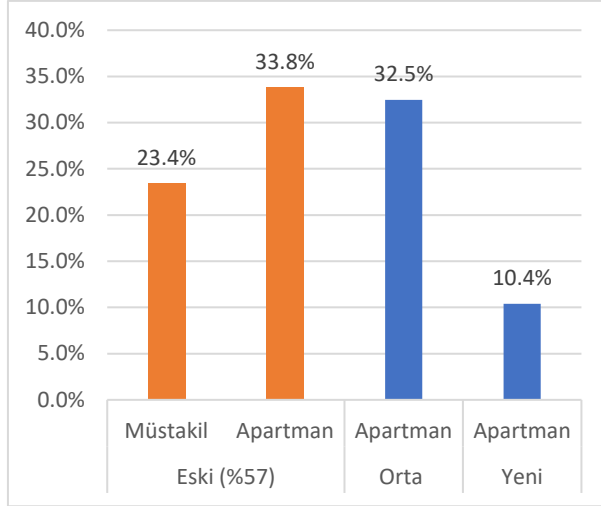
5.6. Konut Alanları

Bu başlık altında Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutlarla ilgili fiziksel faktörler, manevi faktörler, Suriyeli mültecilerin sosyal ilişkiler ve konut ile ilgili aldıkları yardımlar değerlendirilmiştir.

5.6.1. Fiziksel faktörler

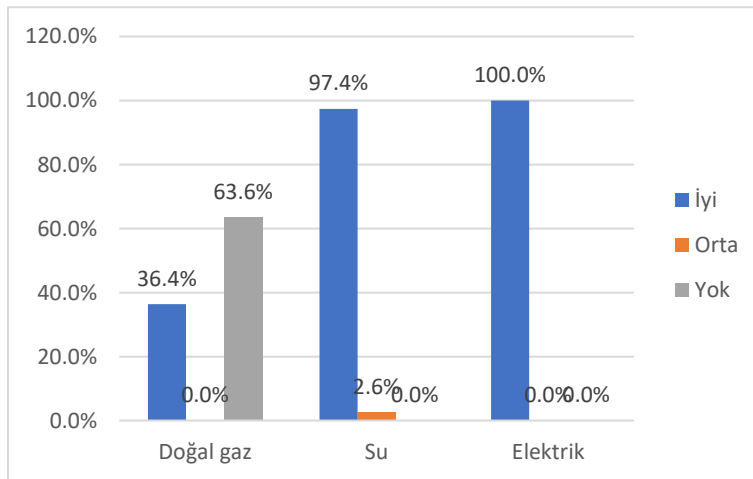
Anketin üçüncü bölümü olan Konut ile İlgili Fiziksel Faktörler bölümünde katılımcılara ikamet ettikleri konutların hizmet altyapısı, konutun fiziksel durumu, türü ve yaşı gibi sorular yöneltilmiştir. Bunun yanı sıra ikamet ettikleri konutta kaç aile barındığı ve konuttaki yatak odası sayısı ile de Suriyeli mülteciler özelinde kalabalık konut kavramı incelenmiştir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin yaklaşık %57,00'si eski (tahminen +35 yıllık) gecekondularda ikamet etmektedir. İkamet edilen konut türü ve yaşının verildiği Şekil 5.25'te görüldüğü gibi Suriyeli mültecilerin %23,4'ü eski yaşta müstakil gecekondularda, %33,8'i eski yaşta (gecekondu) apartman dairelerinde, %32,5'i orta yaşta (tahminen 11-35 yıllık) apartman dairelerinde ve %10,4'ü de yeni apartman dairelerinde yaşamaktadır.

Şekil 5.25. Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği konut türü ve konutun yaşı

Katılımcılara ikamet ettikleri konutun hizmet altyapısının değerlendirilmesi amacıyla sorulan soruya gelen cevaplara göre; Suriyeli mültecilerin tamamının ikamet ettikleri konutta elektrik hizmetinden faydalanabildiği ve %97,40'ının ikamet ettiği konutta su hizmetinin iyi olduğu fakat %63,60'ının doğalgaz hizmetinden faydalanamadığı görülmektedir. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutlarda bulunan hizmet altyapısı Şekil 5.26'da verilmektedir.

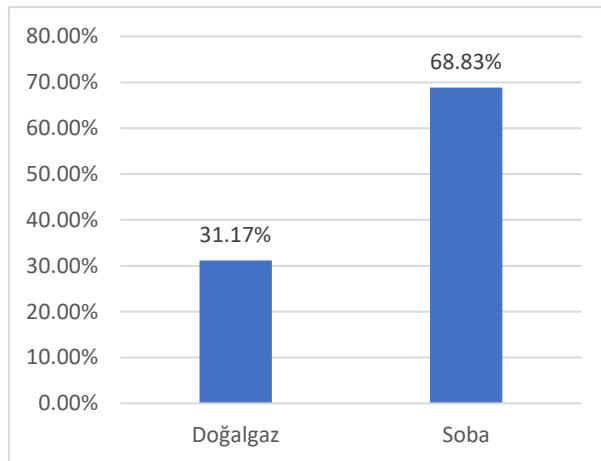

Şekil 5.26. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta bulunan hizmet altyapısı

%63,60'ının doğalgaz hizmetinden faydalanamaması durumu konutun ısıtma sistemini de etkilemektedir. Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %31,20'si konut ısıtma sistemi olarak doğalgaz kullanırken, %68,80'i de soba ve kömür kullanmaktadır. Buna göre doğalgaz erişimi olan Suriyeli mültecilerin bir kısmının da ısıtma sistemi olarak soba ve

kömürü tercih ettiği söylenebilir. Şekil 5.27’de Suriyeli mültecilerin konut ısıtma sistemleri verilmektedir.

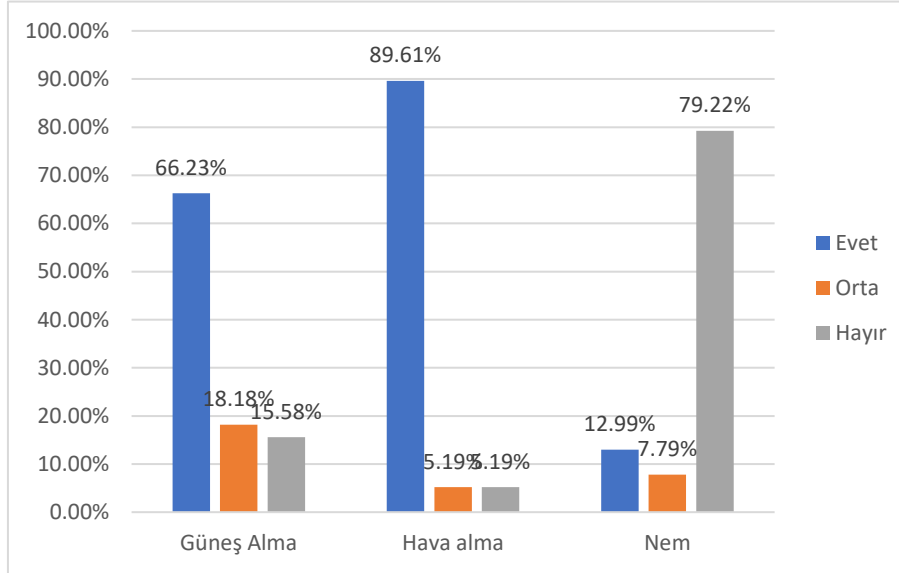
Doğalgaz hizmetine erişim konusunda problem yaşanması, mültecileri başta çocuklar olmak üzere konutta ikamet eden tüm bireyler için sağlıksız ve tehlikeli bir ısıtma sistemine yönlendirmiştir. Bu durum mültecilerin entegrasyonu çerçevesinde olumsuz bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ancak mahalledeki yerel toplumla kıyaslanacak olursa aynı şartlar altında ve aynı altyapıya sahip konutlarda oturdukları görülmektedir. 2020’de aynı bölgede 182 yerel katılımcıyla yapılan bir saha çalışmasına göre, katılımcı Türk halkının %37,6’ı bu mahalledeki mutsuzluklarının nedenlerinden birinin kötü barınma koşulları olduğunu söylemiştir (Baykan, 2020).

Şekil 5.27. Suriyeli mültecilerin konut ısıtma sistemi

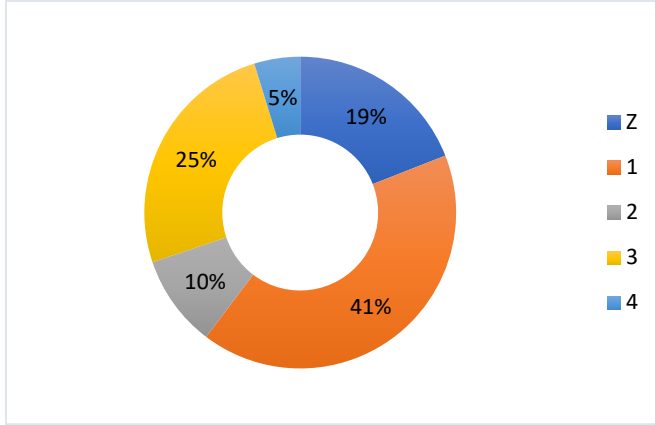
Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %66,23’ünün ikamet ettikleri konut yeterli düzeyde doğal ışık (güneş ışığı), %18,18’inin ortalama düzeyde doğal ışık (güneş ışığı) almaktadır. Fakat Suriyeli mültecilerin %15,58’inin ikamet ettiği konut hiçbir şekilde doğal ışık (güneş ışığı) almamaktadır. Ayrıca Suriyeli mültecilerin %89,61’inin ikamet ettikleri konut yeterli düzeyde hava almaktayken, %5,19’unun ortalama düzeyde hava almakta ve %5,19’unun da yeterli düzeyde hava almamaktadır. İkamet edilen konutun sağlık düzeyini etkileyen faktörlerden biri de nemdir. Anket sonuçlarına göre, Suriyeli mültecilerin %79,22’sinin ikamet ettikleri konut nem faktöründen olumsuz, %7,79’unun orta düzeyde etkilenirken, %12,99’unun yüksek düzeyde etkilenmektedir. Konutta sağlık düzeyini etkileyen faktörler Şekil 5.28’de verilmektedir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmının ikamet ettikleri konutun güneş/hava alma ve nem durumu ile ilgili sağlık koşullarını sağladığı söylenebilir. Bu nedenle konutun sağlık düzeyi mülteci entegrasyonunu olumsuz etkilememektedir.

Şekil 5.28. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun sağlık düzeyini etkileyen faktörler (Güneş alma durumu / hava alma durumu / nem durumu)

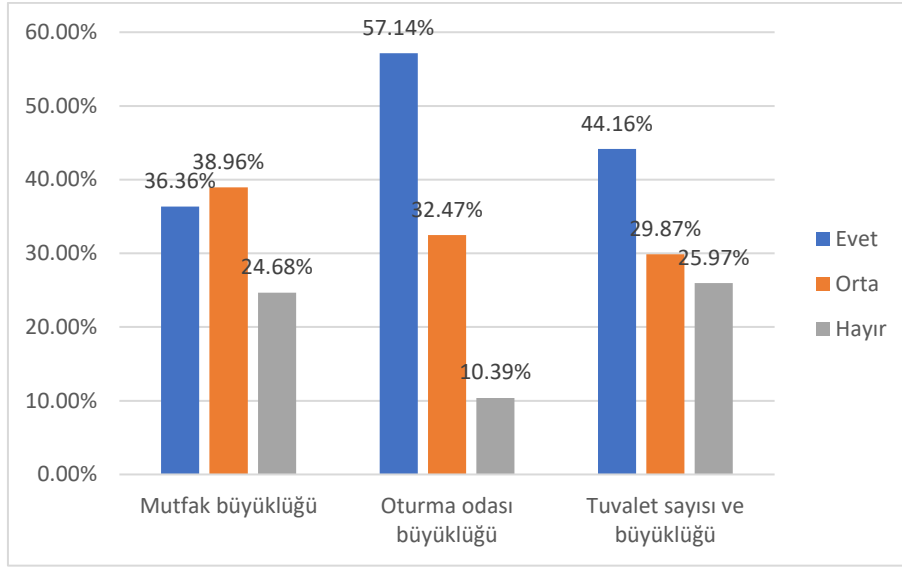
İkamet edilen konutun bulunduğu katın, konutun güneş ve hava alma durumu ile nem durumunu etkilediği düşünülmektedir. Çünkü konut zemin seviyesinden yükseldikçe hem nem faktöründen olumsuz etkilenmemekte hem de yeterli düzeyde doğal ışık (güneş ışığı) ve hava almaktadır. Bu nedenle anket kapsamında katılımcılara ikamet ettikleri konutun hangi katta bulunduğu sorulmuştur. Soruya gelen cevaplara göre Suriyeli mültecilerin %60,00'ı zemin ve birinci katta, %10,00'u ikinci katta, %25,00'i üçüncü katta ve %5,00'i de dördüncü katta bulunan konutlarda ikamet etmektedir. Buna göre bazı Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun nem faktöründen olumsuz etkilendiğini söylemesi normaldir. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun bulunduğu kat Şekil 5.29'da verilmektedir.

Şekil 5.29. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun bulunduğu kat

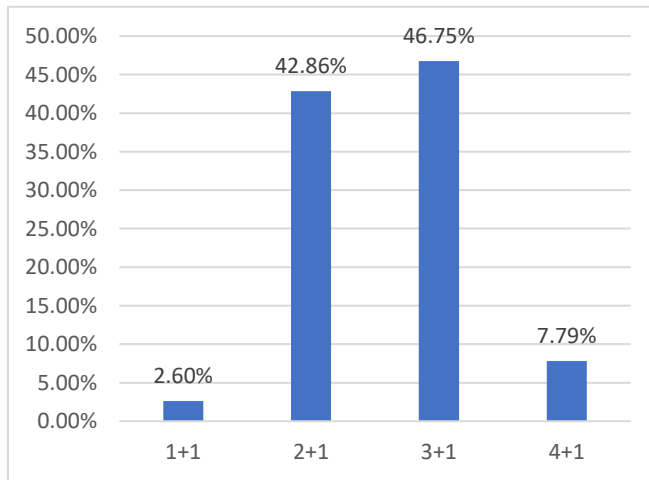
Araştırmacının kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yıkılan gecekondü mahallelerinde yeni inşa edilen yüksek katlı binalarda yaşayanların hiçbiriyle karşılaşmadığını burada belirtmek gerekir. (G1)'e göre, yeni yüksek katlı binalarda ev kiralayabilen Suriyelilerin sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Bunun nedeni öncelikle ev sahiplerinin dairelerini Suriyelilere kiralamadaki isteksizliği, ikincisi ise yüksek miktarda kira ödeyebilecek Suriyeli sayısının azlığıdır.

İkamet edilen konutta bulunan birimlerin ve bu birimlerinin büyüklüğü mülteci entegrasyonunu etkilemektedir. Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %36,36'sının mutfak alanı yeterli büyüklükte, %38,96'sının orta büyüklükte ve %24,68'inin ise yetersiz düzeydedir. %57,14'ünün salonu yeterli büyüklükte, %32,47'sinin salonu orta büyüklükte ve %10,39'unun ise yetersiz büyüklükte. %44,16'sının tuvaleti yeterli büyüklükte, %29,87'sinin orta büyüklükte ve %25,97'sinin yetersiz büyüklükte. Şekil 5.30'da Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun birimlerinin yeterlilik düzeyi verilmektedir. Buna göre Suriyeli mülteciler, mutfak ve tuvaletlerinin büyüklüğünü yetersiz bulmaktadır. Çünkü, Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı Türkiye'de ikamet ettikleri konutu Suriye'de ikamet ettikleri konut ile kıyaslamaktadır. Suriye'deki -özellikle mültecilerin büyük bir kısmının ikamet alanı olan kırsal alanlardaki- konutların Türkiye'deki konutlara göre daha büyük olmasından dolayı da konutların bazı birimlerinin büyüklüğü yetersiz bulunmaktadır. "Mülteci Entegrasyonu Göstergeleri" raporuna göre her bir ailenin tuvalete bağımsız olarak erişebilmesi konut yeterliliği açısından önemlidir ve Suriyeli mülteci ailelerin tamamı tuvalete bağımsız olarak erişebilmektedir (OECD/EU, 2018).

Şekil 5.30. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun birimlerinin yeterlilik düzeyi

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %2,60'ı 1+1, %42,86'sı 2+1, %46,75'i, 3+1 ve %7,79'u da 4+1 konutlarda ikamet etmektedir. Bu bulgu Günaydın Temel'e (2020) ait çalışmanın bulgularıyla uyumludur. İkamet edilen konuttaki oda sayısı Şekil 5.31'de verilmektedir.

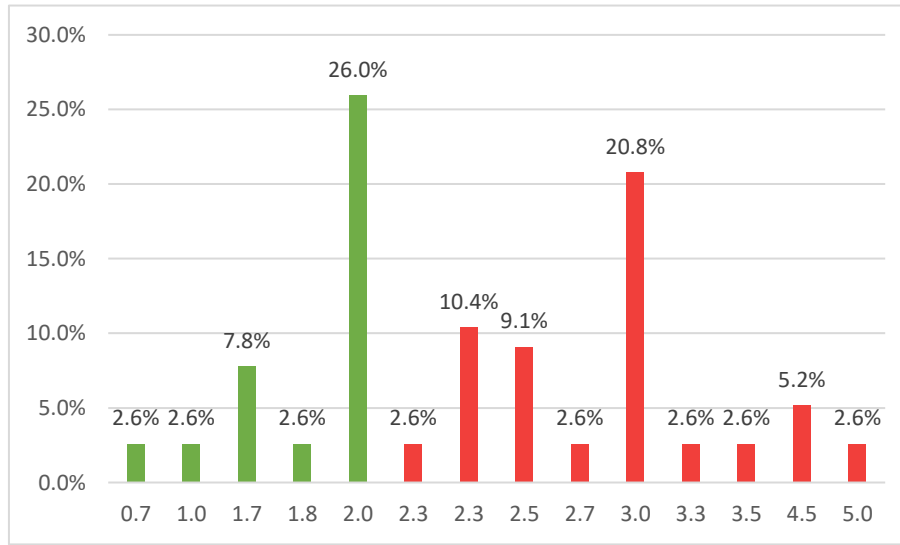

Şekil 5.31. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttaki oda sayısı

Türkiye'de bulunan bazı Suriyeli mültecilerin, mülteci entegrasyonu için olumsuz bir gösterge olan “aşırı kalabalık” konutlarda ikamet ettiği bilinmektedir. “Mülteci Entegrasyon Göstergeleri” raporuna göre herhangi bir konutta ikamet eden aile için oturma odası, konuttan sorumlu kişi veya eşler için bir oda ve her iki yetişkin veya çocuk için bir oda

olması durumunda ikamet edilen konut “aşırı kalabalık” olarak değerlendirilmez (OECD/EU, 2018).

Bu nedenle Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta her bir aile için bağımsız oturma odası ve tuvalet olması göz önünde bulundurulmuş ve aynı konutta yaşayan kişi sayısı ile konutta bulunan yatak odası sayısı ilişkilendirilmiştir. Şekil 5.32’de Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta yatak odası başına düşen kişi sayısı verilmektedir. Ona göre Suriyeli mültecilerin %41,60’ı aşırı kalabalık olmayan konutta ve %57,40’ı da aşırı kalabalık konutta ikamet etmektedir. Aşırı kalabalık konutlarda 3 kişinin aynı yatak odasını paylaştığı konutların oranının %20,80 olduğu görülmektedir. Hatta bazı konutlarda aynı yatak odasını paylaşan kişi sayısı 5’e kadar ulaşmaktadır. Bu durumun Suriyeli mültecilerin bazılarının yeterli konuta erişim konusunda problem yaşadığını göstermektedir ve entegrasyon süreci için olumsuz olduğu söylenebilir.

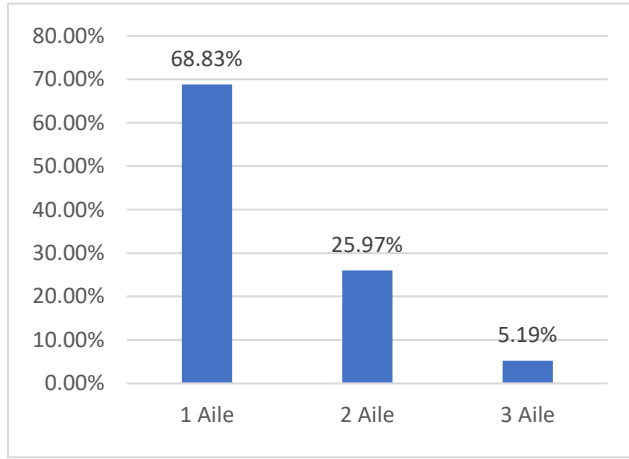

Şekil 5.32. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta yatak odası başına düşen kişi sayısı

Şekil 5.33’te aynı konutta ikamet eden Suriyeli aile sayısı verilmektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin %68,83’ü aynı konutta bir aile, %25,97’si aynı konutta iki aile ve %5,19’u da aynı konutta üç aile yaşamaktadır. Gürel Üçer, Özkazanç ve Atılğan’ın (2018) tabiriyle “Örnekleme hane halkı sayısının yüksek olduğu (5,66) ve ekonomik nedenlerle iki ve daha fazla ailenin birlikte yaşadığı (%37) düşünülürse, bu konutlarda herhangi bir standarttan bahsetmek mümkün değildir”. Ancak sahada veri toplarken, bir konutu paylaşan ailelerin çoğunun genellikle aynı aileden yalnız farklı kuşaktan olduğu tespit edilmiştir. Bir kanaat

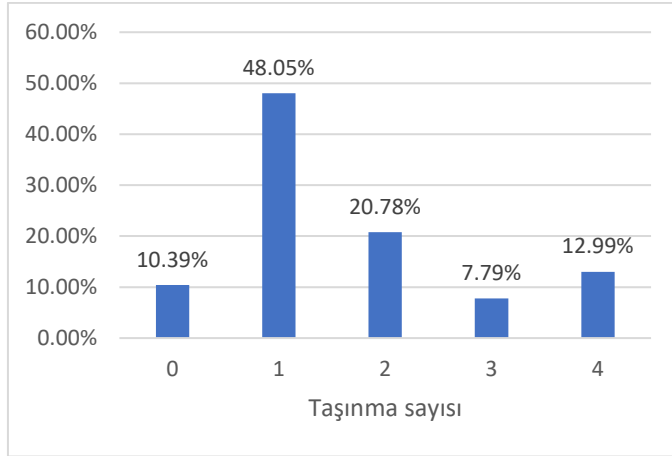
önderine göre, “Birçok aile çocuklarını evlendirip aynı evde barındırıyor. Ailelerin çok azı evli kardeşleriyle aynı konutu paylaşıyor, akraba bağı olmadan aynı konutta birlikte yaşayan aile ise bulunmuyor.” (G4).

Aynı konutta birden fazla ailenin kalmasının en bilinen nedeni, çoğu ailenin söylediği gibi maddi imkanların olmamasıdır. Ayrıca, Suriyeli bir kanaat önderine göre, Suriyeli mültecilerin “SUY Programı” kapsamında verilen ekonomik destekten faydalanabilmeleri için konutta ikamet eden belirli sayıda Suriyeli mülteci olması gerekmekte, bunun için bazı aileler birlikte yaşamayı tercih etmektedir (G1).

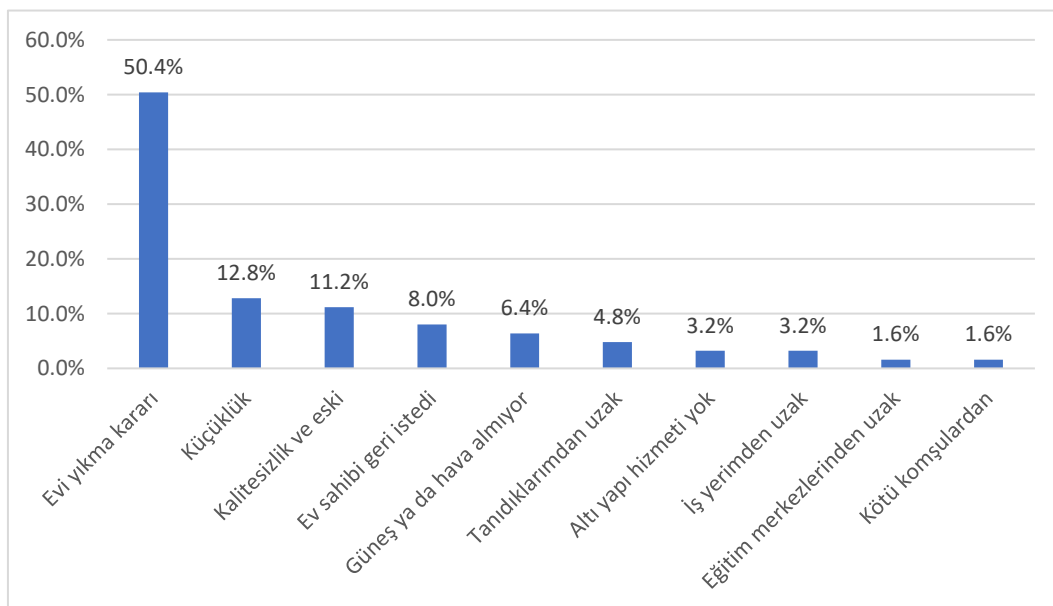
Şekil 5.33. Aynı konutta ikamet eden aile sayısı

Mültecilerin karşılaştığı sorunları daha doğru anlayabilmek için kendilerine Ankara'da kaç kez evlerini değiştirmek zorunda kaldıkları sorulmuştur. Bu soru Suriyeli mültecilerin sağlıklı konuta erişim konusunda yaşadıkları sorunları anlayabilmek amacıyla sorulmuştur. Soruya gelen cevaplara göre Suriyeli mültecilerin %10,39'u Ankara'da ikamet ettikleri süre içerisinde hiç konut değiştirmemiş, %48,05'i bir defa, %20,78'i iki defa, %7,79'u üç defa ve %12,99'u de dört defa konut değiştirmiştir. Suriyeli mültecilerin Ankara'da ikamet ettikleri süre içerisinde değiştirdikleri konut sayısı Şekil 5.34'te verilmektedir.

Şekil 5.34. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet ettikleri süre içerisinde değiştirdikleri konut sayısı

Ankara’da ikamet ettikleri süre içerisinde bir veya daha fazla defa konut değiştirmiş olan katılımcılara konut değiştirme nedenleri sorulmuştur. Katılımcıların soruya verdikleri cevap Şekil 5.35’te verilmektedir. Buna göre konut değiştirenlerin %74,40’ı konutun yıkılmasından, ya da küçük, eski ve kalitesiz olmasından dolayı bir veya daha fazla defa konut değiştirmiştir. %28,80’i ise konut sahibi kira sözleşmesini uzatmak istemediğinden, konut yeterli düzeyde güneş ışığı ve hava almadığından, konutun akrabalarına, istihdam alanlarına veya eğitim merkezlere uzak olmasından, konutun altyapı hizmetlerinin yetersiz olmasından ve komşuları ile iyi ilişkiler kuramadığından dolayı bir veya daha fazla defa konut değiştirmiştir.

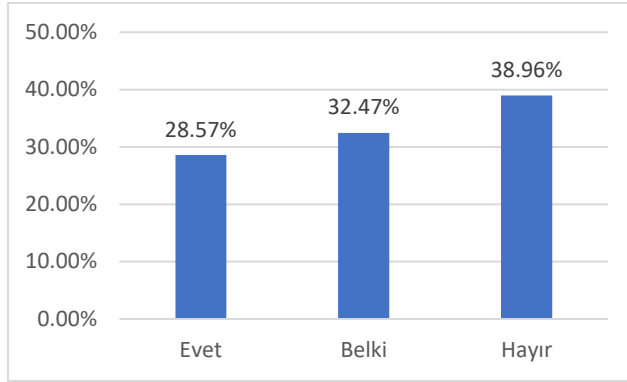
Şekil 5.35. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan taşınma nedeni

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %50,40'ı konutun yıkılmasından dolayı bir veya daha fazla defa konut değiştirmiştir. Bu durumuna Altındağ Belediyesi tarafından 2013 yılında başlatılan kentsel dönüşüm projeleri kapsamında alınan Önder ve Ulubey mahallerinde bulunan sağlıklı/kaçak yapıların yıkılması kararının neden olduğu bilinmektedir (STAR Haberler, 2017).

Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında 2015 yılında eski binaların yıkılmasıyla alandaki Suriyeli mülteciler başka konutlara taşınmak zorunda kalmıştır. Mültecilerin %20-30'unun başka kentlere gittiği görülmüş, Ankara'da kalmayı tercih edenler ise yıkılan alanlara yakın konut bulmaya çalışmıştır. Ankara'da kalanların büyük kısmı Altındağ ilçesine bağlı Baraj, Karapürçek ve yakındaki mahallelerine yerleşmiş, ilçede konut bulamayanlar Keçiören ve Mamak gibi komşu ilçelere taşınmışlardır (G1).

Ancak, mültecilerin önemli kısmının, Suriyelilerin yoğunlaştığı aynı mahallelere (Önder ve Ulubey) geri döndüğü görülmüştür. Kendisi de bu durumu yaşadığını belirten G1'e göre, evlerini değiştirmek zorunda kalan mülteciler özellikle Siteler'de çalışan veya bu mahallelerde esnaf olanlar, sürekli olarak eski mahallelerine dönmeye çalışmıştır. Ayrıca evlerini terk edip Suriyelilere kiralayan bazı yerel sakinler, mültecilerin bu mahallelere geri dönmesine yardımcı olmuştur. G1'in ifadesine göre, "Yeni bir Türk'ün mahalleye yerleşmesi nadirdir, çoğu durumda bir ev müsait olunca yeni bir Suriyeliye kiralanmaktadır".

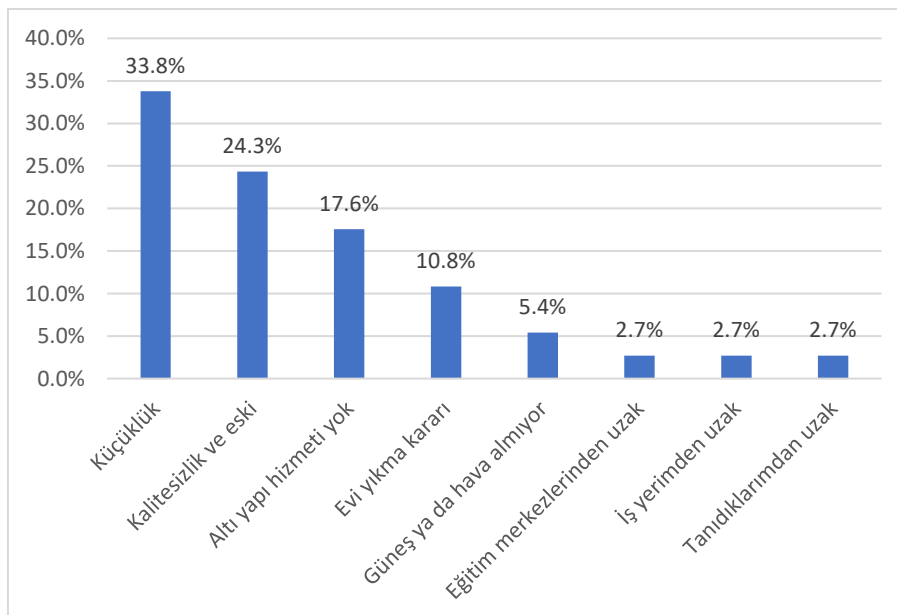
Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan memnuniyet düzeylerinin anlaşılması amacıyla katılımcılara başka bir konutta ikamet etmek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Soruya gelen cevaplara göre Suriyeli mültecilerin %28,57'si başka bir konutta ikamet istemekte ve %38,96'sı da başka bir konutta ikamet etmek istememektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan memnun olmadıkları söylenebilir. Şekil 5.36'da Suriyeli mültecilerin başka bir konutta ikamet etme istekleri verilmektedir.

Şekil 5.36. Suriyeli mültecilerin başka bir konutta ikamet etme istekleri

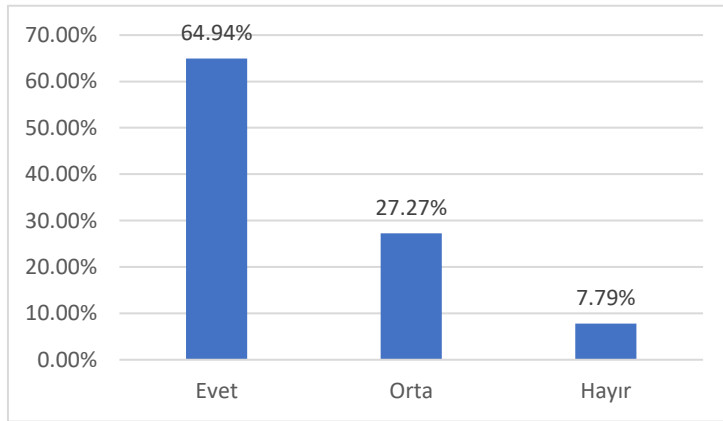
Başka bir konutta ikamet etmek istediğini söyleyen katılımcılara bu isteklerinin nedeni sorulmuştur. Katılımcıların soruya verdikleri cevap Şekil 5.37’de verilmektedir. Buna göre taşınmak isteyen mültecilerin %75,70’i konutun küçük, eski ve altyapısının yetersiz olmasından dolayı ikamet ettiği konuttan taşınmak istemektedir. %24,30’ı ise konutun yıkım kararı olmasından, konutun yeterli düzeyde güneş ışığı ve hava alamamasından, konutun eğitim merkezlerine ya da akrabalarına uzak olmasından dolayı ikamet ettiği konuttan taşınmak istemektedir.

Bu sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konut ile ilgili yaşadıkları en büyük problemler konutun küçük olması, eski ve kalitesiz olması, hizmet altyapısının yetersiz olması ve konutun yıkım kararının olmasıdır.

Şekil 5.37. Suriyeli mültecilerin başka bir konutta ikamet etmek isteme nedenleri

Suriyeli mültecilerin %64,94'ü ikamet ettikleri konuttan memnun, %27,27'si ikamet ettikleri konuttan orta düzeyde memnun ve %7,79'u de ikamet ettikleri konuttan memnun değildir. İkamet ettikleri konuttan memnun olduğunu söyleyen bir katılımcı "Bu şartlarda bulunan en iyi şey" yorumunu, bir başka katılımcı ise "Bu ev çadırlardan ve diaspora hayatından daha güzel ve her şeye rağmen bir nimettir" yorumunu yapmıştır. İkamet ettikleri konuttan orta düzeyde memnun olduğunu söyleyen katılımcılardan bir tanesi "Ev çok küçük olduğu için" şeklinde bir yorum yapmış ve bir başka katılımcı ise "Ev çok eski ve kirası da 500 TL, bu haksızlık" yorumunu yaparak ikamet ettikleri konuta ilişkin memnuniyetsizliğini ifade etmiştir. İkamet ettikleri konuttan memnun olmadıklarını söyleyen katılımcılar ise "Çünkü şu anda yaşadığım ev Türkler için yazlık, oturulamaz ve çok bakımsız" ve "Evde Doğal gaz olmadığı için işim iyi olsaydı doğalgazlı bir eve taşınırdım" şeklinde yorum yapmışlardır. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan memnun olma düzeyleri Şekil 5.38'de verilmektedir.

Şekil 5.38. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuttan memnun olma düzeyleri

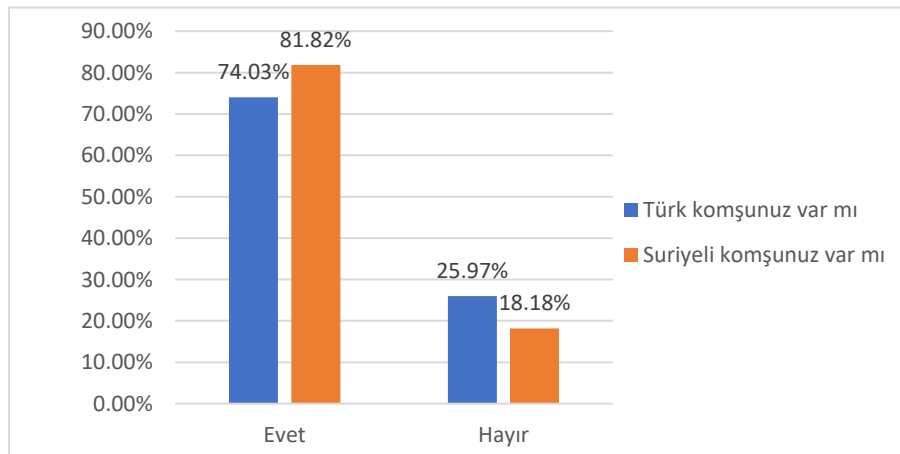
Gürel Üçer, Özkazanç ve Atılğan'ın (2018) çalışmasına göre, Suriyeli mültecilerin yaklaşık %83'ü farklı sebeplerden dolayı konutundan memnun değildir. Bu bulgu tezin bulguları ile uyum göstermemektedir. Bilakis, tezin sonuçlarına göre Suriyelilerin yaklaşık %65'i konutlarından memnun olduğunu belirtmiştir.

5.6.2. Manevi faktörler ve sosyal ilişkiler

Mültecilerin ev sahibi toplum ile kurdukları sosyal ilişkilerin mülteci entegrasyonu sürecinde önemli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Manevi Faktörler ve Sosyal İlişkiler

bölümünde Suriyeli mültecilerin hem Suriyeli hem de Türk komşuları ile olan ilişkilerini ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %25,97'sinin Türk komşusu ve %18,18'inin de Suriyeli komşusu bulunmamaktadır. Suriyeli mülteciler yeni bir topluluk olduğu için Suriyeli komşularının olmaması normal karşılanabilir ancak Türk komşusunun olmaması anormal bir durum olarak değerlendirilmiştir. Suriyeli bir kanaat önderinin “Suriyeli bir aile bir konut kiraladıktan sonra aynı bölgede/apartmanda başka bir konut boşaldığında bu konutu da arkadaşları/akrabaları için kir alıyor ve bu durum bölgenin/apartmanın tüm sakinleri Suriyeli oluncaya kadar devam ediyor” (G2) demesi ve çalışma alanının Suriyeli mültecilerin yoğunlukla ikamet ettiği mahallelerden oluşması, Suriyeli mültecilerin Türk komşusunun olmamasını açıklar niteliktedir. Suriyeli mültecilerin Türk/Suriyeli komşu durumu Şekil 5.39’da verilmektedir.

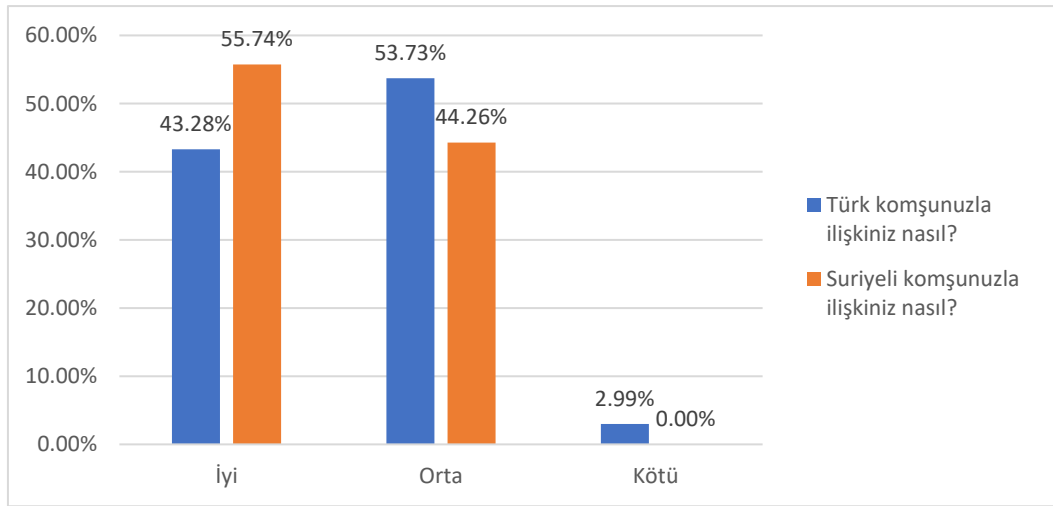

Şekil 5.39. Suriyeli mültecilerin Türk/Suriyeli komşu durumu

Suriyeli mültecilerin Türk komşuları ile iyi ilişkiler kurması mülteci entegrasyonu sürecinin başarılı olması için gereklidir. Şekil 5.40’a göre Suriyeli mültecilerin %55,74’ü Suriyeli komşuları ile iyi ilişkiler ve %44,26’sı de ortalama/normal düzeyde ilişkiler kurmaktadır. Ayrıca Suriyeli mültecilerin %43,28’i Türk komşuları ile iyi ilişkiler ve %53,73’ü de ortalama/normal ilişkiler içindedir. Fakat %2,99’luk bir kısmının Türk komşuları ile ilişkileri kötüdür.

Türk komşusuyla ilişkisini kötü olarak değerlendiren katılımcılardan biri (25-34 yaş arası, kadın) “4 küçük çocuğum var. Biri yürür yürümez komşumuz gelip sestten rahatsız olduğunu

söyledi” demiştir. Bir başka katılımcı ise (35-44 yaş arası, erkek) "Ev sahibiyle kira konusunda anlaştım, ancak komşular Suriyelilerin sıkıntılı olduğunu söyleyerek sorun çıkardılar, sonra ev sahibinin ısrarı ile kabul ettiler. İki yıl oturduktan sonra komşularımla kaynaştıktan sonra başlangıçta olan tavırları için özür dilediler ve medyadan çok sayıda yanıltıcı söylenti duyduklarını söylediler" şeklinde konuşarak komşularıyla ilişkisinin kötü başladığını fakat sonradan düzeldiğini belirtmiştir. Buna göre Suriyeli mülteciler hakkındaki söylentilerin tüm Suriyeli mültecilerin kötü olarak algılanmasında ve bazı ev sahibi toplumun Suriyeli mültecilere karşı önyargılı olmasına neden olduğu söylenebilir. Bu durum ev sahibi toplum ve Suriyeli mültecilerin sosyal ilişki kurmasının önüne gelmektedir ve entegrasyon sürecini olumsuz etkilemektedir.

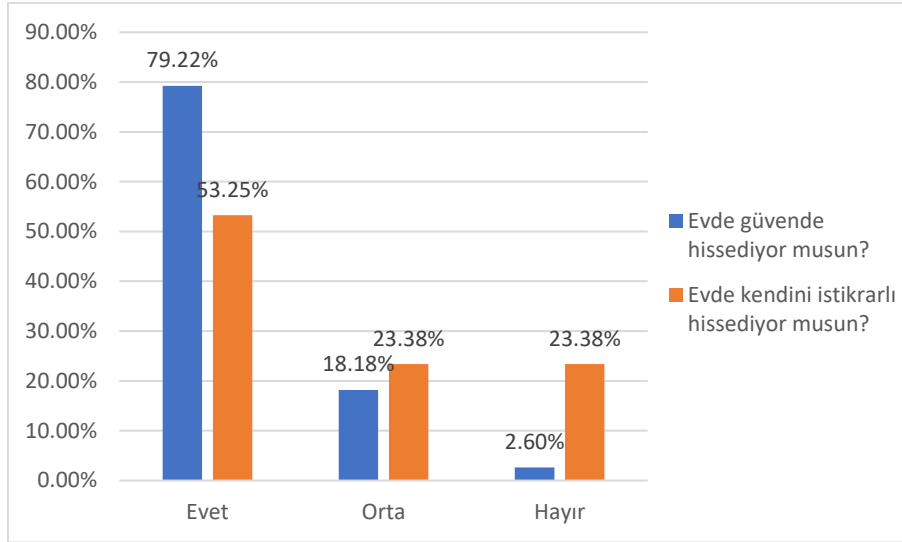
Şekil 5.40. Suriyeli mültecilerin komşuları ile olan ilişkileri

Şekil 5.40 verilerine bakıldığında, Suriyeliler açısından Türk komşuları ile ilişkilerinin değerlendirilme sonucunun oldukça olumlu olduğu söylenebilir. Ancak konuya yerel toplum açısından bakıldığında, özellikle son yıllarda Suriyeli mültecilerin kabulünde bir düşüş görülmektedir. Erdoğan'ın (2020) araştırmasına göre, Ankara dahil olmak üzere Türkiye'nin 26 şehrinde 2.271 Türk katılımcıyla mülakat yapılmış, katılımcıların %60,4'ü çeşitli nedenlerle Suriyeli komşularla aynı binada yaşamak istemediklerini belirtmiştir. Erdoğan, bu sonuçlarla yerel halkın kendisiyle mülteciler arasına büyük bir sosyal mesafe koyduğunu ifade etmiştir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %79,22'si gibi büyük bir çoğunluğu ikamet ettiği konutta kendini güvende hissetmekte, %18,18'i bazı durumlarda güvenlik endişesi

taşımakta ve %2,60'ı ise kendini güvende hissetmemektedir. Anket katılımcılarından birinin "Evim üçüncü katta ve bir dereceye kadar hırsızlıktan uzak" diyerek verdiği cevabın nedenini açıklaması, bir başka katılımcının evinin ana cadde üzerinde olduğunu ve polisin sık sık bölgede devriye yaptığını söylemesi, Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutu neden güvenli bulduklarını açıklamaktadır. Fakat katılımcılardan birinin "Çingeneler yoğun bu mahallede, bu yüzden çok fazla hırsızlık olayı yaşanıyor" demesi hırsızlık gibi suç olayları nedeniyle ikamet edilen konutta güvenlik hissinin azaldığını göstermektedir.

Katılımcılara sorulan bir başka soru da ikamet ettikleri konutta kendilerini istikrarlı hissedip hissetmedikleridir. Katılımcıların soruya verdikleri cevaba göre, Suriyeli mültecilerin %53,25'i ikamet ettikleri konutta kendilerini istikrarlı hissederken %23,38'i kısmen istikrarlı hissetmekte ve %23,38'i de istikrarlı hissetmemektedir. İkamet ettiği konutta kendini istikrarlı hisseden bir katılımcı "Evet, çünkü evde bana ve aileme uyacak şekilde birçok düzenleme yaptım ve bu yüzden de yerleşmiş hissediyorum" diyerek nedenini açıklamıştır. Bir başka katılımcı ise "Evet, kendimizi istikrarlı hissediyoruz. 6 yıldan fazladır buradayız. Çevremizdeki tüm komşuları tanıyoruz ve çok kıbarlar" diyerek verdiği cevabın nedenini açıklamıştır. Katılımcılardan gelen en dikkat çekici cevap "Savaş ortamından çıkan biriyle konuşuyorsun ... burası cennet!" cevabı olmuştur. Kendilerini kısmen istikrarlı hissettiğini söyleyen katılımcıların da verdikleri cevabı desteklemek için bazı gerekçeleri bulunmaktadır. Örneğin bir katılımcı "bir Suriyeli olarak kendimi istikrarlı hissetmiyorum. Sürekli bir kaygı içinde yaşıyorum. Ne zaman geri döneceğiz, bizi burada nereye kadar idare edecekler" demiş ve bir başka katılımcı da "Yabancı bir yerdeyim ve kontrolüm dışındaki koşullar nedeniyle burada olduğum için kendimi istikrarlı hissetmiyorum." şeklinde bir yorum yapmıştır. Kendilerini istikrarlı hissetmeyenler ise bu durumu; "Şu anda yaşadığım ev kiralık ve mülk değil, Suriye'de 3 evim, 3 arsam ve 13 dükkanım vardı", "Çünkü hiçbir şeye ne işe ne yere ne de başka bir şeye uyum sağlayamadım", "Çünkü evim çok kötü. Hakkında bir yıkım kararı çıkarıldı" şeklinde konuşarak açıklamışlardır. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta kendilerini güvende/istikrarlı hissetme durumu Şekil 5.41'de verilmektedir.

Şekil 5.41. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutta kendilerini güvende/istikrarlı hissetme durumu

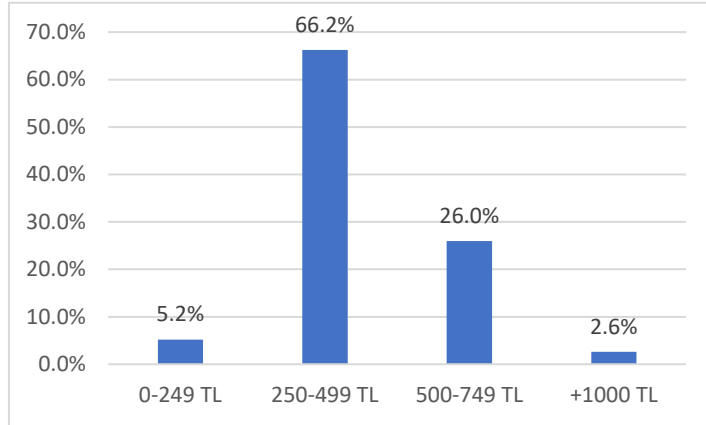
Şekil 5.41'e göre Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı ikamet ettikleri konutta kendilerini güvende/istikrarlı hissetmektedirler. Fakat ikamet ettikleri konutta kendini istikrarlı hissedenlerin oranı güvende hissedenlere göre daha düşüktür.

5.6.3. Konutla ilgili yardımlar

Mülteci entegrasyon göstergelerinden biri olan barınma faktörünün insan yaşamı için temel gereksinimlerden biri olduğu bilinmektedir. Literatür taramasında görüldüğü üzere özellikle Avrupa'da mültecilerin barınma probleminin çözülmesi için ekonomik destek sağlanmaktadır.

Türkiye'deki duruma gelince, krizin başlangıcında Suriyeli mültecileri geçici barınma merkezlerine yerleştirerek barınma sorunu çözülmüştür. Ancak bu merkezler gün geçtikçe azalmaktadır. Ayrıca Suriyeli mültecilerin %98,5'i (3,6 milyon) kentlerde yaşamayı tercih etmiştir. Tezin literatür taraması bölümünde de geçtiği gibi, kentlerde yerleşen mültecilere konut için maddi destek sağlanmamaktadır. Diğer bir deyişle, mülteciler barınma ihtiyaçlarını kendi imkanlarıyla sağlayarak kentlere yerleşebilmektedir. Bu nedenle, anketin Konutla İlgili Yardımlar bölümünde katılımcılara ikamet ettikleri konutun kira değerleri ve konutun kirasını ödemek için aldıkları ekonomik destekler ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin tamamı ikamet ettiği konutta kiracı olarak bulunmaktadır ve konut sahibine nakit para ödemektedir. Ödedikleri kira değerleri Şekil 5.42’de verilmektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı olan %66,20’si 250-499 TL, %5,2’si 0-249 TL, %26,00’ı 500-749 TL ve %2,6’sı ise 1000+ TL kira ödemektedir.

Şekil 5.42. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konuta ödedikleri kira değerleri (1 \$ = 8 TL, 15/04/2021).

Kira miktarları ile Suriyeli mültecilerin aylık gelirleri arasında bağlantı kurabilmek için birkaç katılımcıya Suriyeli bir ailenin ortalama aylık geliri sorulmuştur. İki anket katılımcısının ve iki kanaat önderinin (G1, G2) görüşlerine göre, işçilerin çoğunluğu genellikle haftada 400-600 TL (ayda 1600-2400 TL) arasında bir gelire sahip olmakta ve çok az sayıdaki işinde uzmanlaşmış ustaların ise maaşları haftada 700-800 TL (ayda 2,800-3,200 TL)’ye kadar varabilmektedir. Bunlara göre, ortalama aylık gelir ortalama ev kirasına oranlanırsa, evin kirasının gelirlerin %25 ila %35’e denk geldiği düşünülmektedir.

Anketlerdeki tüm katılımcıların önemli ekonomik zorluklar yaşadıklarını ve aylık gelirlerinin aile giderlerini tam olarak karşılamadığını belirtmek gerekmektedir. Türkiye istatistik kurumu (TÜİK) tarafından Türkiye’deki kira oranı yalnız hanehalkının harcamalarına göre hesaplanmaktadır. Dolayısıyla yerel halkla karşılaştırmayı kolaylaştırmak için, mültecilerin gelirlerinin kira oranı hane halkı giderlerinin kira payı ile aynı olduğu varsayılmıştır. TÜİK’e (2020) göre, Türkiyeli hane halklarının giderlerinin kira payı %20,2 ila %28,6 arasındadır. Ankara’nın içinde bulunduğu batı Anadolu bölgesinin oranı ise %24’tür. Mülteci hane halklarının giderlerinin kira payına (%25 ila %35) kıyaslayarak, sonucun iki grup arasında yakın olduğunu ancak mülteci grubunda biraz daha yüksek olduğu görülmektedir.

Suriyeli mültecilerin kamu/özel kurumlardan ve/veya şahıslardan ekonomik destek aldığı bilinmektedir. Anket sonuçlarına göre alınan ekonomik desteğin türü ve bu desteği finanse eden tarafların verildiği Çizelge 5.4'e bakıldığında, Suriyeli mültecilerin %29,90'ının konut eşyalarını alırken tam veya kısmi yardım aldığı ve %70,10'unun da herhangi bir yardım almadığı görülmektedir. Ayrıca Suriyeli mültecilerin %2,60'ı doğalgaz, su ve elektrik faturaları gibi harcamalar için Suriyeli arkadaşlarından ve %66,30'u da ısınma giderleri için il/ilçe belediyelerinden tam veya kısmi yakacak yardımı almaktadır. Suriyeli mültecilerin %68'inin ısıtma sistemi soba/kömür olan konutlarda ikamet ettikleri düşünüldüğünde, tamamına yakınının il/ilçe belediyelerinden yakacak yardımı aldığı söylenebilir. Fakat Suriyeli mültecilerin tamamı ikamet ettikleri konutun kirasını kendi imkanları ile ödemektedir.

Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri konutun kirasının ödenmesi için devlet tarafından herhangi bir ekonomik destek sağlanmadığı doğrudur. Fakat %32,00'si, Avrupa Birliği tarafından (SUY Programı)⁵ Kızılay aracılığıyla sağlanan ekonomik destek ile ikamet ettikleri konutun kirasını ve doğalgaz, su ve elektrik faturaları gibi harcamaların bir kısmını karşılayabilmektedir.

⁵ Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı olan SUY, Avrupa Birliği tarafından fonlanmakta olup, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Türk Kızılayı (Kızılay) ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. SUY; Türkiye'de Uluslararası Koruma veya Geçici Koruma altında yaşayan, 99'lu kimlik kartına sahip ve yardıma ihtiyacı olanlara nakit yardımı vermektedir. Program, Türkiye genelinde kamp dışında yaşayan sığınmacıların ve mültecilerin gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını onurlu bir biçimde karşılamalarını amaçlamaktadır. Kriterleri karşılayan ve uygun görülen her aileye KIZILAYKART verilmektedir. Karta her bir aile bireyi için aylık 120 TL yardım yüklenmektedir. (Türk Kızılay, 2017)

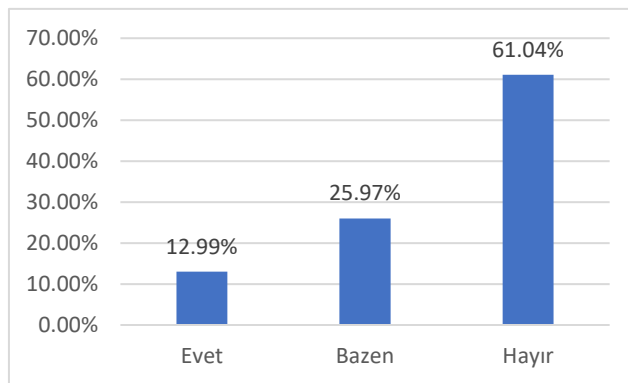
Çizelge 5.4. Suriyeli mültecilerin aldığı ekonomik desteğin türü ve bu desteği finanse eden taraflar

Kira yardımı	Devlet	STK	Suriyeli tanıdıklar	Türk tanıdıklar	Hayır	Toplam
Evet						100%
Bir kısmı						
Hayır					100%	
Ev eşyaları						100%
Evet		2.6%		3.9%		
Bir kısmı		13.0%	2.6%	7.8%		
Hayır					70.1%	
Ev içi giderler						100%
Evet						
Bir kısmı			2.6%			
Hayır					97.4%	
Kömür yardımı						100%
Evet	22.1%					
Bir kısmı	44.2%					
Hayır					33.8%	

5.7. Genel Bilgiler

Anketin altıncı ve son bölümü olan Genel Bilgiler bölümünde katılımcılara yaşadıkları zorunlu göç, Türkiye’deki yaşam biçimleri ve Suriye’ye dönüş olasılıkları hakkında sorular yöneltilmiştir.

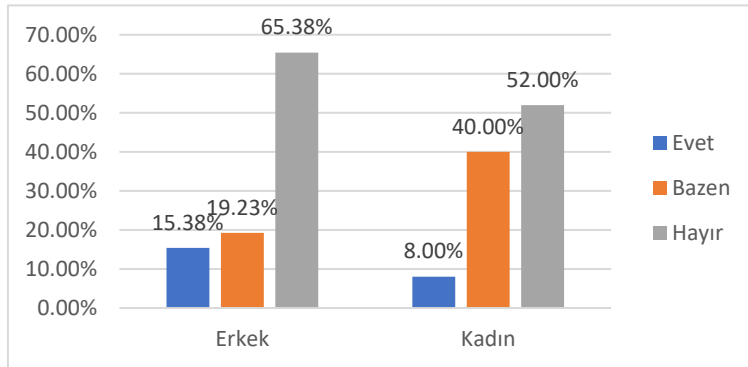
Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %61,04’ü Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra Suriye’deki gibi yaşayamamıştır. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumu Şekil 5.43’te verilmektedir.

Şekil 5.43. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumu

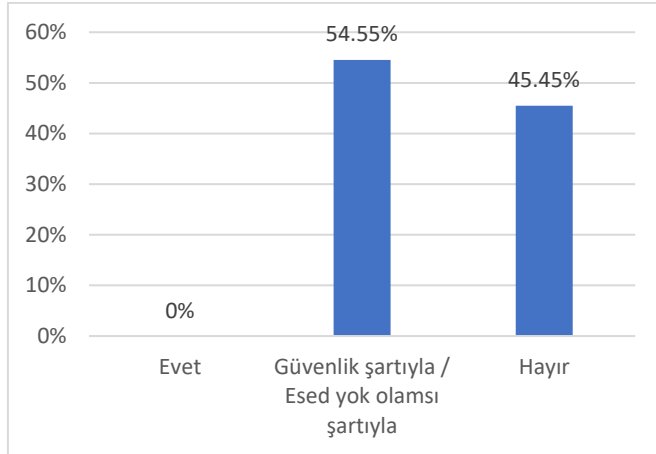
Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumunda cinsiyetin de etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumu ve cinsiyetlerinin karşılaştırıldığı Şekil 5.44 hazırlanmıştır. Buna göre Suriyeli kadınların %52,00’si ve erkeklerin ise %65,38’i Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra Suriye’deki gibi yaşayamamıştır.

Katılımcılardan birini (45-54 yaş arası, erkek) “Suriye’de bir dükkanım vardı ve her hafta tatile giderdim. Ama burada, tatil gününde bile patronum işe çağırıyor, çocuklarımı artık göremiyorum. Hangi sosyal hayattan bahsediyorsun?” diyerek Türkiye’deki çalışma koşulları nedeniyle Suriye’deki gibi yaşayamadığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı (55-64 yaş arası, erkek) "Bayram gününde bile Suriye’deki gibi davranamıyoruz, hatta bayramlarda Türkiye’ye göç ettikten sonra neler kaybettiğimizi hatırlıyoruz” Suriye’deki gibi yaşayamadığını söylemiştir. Bir başka katılımcı ise (45-54 yaş arası, kadın), “Suriye’deki gibi davetler yapamayız ziyaretlere de gidemeyiz. Artık maddi imkânlarımız yok, akraba da yok. Burada sadece yabancıyız” Suriye’deki gibi yaşayamamasının nedeninin maddi koşullar ve yabancılık hissi olduğunu dile getirmiştir.

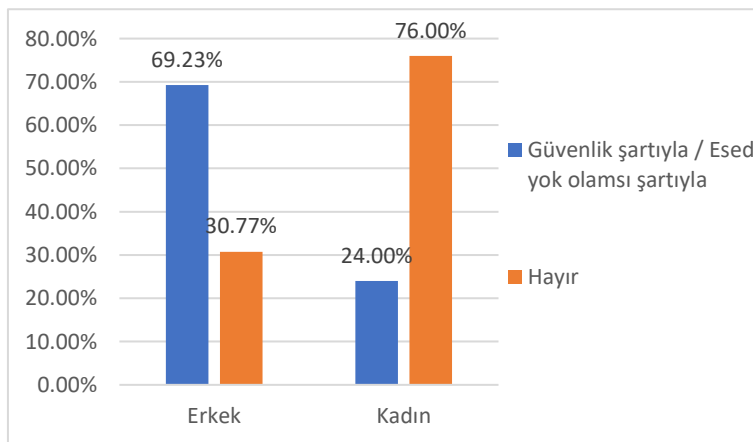
Şekil 5.44. Suriyeli mültecilerin Ankara’da ikamet etmeye başladıktan sonra yaşantılarının değişme durumu ve cinsiyetlerinin karşılaştırılması

Suriyeli mültecilerin Suriye’ye dönmesi hem Suriyeli mülteciler hem de Türkler için önemli bir konudur. Bu nedenle katılımcılara Suriye’ye dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %45,45’i Suriye’ye dönmek istememekte, %54,55’i Suriye’de güvenli yaşam koşullarının sağlanması durumunda dönmek istemektedir. Suriyeli mültecilerin Suriye’ye dönmek isteme durumu Şekil 5.45’te verilmektedir.

Şekil 5.45. Suriyeli mültecilerin Suriye'ye dönmek isteme durumu

Suriyeli mültecilerin Suriye'ye dönmek isteme durumunda cinsiyetin de etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Suriyeli mültecilerin Suriye'ye dönmek isteme durumu ve cinsiyetlerinin karşılaştırıldığı Şekil 5.26 hazırlanmıştır. Şekil 5.46'ya göre Suriyeli kadınların %76,00'sı ve erkeklerin %30,77'si Suriye'ye dönmek istememektedir. Suriyeli kadınların %24,00'ü ve erkeklerin ise %69,23'ü Suriye'de güvenli yaşam koşullarının sağlanması durumunda Suriye'ye dönmek istemektedir. Buna göre kadınların Suriye'ye geri dönmeme konusunda erkeklerden daha kararlı oldukları söylenebilir. Kadınların Suriye'ye geri dönmeme konusunda erkeklerden daha kararlı olmaları birçok kadının güvenlik yokluğunda yaşadıkları acı deneyimlerden kaynaklı olabilir. Çünkü Suriye'de eşini kaybeden kadınlardan birisi “Çocuklarımın okuldan eve sağ gelmesini istiyorum. Bir daha kimseyi kaybetmeyi kaldıramam” şeklinde bir yorum yapmıştır.

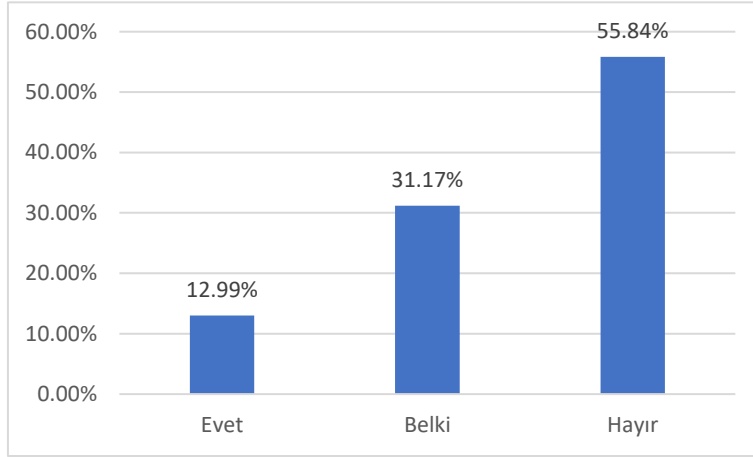
Şekil 5.46. Suriyeli mültecilerin Suriye'ye dönmek isteme durumu ve cinsiyetlerinin karşılaştırılması

Suriye'ye geri dönmek istemeyen katılımcılardan biri (25-34 yaş arası, erkek) "Suriye'de bize hiçbir şey kalmadı, döneceğimiz ev ve akraba yok" demiştir. Bir diğer katılımcı (25-34 yaş arası erkek) "Biz gençler olarak burada büyüdük ve bu ülkeye alıştık, Suriye'de güvenlik olsa bile asla oraya uyum sağlayamayacağız" diyerek, bir başka katılımcı ise (18-24 yaş arası, kadın) "Hayatlarımızı kurduğumuz ve buraya yerleştığımız için Suriye'de koşullar asla istikrarlı değil. Küçük kardeşlerim ve ben burada büyüdük ve Suriye'yi tanımıyoruz" şeklinde bir yorum yaparak Suriye'ye dönmek istememe nedenlerini açıklamıştır. Suriye'de güvenli yaşam koşullarının sağlanması durumunda Suriye'ye dönmek isteyen katılımcılardan biri de, Suriye'de bir evi olduğunu ve Türkiye'ye yerleşmediğini söylemiştir.

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %12,99'u Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek istemekte, %55,84'ü ise istememektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin Türkiye'de yaşamaktan memnun oldukları söylenebilir. Şekil 5.47'de Suriyeli mültecilerin Türkiye'den başka bir ülkeye gitme istekleri verilmektedir.

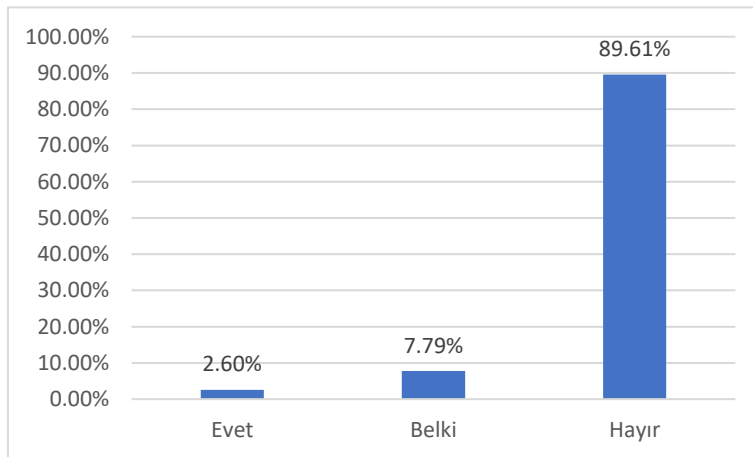
Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek isteyen katılımcılardan biri (35-44 yaş arası, erkek), "Daha önce başka bir ülkeye taşınmayı düşünmemiştim ama son iki yılda burada yaşam koşulları ve çok zorlaştı, hem istihdam alanları hem de gelir seviyesi azalıyor fakat her şey pahalılaşıyor" demiştir. Bir başka katılımcı (35-44 yaş arası, erkek), "İş ve yasal istikrarsızlık nedeniyle göç etmek istiyorum. Buradaki tüm hayatımız geçici. Ben öğretmenim ve UNICEF ile yaptığım iş geçici" diyerek Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek isteme nedenini açıklamıştır. Türkiye'den başka bir ülkeye gidip gitmeme konusunda kararsız olan katılımcılardan biri (45-54 yaş arası, erkek), "Ülkeyi değiştirmek maddi olarak bana fayda sağlarsa belki gitmeyi düşünürüm ama Türkiye'yi İslami açıdan tercih ederim" demiştir. Bir diğer katılımcı (35-44 yaş arası erkek), "Avrupa'nın yasaları çok net olduğu için vatandaşlık alma, iş bulma ve dil öğrenme konusunda sıkıntı yaşamazdım." yanıtını vermiş ve bir başka katılımcı ise (45-54 yaş arası, erkek), "Türkiye'de tedavisini yaptıramadığım kızım için Avrupa'ya gitmiş olsaydık hem dil öğrenmiş hem de çocuklarımın eğitim almalarını sağlamış olabilirdim fakat Türkiye'ye geldiğimden beri çalıştığım için Türkçe öğrenemiyordum." şeklinde bir yorum yapmıştır. Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek istemeyen katılımcılar ise bu isteklerinin nedenini "Avrupa'da arzumuz yok. Türkiye, kültürel ve dini olarak Suriye'ye yakın ve tüm akrabalarımız buraya geldi", "Suriye'ye geri dönüş umuduyla yaşıyoruz ve Türkiye Suriye'ye en yakın ülke, Avrupa'ya göç edemem.

Çocuklarımın dinini korumak istiyorum. Bir sürgün bizim için yeterli" şeklinde yorumlar yaparak açıklamışlardır.

Şekil 5.47. Suriyeli mültecilerin Türkiye’den başka bir ülkeye gitme istekleri

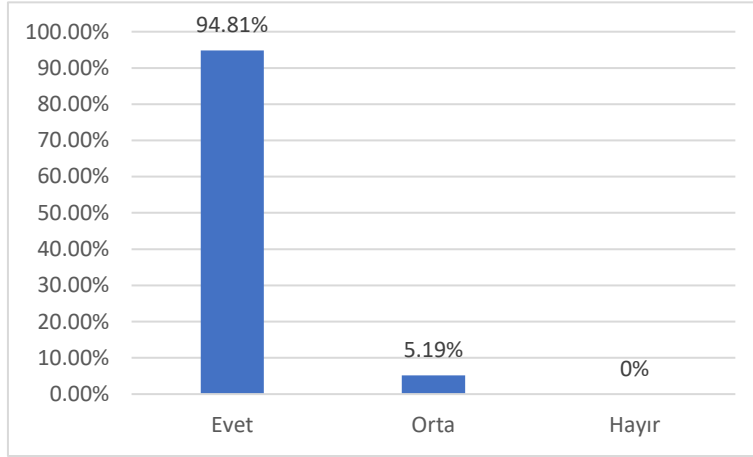
Türkiye’den başka bir ülkeye gitmek isteyen katılımcılara Türkiye’yi başka bir ülkeye geçiş için transit bir ülke olarak görüp görmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların soruya verdikleri cevap Şekil 5.48’de verilmektedir. Buna göre Suriyeli mültecilerin %89,61’i Türkiye’yi başka bir ülkeye geçiş için transit bir ülke olarak görmemekte, %2,60’ı ise Türkiye’nin başka bir ülkeye geçiş için transit bir ülke olduğunu düşünmektedir.

Şekil 5.48. Suriyeli mültecilerin Türkiye’yi başka bir ülkeye geçiş için transit bir ülke olarak görüp görmeme durumu

Anket sonuçlarına göre Suriyeli mültecilerin %94,81’i Türkiye’de kendini güvende hissetmekte, %5,19’u ise bazı durumlarda kendini güvende hissetmemektedir. Buna göre

Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için güvenli bir ülke olduğu söylenebilir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kendilerini güvende hissetme durumu Şekil 5.49'da verilmektedir.

Şekil 5.49. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kendilerini güvende hissetme durumu

Anket katılımcılarının birinin (35-44 yaş arası, erkek), "İşim hep gece oluyor ve güvenlik açısından hiç sorun yaşamadım" diyerek verdiği cevabın nedenini açıklaması, bir başka katılımcının (55-64 yaş arası, erkek) "Buradaki güvenlik tamdır ve Suriye veya Suriye dışında hiçbir şeyle karşılaştırılmaz" demesi ve bir başka katılımcının da (45-54 yaş arası, erkek), "Burada güvenlik büyük bir nimettir. Acımasız bir savaştan geliyorum, bu yüzden güvenliğe sahip olmanın ne demek olduğunu tam olarak biliyorum" şeklinde bir yorum yapması, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kendilerini güvende hissettiklerini göstermektedir. Fakat katılımcılardan birinin (25-34 yaş arası, kadın), "Birçok insan bizi sınır dışı etme konusunda korkutuyor ve pek çok Türk bizi sevmiyor" ve bir başka katılımcının da (35-44 yaş arası, erkek), "Güvenlik var doğru ama psikolojik olarak çok yorgunuz" demesi, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de zaman zaman güvende hissetmemelerinin nedenlerini açıklamaktadır.

Suriyeli mültecilerin güvenlik probleminden dolayı ülkelerinden göç etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. Türkiye'de sağlanan güven ortamı Suriyeli mültecilerin temel hak ve özgürlüklerinin güvence altında olduğunu göstermektedir ve mülteci entegrasyonu için önemlidir.

Anket çalışmasının son sorusunda katılımcılara barınma konusunda eklemek istedikleri herhangi bir şey olup olmadığı sorulmuş ve katılımcılardan çok farklı cevaplar alınmıştır:

Bir katılımcı (18-24 yaş arası, kadın), "İlk yıl konuta, bölgeye ve komşulara uyum sağlamada büyük zorluklar yaşadık ama zamanla yere ve komşulara alışmaya başladık, değişiklik istemiyoruz" demiştir.

Suriyeli mültecilerin mevcut durumunu anlatmak isteyen bir katılımcı ise (35-44 yaş arası, erkek), "Yedi yıl önce buraya geldim, evet çok yardım vardı. Ama bunca yıl sonra kendime burada ne yaptığımı ve ne başardığımı soruyorum ve cevap hiçbir şey. Burada geçici koruma kartı gibi geçiciyim." diyerek entegrasyon sürecinin başarısız olduğunu belirtmiştir.

Suriyeli mültecilerin yaşam kalitelerinin değerlendirilmesi ve entegrasyon başarılarının, barındıkları konut ve mahalle özelinde Ankara ili Altındağ ilçesi Önder, Ulubey ve Alemdağ mahalleri örneği üzerinden sorgulanması amacıyla yapılan anket çalışması Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin barınma konusunda yaşadıkları problemlerin, Suriye’ye dönme konusundaki isteklerinin ve yerel topluma entegre olma durumunun genelde birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sayılar, her zaman göçmenlik ve iltica araştırmalarında demografik değişiklikleri ve ardından gelen sosyal, ekonomik ve politik zorlukları anlamak için başlangıç noktası olagelmıştır. Göçmenlik Veri Portalına göre, dünyadaki göçmen sayısı yaklaşık 271,6 milyona varmıştır (Migration data portal, 2019). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'ye göre, zorla ikamet ettikleri yerlerden edilenlerin sayısı 79,5 milyona ulaşmıştır. Bunlardan sadece 26 milyonu resmi mülteci olarak kayıtlıyken, geri kalan nüfus ise ülke içinde yerinden edilmiş kişiler veya üçüncü bir ülkedeki sığınmacılar arasında bölünmüştür (UNHCR, 2019).

Modern çağın en büyük zorunlu göçlerinden biri Suriyelilerin göçüdür. Türkiye’de yerinden edilmiş Suriyelilerin sayısı 6,2 milyona ulaşmıştır (İç Göç İzleme Merkezi, 2019). Öte yandan, Suriye’den göç eden Suriyeli sayısı 6,7 milyon olmuştur (Migration data portal, 2018). Türkiye, Suriye ile paylaştığı uzun sınır hattı nedeniyle en çok sayıda Suriyeli mülteciyi kabul eden ülke olmuştur.

29 Nisan 2011’de 252 kişinin Türkiye’ye gelmesiyle birlikte Suriye’den Türkiye’ye zorunlu göç hareketi başlamıştır. Suriye’de şiddet olaylarının artmasıyla birlikte Türkiye’deki Suriyeli mülteci sayısı 25.11.2020 tarihinde 3.638.288’e ulaşana kadar göç dalgaları artarak devam etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Suriyeli mültecilerin %54,5’i 2013-2016 yılları arasında Türkiye’ye gelmiştir. Bu mültecilerin Türkiye’deki ortalama kalış süresi ise 5,5 yıla varmıştır. Söz konusu zorunlu göç, devasa ve dehşetli sayılarıyla birlikte dokuzuncu yılını tamamlayıp onuncu yılına girerken, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin sınıflandırmasına göre, uzun süreli göç vakalarından biri haline gelmiştir.

Tez çalışması kapsamında yürütülmüş olan anketin en önemli sonuçlarından biri, Suriyeli mültecilerin geri dönüş planları hakkındaki soruya verdikleri yanıtlardır. Buna göre; mültecilerin %45’i Suriye’ye hiç dönmek istemediklerini belirtirken, %55’i güvenliğin sağlanması ve Esad yönetiminin görevden alınması koşuluyla geri döneceklerini söylemiştir. Ancak siyasi düzeyde, çeşitli girişimlere rağmen Suriye krizinin yakın gelecekte çözümü mümkün görünmemektedir. Diğer taraftan, sosyal düzeyde ise, araştırmaya göre Türk okullarına kayıtlı ilköğretim çağındaki tüm çocukların %63,29’u oranında, benzer göç durumlarında Birleşmiş Milletler’in belirttiği tüm oranlardan daha yüksek bir oranda, temel

eğitim çağında yaklaşık 674.199 öğrenci bulunmaktadır. Buna ek olarak, Türkiye İçişleri Bakanı'nın Eylül 2019'da yaptığı açıklamaya göre, Türkiye'de doğan yaklaşık 450.000 Suriyeli çocuk bulunmaktadır (Mülteciler Derneği, 2020). Suriye göçünün zaman faktörü ve uzunluğu da dikkate alınması gereken önemli hususlardandır. Bu etkenler, çevresel koşullar ve Suriyeli mültecilerin mevcut durumu, Suriyeli mültecilerin yerlerine geri dönmeleri konusunda bir beklentinin gerçekçi olmayacağına, özellikle de savaşın devam etmesi sebebiyle birçok yeni mülteci dalgasına neden olabileceğine işaret etmektedir.

Gönüllü geri dönüş, üçüncü bir ülkeye yerleştirme veya yerel entegrasyon ile belirlenen göç çözümlerinin sınıflandırmasına ve önceki politik-sosyal durum tanımlarına dayanarak, Suriyeli mültecilerin memleketlerine gönüllü dönüşü gerçekçi ve yakın zamanda mümkün görünmemektedir. Yeniden yerleştirme ile temsil edilen ikinci çözüm önerisi ise makul bir girişim olsa da, birçok Avrupa ülkesinin daha fazla mülteci almaması, öte yandan Suriyeli mültecilerin sayısının 3,6 milyona ulaşmasıyla birlikte uygulanabilir durumda değildir. Bu nedenle, üçüncü ve son çözüm kapsamında Suriyeli mültecilerin sığındıkları ülkelere entegrasyonuna yönelik çalışmalara yoğunlaşmanın gerektiği görülmektedir.

Mültecileri yerele entegre etme çözümü isteğe bağlı gelişmemekle birlikte entegrasyonu sağlama adına, ciddi faaliyetlerin yokluğunda, günden güne artan iltica süresinin uzunluğundan kaynaklanan zararları hafifletmek adına atılmış zorunlu bir adım olmaktadır. Bu durum, şiddet olayları, bunların sürekliliğine ve çok sayıda mültecinin varlığı karşısında şaşıran Türk politikasından da belli olmaktadır. Suriyelilerin zorunlu göçü 2011 yılında Türkiye'nin açık kapı politikasını uygulamasıyla başlarken 2016 yılının sonuna kadar bu şekilde devam etmiştir. Geçici koruma sistemi kapsamındaki mültecilerin resmi kayıtlarının başlangıcı ise Suriyeli sığınmacı hareketinin başlamasından üç yıl sonra, 2014 yılındadır. Mültecilerin düzenli kayıtlarının gecikmesi gibi, Türkiye'nin bu alanda yalnız kaldığını teyit etmesi ve birçok ülkenin Suriyeli mülteci krizine karşı sorumluluklarından vazgeçtiğinin anlaşılmasından sonra, yerel entegrasyon faaliyetleri geç kalmakla birlikte Türk hükümetinin gündemine girmiştir.

Mülteci entegrasyonu üzerine yapılan birçok çalışma, genel olarak dört önemli konuya (Entegrasyonun Belirleyicileri) odaklanmaktadır: eğitim, istihdam, sağlık ve barınma. Bu tez çalışması ise Suriyeli mültecilerin barınma ve entegrasyon süreçleri arasındaki ilişkiyi, devamındaki bölümde ise daha önce açıklanan entegrasyon hiyerarşisinin seviyeleri ve

barınma arasındaki ilişkiyi inceleyerek test etmeye çalışmaktadır. Bu çalışma, sahadaki gerçeklere ayna tutarken, aynı zamanda ankete katılanların görüşlerini de analiz etmeye çalışmıştır. Bu araştırma, istihdam, eğitim ve sağlık konularında yapılan pek çok çalışmanın aksine, mülteci entegrasyon süreçleri içinde barınma konusuna odaklanmaktadır. Araştırmacı, mültecilerin sağlıklı ve yeterli konutlara erişimlerini inceleyerek mülteci entegrasyonunun en önemli sorunlarına ışık tutmaya çalışmaktadır.

Anket ve derin görüşmeler ile elde edilen sonuçlar ve literatür incelemesi ile karşılaştırmalı olarak elde edilen aşağıdaki sonuçlar, anket sorularının formüle edilmesinde esas alınan entegrasyon hiyerarşisi düzeylerine göre sınıflandırılmıştır. Söz konusu olan entegrasyon düzeyleri; dayanaklar (haklar ve vatandaşlık), kolaylaştırıcılar (dil ve kültürel bilgi, güvenlik ve istikrar), sosyal ilişkiler (sosyal köprüler, sosyal ağlar) ve belirleyiciler (barınma, sağlık, istihdam ve eğitim) olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır.

Dayanaklar

Türkiye, özellikle göç krizinin başlangıcında, açık kapı politikası uygulamasıyla, takdir toplayan ve diğer birçok ülkeden farklı, daha insani bir yaklaşım ile göç krizine yaklaşmıştır. Sayıların önemli ölçüde artmasıyla Türk hükümeti, Suriyelilerin hukuki işlerinin düzenlendiği ve eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarla ilgili temel hakların yazıldığı 2014 Geçici Koruma Kanunu'nu çıkarmıştır. Suriyelilerin ikamet yerlerinin tüm illere dağılımı ile mültecilerin ikamet yerlerinin şehir içinde yerleşmesine herhangi bir engel veya koşul getirilmemiştir. Şehir içi mülteci sayısında genel olarak sadece bir sınırlama bulunmaktadır. Buna göre, her şehre özel bir kota konulmuştur. Kotanın aşılması halinde şehre yeni gelen mültecileri kaydetmek mümkün olmamaktadır.

Barınma için bir şehir seçme hakkının başlangıçta mevcut olduğu ve daha sonra bazı şehirlerde oluşan yığılmadan dolayı bu hakkın düzenlendiği ve kısıtlandığı doğrudur. Ancak birçok mültecinin akrabalık bağlarını kanıtlayarak veya öğrencilerin üniversiteye kabul edildiğine dair belge getirmesiyle, ailelerini bir şehirde yeniden birleştirmesi mümkün olmuştur. Ancak sahadan elde edilen sonuçlara göre, mültecilerin %31,2'si iş alanında şanslarını artırmak için başka bir şehre taşınmak istediklerini ancak yasaların hareket etmelerine izin vermediğini söylemektedir. Bu açıklama entegrasyon süreçlerinde kısmen olumsuz bir gösterge olarak kabul görmektedir. Mültecinin kayıtlı olduğu şehir düzeyinde

ise, bir şehir içindeki belirli bir mahallede ikamet yerinin kısıtlanmaması, mültecilerin topluluklarını oluşturmalarına ve korumalarına büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Bu durum, mülteciler için olumlu, ancak yerel toplulukla entegrasyon için kısıtlayıcıdır ve toplumlar arasındaki ilişkileri azaltabilmektedir.

Kolaylaştırıcılar

Kolaylaştırıcılar ile alakalı maddede, sonuçlar dil, güvenlik ve istikrar düzeyinde değerlendirilebilir. Ankete katılanların %70'i mahalle düzeyinde kendilerini güvende hissettiğini, yaklaşık %30'u da hırsızlık gibi suç olayları nedeniyle kısmen güvende hissettiğini söylemiştir. Türkiye geneline gelince, anket katılımcılarının yaklaşık %95'i Türkiye'de kendilerini güvende hissettiğini belirtmiştir. İstikrar konusunda, katılımcıların %53,25'i istikrarlı, %23,38'i kısmen istikrarlı hissettiğini, %23,38'i ise istikrarlı hissetmediğini söylemiştir. Bu nedenle, daha yüksek bir istikrar oranına ulaşmak için mültecilerin daha fazla entegrasyon faaliyetine ve projesine ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Dil açısından da bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Buna göre, mültecilerin %19,5'i dili hiç bilmediğini, %28,8'i ise çok az bildiğini ifade etmektedir. Mülteci entegrasyonu hiyerarşisinin önceliklerine göre, mülteciler arasında Türkçe seviyesi mültecilerin dil kurslarına kaydolmasını gerektirirken, uzun çalışma saatleri ve çok sayıda mülteciye göre dil kurslarının olmaması gibi engellerin bir an önce ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Sosyal ilişkiler

Suriyeli sığınmacılar ile çevreleri arasındaki sosyal ilişkiler düzeyinde mültecilerin Suriyeliler ve Türklerle ilişkilerini yakından değerlendirdikleri görülmektedir. Bu ilişkiler iyiden normale değişmektedir. Anket katılımcılarından çok azı, %3'ü Türk komşularıyla kötü ilişkileri olduğunu söylemiştir. Ancak bahsedildiği gibi, katılımcılar büyük oranda Türk komşularıyla iyi ve normal ilişkiler geliştirmişlerdir. Bu sonuç, iki toplum arasında daha fazla tanışma olduğu izlenimini yaratmaktadır ki bu aynı zamanda iki toplumun kültürlerini anlamak ve diğer toplumların farklılıklarını ve özelliklerini tanımak için oldukça olumlu bir göstergedir.

Sosyal ilişkilerin seviyesi kolaylaştırıcıların seviyesi ile ilişkilendirilirse, mülteciler arasında Türkçe seviyesi arttıkça, iki toplum arasında sosyal ilişkilerin kurulma olasılığının da arttığı

görülmektedir. Bu ilişkiler sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişimi yükseltecek ve aynı zamanda daha iyi iş fırsatlarına ulaşmaya da yardımcı olacaktır. Sonuçta tüm bu belirleyiciler, mültecilerin entegrasyonunu olumlu yönde etkileyecektir. Örneğin mültecilerin %35,1'i bir Türk arkadaşıyla olan bağlantısı yoluyla konut bulabilmiştir. Öte yandan, Suriyelilerin yoğunlaştıkları mahallelerde kendi aralarında var olan ilişkiler, bir güvenlik ve güven ağı yaratmış, yeni ülke ve yeni yasalarla ilgili genel ve özel bilgi kaynaklarını bu sayede güvence altına almıştır.

Entegrasyon belirleyicileri

- *Eğitim durumu:* T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Suriyeli öğrencilerin temel eğitimine ilişkin genel istatistiklerin sonuçları ile tez çalışması kapsamında elde edilen sonuçlar benzerlik göstermektedir. Temel eğitime entegre olmuş çocukların yüzdesinin %63,29'a ulaşması dünyada eşi görülmemiş bir başarıdır. Bu önemli başarı, öğrencilere Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) sayesinde okula kaydolmaları şartıyla verilen teşviklerin ve öğrencilerin temel eğitime entegre edilmesinin gerekliliğini vurgulayan politikaların sorunun çözümü bağlamında işe yaradığının bir göstergesidir. Buna ek olarak, Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) Suriyeli öğrencilere yıllarca Arapça eğitim verildikten ve öğrencilerin eğitimlerini tamamlamak için kayıtlarının farklı Türk okullarına taşınmasının ardından, Suriyeliler için Geçici Eğitim Merkezlerinin kapatılmasına karar verilmiştir. Anket sonuçlarına bakıldığında, sonuçların Türkiye düzeyindeki genel istatistiklerden çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Temel eğitim çağındaki öğrencilerin %91,9'u okula giderken, sadece %8,1'i okulu bırakmak zorunda kalmıştır. “*Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Kente Uyum: Ankara Siteler’de İstihdama Katılım*” adıyla 2018’de yayınlanan makalenin Önder mahallesindeki saha araştırmasının sonuçlarına göre, okul çağındaki Suriyeli öğrencilerin yalnızca %10'u okula kaydolabilmiştir (Gürel Üçer, Özkazanç ve Atılğan, 2018). Bu yüzden tezin ulaştığı sonuç çok olumlu kabul edilmektedir ve entegrasyon faaliyetleri içindeki güçlü noktalardan biridir. 2019'da Almanya'da mülteci çocukların okulu bırakma oranının %5 olmasına kıyasla bu tezde elde edilen sonucun %8'e çok yakın olması, Suriyeli çocukları temel eğitime entegre etmek için gösterilen çabayı doğru yansıttığı görülmektedir (Trines, 2019). İncelenen alandaki okul sayısının çokluğu (yaklaşık 22 okul), Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına kaydolmasına yardımcı olan en önemli faktörlerden biri olarak göze çarpmaktadır.

- Çalışma durumu:* Çalışma düzeyinde benimsenen politikalar, “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” 2016 yılında düzenlenerek entegrasyona yeni bir güç katmıştır. Ancak anket sonuçlarına göre, tüm işçilerin yalnızca %3,5'i çalışma iznine sahipken, %96,5'i resmi kayıtların dışında çalışmaktadır. Mültecilerin %75'inin çalışma ve ev geçindirme imkanına erişiminin olumlu bir durum olduğu, Suriyelilerin ikamet ettikleri bölgenin nispeten ucuz ve önemli iş fırsatları sağlayan Siteler Sanayi Bölgesi'ne yakın olduğu bilinmekle birlikte, kayıt dışı çalışma sistemi, asgari ücretin bir hayli altında maaş sistemi ve oldukça düşük düzeyde çalışma koşullarını beraberinde getirmektedir. Bu durum aynı zamanda aile büyüklüğüne uymayan ve yeterli sağlık koşullarını barındırmayan evlerin kiralanmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte, Türk işçilerin yerel istihdamıyla karşılaştırıldığında, kayıt dışı ve sağlık sigortası olmadan çalışma sorunuyla da daha sık karşılaşıldığı görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, 2020 Temmuz ayında istihdam edilen Türk vatandaşlarının %32,7'si kayıt dışı olarak çalışmaya devam etmektedir (TÜİK, 2020). Bu durum, Türkiye ekonomisinde bir zayıflık oluştursa da bu kayıt dışı ekonomide çalışabilen Suriyeli mülteciler için bir fırsat oluşturmuştur. Ancak genel olarak, bu eylemler mültecilerin haklarının sindirilmesini büyük ölçüde kolaylaştırmakta ve ucuz emek olarak mültecilerin emeklerinin istismar edilmesi ve sömürülmesine yol açmaktadır. Zor çalışma koşulları birçok Suriyeli mülteciyi Suriyelilerin yoğunlaştığı mahallelerde kendi iş yerlerini açmaya yöneltmiştir. Söz konusu bu küçük işletmeler de Suriyeli mülteciler için iş fırsatları yaratmıştır. Böylece, Önder ve Ulubey mahallelerindeki dükkanların büyük çoğunluğu Suriyeliler tarafından işletilmeye başlanmış olup buralarda Suriyeli ürün, tatlı ve gıdalar satılmaya başlanmıştır.
- Sağlık durumu:* Teorik çalışmaya göre, sağlık alanı entegrasyonun belirleyicileri arasında en başarılı alanlardan biridir. Suriyeli mültecilere Türkiye'ye geldiklerinden beri sağlık hizmeti verilmiş ve bu alandaki başarı 2016 yılında Geçici Koruma Yönetmeliğinin düzenlenmesinden sonra da devam etmiştir. Avrupa Birliği tarafından desteklenen ve Arapça dilinde tıbbi bakım sunan 28 ilde 187 Göçmen Sağlık Merkezinden oluşan sağlık projelerine ek olarak, mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için devlet hastanelerinde görevlendirilen çevirmenler de bulunmaktadır. Bu nokta, Suriyeli mültecilere entegrasyon süreçlerinde destek olabilecek en başarılı faaliyetlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Araştırma ve anket sonuçlarına göre, bu hizmetlerin mültecilerin ikamet yerlerine yakınlığı bir diğer olumlu

nokta olarak kabul görmüştür. Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri yerin yakınında iki adet Göçmen Sağlık Merkezi (GSM) bulunmaktadır. Gerekmesi halinde, mülteciler sağlık ocakları veya devlet hastanelerinde de muayene edilme imkânı bulmaktadır.

- *Barınma durumu:* Barınma konusunda en önemlileri konut tipi ve yaşı, konutun sağlığı, konutta aşırı kalabalık, altyapının mevcudiyeti, konutla ilgili genel memnuniyet, vb. olmak üzere birkaç göstergeden bahsedilebilir.
- Tez çalışması kapsamında ulaşılan sonuçlar, katılımcı Suriyeli mültecilerin %57,2'sinin (+35 yıllık) eski gecekondü mahallelerinde yaşadığını göstermektedir. Bu değer, mültecilerin yalnızca %42,8'inin yeni veya orta düzeyde evlere ulaşabildiğini gösterirken, bunun entegrasyon üzerindeki olumlu etkisi yansıtılabilir ve ölçülebilir. Geri kalan mültecilerin (%57,2), sonuçları ise entegrasyon göstergeleri içinde olumsuz olarak sınıflandırılabilir.
- Altyapı hizmetleri ile ilgili olarak, araştırma sonuçlarına göre, evlerin büyük çoğunluğu su ve elektrik hizmetlerinde herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Mültecilerin %63,6'sı evlerinin doğalgaz hizmetine ulaşmadığını belirttiği için dile getirilen sorunlar sadece doğalgaz hizmetinin evlere erişimiyle ilgilidir. Bu hizmet eksikliği sorunun bir parçasıyken, temel sorun mültecilerin soba ve kömür yoluyla ısınmaya zorlanmaları ve hane üyelerinin sağlığının olumsuz etkilenmesidir.
- Eski veya yetersiz altyapıya sahip konut sorunu, mahalleli ve yerel halkın da karşı karşıya kaldığı bir sorundur. Bu sorun, Önder mahallesinde mahalle halkı üzerinde yapılan bir araştırmada da görülebilir. Bu çalışmada, Türk vatandaşlarının %37,6'sı bu mahallede mutlu olmamalarının nedenlerinden birinin kötü barınma koşulları olduğunu söylemiştir (Baykan, 2020).
- Aynı zamanda anket sonuçlarına göre çoğu ev, evlerinin sağlığı (havalandırma, güneş ışığı ve nem) hakkında iyi bir gösterge vermiştir. Bu da doğal olarak ev içindeki konfora ve entegrasyon süreçlerine olumlu bir şekilde yansımaktadır.
- Mülteci evlerindeki en yaygın sorunlardan biri ev içindeki aşırı kalabalıktır. Araştırmanın sonuçlarına göre evlerin %58,4'ü aşırı nüfus sorunu yaşamaktadır. Buna göre, birçok kişi evde yaşayanları rahatsız edecek şekilde evin küçük alanlarını birbirleriyle paylaşmak zorunda kalmaktadır. Öte yandan evlerin %41,6'sı ise aşırı kalabalık değildir ve bu entegrasyon süreçleri ve göstergeleri açısından -sınırlı da olsa- olumludur. Söz konusu soruna Türk toplumunda sık karşılaşılmamaktadır çünkü

mülteci aile büyüklüğü yaklaşık 6 kişi iken, incelenen mahallelerdeki Türk aile büyüklüğü 2,97-3,45 arasında değişmektedir.

- Aynı çalışma alanında 2018 yılında Gürel Üçer, Özkazanç ve Atılgan tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Suriyeli mültecilerin yalnızca %17'si konutlarından memnun olduklarını söylemiştir. Bu tezde ise konutlarından memnun olan mülteci sayısının %65'e çıkması, mültecilerin entegrasyonunun oldukça olumlu bir göstergesidir. Ancak mültecilerin %28,27'si imkânları olsaydı başka bir eve taşınmak isteyeceğini söylemiştir. Katılımcıların %32,47'si ise belki taşınmak isteyebileceklerini belirtmiştir. Bu sonuçtan mültecilerin zayıf mali yeteneklerinin daha modern evlere, daha geniş alanlara ve daha iyi hizmetlere erişmelerinin önünde bir engel teşkil ettiği söylenebilir.
- Sınırlı mali kaynak konusu, entegrasyon süreçlerinin kolaylaştırılmasında önemli bir rol oynayan, mültecilere sağlanan yardım konusu ile de yakından ilgilidir. Çalışmaya göre, soba ile ısıtma sistemini kullananların çoğu belediyeden -yerel toplum gibi- kömür yardımı almaktadır ki bu entegrasyon açısından ele alınırsa oldukça olumludur. Ancak buradaki dezavantaj, ev/kira yardımı eksikliğidir. Yalnız SUY yardımından yararlanma koşullarını yerine getiren ve nakit yardımı alan mültecilerin yaklaşık %32'si bu nakit yardımı kira ve ev masraflarının bir kısmını karşılamak için kullandıklarını söylemiştir. Bu durum aynı zamanda, katılımcıların %68'inin neredeyse hiç yardım almadan evin kirasını ve masraflarını yönetmesi anlamına gelmektedir. Bu da mülteci entegrasyonları kapsamında daha fazla çalışma gerektiren bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Konut kirasından bahsederken, çok eski konutlarda yaşayan birçok mülteci, evin kirasının yıkılmayı bekleyen evin özellikleri göz önüne alındığında fazla olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla bu ekonomik sürecin ev sahiplerine kolay rant sağladığı ve ekonomik açıdan uygun konut ihtiyacı içindeki mültecilerin durumunun sömürüldüğü düşünülmektedir. Diğer taraftan, kentsel dönüşüm alanındaki yıkımlar tamamlandığında, yerel halk gibi mülteciler de uygun/ucuz bir konut arayışına girerek istikrarsızlığa yeniden maruz kalmıştır/kalacaktır.
- Çalışma alanında veya çok yakınında bulunan yardım, eğitim ve öğretim merkezleri gibi mültecilerin entegrasyonuna yardımcı olan birçok kamu hizmeti olduğu fark edilmektedir. Buna ek olarak, cuma hutbesini Arapça dinlemeyi tercih eden Suriyeli mültecilere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Ören Camii tahsis edilmiştir. (G3) Suriyeli kanaat önderinin iddiasına göre, bu cuma hutbesi Arapça olan Türkiye'deki tek resmi camidir.

- Mültecilerin kent içinde ikamet yerlerinin sınırlandırılmaması ve mülteci entegrasyon süreçlerinin uygulanması için GİGM tarafından benimsenen gönüllülük ilkesinin dikkate alınması ışığında, mültecilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimindeki büyük başarı açıkça görülebilmektedir. İstihdam alanında ise, Önder, Ulubey ve Alemdağ mahallelerinin Siteler Sanayi Bölgesi'ne yakınlığı iş fırsatları yaratılmasında büyük rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra barınma olanakları, mahallenin fiziksel yapısı ve özellikleri, mültecilere düşük maliyetli konutların sunulmasının güvence altına alınmasında yardımcı olmuştur. Barınma veya istihdam alanında var olan bazı olumsuzlukların literatürde incelenen entegrasyon göstergelerini tam karşılamadığı doğru olmakla beraber bu mahallelerin yerel nüfusla aynı erişimle -veya biraz daha az- mültecilerin çeşitli hizmetlere erişimini mümkün kıldığı düşünülmektedir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Kanunu ve Göç İdaresi tarafından 2018 yılında yayınlanan Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planına geri dönülürse, bu politikaların mülteci entegrasyon süreçlerine eğitim, istihdam ve sağlık düzeyinde ilgisini not etmek mümkündür. Ancak barınma konusunun mülteci entegrasyonu süreçlerinde ve politikasında payı göz ardı edilmiştir. Mülteci entegrasyon politikalarının bu önemli eksikliği, tez kapsamındaki mülteci entegrasyonu çalışmasının bazı sonuçlarına yansımaktadır. Bu nedenle Türkiye'de mülteci barınma politikalarının geliştirilmesinin, mülteci entegrasyon süreçlerinin önemli alanlarından biri olduğu düşünülmektedir.

Literatür taramasına dönülecek olursa, Almanya ile İsveç ve Türkiye arasında, mülteci barınma sorununu ele almadaki temel fark, İsveç veya Almanya'ya gelen bir mültecinin doğrudan entegre bir sığınma sürecine göre ele alınmasıdır. Mültecilere barınma, sağlık ve sosyal destek sağlanmasının yanı sıra, bu süreç kabul ve kayıt ile başlayarak dil ve mesleki kurslara zorunlu kayıtlarla devam eder ve ardından istihdam olanakları sağlanır. Türkiye'de ise durum çok farklıdır. Daha önce bahsedilen coğrafi kısıtlama koşulunun varlığı nedeniyle buradaki Suriyeliler mülteci olarak tanımlanamaz. Ayrıca Suriyeliler Türkiye'ye büyük ve düzensiz sayılarla geldikleri için bireysel vakalar gibi yönetilemezler. Dolayısıyla Türkiye, ülke olarak kendisine uygun ve benzersiz Suriye göç durumuna yanıt veren çeşitli çözümler üretmeye başlamıştır. Tüm bu farklılıklar göz önünde bulundurularak, bu alandaki diğer ülkelerin politikaları ile karşılaştırılması mantıklı ve doğru sonuçlar vermeyebilir.

Araştırmacı, bir mültecinin menşei ülkesinden ayrıldığı andan itibaren birkaç aşamadan geçtiği sonucuna ulaşmıştır. Buna göre mülteci, anavatanını terk ettiğinde sadece güvenlik aramakta ve sığındığı ülkeye ulaştığı zaman sadece belli bir dönem için sığınmacı / mülteci statüsünde kalmaktadır. Uzun süre aynı ülkede kaldığında mülteci olarak adlandırılrsa bile fiilen bir göçmen olmaktadır. Bu fikir, İsveç'teki mültecilerin entegrasyon süreçlerinde kullanılan bir mülteciyi göçmen haline getirme fikriyle aynıdır. Buna dayanarak Suriyeli mültecilerin statüsünün yasal ve sosyal olarak yeniden tanımlanması gerekmektedir. Elbette bu adım, devlet, toplum, sivil toplum kuruluşları ve mülteciler arasındaki çabaların birleştirilmesini gerektirmektedir. Bu, büyük mülteci dalgalarının yarattığı risklerden kaçınmanın ve bu riskleri her iki toplum için de makul fırsatlara dönüştürmenin belki de en başarılı yollarından biridir.

KAYNAKLAR

- Africa Educational Trust. (1998). *Refugee education, training and employment in inner London: a baseline study*. London: FOCUS Central.
- Aganoglu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın makos talihi göç*. İstanbul: Kum Saati.
- Ager, A., and Strang, A. (2008). Understanding integration: a conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Ager, A., Strang, A., O'May, F., and Garner, P. (2001). *Indicators of integration: a conceptual analysis of refugee integration*. London: Home Office on behalf of Michael Bell Associates.
- AIDA. (2018). *Country Report: Germany*. Germany: ECRE.
- AIDA. (2018). *Country Report: Sweden*. Sweden: ECRE.
- AIDA. (2019). *Ülke Raporu: Türkiye*. Türkiye: ECRE.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2016). *Yabancıların Çalışma İzinleri 2015*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017). *Yabancıların Çalışma İzinleri 2016*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2018). *Yabancıların Çalışma İzinleri 2017*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). *Yabancıların Çalışma İzinleri 2018*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Ali, S. (2016). *Yasadışı Göç ve Akdeniz Bölgesindeki Mücadelesinin Araçları ve Mekanizmaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dr. Taher Moulay Üniversitesi, Saeida, 11.
- Arıcan, E. (2019). *Gündelik Hayat Bağlamında Suriyeli Sığınmacıları Şeytanlaştırma Pratikleri: Önder Mahallesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 40-56.
- Ateş, A. (2008). *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonucu Kocaeli'ne İskan Edilen Göçmenler (1923-1930)*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 50-55.
- Avşar, B., ve Tunçalp, Z. (1995). *Sürgünde 50. yıl : Ahıska Türkleri*. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu.
- Baykan, E. (2020). *Suriyeli Göçü ve Sosyal Uyuma İlişkin Yerel Toplumun Görüşleri: Altındağ Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 57-63.

- Beirens, H., Maas, S., Petronella, S., and Velden, M. V. (2016). *Study on the Temporary Protection Directive*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Beyhan, B. (2011). Toplumsal-Bilişsek Yakınlık ve İşgücü Hareketliliği: Hemşehrilik Bağları Üzerinden Bir İrdeleme. *Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 199-238.
- Bilecen, B., and Yurtseven, D. (2018). Temporarily protected Syrians' access to the healthcare system in Turkey : Changing policies and remaining challenges. *Migration Letters*, 15(1), 113-124.
- Bosswick, W., and Heckmann, F. (2006). *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. Germany: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Bozkurt, G. S. (2010). Tito sonrası dönemde eski Yugoslavya bölgesindeki Türkler ve müslümanlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 51-95.
- Casati, N. (2018). How cities shape refugee centres: "deservingness" and "good aid" in a Sicilian town. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(5), 792-808.
- Council of Europe. (1997). *Measurement and indicators of integration*. Germany: Council of Europe Publishing.
- Council of The European Union. (2004). *Justice and Home Affairs - 2618th Council Meeting*. Brussels: European Union.
- Doğanay, F. (1997), Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi, *Toplum ve Göç II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı*, İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, 194-205.
- Duke, K., Sales, R., and Gregory, J. (1999). Refugee resettlement in Europe. *Refugees, Citizenship and Social Policy in Europe*, 105-131.
- Dutch Refugee Council / The European Council on Refugees ve Exiles. (2001). *Good Practice Guide on the Integration of Refugees in the European Union: Housing*. Brussels: The European Council on Refugees ve Exiles (ECRE).
- Elsayed, A. (2017). Medya ve Yasadışı Göç. 23-24 Nisan 4. *Bilimsel Konferans "Hukuk ve Medya" Bildiri Kitabı*, Tanta, 1-33.
- Eraydın, G. (2017). *Migration, Settlement And Daily Life Patterns Of Syrian Urban Refugees Through Time Geography: A Case Of Önder Neighborhood*, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 68-87.
- Erdal, İ. (2006). *Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele meselesi (1923-1930)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 6-25.
- Erdoğan, M. (2017). *"Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecileri*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.

- Erdoğan, M., ve Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- GİGM. (2018). *Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 2018-2023*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Glover, S., Gott, C., Loizillon, A., Portes, J., Price, R., Spencer, S., Willis, C. (2001). *Migration: an economic and social analysis*. London: Home Office.
- GMDAC. (2018). *Global Migration Indicators*. Berlin: International Organization for Migration.
- Google Earth Pro. (2014/2016/2020). *Google Earth Pro*.
- Günaydin Temel, D., (2020). *Evaluating Appropriations Inside And Outside The House As A Part Of Socio-Spatial Integration Process Of Syrian Refugees: A Case Study From Altındağ, Ankara*, Doktora Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara, 123-175.
- Gürel Üçer, Z., Özkazanç, S., ve Atılğan, Z. (2018). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kente uyumu: Ankara Siteler'de istihdama katılım. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 610-624.
- HAK-İŞ Konfederasyonu. (2017). *Sosyal Entegrasyon Rehberi*. Ankara: HAK-İŞ Konfederasyonu.
- Hays, and Kirby P. (1998). *Let's Spell It Out: Peer Research on the Educational Support Needs of Young Refugees and Asylum Seekers living in Kensington and Chelsea*. London: Save the Children.
- Huddleston, T. ve Solano, G. (2020). *Migrant Integration Policy Index 2020*. Barcelona: Barcelona Center for International Affairs (CIDOB).
- Huddleston, T., Bilgili, Ö., Joki, A.-L., and Vankova, Z. (2015). *Migrant Integration Policy Index 2015*. Barcelona/ Brussels: CIDOB and MPG.
- Hynie, M., Korn, A., and Tao, D. (2016). Social context and social integration for Government Assisted Refugees in Ontario, Canada. *After the flight: The dynamics of refugee settlement and integration*, 183-227.
- ICAR. (2006). *Refugee Rights and Responsibilities: Project Outline*. London : Information Centre on Asylum and Refugees.
- IDMC. (2019). *Global Report On Internal Displacement*. Belley: Internal Displacement Monitoring Centre.
- İGAM. (2017). *Krizden Çözüme Türkiye'de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite Ölçüm ve Değerlendirme Sonuçları*. Ankara: İGAM.
- İnce, C. (2018). *Uluslararası Göç Bağlamında Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Yoğunlaşması*. Adıyaman: İksad.

- İnternet: AB Türkiye Delegasyonu. (2017). *AB ve Milli Eğitim Bakanlığı Suriyeli çocukların eğitim sistemine entegrasyonunu arttırmak amacıyla 300 milyon Avro bütçeli projeyi hayata geçiriyor.* Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu: URL: <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/ab-ve-milli-egitim-bakanligi-suriyeli-cocuklarin-egitim-sistemine-entegrasyonunu-arttirmak>. Son Erişim Tarihi: 20.12.2019.
- İnternet: AFAD. (2016). *Afad Başkanı Bilden: 3 Milyon Suriyeliye Ev Sahipliği Yapıyoruz.* T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: URL: <https://www.afad.gov.tr/afad-baskani-bilden-3-milyon-suriyeliye-ev-sahipligi-yapiyoruz>. Son Erişim Tarihi: 16.06.2020.
- İnternet: Alman Federal İstatistik Ofisi. (2019). *Koruma statüsüne, ilk giriş yılına ve menşe ülkelerine (vatandaşlık) göre koruma isteyen kişiler.* Alman Federal İstatistik Ofisi: URL: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/protection-year-off-first-entry-status.html>. Son Erişim Tarihi: 20.01.2020.
- İnternet: Alp, A. (2016). *TOKİ Başkanı Ergün Turan'dan Suriyelilere ev açıklaması: Bedavaya ev olmaz.* Hürriyet: URL: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bedavaya-ev-olmaz-40141021>. Son Erişim Tarihi: 15.04.2020.
- İnternet: Amnesty International. (2016). *EU's reckless refugee returns to Turkey illegal.* Amnesty International: URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/06/eus-reckless-refugee-returns-to-turkey-illegal/>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: Asan, Y. (2019). *425 bin Suriyeli evine döndü.* Yeni Şafak: URL: <https://www.yenisafak.com/dunya/425-bin-suriyeli-evine-dondu-3512932>. Son Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- İnternet: BBC News. (2016). *Migrant crisis: EU-Turkey deal comes into effect.* BBC News: URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35854413>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: BBC Türkçe. (2012). *Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısı 70 bine yaklaştı.* BBC Türkçe: URL: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/08/120820_turkey_syria.shtml. Son Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- İnternet: Bevelander, P., and Irastorza, N. (2020). *The labour market integration of refugees in Sweden.* Nordregio Magazine: URL: <https://www.nordregio.org/nordregio-magazine/>. Son Erişim Tarihi: 03.03.2020.
- İnternet: Bianet. (2017). *Suriyeli Olmayan Mülteci Çocukların Eğitime Erişimleri Yok.* Bianet: URL: <https://m.bianet.org/bianet/goc/186970-suriyeli-olmayan-multeci-cocuklarin-egitime-erisimleri-yok>. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- İnternet: Çalık, B. (2019). *Türkiye, Suriyeli çocukların okullaşmasında dünya ortalamasını geçti.* Anadolu Ajansı: URL: <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiye-suriyeli-cocuklarin-okullasmasinda-dunya-ortalamasini-gecti/1468778>. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.

- İnternet: Celal, M. (2018). *Suriye-Türkiye sınırı: kapalı “açık” kapılar*. El Cumhuriye Net: URL: <https://bit.ly/36gbTsC>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- İnternet: Chemin, E. (2019). *Refugee Housing Policy and its Effects on the Lives of Asylum Seekers in Germany*. RESPOND: URL: https://www.respondmigration.com/blog-1/refugee-housing-policy-in-germany#_ftn1. Son Erişim Tarihi: 15.05.2019.
- İnternet: Dışişleri Bakanlığı. (2019). *Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları*. T.C. Dışişleri Bakanlığı: URL: http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- İnternet: Dışişleri Bakanlığı. (t.y). *Lausanne Peace Treaty*. T.C. Dışişleri Bakanlığı: URL: http://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-i_-political-clauses.en.mfa. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- İnternet: Endeksa. (2021). *Ankara Altındağ Nüfusu*: URL: <https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/altindag/demografi>. Son Erişim Tarihi: 15.04.2021.
- İnternet: Erdoğan, M. (2019). *Göçün fitratında ‘kalıcılık’ var*. Antakya Gazetesi: URL: <https://www.antakyagazetesi.com/gocun-fitratina-kalicilik-var/>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: Erdoğan, M. (2019). *Türkiyedeki Suriyeli Mülteciler*. İstanbul: Konrad Adenauer Stiftung: URL: <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/acaf9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&vet=1571303334464>. Son Erişim Tarihi: 31.08.2020.
- İnternet: European Council on Refugees and Exiles. (1999). *Position on the Integration of Refugees in Europe*. ECRE: URL: <https://www.refworld.org/docid/3df4d3874.html>. Son Erişim Tarihi: 05.03.2020.
- İnternet: GİGM. (2019). *Geçici Koruma*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.
- İnternet: GİGM. (2019). *Genel Bilgi*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019
- İnternet: GİGM. (2019). *Göç Tarihi*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019
- İnternet: GİGM. (2019). *İkamet İzinleri*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019
- İnternet: GİGM. (2019). *Uluslararası Koruma*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019
- İnternet: GİGM. (2020). *Geçici Koruma*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Son Erişim Tarihi: 19.04.2020.

- İnternet: GİGM. (2020). *Kitlemel Akınlar*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/kitlemel-akinlar>. Son Erişim Tarihi: 24.03.2020.
- İnternet: GİGM. (2021). *Uyum Hakkında*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: URL: <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkında>. Son Erişim Tarihi: 10.03.2021
- İnternet: Gökkoym, S. (2020). *Türkiye'de geöen yıl yabancı ortaklı 12 bin 634 şirket kuruldu*. Anadolu Ajansı: URL: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyede-gecen-yil-yabanci-ortakli-12-bin-634-sirket-kuruldu/1716133>. Son Erişim Tarihi: 15.02.2020.
- İnternet: Haberler Gazetesi. (2016). *Afad Başkanı, Habitat Iı Zirvesi'nde Dünyanın Dikkatini Mültecilere Çekti*. Haberler Gazetesi: URL: <https://www.haberler.com/afad-baskani-habitat-iii-zirvesi-nde-dunyanin-8873393-haberi/>. Son Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- İnternet: Habertürk. (2017). *Suriye sınırında 781 kilometre uzunluğunda güvenlik duvarı*. Habertürk: URL: <https://www.haberturk.com/suriye-sinirinda-781-kilometre-uzunlugunda-guvenlik-duvari-1759422>. Son Erişim Tarihi: 18/12/2018.
- İnternet: Hacaloğlu, H. (2019). *Erdoğan'dan Avrupa'ya Yine 'Kapıları Açarız' Tehdidi*. Amerika'nın Sesi: URL: <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogandan-avrupaya-yine-kapilari-acariz-tehdidi/5140565.html>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2018.
- İnternet: Hanschke, H. (2016). *Most refugees are young males lacking qualifications - German migration service*. Russia today: URL: <https://www.rt.com/news/343753-germany-refugees-males-statistics/>. Son Erişim Tarihi: 31.08.2020.
- İnternet: Heckmann, F. (1992). *Ethnische Minderheiten, Volk und Nation : Soziologie inter-ethnischer Beziehungen*. Stuttgart: Enke: URL: <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000906188>. Son Erişim Tarihi: 31.01.2020.
- İnternet: Huggler, J. (2016). *Asylum seekers must take language and integration courses under new German laws*. The Telegraph: URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/07/08/asylum-seekers-must-take-language-and-integration-courses-under/>. Son Erişim Tarihi: 27.05.2020.
- İnternet: Hürriyet. (2018). *Meclis'te mülteci sempozyumu: '2019'u uyum yılı ilan ettik'*. Hürriyet: URL: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mecliste-multeci-sempozyumu-2019u-uyum-yili-ilan-ettik-41050289>. Son Erişim Tarihi: 20.12.2020.
- İnternet: Hürriyet. (2020). *Türkiye'de Suriyeli çocukların okullaşma oranı yüzde 63 oldu*. Hürriyet: URL: <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/turkiyede-suriyeli-cocuklarin-okullasma-orani-yuzde-63-oldu-41461020>. Son Erişim Tarihi: 30.03.2020.
- İnternet: İç Göç İzleme Merkezi. (2019). *Syria*. İç Göç İzleme Merkezi: URL: <https://www.internal-displacement.org/countries/syria>. Son Erişim Tarihi: 12.05.2020.

- İnternet: ILO. (2017). *Media-Friendly Glossary on Migration: Middle East Edition*. International Labour Organization: URL: https://www.ilo.org/beirut/projects/fairway/WCMS_552778/lang-en/index.htm#banner. Son Erişim Tarihi: 24.03.2020.
- İnternet: IOM. (2012). *IOM and Migrant Integration*. Geneva: IOM: URL: <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/What-We-Do/docs/IOM-DMM-Factsheet-LHD-Migrant-Integration.pdf>. Son Erişim Tarihi: 08.09.2020.
- İnternet: IOM. (2015). *Key Migration Terms*. International Organization for Migration: URL: <https://www.iom.int/key-migration-terms>. Son Erişim Tarihi: 05.01.2020.
- İnternet: IOM. (2018). *Integration and Social Cohesion: Key Elements For Reaping The Benefits of Migration*. Switzerland: IOM: URL: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf. Son Erişim Tarihi: 31.01.2020.
- İnternet: İsveç Göç Kurulu. (2018). *İstatistikler - İsveç Göç Kurulu*. İsveç Göç Kurulu: URL: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>. Son Erişim Tarihi: 31.08.2020.
- İnternet: İsveç Parlamentosu - Eğitim Komitesi. (2013). *Ülkede izinsiz yaşayan çocuklar için eğitim*. İsveç Parlamentosu: URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/utbildning-for-barn-som-vistas-i-landet-utan_H001UbU12. Son Erişim Tarihi: 22.05.2020.
- İnternet: Kern, S. (2016). *Germany's New "Integration Law"*. Gatestone Institute: URL: <https://www.gatestoneinstitute.org/8145/germany-integration-law>. Son Erişim Tarihi: 16.06.2020.
- İnternet: Kıvanç, A. (2019). *Suriyeli işçi istihdamına teşvik*. Habertürk: URL: <https://www.haberturk.com/suriyeli-isci-istihdamina-tesvik-2519127-ekonomi>. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- İnternet: Kızılay Toplum Merkezleri. (2020). *Sağlık ve Psikososyal Destek*. Kızılay Toplum Merkezleri: URL: <http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/tr/saglik-ve-psikososyal-destek>. Son Erişim Tarihi: 31.03.2020.
- İnternet: Komsuoğlu, S. (2019). *Syrian women's access to higher education in Turkey*. European University Association (EUA): URL: <https://eua.eu/resources/expert-voices/89-syrian-women%E2%80%99s-access-to-higher-education-in-turkey.html>. Son Erişim Tarihi: 31.05.2020.
- İnternet: Le Dictionnaire. (2020). *Le dictionnaire - Dictionnaire français en ligne gratuit*. Définition intégration et orthographe: URL: <https://www.le-dictionnaire.com/definition/int%C3%A9gration>. Son Erişim Tarihi: 22.12.2020.
- İnternet: Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396: URL: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fh0054346>. Son Erişim Tarihi: 16.06.2020.

- İnternet: Maurer, P. (2017). *The critical challenges of migration and displacement*. ICRC: URL: <https://www.icrc.org/en/document/speech-migration-and-internal-displacement-national-and-global-challenges>. Son Erişim Tarihi: 24.11.2020.
- İnternet: Mert, M. (2020). *Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Dil Öğretimi: Uyum Sınıfları*. Sivil Sayfalar: URL: <https://www.sivilsayfalar.org/2020/03/31/egitimde-firsat-esitligi-ve-dil-ogretimi-uyum-siniflari/>. Son Erişim Tarihi: 15.04.2020.
- İnternet: Migration data portal. (2018). *Migration data portal*. Migration data portal: URL: https://migrationdataportal.org/?i=refug_originvet=2018vecm49=760. Son Erişim Tarihi: 19.04.2020.
- İnternet: Migration data portal. (2019). *Migration data portal*. Migration data portal: URL: https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_vet=2019. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: MPG. (t.y). *Migrant Integration Policy Index*. Migration Policy Group: URL: <https://www.migpolgroup.com/index.php/portfolio-item/migrant-integration-policy-index/>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: Mülteciler Derneği. (2020). *Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Mart 2020*. Mülteciler Derneği: URL: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Son Erişim Tarihi: 01.04.2020.
- İnternet: NIEM. (2019). *National Integration Evaluation Mechanism. Measuring and improving integration of beneficiaries of international protection in the European Union*. CES - Centre for Social Studies: URL: <https://ces.uc.pt/en/investigacao/projetos-de-investigacao/projetos-financiados/niem>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: OHCHR. (1951). *Convention relating to the Status of Refugees*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfRefugees.aspx>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: OHCHR. (1967). *Protocol relating to the Status of Refugees*. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolStatusOfRefugees.aspx>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: Pew Research Center. (2018). *Where Syrian refugees have resettled worldwide*. Pew Research Center: URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: Resmi Gazete. (2013). 6458 YUKK. Ankara: Resmî Gazete: URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>. Son Erişim Tarihi: 31.08.2020.

- İnternet: Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı. (2019). *Savaşan Tarafların Uzlaşması ve Mülteci Hareketinin Kontrolü Merkezinin Haber Bülteni*. Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı: URL: http://syria.mil.ru/syria/refugee_center/more.htm?id=12243748@egNews. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- İnternet: Shaaban, H. (2009). *Yasadışı Göçmenlik (Gereklilik ve İhtiyaç)*. Mısır: Güvenlik Bilgi Merkezi: URL: <https://bit.ly/3tcPibc>. Son Erişim Tarihi: 25.12.2019.
- İnternet: Sıhhat Proje Faaliyetleri. (2017). Sıhhat Proje: URL: https://www.sihhatproject.org/proje-faaliyetleri_0-657. Son Erişim Tarihi: 06.04.2020.
- İnternet: STAR Haberler. (2017). *Önder Mahallesi'nde yapılaşma başladı*. STAR Haberler: URL: <https://www.star.com.tr/ankara/onder-mahallesinde-yapilasma-basladi-haber-1266431/>. Son Erişim Tarihi: 16.11.2020.
- İnternet: Statistics Sweden. (2021). *Asylum-seekers by country of citizenship*. Statistics Sweden: URL: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START__BE__BE0101__BE0101P/Asylsokande/table/tableViewLayout1/?rxid=ee5d14fa-b09e-4c5c-a32b-06399f8a7ab0. Son Erişim Tarihi: 03.03.2021.
- İnternet: T.C. Erzincan Valiliği. (2018). *4. Grup Ahıska Türkleri Erzincan'a Geldi*. T.C. Erzincan Valiliği: URL: <http://erzincan.gov.tr/4-grup-ahiska-turkleri-erzincana-geldi>. Son Erişim Tarihi: 24.03.2020.
- İnternet: TBMM. (1997). *TBMM Genel Kurul Tutanağı 20. Dönem 2. Yasama Yılı 112. Birleşim*. Ankara: TBMM: URL: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c030/tbmm20030112.pdf>. Son Erişim Tarihi: 31.01.2020.
- İnternet: TDK. (2020). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: URL: <https://sozluk.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: Trines, S. (2019). *The State of Refugee Integration in Germany in 2019*. World Education News and Reviews: URL: <https://wenr.wes.org/2019/08/the-state-of-refugee-integration-in-germany-in-2019>. Son Erişim Tarihi: 17.11.2020.
- İnternet: TÜİK. (2020). *Hanehalkı Tüketim Harcaması*. TÜİK : URL: <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33594>. Son Erişim Tarihi: 15.05.2021.
- İnternet: TÜİK. (2020). *İşgücü İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu: URL: <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33791>. Son Erişim Tarihi: 05.12.2020.
- İnternet: TÜİK. (2020). *TÜİK - Veri Portalı*. TÜİK : URL: <https://data.tuik.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 05.12.2020.
- İnternet: Türk Kızılay. (2017). *Kızılaykart-suy*. Kızılaykart-Suy: URL: <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq0.html>. Son Erişim Tarihi: 17.11.2020.

İnternet: Türk Kızılay. (2020). *Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu Raporu*. Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü. Kızılay Toplum Merkezleri: URL: <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/ocak-2020-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-26-02-2020-61633181.pdf>. Son Erişim Tarihi: 31.03.2020.

İnternet: Türkiye DW. (2016). *Türkiye vize uygulamasına geçiyor*. Türkiye Deutsche Welle: URL: <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-vize-uygulamas%C4%B1na-ge%C3%A7iyor/a-18965827>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.

İnternet: TÜRKSAM. (2018). *TÜRKSAM Göç / Göçmen Bülteni*. TÜRKSAM - Türkiye Stratejik Analizler Merkezi: URL: <http://turksam.org/turksam-goc-gocmen-bulteni-2-mayis-2018>. Son Erişim Tarihi: 06.04.2020.

İnternet: UIS İstatistikleri. (2019). UNESCO İstatistik Enstitüsü: URL: <http://data.uis.unesco.org/>. Son Erişim Tarihi: 25.10.2020.

İnternet: Uludağ, A. (2018). *3.5 milyonu aştı*. Cumhuriyet: URL: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1147768/3.5_milyonu_asti.html. Son Erişim Tarihi: 12.03.2020.

İnternet: Uluslararası Af Örgütü. (2016). *Türkiye, 65 yıl önce imzalanan Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne koyduğu sınırlamayı kaldırmalıdır*. Uluslararası Af Örgütü: URL: <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-65-yil-once-imzalanan-cenevre-multeci-sozlesmesine-koydugu-sinirlamayi-kaldirmalidir>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.

İnternet: UN. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Sustainable Development Knowledge Platform: URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>. Son Erişim Tarihi: 20.03.2020.

İnternet: UN. (2018). *Global Compact on Refugees: How is this different from the migrants' pact and how will it help?* UN: URL: <https://news.un.org/en/story/2018/12/1028641>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.

İnternet: UN. (2019). *United Nations | Population Division | Department of Economic and Social Affairs*. UN: URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesgraphs.asp?5g5>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.

İnternet: UNHCR. (2005). *Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi nedir?* UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/ar/4be7cc27201.html>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.

İnternet: UNHCR. (2018). *Comprehensive Refugee Response Framework*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/comprehensive-refugee-response-framework-crrf.html>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2019.

İnternet: UNHCR. (2018). *Operational Update 2018 Highlights*. Turkey: UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2019/02/UNHCR-Turkey-Operational-Highlights-2018-Final.pdf>. Son Erişim Tarihi: 27.05.2020.

- İnternet: UNHCR. (2018). *Syria Emergency*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>. Son Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- İnternet: UNHCR. (2019). *Comprehensive Refugee Response Framework*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/comprehensive-refugee-response-framework-crrf.html>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: UNHCR. (2019). *Figures at a Glance*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>. Son Erişim Tarihi: 18.12.2020.
- İnternet: UNHCR. (2019). *UNHCR, Education*. UNHCR: URL: <https://help.unhcr.org/turkey/information-for-syrians/education/>. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- İnternet: UNHCR. (2020). *Local Integration*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/en-us/local-integration-49c3646c101.html>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: UNHCR. (2020). *Solutions*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/en-us/solutions.html>. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: UNHCR. (2020). *Summary of participation and pledges at the Global Refugee Forum*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/5e20790e4>. Son Erişim Tarihi: 31.01.2020.
- İnternet: UNHCR. (2020). *What We Do Solutions*. UNHCR: URL: <https://www.unhcr.org/en-us/solutions.html>. Son Erişim Tarihi: 24.11.2020.
- İnternet: UNTC. (2020). *United Nations Treaty Collection*. United Nations Treaty Collection: URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsII.aspx?src=TREATYvemtsg_no=V-2vechapter=5veTemp=mtmsg2veclang=_en. Son Erişim Tarihi: 21.03.2020.
- İnternet: Yeniçağ Gazetesi. (2019). *Erdoğan'ın Suriyelilere vatandaşlık açıklaması*. Yeniçağ Gazetesi: URL: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/erdoganin-suriyelilere-vatandaslik-aciklamasi-260307h.htm>. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- İnternet: Yeniçağ Gazetesi. (2019). *Suriyelilerin Türkiye'de kaç şirketi var? Ticaret Bakanı açıkladı!*. Yeniçağ Gazetesi: URL: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/suriyelilerin-turkiyede-kac-sirketi-var-ticaret-bakani-acikladi-238020h.htm>. Son Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- İnternet: YÖK İstatistikleri. (2020). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. YÖK İstatistikleri: URL: <https://istatistik.yok.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 15.03.2020.
- İnternet: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2020). *Uyruğa Göre Öğrenci Sayıları Raporu*. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi: URL: <https://istatistik.yok.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 30.03.2020.
- IOM. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Geneva: IOM.
- IOM. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü* (İkinci baskı). Geneva: IOM.

- IOM. (2017). *Migration In The 2030 Agenda*. Geneva: International Organization for Migration.
- IOM. (2018). *Dünya Göç Raporu*. Geneva: Uluslararası Göç Örgütü.
- İpek, N. (2000). *Mücadele ve Samsun*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kamu Denetçiliği Kurumu. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Karpat, K. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, (Çev. B. Tırnakçı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A., ve Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kearns, A., and Whitley, E. (2015). Getting there? The effects of functional factors, time and place on the social integration of migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(13), 2105-2129.
- Keklik, B., ve Önal, A. (2016). Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı sorunlar: Isparta ilinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 132-148.
- Keser, U. (2009). Arşiv belgeleri ışığında ikinci dünya savaşı sürecinde Türkiye'de mülteciler ve esirler sorunu. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(18), 185-208.
- Koçak, O., ve Gündüz, R. D. (2017). Avrupa Birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içermelerine etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 66-91.
- Korac, M. (2001). Cross-ethnic networks, self-reception system, and functional integration of refugees from the former Yugoslavia in Rome. *Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de la migration internationale* , 177-204.
- Mattern, F., Windhagen, E., Hieronimus, S., Woetzel, J., Madgavkar, A., and Tsopelas, G. (2016). *Europe's New Refugees: A Road Map For Better Integration Outcomes*. New York: McKinsey Global Institute (MGI).
- McCarthy, J. (2016). *Ölüm ve Sürgün*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MEB. (2014). *Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri 2014/21*. Ankara: MEB.
- MEB. (2019). *Yabancı Öğrenciler Uyum Sınıfları - Eylül 2019'da yayımladığı genelge*. Ankara: MEB.
- MEB. (2020). *Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri*. Ankara: MEB.

- Migrant ve Refugee Communities Forum. (1999). *A shattered world: the mental health needs of refugees and newly arrived communities*. London: CVS Consultants.
- Mulvey, G. (2010). When policy creates politics: the problematizing of immigration and the consequences for refugee integration in the UK. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 437-462.
- OECD and EU. (2018). *Settling In 2018: Indicators of Immigrant Integration*. Brussels: OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264307216-en>
- O'Neill, J. (2001). Integration of Refugees in Ireland: Experience with Programme Refugees 1994–2000. In *No Welcome Here? Asylum Seekers and Refugees in Ireland and Britain*, 94-101. Belfast: Democratic Dialogue.
- ORSAM. (2014). *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Ankara: ORSAM.
- Psacharopoulos, G., and A. Patrinos, H. (2004). Returns to Investment in Education: A Further Update. *Education Economics*, 111-134.
- Resmi Gazete. (2016). *Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik*. Ankara: Resmî Gazete.
- Sadoğlu, H. (2017). Türkiye’de yabancı göçmenlerin entegrasyon sorunları. *3rd International Congress on Political, Economic and Social Studies*, 155-168. Ankara: ICPESS.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, (5), 33-44.
- Savran, S. (2020). *Ankara’da Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Farklılaşan Gündelik Yaşam Pratikleri: Altındağ Örneği*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 101-116.
- Şenyapılı, T. (2004). *"Baraka"dan Gecekonduya, Ankara’da Kentsel Mekanın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, D., ve Çorabatır, M. (2016). *Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey*. Ankara, İstanbul: İGAM.
- Şimşir, B. (2009). *Bulgaristan Türkleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Stoeber, H. (2019). *Higher Education for Third Country National and Refugee Integration in Southern Europe*. Switzerland: IOM.
- Taneri, G. (2012). *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Taşan, C., Çolpan Kavuncu, A., Merve Akbulut, A., İrdem, İ., Osmanoğlu, E., Özkaya, Ö., ve Küçükler Yıldız, A. (2016). *Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler*. Ankara: Polis Akademisi.

- TBMM - İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara: TBMM.
- Tekin, M. (2009). *Türkiye'de Yaşayan sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonunda yaşanan sorunlar ve Avrupa Birliği Uygulamaları bağlamında çözüm önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 84-91.
- Tomlinson, F., and Egan, S. (2002). From Marginalization to (Dis)empowerment: Organizing Training and Employment Services for Refugees. *Human Relations*, 1019-1043.
- Uludağ, H., (2016). *Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 59-73, 123-124.
- UNHCR. (2011). *States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol*. New York: UNHCR.
- UNHCR. (2013). *A New Beginning Refugee Integration in Sweden It's about time!*. Bureau for Europe: UNHCR.
- UNHCR. (2015). *Global Trends: Forced Displacement in 2014*. Geneva: UNHCR.
- UNHCR. (2019). *Global trends Forced displacement in 2018*. Geneva: UNHCR.
- UNICEF . (2018). *UNICEF Turkey 2018 Humanitarian Results*. Ankara: UNICEF.
- UNICEF. (2019). *Turkey: 2018 Humanitarian results*. Ankara: UNICEF.
- Woetzel, J., Madgavkar, A., Rifai, K., Mattern, F., Bughin, J., Manyika, J., Hasyagar, A. (2016). *People on the move: Global Migration's Impact and Opportunity*. Brussels: McKinsey Global Institute (MGI).
- Yüceşahin, M., ve Tüysüz, S. (2011). Ankara kentinde sosyo-mekânsal farklılaşmanın örüntüleri: ampirik bir analiz. *Cografî Bilimler Dergisi*, 9(2), 159-188.

EKLER

EK-1. Anket Formu (Türkçe)

Anket No:

Mahalle Adı: (Ulubey / Alemdağ / Önder)

A. TEMEL BİLGİLERİ

1. Hangi kimlik kartını kullanıyorsunuz? (Geçici Koruma / İkamet izni / T.C. Kimliği / Kimliğim yok)
2. Türkçe seviyeniz nedir? (İyi / Orta / Az / Yok)

Aile Bireyleri	Yaş (18-24 arası / 25-34 arası / 35-44 arası / 45-54 arası / 55-64 arası / 65 ve üzeri)	Cinsiyet	Eğitim Durumu / Okula gidiyor mu? (Okuryazar değil / Okuryazar / İlkokul / Ortaokul / Lise / Üniversite)	Mesleki ya da Dil Eğitimine gidiyor mu?	Çalışıyorsa Yaptığı İş		
					Suriye	Türkiye	İzin?
Aile Reisi							
Eşi							
1.Çocuk							
2.Çocuk							
3.Çocuk							
4.Çocuk							
5.Çocuk							
6.Çocuk							
7.Çocuk							

B. YER SEÇİMİ ve ÇEVRESEL FAKTÖRLER

1. Türkiye'de kaç yıldır bulunuyorsunuz? (1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9)
2. Ankara'ya gelişi nedeniniz nedir? (Ucuzluk / Sosyal Avantajlar / Başkent / Diğer)
3. Ankara'dan başka bir kentte yaşamak ister misin? (Hayır / Belki / Evet) Neden?.....
- Evetse Hangi kentte yaşamak isterdiniz?.....
4. Kaç yıldır bu mahallede oturuyorsunuz? (1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9)
5. Bu mahalleyi tercih nedeniniz nedir?
(Ucuzluk / Sosyal Avantajlar / İstihdam Olanakları / Ulaşım kolaylığı / Başka mahallede kiralayamadım)
6. Mahallede güvende hissediyor musun? (Evet / Orta / Hayır) Neden?.....
7. Kimin yardımıyla konut buldunuz? (Emlakçı / Suriyeli arkadaş / Türk arkadaş / Kendim)
8. Evi kaç günde bulabildiniz? (1 Hafta / 2-4 Hafta / 5 Haftadan fazla)
9. Suriyeli olduğunuz için ev ararken bir çeşit ayrımcılıkla karşılaştınız mı? (Evet / Biraz / Hayır)
- Evetse Ne tür bir ayrımcılıkla karşılaştığınızı açıklayınız.
10. Eviniz bu yerlere ne kadar yakın?
- a) Okullar (yakın / Orta / uzak)
- b) Sağlık merkezleri (yakın / Orta / uzak)
- Sağlık sorunlarınızı nerede çözüyorsunuz?
(Sağlık ocağı / Devlet hastanesi / Göçmen Sağlık Merkezi / Özel doktor)
- c) Dil ve eğitim merkezleri (yakın / Orta / uzak)
- d) İş yeri (yakın / Orta / uzak)
- e) Kent merkezi (yakın / Orta / uzak)
- f) Pazar (yakın / Orta / uzak)

EK-1. (devam) Anket Formu (Türkçe)

C. KONUTLA İLGİLİ FİZİKSEL FAKTÖRLER

1. Konut Tipi (Apartman / Müstakil / Gecekondu / Diğer)
2. Evin yaşı? (Yeni / Orta / Eski)
3. Evdeki bulunan hizmetler seviyesi:
 - a. Doğal gaz (İyi / Orta / Kötü ya da yok)
 - b. Su (İyi / Orta / Kötü ya da yok)
 - c. Elektrik (İyi / Orta / Kötü ya da yok)
4. Isıtma Sistemi? (Doğalgaz / Soba / Diğer)
5. Ev yeterli güneş alıyor mu? (Evet / Orta / Hayır)
6. Ev yeterli hava alıyor mu? (Evet / Orta / Hayır)
7. Evde nem var mı? (Hayır / Orta / Evet)
8. Hangi katta oturuyorsunuz? (-1 / 0 / 1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9)
9. Mutfak büyüklüğü yeterli mi? (Evet / Orta / Hayır)
10. Oturma odası büyüklüğü yeterli mi? (Evet / Orta / Hayır)
11. Tuvalet sayısı ve büyüklüğü yeterli mi? (Evet / Orta / Hayır)
12. Evdeki oda sayısı kaçtır? (1+1 / 2+1 / 3+1 / 4+1)
13. Evdeki kişi sayısı kaçtır? (...)
14. Aynı Konutta İkamet Eden Aile Sayısı: (1 / 2 / 3 / 4)
15. Ankara'da kaç ev değiştirdiniz? (0 / 1 / 2 / 3 / 4)
16. Değiştirme sebebi (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)
 - ☐ Kalitesizlik ve eski
 - ☐ Küçüklük
 - ☐ Altı yapı hizmeti yok ya da kötü (elektrik, su, doğalgaz)
 - ☐ Güneş ya da hava almıyor
 - ☐ Tanıdıklarından uzak
 - ☐ Dil ve eğitim merkezlerinden uzak
 - ☐ Evi yıkma kararı
 - ☐ Kötü komşulardan
 - ☐ Diğer
17. İmkânınız olsa başka bir eve geçmek ister misiniz? (Hayır / Belki / Evet)
18. Evet/Belki ise: (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)
 - ☐ Kalitesizlik ve eski
 - ☐ Küçüklük
 - ☐ Altı yapı hizmeti yok ya da kötü (elektrik, su, doğalgaz)
 - ☐ Güneş ya da hava almıyor
 - ☐ Tanıdıklarından uzak
 - ☐ Dil ve eğitim merkezlerinden uzak
 - ☐ Evi yıkma kararı
 - ☐ Kötü komşulardan
 - ☐ Diğer
19. Genel olarak evinden memnun musun? (Evet / Orta / Hayır) Neden?

D. KONUTLA İLGİLİ MANEVİ FAKTÖRLER ve SOSYAL İLİŞKİLER

1. Kaç Suriyeli komşunuz var? (1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9)
2. Suriyeli komşunuzla ilişkiniz nasıl? (İyi / Orta / Kötü)
3. Kaç Türk komşunuz var? (1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9)
4. Türk komşunuzla ilişkiniz nasıl? (İyi / Orta / Kötü)
5. Evde kendinizi istikrarlı hissediyor musunuz? (Evet / Orta / Hayır) Neden?
6. Evde güvende hissediyor musunuz? (Evet / Orta / Hayır) Neden?

EK-1. (devam) Anket Formu (Türkçe)

E. KONUTLA İLGİLİ YARDIMLAR

1. Evin Mülkiyet Durumu	(Kendi Mülkü / Kiracı / Tanıdığının “bedelsiz”)
2. Kira ise değeri	(0-249 / 250-499 / 500-749 / 750-999 / +1000)
3. Kira yardımı alıyor musun?	(Evet / Bir kısmı / Hayır)
4. Evetse kimden?	(Devlet / STK / Türk tanıdıklar / Suriyeli tanıdıklar)
5. Evin eşyalarını alırken yardım aldınız mı?	(Evet / Bir kısmı / Hayır)
6. Evetse kimden?	(Devlet / STK / Türk tanıdıklar / Suriyeli tanıdıklar)
7. Ev içi giderler için yardım alıyor musunuz?	(Evet / Bir kısmı / Hayır)
8. Evin hangi giderleri için yardım alıyorsunuz?	(Elektrik, Su, Doğalgaz)
9. Evetse kimden?	(Devlet / STK / Türk tanıdıklar / Suriyeli tanıdıklar)
10. Kömür yardımı alıyor musunuz?	(Evet / Bir kısmı / Hayır)
11. Evetse kimden?	(Devlet / STK / Türk tanıdıklar / Suriyeli tanıdıklar)

F. GENEL BİLGİLER

1. Ankara’ya geldikten sonra sosyal yaşantınız (düğün, cenaze merasimi, sünnet vb.) Suriye’deki gibi yaşayabiliyor musunuz? (Evet / Bazen / Hayır)
2. Suriye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz? (Evet / Güvenlik şartıyla / Hayır) Neden?
3. Başka bir ülkeye gitmeyi düşünüyor musunuz? (Evet / Belki / Hayır) Neden?
4. Türkiye başka bir ülkeye gitmek için bir geçiş mi? (Evet / Belki / Hayır)
5. Türkiye’de kendinizi güvenli hissediyor musunuz? (Evet / Orta / Hayır)
6. Barınma sorunları ve bu çalışma ile ilgili ekleyeceğiniz bir şey varsa lütfen açıklayın

.....

EK-2. Anket Formu (Arapça)

رقم الاستبيان:

اسم الحي: (أولويبي / علمداغ / أوندر)

أ. المعلومات الأساسية

1. ما نوع الهوية التي تحملونها؟ (حماية مؤقتة / إذن إقامة / هوية تركية / لا أحمل هوية)
 2. ما هو مستوى لغتكم التركية؟ (جيد / وسط / قليل / لا أعرف اللغة)

نوع العمل إن كان يعمل؟	بإذن / بدون إذن عمل؟	في تركيا	في سورية	هل تذهب إلى دورة لغة تركية / دورة مهنية؟	المستوى التعليمي هل يذهب إلى المدرسة؟ (أمي / يعرف القراءة / والكتابة / ابتدائي / متوسط / ثانوي / جامعي)	الجنس	العمر (بين 18-24 / بين 25-34 / بين 35-44 / بين 45-54 / بين 55-64 / فوق 65 ve) فوق 65	أفراد العائلة
								رب الأسرة
								الزوج
								طفل 1
								طفل 2
								طفل 3
								طفل 4
								طفل 5
								طفل 6
								طفل 7

ب. اختيار المكان والعوامل المحيطة

1. من كم سنة تعيشون في تركيا؟
 2. سبب قدومكم إلى أنقرة؟
 3. هل كنتم تودون الذهاب إلى مدينة أخرى؟
 • إذا كان جوابكم نعم؛ أي مدينة كنتم ستفضلون؟
 4. من كم سنة تقيمون في هذا الحي؟
 5. ما هو سبب تفضيلكم لهذا الحي؟
 (الرخص / العلاقات الاجتماعية / فرص العمل / سهولة المواصلات / لم أستطع الاستئجار في مكان آخر)
 6. هل تشعرون بالأمان في الحي؟
 7. بمساعدة من وجدتم المنزل؟
 8. خلال كم أسبوع وجدتم المنزل؟
 9. هل واجهتم أي تمييز أثناء بحثكم عن المنزل بسبب أنكم سوريون؟
 • إذا كان الجواب نعم يرجى توضيح ذلك.
 10. كم هو قريب منزلكم إلى هذه الأماكن؟
 أ. المدارس (قريب / وسط / بعيد)
 ب. المراكز الصحية (قريب / وسط / بعيد)
 • إلى أي مكان تذهبون من أجل العلاج؟
 (المستوصف التركي / مستشفى الدولة / مركز صحة المهاجرين (المستوصف السوري) / طبيب أو مستشفى خاص)
 ت. مراكز اللغة والتدريب (قريب / وسط / بعيد)
 ث. مكان العمل (قريب / وسط / بعيد)
 ج. مركز المدينة (قريب / وسط / بعيد)
 ح. البازار (قريب / وسط / بعيد)

EK-2. (devam) Anket Formu (Arapça)

ج. العوامل الفيزيائية الخاصة بالسكن

1. نوع المنزل؟ (شقة في بناء / بيت مستقل / كوخ عشوائي / غير ذلك)
2. عمر المنزل؟ (حديث / وسط / قديم)
3. ما هو مستوى الخدمات التالية في المنزل:
 - a. الغاز (جيد / وسط / سيء أو لا يوجد)
 - b. الماء (جيد / وسط / سيء أو لا يوجد)
 - c. الكهرباء (جيد / وسط / سيء أو لا يوجد)
4. نوع التدفئة؟ (بالغاز / بالصوبيا / غير ذلك)
5. هل المنزل يتعرض بشكل كاف للشمس؟ (نعم / وسط / لا)
6. هل المنزل يتعرض بشكل كاف للهواء؟ (نعم / وسط / لا)
7. هل يوجد رطوبة في المنزل؟ (نعم / وسط / لا)
8. في أي طابق المنزل؟ (1- / 0 / 1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9)
9. هل مساحة المطبخ كافية؟ (نعم / وسط / لا)
10. هل مساحة غرفة الجلوس كافية؟ (نعم / وسط / لا)
11. هل مساحة وعدد الحمامات كاف؟ (نعم / وسط / لا)
12. كم عدد غرف المنزل؟ (1+1 / 1+2 / 1+3 / 1+4)
13. كم عدد الأفراد في المنزل؟ (...)
14. كم عدد العوائل في المنزل؟ (1 / 2 / 3 / 4)
15. كم مرة انتقلتم من المنزل في أنقرة؟ (0 / 1 / 2 / 3 / 4)
16. سبب الانتقال؟ (يمكن التأشير على أكثر من سبب)
 - ☐ المنزل قديم وغير جيد
 - ☐ المنزل صغير
 - ☐ خدمات البنية التحتية سيئة أو غير متوفرة (مثال: كهرباء، غاز، ماء)
 - ☐ المنزل بعيد عن معارفي
 - ☐ المنزل بعيد عن مراكز اللغة والتدريب
 - ☐ صدور قرار هدم المنزل
 - ☐ الجيران سيئون
 - ☐ غير ذلك
17. لو كان لديكم إمكانية، هل تودون الانتقال إلى منزل آخر؟ (نعم / ربما / لا)
 - ☐ المنزل قديم وغير جيد
 - ☐ المنزل صغير
 - ☐ خدمات البنية التحتية سيئة أو غير متوفرة (مثال: كهرباء، غاز، ماء)
 - ☐ المنزل بعيد عن معارفي
 - ☐ المنزل بعيد عن مراكز اللغة والتدريب
 - ☐ صدور قرار هدم المنزل
 - ☐ الجيران سيئون
 - ☐ غير ذلك
19. بشكل عام هل أنتم مرتاحون في المنزل؟ (نعم / وسط / لا) لماذا؟

د. العوامل المعنوية الخاصة بالسكن والعلاقات الاجتماعية

1. كم عدد جيرانكم السوريين؟ (1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9 ...)
2. كيف هي علاقتكم مع الجيران السوريين؟ (جيدة / عادية / سيئة)
3. كم عدد جيرانكم الأتراك؟ (1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 8 / 9 ...)
4. كيف هي علاقتكم مع الجيران الأتراك؟ (جيدة / عادية / سيئة)
5. هل تشعرون بالاستقرار في المنزل؟ (نعم / وسط / لا) لماذا؟
6. هل تشعرون بالأمان في المنزل؟ (نعم / وسط / لا) لماذا؟

EK-2. Devam- Anket Formu (Arapça)

هـ. المساعدات الخاصة بالسكن

1. كيف تسكنون في المنزل؟
(ملك خاص / آجار / بدون مقابل "لأحد معارف")
2. إذا كان آجارا كم هي الأجرة؟
(0-249 / 250 - 499 / 500 - 749 / 750 - 999 / 1000+)
3. هل تأخذون مساعدة خاصة بالإيجار؟
(نعم / نعم جزئيا / لا)
4. إذا كان الجواب نعم، ممن تأخذون؟
(الدولة / جمعية / صديق تركي / صديق سوري)
5. أثناء فرش المنزل هل أخذتم مساعدة؟
(نعم / نعم جزئيا / لا)
6. إذا كان الجواب نعم، ممن أخذتم؟
(الدولة / جمعية / صديق تركي / صديق سوري)
7. هل تأخذون مساعدة من أجل مصاريف المنزل؟
(نعم / نعم جزئيا / لا)
8. من أجل أي مصاريف تأخذون المساعدة؟ (كهرباء / ماء / غاز)
(الدولة / جمعية / صديق تركي / صديق سوري)
9. إذا كان الجواب نعم، ممن تأخذون؟
(نعم / نعم جزئيا / لا)
10. هل تأخذون مساعدة خاصة بالفحم؟
(الدولة / جمعية / صديق تركي / صديق سوري)
11. إذا كان الجواب نعم، ممن تأخذون؟
(الدولة / جمعية / صديق تركي / صديق سوري)

و. معلومات عامة

1. هل تستطيعون الاستمرار في معيشتكم ومناسباتكم الاجتماعية (أعراس، زيارات، حفلات) مثلما كانت في سورية؟
(نعم / أحيانا / لا)
2. هل تفكرون في العودة إلى سورية؟
(نعم / نعم بشرط الأمان / لا) لماذا؟
3. هل تفكرون بالهجرة إلى بلد آخر؟
(نعم / ربما / لا) لماذا؟
4. هل تركيا بلد عبور بالنسبة لكم؟
(نعم / ربما / لا)
5. هل تشعرون بالأمان في تركيا؟
(نعم / وسط / لا)
6. إن كان لديكم ما تضيفونه إلى الدراسة بشكل عام أو بشأن مشاكل السكن بشكل خاص أتمنى شرحه هنا

GAZİ GELECEKTİR..